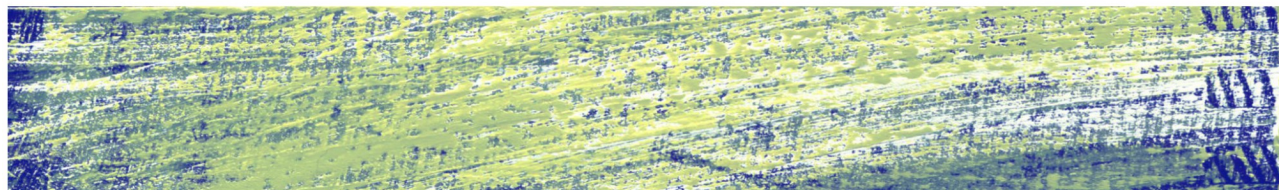

Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum (KVIC) Nový Jičín,
příspěvková organizace, Štefánikova 7, 741 11 Nový Jičín, IČO: 62330403, DIČ: CZ62330403;

**Podpora poradců
pro implementaci kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

SBORNÍK POZORUHODNÝCH TEXTŮ

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Sborník pozoruhodných textů

V Novém Jičíně vydalo Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum (KVIC) Nový Jičín, příspěvková organizace, v rámci projektu Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy, registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Tato publikace byla spolufinancována Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

1. vydání, 2012

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Obsah

Pozoruhodné texty pro oblast: 1. stupeň ZŠ.....	5
Seznam knih pro rozvoj čtenářství – I. stupeň ZŠ.....	7
Jennifer Berneová: Kamil neumí létat.....	10
Michael Ende: Nekonečný příběh.....	13
Daniela Krolupperová, Miloš Kratochvíl: Draka je lepší pozdravit, aneb, O etiketě.....	18
Jindřich Balík: Jak se okolo zajíce Chroupálka točilo pokušení.....	20
Miloš Macourek: Holčička s náhradní hlavou.....	22
Terence Blacker: Nová třídní.....	24
Miep Diekmannová: Trest.....	26
Hana Doskočilová: Utopie.....	28
Daisy Mrázková: Co je to proti pomněnkám.....	29
Daniela Krolupperová a Miloš Kratochvíl: O blechách, kterým došla trpělivost.....	31
Milena Lukešová: Jak si uděláme zeměkouli.....	33
Pozoruhodné texty pro oblast: Český jazyk a literatura.....	35
Seznam knih pro rozvoj čtenářství – II. stupeň ZŠ – český jazyk a literatura.....	37
Mariusz Szczygiel: Prezident, který zůstal člověkem.....	40
Ivan Hamšík: Jak by měla vypadat Češka budoucnosti? Jako Petra Kvitová.....	42
Karin Stružková: Božena Němcová zemřela před 150 lety: Hvězdou Blesku byla už v roce 1837!.....	46
Jiří Žáček: Rozhovor s delfínem.....	49
Ivan Andrejevič Krylov: Chodci a psi.....	51
Karel Čapek: Básník.....	53
Ernest Hemingway: Hlavní město světa.....	57
Jan Neruda: Matka (Balady a romance).....	66
Tomáš Zmeškal: Dopis poslední, referát o výstavě a několika rozbitých židlích.....	70
Petr Fiala: Motýl.....	72
Pozoruhodné texty pro oblast: Matematika a její aplikace.....	75
Seznam knih a zdrojů pro rozvoj čtenářství - II. stupeň – matematika a její aplikace.....	77
Ondřej Hausenblas, Tomáš Otisk: Rozdělme si pizzu.....	78
Stanislav Mihulka, David Storch, Jan Zrzavý: Evoluce bez adaptací.....	81
Chronik Verlag: Jedna, dvě, tři	82
Mirka Tomanová: Cheopsova pyramida.....	83
Zuzana Teličková: Jídelníček v „eko“ stylu.....	84
Tomáš Otisk: Zlatá cihla.....	85
Jana Rychtarová: Pohádka o Čtverečkovi a Obdélníčkovi.....	86
Jana Rychtarová: O princezně Amálce a princí Janovi.....	87
Helena Kubinová: Poznej těleso.....	88
Pozoruhodné texty pro oblast: Člověk a společnost.....	89
Seznam zdrojů pro rozvoj čtenářství - II. stupeň - člověk a společnost.....	91
Narození.....	94
Pohřeb.....	96
Laurent Binet: HHhH – vyvraždění Lidic.....	98
Josef Škvorecký: Zbabělci.....	100
Antonín Bajaja: ... (Ano, toto je skutečný název kapitoly.).....	102
Arnošt Lustig: Michael a druhý s dýkou.....	104
Deborah E. Lipstadtová: Popírání holocaustu.....	113
Výslechové metody represivních orgánů komunistické a nacistické moci (Vzpomínky pamětníků).....	117
Propagandistická rétorika, aneb podobnost čistě náhodná?.....	119
Washington, d. c., tisková zpráva prezidenta spojených států amerických.....	120

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Věra Čáslavská, OH Mexiko 1968.....	122
Detlef J. K. Peukert: Přísaháte?.....	124
Marie Homolová: Takhle se žilo v roce 1880.....	127
Pozoruhodné texty pro oblast: Člověk a příroda.....	129
Seznam knih a zdrojů pro rozvoj čtenářství - II. stupeň – člověk a příroda	131
Zdeněk Veselovský: Zákony džungle.....	134
Misha Defonseca: Přežít s vlky.....	138
Zdeněk Veselovský: Vydří život.....	142
Z. Martinová: Černobílý repelent.....	144
Mitchell Beazley: Neobyčejné ryby.....	146
Zdeněk Košťál, Štěpán Neubauer, Vladimír Řehák: Útok na Evropu.....	147
Paul de Kruif: Pasteur.....	149
Bill Bryson: Buňky.....	151
Zdeněk Kukal: Geologická paměť krajiny.....	153
Zdeněk Kukal: Geologická abeceda.....	155
Kristýna Dušková: Životu nebezpečné mýdlo.....	156
Markéta Baňková: Poradna slípků Jarmily.....	158
Martin Rees, prezident královské společnosti, Trinity College, University of Cambridge, VB: Je tam venku někdo?.....	162
Lucy a Stephen Hawkingovi: Vznik hvězdy.....	164
Jiří Dušek: Jak jsem viděl úplné zatmění Slunce.....	165
John Gribbin: Nic není skutečné.....	168

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Pozoruhodné texty pro jednotlivé oblasti vybrali:

1. stupeň ZŠ

Mgr. Pavla Besedová (ZŠ a MŠ Veřovice, č. 276)
Mgr. Vlasta Hýžová (ZŠ Příbor, Jičínská 486)
Mgr. Jitka Kolářová (ZŠ a MŠ TGM Fulnek, p.o., Masarykova 426)
Mgr. Leona Mechúrová (ZŠ Mendelova, Einsteinova 2871/8, Karviná – Hranice)

Český jazyk a literatura

Mgr. Hana Košuličová (SPgŠ a SZŠ Krnov, p.o., Jiráskova 1a)
Mgr. Beáta Pukowiecová (ZŠ Mendelova, Einsteinova 2871/8, Karviná – Hranice)
Mgr. Karla Střílková (ZŠ a MŠ TGM Fulnek, p.o., Masarykova 426)
Mgr. Miloš Šlapal (ZŠ E. Zátopka Kopřivnice, Pionýrská 791)
Mgr. Bohumil Zmrzlík (ZŠ Mendelova, Einsteinova 2871/8, Karviná – Hranice)
Mgr. Květuše Zmrzliková (ZŠ tř. Družby 1383, Karviná – Nové Město)

Matematika a její aplikace

Mgr. Jana Rychtářová (ZŠ Studénka, Butovická 346)
Mgr. Helena Kubínová (ZŠ Havířov – Město, p.o., 1. Máje 10a)
Mgr. Tomáš Otisk (ZŠ a MŠ Třinec, Koperníkova 696)
Mgr. Miroslava Tomanová (ZŠ TGM Studénka, 2. května 500)

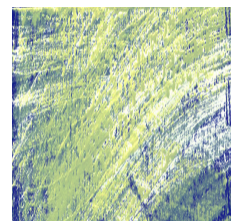
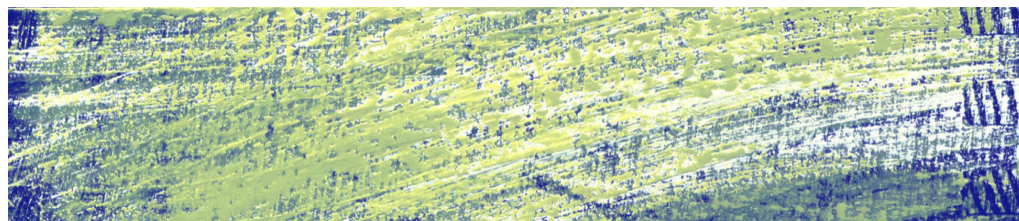
Člověk a společnost

Mgr. Miroslava Elšíková (Biskupské gymnázium Ostrava – Poruba, K. Pokorného 1284)
Mgr. Zuzana Medvedřová (ZŠ a MŠ TGM Fulnek, p.o., Masarykova 426)
Mgr. Irena Poláková (Kritické myšlení o.s. Praha)
Mgr. Martina Šlapalová (ZŠ a MŠ Veřovice, č. 276)
Mgr. Jiří Tůma (KVIC Nový Jičín)

Člověk a příroda

Mgr. Alena Dvorská (ZŠ TGM Studénka, 2. května 500)
Mgr. Alena Kulíšková (ZŠ a MŠ Fr. Palackého Hodslavice, p.o., č. 300)
Mgr. Ivana Machýčková (ZŠ a MŠ Kunín, okres Nový Jičín, p.o., č. 346)
Mgr. Monika Olšáková (ZŠ a MŠ Janovice, okres Frýdek – Místek, p.o. č. 410)
Mgr. Hana Matulová (ZŠ Příbor, Jičínská 486)

Pozoruhodné texty pro oblast
1. stupeň ZŠ

Podpora poradců
pro implementaci kurikulární reformy

Seznam knih pro rozvoj čtenářství – I. stupeň ZŠ

I. st. ZŠ – český jazyk: Prvotní čtenářství (cca 5- 8 let)

LOBEL, Arnold: Kvak a Žbluňk jsou kamarádi. Albatros
LOBEL, Arnold: Kvak a Žbluňk se bojí rádi. Albatros
LOBEL, Arnold: Kvak a Žbluňk od jara do Vánoc. Albatros
COLFER, Eoin: Legenda o nejzlobivějším klukovi na světě. Jota
COLFER, Eoin: Legenda o pistolnici Murphyové. Jota
COLFER, Eoin: Legenda o zubech kapitána Krákory. Jota
NÖSTLINGEROVÁ, Christine: František jde do školy. Albatros

BAUEROVÁ, Insa: Indiáni. Thovt
BARNES, Pauline: Paní, vy už zase ječíte, Polygrafia
BIRGER, Koch: Hafíkova dobrodružství – Jak si hledal ženu. Mladá fronta
BRAUNOVÁ, Petra: Ema a kouzelná kniha. Albatros
BŘEZINOVÁ, Ivona: Já a moje rodina – Malý šimpanz; Slůně; Lviče; Lední medvídek. Knižní klub
CLEVIN, Jorgen: Jakub a Jáchym. Artur
ČAPKOVÁ, Blanka: Jak jsem dostal ségru. Albatros
ČECH, Pavel: O klíči. Literární čajovna Suzanne Renaud
ČECH, Pavel: O čertovi. Sursum
DVOŘÁK, Jiří: Zpátky do Afriky. Baobab
GEMMEL, Stefan – SARCÉ, Marie-José: Kde zůstal medvídek Bobík? Thovt
GROSSMAN, David: Pohádky pro Itamara a Rut, Garamond
HLAVÁČ, Jan – PETROVÁ, Jitka: Krtčí výlety (+ CD hra). Baobab
HRACHOVCOVÁ, Michaela: Kocourek se vrací. Advent-Orion
CHRISP, Peter: Rytíři. Fragment
IRVING, John: Jako by tu někdo snažil nevydal ani hlásku. Meander
JUNAKOVIČ, Svjetlan: Kde je tučňák Pip? Thovt
LAUBIER, Matthieu de a další: Gaston, chlapeček, který se pořád ptal. Knižní klub
LINDGRENHOVÁ, Astrid: Dráček s červenýma očima. Albatros
LINDGRENHOVÁ, Astrid: Zlodějček Bubla. Albatros
LINDGRENHOVÁ, Astrid: Ronja, dcera loupežníka
LOBATO, Arcadio: Největší poklad. Thovt
LOBEL, Arnold: Myška a pohádková polívka. Albatros
LOBEL, Arnold: Pan Sova. Albatros
MRÁZKOVÁ, Daisy: Slon a mravenec. Albatros
MRÁZKOVÁ, Daisy: Můj medvěd Flóra. Albatros
SVĚŘÁK, Zdeněk: Tatínku, ta se ti povedla. Albatros
SEDAK, Maurice: Tam kde žijí divočiny. Hynek
OSBORNOVÁ, Mary Pope: Dobrodružství mezi dinosaury. Fragment
PAĽO, Ľuboslav: 1+1=2. Thovt
PROCHÁZKOVÁ, Iva: Myši patří do nebe, Albatros
RICHARD, Udo: Indiánské příběhy. Thovt
RUDELOVÁ, Imke – SOHR, Daniel: Co už víme o dinosaurech. Thovt
ŘÍČANOVÁ, Tereza: Kozí knížka. Baobab
SATRAPI, Marjane: Ajdar. Mladá fronta
SCHRODEROVÁ, Patricia: Mirella a tajemství mořských víl. Thovt
SILVERSTEIN, Shel.: O stromu, který dával. Librex

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

SKALA, Martina: Medvídek Kuma. Nevšední putování na severní pól. Mladá fronta
ŠTARÁ, Ester: A pak se to stalo! Albatros
ŠRUT, Pavel: Verunka a kokosový dědek. Brio
VACULÍK, Ludvík: Petr má medvěda nebo co. Meander
WEITZE, Monika: Jak bylo malé růžové slůně jedno velmi smutné a jak vše dobře dopadlo.
Thovt

I. st. ZŠ – český jazyk: Mladší čtenářství (cca 9 – 12 let)

ADLA, Zdeněk: Obrázky z českých dějin a pověstí. Albatros
BELLINDA: Ukradené pouzdro na housle. Thovt
BRADFORD, Chris: Mladý samuraj. Kniha 2. Cesta meče. Jota
BRADFORD, Chris: Mladý samuraj. Kniha 3. Cesta draka. Jota
BRAUNOVÁ, Petra: Ztraceni v čase. Albatros
BREZINA, Thomas: Kočičí holka. Fragment
BREZINA, Thomas: Kočičí holka. Nový začátek. Fragment
BREZINA, Thomas: Zombie z jeskyně. Fragment
COOPEROVÁ, Susan: Probuzení Tmy, Albatros
ČERNÝ, Jiří: Obrázky z dějin zeměpisných objevů. Albatros
DAHL, Roald: Danny, mistr světa. Albatros
DALTONOVÁ, Annie: Ztracená duše. BB art
Deník Anny Frankové. Triáda
FRIEDRICH, Joachim: Čtyři a půl kamaráda a záhadná nemoc. BB art
FRIEDRICH, Joachim: Čtyři a půl kamaráda a výkřik z ředitelny. BB art
IBBOTSONOVÁ, Eva: Strašidlo po telefonu. Albatros
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Zápisky Gega Heffleyho. COOBOO
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Rodrick je king. COOBOO
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Poslední kapka. COOBOO
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Psí život. COOBOO
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a zlatý srp. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Helvétii. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a slavný štít. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix legionářem. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Hispánii. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix na Korsice. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix u Belgů. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Británii. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a Gótové. nakladatelství Egmont
GOSINNY, R.-UDERZO, A.: Nesvár, nakladatelství Egmont
Nezvaní hosté a jiné strašidelné povídky. Albatros
PULLMAN, Philip: Zlatý kompas. Argo
STINE, R. L.: Husí kůže. Půlnoční přízrak. Fragment
STINE, R. L.: Husí kůže. Krev příšery. Fragment
STINE, R. L.: Husí kůže. Masky. Fragment
STINE, R. L.: Husí kůže. Pozor na to, co si přeješ... Fragment
ULLRICOVÁ, Hortense: Poprask v lunaparku. Albatros
WILSONOVÁ, Jacqueline: Holka na hlídání. BB art
WILSONOVÁ, Jacqueline: Holka z popelnice. BB art

ALMOND, David: Tajemný Skellig. Amulet, s.r.o.
BOYNE, John: Chlapec v pruhovaném pyžamu. BB/art
BRAUNOVÁ, Petra: Ema a kouzelná kniha. Albatros

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

DAHL, Roald: Matylida. Knižní klub
DANIELSOVÁ, Julia: Kočka v hrobce. Albatros
FLANAGAN, John: Hraničářův učeň – kniha první – Rozvaliny Gorlanu. EGMONT
FOMBELLE, de Timothée: Tobáš Lolness
GAARDEN, Jostein: Balíček karet
JARMANOVÁ, Julia: Tajemná kočka a aztécká oběť. Mladá fronta
JEŽKOVÁ, Alena: Dračí polévka. Albatros
MCCARTHYOVÁ, Bairbre: Příběhy skřítků leprikonů. Albatros

REED, A. W.: Mýty a legendy Tichomoří, Portál
ROBINS, Phil: Johanka z Arku a její pochodující šiky. EGMONT
SIMONOVÁ, Francesca: Darebák David, BB Art
SKELTON, Matthew: Dračí kniha. Mladá fronta
TASHLIN, Frank: Medvěd, který nebyl. Baobab
WILSONOVÁ Jacqueline: Dítě do kufru. BB/art
ZWEIGOVÁ, Stefanie: Pes hledá člověka. Albatros

I. st. ZŠ – člověk a společnost

BAISCH, Milena: Dračí pohádky. Knižní klub
BALÍK, Jindřich: 100nožka Klotylda. Albatros
BOEHME, Julia: Pirátské příhody. Thovt
BŘEZINOVÁ, Ivona: Teta to plete. Albatros
ČTVRTEK, Václav: Kotě z Kocourkova. Albatros
DRIJVEROVÁ, Martina: Zlobilky. Albatros
ENDE, Michael: Nekonečný příběh. Albatros
FRENCH, Vivian: Kouzelné pohádky na dobrou noc. BB/art
KOLÁŘ, Josef: Z deníku kocoura Modroočka. Albatros
KROLUPEROVÁ, Daniela a KRATOCHVÍL, Miloš: Draka je lepší pozdravit, aneb, O etiketě. Mladá fronta
KROLUPEROVÁ, Daniela: Josífkův pekelný týden. Albatros
LOBEL, Arnold: Kvak a Žbluňk jsou kamarádi. Albatros
LOBEL, Arnold: Kvak a Žbluňk od jara do Vánoc. Albatros
NEPIL, František: Já Baryk. Albatros
SATRAPI, Marjane: Ajdar. Mladá fronta
SCHRÖDER, Patricia: Lukášův dračí kamarád: [velká písmena, genetická metoda]. Thovt
SILVERSTEIN, Shel.: O stromu, který dával. Librex
STEINWART, Anne: Čarodějnické příběhy. Thovt
ZÁVADOVÁ, Kateřina: Pohádky o písmenkách. Albatros

Jennifer Berneová: Kamil neumí létat

BERNE, Jennifer. *Kamil neumí létat*: pohádka o špačkovi knihomolovi. 1. vyd. Ilustrace Keith Bendis. V Praze: Albatros, 2011, [30] s. ISBN 978-80-00-02852-1.

Možnosti využití textu

Český jazyk – rozvoj ČG, rovina Vztah ke čtení

Zkušenosti s textem

Text byl využit v hodinách od 1. – 3. ročníku, modelová lekce pro rozvíjení Vztahu ke čtení spolu s pracovními listy je součástí metodiky, která vznikla v rámci projektu Podpora poradců. Didaktický potenciál textu odкрývá další možnosti jeho využití ve výuce.

Text

Kamil je špaček. Narodil se pod okapem, ve staré stodole se třemi bratry, čtyřmi sestřičkami a šedesáti sedmi tisíci čtyřmi sty třiceti dvěma bratranci a sestřenicemi. Byla to VELKÁ rodina. Od prvního dne byl Kamil jiný. Zvláštní. Hned jak špačící vypadli z hnízda, začali objevovat svět. Kája si oblíbil žížaly. Adélka zase trávu. Pepíka bavilo bláto. Franta našel vodu.

A Kamil...ehm...A Kamil...ehm, Kamil objevil KNIHU.

Zatímco Kamilovi bratranci se honili za brouky, mouchami a mravenci, Kamil se naučil číst. Nejdřív písmena, pak slova a nakonec i celé věty. V noci, když bratranci snili o tom, jak zobají brouky a přebírají voňavé odpadky, Kamilovi se zdálo o dobrodružných výpravách a hrdinských činech. Dokonce snil o tom, že on sám je slavný spisovatel a píše legendy a poezii.

Prvního června se všichni malí špačkové seřadili k první hodině létání pod vedením učitele Peroutky. Kamil mezi nimi nebyl. „Kde je ten ulejšák?“ zlobil se učitel Peroutka. Ulejšák byl v knihovně.

A tak když ostatní špačící nacvičovali střemhlavý let, LOPINGY, VÝKRUTY a LÉTÁNÍ ve formách, Kamil měl zobák plný pohroužený v knihách. V duchu byl v oblacích a nechal se unášet fantazií. Bojoval s piráty, v jeskyni žil s pralidmi... Četl o sopkách a jak vzniká duha... Prohlížel si velryby, dinosaury... Zvláště dinosaury se Kamilovi líbili. Chtěl vědět, proč planety obíhají kolem Slunce, proč fouká vítr a jak je možné, že se z housenky stane motýl. Knihy ho přenesly na místa, kam by nikdo nemohl doletět. A srdíčko mu tlouklo vzrušením. Bratranci mu začali říkat Kamil - knihy svačil, zoban křupan a knihomol.

Z toho by vám rozhodně veselo nebylo. Kamil si rovnal rozčepýřená peříčka a tiše se trápil. „Kdyby jen věděli, jak výsměch bolí.“ Potom smutně odhopkal do knihovny...jedině tam se cítil šťastný. A Tak celé léto strávil v knihovně, četl si a snažil se zapamatovat si všechno, co se do jeho špaččí hlavičky vešlo...

...až se jednoho dne první list zbarvil dočervena a snesl se na zem. Podzimní fujavice se prohnala starou stodolou a shodila hnízda postavená přes léto. Byl čas vydat se na jih. Občas některý bratránek utrousil: „Kamile, měl by ses naučit létat. Za pár dní vyrážíme, a tys to ani nezkusil!“ „Ach ano, migrace, četl jsem o tom,“ zachmuřil se Kamil. „Kamile, že ty neumíš létat?“ zeptala se ho sestřička. A Kamil přiznal, že neumí.

A potom přišel ten den. Špačkové se seřadili a vyletěli vysoko. Zakroužili Kamilovi nad hlavou a chystali se odletět. Díval se za nimi a bylo mu smutno. Slza jako hrách se mu skutálela z oka. Zůstal sám. Kamil ťápal zpátky do stodoly a skrz slzy neviděl. Proto si nevšiml, že bratři a

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

sestřičky se pro něj vrátili. Omotali Kamila stuhami a provázky, které našli a posbírali po smetišti. Když byl Kamil pod křídélky bezpečně uvázaný, chytil konce stuh do zobáku, vznesli se... a Kamil s nimi! Byl dojatý a šťastný, i když se trochu styděl. A tak letěli a letěli mnoho dní.

Kamil si konečně mohl prohlédnout řeky, lesy a města, o kterých četl celé léto. Nadšeně vykřikoval a bratrům, sestrám, bratrancům a sestřenicím co chvíli něco ukazoval. Ale špačci neměli ani pomyšlení, aby obdivovali krajinu. Vytrvale mávali křídly a letěli stále dál na jih.

Jednoho dne však od rána foukal zvlášť silný vítr. Oholil stromy, které se ohýbaly až k zemi. Udržet se ve vzduchu bylo pro špačky každým okamžikem těžší. Vzduch měl zvláštní vůni a Kamil poznal, co znamená...NEBEZPEČÍ! Kamilovi se vybavilo, co četl o klimatu, a zavolal na svou špaččí rodinu: Blíží se HURIKÁN! Slyšíte hurikán! Bratři a sestry, bratranci a sestřenice se ptali: „Co je to hurikán?“ Kamil vysvětloval, jak svým zobáčkem svedl nejrychleji. „Musíme uhnout z cesty ničivé tropické bouři, co se obrovskou rychlostí žene k pobřeží a nezeslábne, dokud nenarazí na široký pruh pevniny! Pospěšme! Zachráníme se v jeskyni!“

Nikdo neměl tušení, před čím je Kamil tak rozčileně varuje. Ale uznali, že to zní přesvědčivě. Na přemýšlení nebyl čas. Hejno provedlo výkrut vpravo a ladným obloukem zamířilo do jeskyně. Udělali přesně, co jim Kamil poradil. Stihli to tak tak. Přihnala se větrná smršť a za ohlušujícího burácení ničila vše, co jí stálo v cestě. Copak to Kamil neříkal? Špačci se k sobě přitiskli a pozorovali tu spoušť v němém úžasu.

Bouře se konečně přehnala. Ráno bylo zase dobře. Objevilo se sluníčko a špačci se vyhrnuli ven. Jediné peříčko se jim nepocuchalo. A to všechno díky Kamilovi. Všichni měli takovou radost, že na Kamilovu počest uspořádali velkolepou rodinnou oslavu. Podávaly se nadívané žížaly a křupavé hmyzí kuličky. Když se tak najedli, že už ani nemohli, zatancovali si a zazpívali píseň o tom, jak bylo hejno zachráněno. S Kamilem si připili pramenitou vodou, kterou mu přinesli v čepičce žaludu. Kamil byl tak šťastný a měl takovou radost, že začal hopsat a skákat a tančit a mával křídly...

A ještě mával křídly.

A ještě mával křídly.

A všichni ho povzbuzovali a volali: „Kamile, vždyť ty lítáš!“ A Kamil se vznášel a poletoval a zpíval: „Já lítám! Podívejte se, já lítám!“ A rázem byl nejšťastnějším špačkem na celém světě. A celé hejno se vzneslo s ním a letěli na jih. Všichni měli dobrou náladu a po cestě vtipkovali... A ze všech nejvíce zářil KAMIL.

Didaktický potenciál textu

Kamil neumí létat - Pohádka o špačkovi knihomolovi je útlá knížka určená dětem od 4 let. Na 30 stránkách se odehrává příběh špačka Kamila, který už jako malý objevil knihu a více než různé špaččí zábavy a létání ho baví číst si. Kamil pilně čte a převážně naučné knihy. Za pomoci svých znalostí zachrání rodinu špačků před hurikánem na cestě do teplých krajin.

Krátké části textu na jednotlivých stranách knihy jsou bohatě ilustrované a nabízejí možnosti ke společnému čtení rodičů a dětí doma nebo ve škole k předčítání a předvídání toho, jak může příběh pokračovat. Při práci s textem můžeme akcentovat různé jeho části, a to s ohledem na věka zkušenosti dětí a cíle výukové lekce. Výrazným potenciálem textu je možnost skrze něj motivovat a utvářet (i za pomoci dalších aktivit) vztah ke knihám a ke čtení.

Samotný název knihy „Kamil neumí létat“ otevírá prostor k přemýšlení - Kdo je to Kamil? Proč neumí létat? Co se mu asi stalo, že nelétá? Brzy v úvodu se dozvídáme, že Kamil objevil knihu a naučil se číst písmena, slova a věty. Můžeme tak i my přemýšlet o tom, jak jsme se učili číst, kdo nám pomáhal, kdo nám četl první knížky a kdy jsme si přečetli první knihu sami a jaká

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

kniha to byla. V další části se dozvídáme o tom, že Kamil stále četl, snil o dobrodružstvích i o tom, že bude slavný spisovatel. O čem asi sníme my? Jak naše sny a přání do budoucna utvářejí knížky - zážitky hrdinů z knížek, které jsme už přečetli?

Kamil si stále četl, zatímco ostatní špačci se učili létat. Ilustrace k části textu, kde se učí špačci lopingy, výkruty a létání ve formacích – (jak těm pojmům rozumíme?) umožňuje pohybově s dětmi ztvárnit létání a také vyzkoušet si některá grafomotorická cvičení.

Kamil trávil mnoho času v knihovně. Co je to knihovna? Jakou máme zkušenost - už jsme si byli půjčit nějaké knihy sami, s rodiči nebo jsme zažili knihovnickou lekci? Můžeme se do knihovny s dětmi vypravit. Jaké knížky četl Kamil, jaké rádi čteme my? Můžeme si knížky přinést do školy, společně v nich listovat, povídat si o nich. Můžeme přemýšlet nad tím, které přináší zábavu, poučení, napětí? Pokud máme třídní knihovničky, můžeme třídní knihy obalovat, označovat knihy štítky podle žánrů nebo do nich vkládat doporučující vizitky od těch, kteří knihu již přečetli.

Kamil se nenaučil létat a ostatní se mu vysmívali. Říkali mu Kamil knihy – svačil, zoban – křupan, knihomol. Jak vysvětlíme tato slova? Co znamená slovní spojení „knihy svačil“? Jak se asi Kamil cítil? Tuto část lze jistě využít k otevření průřezového tématu Osobnostně sociální výchovy v oblasti sebepojetí a sebepoznání. Také informaci o tom, že Kamil přes výsměšky odhopkal do knihovny, kde se cítil šťastný, můžeme prozkoumávat ze dvou různých stran. Kdy se cítíme být šťastni? Co rádi děláme? A s kým své štěstí sdílíme a co to štěstí vlastně je? A jiná rovina? Co Kamilovi knihy přinášely, že se při jejich čtení cítil šťastný? A máme my podobnou zkušenost? Při čtení jaké knihy jsem takovou zkušenost udělal naposledy? Tato část knihy může otevírat naše niterné pocity a zkušenosti. Umožňuje hovořit společně o našich vztazích a hodnotách a také o tom, jakou roli v našem životě mohou sehrát knihy a četba a také proč?

Přišel podzim. Špačci se chystají odletět, ale Kamil létat neumí. Co s ním bude? Chvilka nejistoty pro Kamila je vyvážená solidaritou špaččí rodiny. Jeho bratři jej omotají stuhami a nesou s sebou někam na jih. Jak poskytnout pomoc druhým a jak ji přijmout a jak se někdy obáváme o pomoc požádat, jsou témata, která v této části textu můžeme dále otevírat v oblasti mezilidských vztahů.

Blíží se nebezpečí. Kamil ho dokáže rozpoznat za pomoci znalostí, které má z knížek. Zachrání velkou špaččí rodinu v nedaleké jeskyni před hurikánem. Všichni mají velkou radost a také Kamil. Poskakuje radostí a poskakuje, mává křídélky, až najednou letí....

Jakou konkrétní radu nebo pomoc můžeme najít v knihách? Které informace získané z knížek - z jakých knížek - se nám někdy hodily, k čemu? Které knihy nám přináší poznání, poučení, které naopak zábavu, potěšení, dobrodružství, napětí? Tato část textu může uvozovat další rozhovory nad knihami. A ještě jedno téma se tady nabízí, znovu do oblasti OSV. Každý z nás je jedinečný tím, kým je a co dělá. Každý z nás může svým počínáním přispět celku. A přidaná hodnota textu? Každého z nás baví číst jiné knihy a společným sdílením se můžeme vzájemně inspirovat a četbou obohacovat.

Knížka o Kamilovi - špačkovi knihomolovi může zaujmout svým jednoduchým grafickým zpracováním i přehledným příběhem děti předškolního věku, malé školáky nečtenáře, ale také děti mladšího školního věku na 1. st. Záleží jen na výběru částí textu, které učitel pro výuku akcentuje a čtenářské aktivity, které v lekci zařadí. Potenciál textu se odvíjí od předčítání knížky a předvídání pokračování příběhu až k využití textu jako motivačního aspektu pro rozehrání různých aktivit dětí ve třídě, které mohou být spojené s přemýšlením o knihách, o četbě, o výběru knížek, o vlastních zkušenostech z četby, s hodnocením přečtených knížek. Tyto aktivity mohou také rozkrývat naše postoje a pocity spojené s vlastní četbou. Knížečka má jistě potenciál podpořit aktivity „dobré praxe“ pro rozvíjení roviny Vztahu ke čtení v oblasti čtenářství ve škole.

Michael Ende: Nekonečný příběh

ENDE, Michael. *Nekonečný příběh*: z něm. originálu Die Unendliche Geschichte. dotisk 1. vyd. Přeložila Eva Pátková. Praha: Albatros Nakladatelství, a. s., 2001, 395 s. ISBN 80-00-00957-9.

Možnosti využití textu

Čtení, literární výchova, OSV

Zkušenosti s textem

Text je vhodný pro 4. – 5. ročník, použit byl ve dvouhodinovém bloku zaměřeném na rozvoj čtenářské gramotnosti v oblasti Vztahu ke čtení, četli jsme metodou řízeného čtení s předvídáním v kombinaci s řízeným nasloucháním.

Text

Tento nápis byl na skleněných dveřích malého krámku, ale takhle vypadal samozřejmě jen tehdy, když se člověk díval z vnitřku šeré místnosti skrz sklo ven na ulici.

Venku bylo pošmourné, sychravé listopadové ráno a lilo jako z konve. Kapky stékaly po skle a přes kudrlinkovitá písmena. Skrz sklo nebylo vidět nic víc než deštěm zmáčenou zeď na protější straně ulice.

V tom někdo rozrazil dveře tak zhurta, že se hrozen mosazných zvonečků visících nad nimi rozčileně rozbíbal a dlouho se nemohl uklidnit.

Původcem toho rozruchu byl malý obtloustlý chlapec, starý tak deset jedenáct let. Tmavohnědé mokré vlasy mu visely do tváře, kabát měl promočený a kapalo z něho, přes rameno sel školní brašnu. Byl pobledlý a celý zadýchaný, ale v naprostém protikladu k předchozímu spěchu stál teď v otevřených dveřích jako přibitý.

Před ním ležela dlouhá, úzká místnost, která se vzadu ztrácela v příšeří. U stěn stály regály až do stropu, přečpané knihami všech tvarů a velikostí. Na podlaze se jako věže vršily hromady velkých foliantů, na některých stolech se kupily menší knihy, které byly vázané v kůži a na hřbetech se zlatě leskly. Na protějším konci místnosti se tyčila do výše člověka stěna z knih a za ní prosvítalo světlo. V této záři se občas objevil kroužek dýmu, stoupal, zvětšoval se a nahore u stropu se rozplýval v temnotě. Vypadalo to jako signály, jimiž si indiáni posílali zprávy z jednoho kopce na druhý. Zřejmě tam někdo seděl. A skutečně - po chvíli chlapec zaslechl za zdí z knih dost nerudný hlas:

„Prosím, žasněte si venku nebo uvnitř, ale zavřete dveře. Táhne.“

Chlapec uposlechl a tiše za sebou zavřel. Pak se přiblížil k hradbě z knih a obezřetně za ni nakoukl. Tam seděl ve velkém ušáku z odřené kůže podsaditý muž. Na sobě měl trochu po-mačkaný černý oblek, takový obnošený a celý jakoby zaprášený. Břicho mu obepínala vesta s květinovým vzorkem. Muž byl plešatý, jen nad ušima mu trčel do výše chomáč bílých vlasů. Zarudlý obličej připomínal popuzeného buldoka. Na bambulovitém nose mu seděly zlaté brejličky. Kromě toho muž kouřil ze zahnuté dýmky, takže měl celá ústa nakřivo. Na kolenou měl položenou knihu, v níž si zřejmě právě četl, protože když ji zavřel, nechal mezi stránkami tlustý ukazováček své levé ruky - vlastně jako záložku.

Teď si pravou rukou sundal brýle, důkladně si prohlížel buclatého chlapečka, který stál před ním a teklo z něho. Muž přimhouřil oči do úzkých čárek, takže vypadal ještě nazlobeněji, a jen zabručel: „No nazdar!“ Pak knihu zas otevřel a četl si dál.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Chlapec dost dobře nevěděl, co dělat, proto zůstal jednoduše stát a kulil na muže oči. Ten nakonec knihu znovu zavřel - jako předtím s prstem mezi stránkami - a zavrčel: „Aby bylo jasno, mládenečku, já děti nemůžu ani vystát. Dneska je to sice v módě, že se s vámi všichni neuvěřitelně párají - já ale ne! Já nejsem ani trochu přítel dětí. Pro mě nejsou děti nic než omezení křiklouni, otrapové, co všechno rozbijí, marmeládou zamatljí knihy a roztrhají stránky a houby je zajímá, jestli dospělí náhodou taky nemají své starosti a trápení. Říkám to jenom proto, abys hned zkraje věděl, na čem jsi. Kromě toho nemám žádné knížky pro děti a jiné ti neprodám. Tak doufám, že jsme si rozuměli!“

Tohle všechno říkal, aniž vyňal dýmku z úst.

Pak znovu otevřel svou knihu a dal se do čtení.

Kluk němě přikývl a obrátil se k odchodu, nějak mu však připadalo, že by neměl nechat mužův proslov bez odpovědi, proto se ještě jednou otočil a tiše řekl:

„Všichni ale takoví nejsou.“

Muž pomalu vzhlédl a znovu si sňal brýle.

„Ty jsi ještě pořád tady? Nemohl bys mi prozradit, co člověk musí udělat, aby se zbavil někoho jako tebe? Co důležitého jsi mi to právě sděloval?“

„Nic důležitého,“ odpověděl chlapec ještě tišeji. „Jenom jsem chtěl - všechny děti nejsou takové, jak říkáte.“

„Ach tak!“ Muž zdvihl obočí v předstíraném údivu. „Pak ovšem ty sám jistě budeš právě ta velká výjimka, že?“

Buclík nevěděl, co by na to měl říct. Jen trochu pokrčil rameny a znovu se chystal odejít.

„A co takhle slušné vychování,“ slyšel za sebou nabručený hlas, „slušného vychování nemáš za pětník, jinak by ses nejdřív aspoň představil.“

„Jmenuji se Bastián,“ řekl kluk, „Bastián Baltazar Bux.“

„To je dost zvláštní jméno,“ vrčel muž, „třikrát B za sebou. No, za to nemůžeš, ty sis ho nedal. Já se jmenuju Karel Konrád Koreander.“

„To jsou tři K za sebou,“ podotkl hoch vážně.

„Hm,“ zabrumlal staroch, „máš pravdu!“

Zabafal z dýmky a vypustil několik obláčků. „No, vždyť na tom nesejde, jak se jmenujeme, stejně už se neuvidíme. Teď by mě zajímala už jen jedna věc, totiž proč jsi před chvilkou vpadl do mého krámků s takovým tartasem. Skoro to vypadalo, jako bys před něčím utíkal. Je to tak?“

Bastián přikývl. Jeho kulatá tvář vypadala najednou ještě o něco bledší než předtím a oči měl ještě vykulenější.

„Pravděpodobně jsi vyloupil pokladnu v nějakém obchodě,“ vyslovil svou domněnku pan Koreander, „nebo jsi ztloukl nějakou starou paní nebo něco takového, co vy dnes provádíte. Policie ti je v patách, milé dítě?“

Bastián zavrtěl hlavou.

„Tak to konečně vyklop,“ vybídl ho pan Koreander, „před čím jsi utíkal?“

„Před těmi druhými.“

„Před jakými druhými?“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Před dětmi ze třídy.“

„Proč?“

„Oni... oni mi nikdy nedají pokoj.“

„Copak dělají?“

„Čekají na mě před školou.“

„A dál?“

„Pak na mě pokřikují. Strkají do mě a posmívají se mi.“

„A ty si to necháš jen tak líbit?“ Pan Koreander si chlapce chvíli nespokojeně prohlížel a pak se zeptal: „Proč jim jednoduše nevrážíš jednu do nosu?“ Bastián na něho vyvalil oči: „Ne - to nemám rád. A navíc - Já ani neumím dobře boxovat.“

„Jinými slovy,“ prohlásil pan Koreander, „jsi bábovka, že?“

Bastián pokrčil rameny.

„A copak na tebe pokřikují, když se ti posmívají?“ chtěl vědět pan Koreander.

„Ale - všechno možné. Například - měchuřina Bastián, to je děsně mezulán.“

„To moc vtipné není,“ mínil pan Koreander, „co ještě?“

„Potrhlík, ňouma, vejta, švindlíř...“

„Pročpak potrhlík?“

„Občas mluvím sám se sebou.“

„Co například říkáš?“

„Vymyslím si příběhy nebo jména a slova, která ještě neexistují, a tak.“

„A ty pak vyprávíš sám sobě? Proč?“

„No, protože tu přece jinak nikdo není, koho by to zajímalo,“ hlesl Bastián.

Pan Koreander nějakou dobu zamyšleně mlčel. V tomto okamžiku se rozdrnčel telefon. Pan Koreander se poněkud namáhavě zdvihl z lenošky a odstrachal se do malého kumbálu za krámem. Zdvihl sluchátko a Bastián nezřetelně zaslechl, jak pan Koreander říká své jméno. Pak se dveře pokojíku zavřely a nyní už nebylo slyšet nic než slabé mumlání.

Bastián tady stál a dost dobře nevěděl, co se to s ním děje a proč to všechno povídal a přiznal. Navíc takovéhle vyptávání děsně nesnášel. Najednou ho polilo horko. Uvědomil si, že přijde pozdě do školy. Ano, jistě, musí si pospíšet, musí běžet - ale nehýbal se z místa a nedokázal se odhodlat k nějakému činu. Něco ho tu drželo, ale nevěděl co.

Z kumbálu se stále ještě ozýval tlumený hlas. Telefonický rozhovor nebral konce.

A tu si Bastián uvědomil, že celou tu dobu zírá na knihu, kterou pan Koreander předtím držel v ruce a která nyní ležela na koženém křesle. Zkrátka od ní nedokázal odtrhnout oči. Měl pocit, že z ní vychází jakási magnetická síla a neodolatelně ho přitahuje. Přišoural se ke křeslu, pomalu natáhl ruku, dotkl se knihy - a v témže okamžiku to někde v jeho nitru udělalo „CVAK!“, jako když sklapne past. Bastiána se zmocnilo temné tušení, že tímto dotekem začalo něco neodvolatelného, co se nyní dalo do pohybu.

Zdvihl knihu a prohlížel si ji ze všech stran. Kniha měla vazbu z hedvábí zbarveného jako načervenalá měď, a když ji obracel sem a tam, měňavě se leskla. Při zběžném listování si všiml, že písmo je vytištěno ve dvou různých barvách a u každé kapitoly je překrásné, velké počá-

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

teční písmeno. Když ji ještě jednou, důkladněji prohlížel vazbu, objevil na ní dva hady, jednoho světlého, druhého tmavého, a ti se vzájemně kousali do ocasu a tvořili tak ovál. V tomto oválu byl titul knihy, napsaný zvláště propletenými písmeny.

NEKONEČNÝ PŘÍBĚH

Bastián Baltazar Bux byl jako ve snách. Jeho vášní byly knihy - byly vlastně celým jeho životem. Bez knih si nedokázal představit ani jeden jediný den. Teď upřeně zíral na titul knihy a střídavě ho rozráželo horko a zima. Tohle bylo přesně to, o čem už tolikrát snil a co si už tolikrát přál od chvíle, kdy se ho zmocnila čtenářská vášeň: Příběh, který nikdy neskončí! Kniha knih!

Tu knihu musí mít za každou cenu! Za každou cenu? To se lehko řekne! I kdyby mohl nabídnout víc než ty tři marky a patnáct feniků kapesného, které měl u sebe - vždyť ten protivný pan Koreander mu dal až příliš jasně najevo, že mu neprodá ani jednu jedinou knihu. A už vůbec by mu ji nedaroval. Věc vypadala beznadějně.

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr: o co důležitého v textu jde

Jedná se o příběh chlapce Bastiána, který je vášnivým čtenářem a při své náhodné návštěvě antikvariátu se setká s knihou, která se jmenuje NEKONEČNÝ PŘÍBĚH. V tomto textu autor ukazuje sílu touhy po čtenářském prožitku, chuť ponořit se do příběhu, který nikdy nekončí. Tato touha po příběhu je natolik silná, že chlapce nakonec svede k tomu, aby knihu ukradl.

Zásadní otázky, které text vyvolává:

- Proč má Bastián tak velkou touhu po příběhu, který nikdy neskončí?
- Co může člověka na čtení tolik zajímat, že je kvůli tomu ochoten ukrást knihu?
- Jak je pro spisovatele možné napsat nekonečný příběh?

Nosná myšlenka:

Velká síla příběhu může člověka naprosto pohltit a umožnit mu únik do tajuplného světa fantazie. Čtení příběhů může být zajímavé, může přinášet dobrodružství, zábavu, zajímavé informace... a proto stojí za to sáhnout po knize a ponořit se do příběhu.

2) Čtenář a text

Hlavní hrdina knihy, Bastián, je chlapec ve stejném věku jako cílová skupina, které je text určen (10 - 11 let), proto se žáci mohou věkově (někteří i vizuálně) identifikovat s hlavní postavou. Tento chlapec je vystaven posměškům ze strany ostatních spolužáků kvůli své odlišnosti. Tuto situaci mohou žáci znát ze své vlastní zkušenosti nebo mohou mít zkušenost s někým, komu se toto děje. Text má spád a zajímavou gradaci, která vede čtenáře k chuti nejen text dočíst, ale později sáhnout po knize a přečíst ji. Výběrem některých netradičních slovních spojení může být text pro žáky obtížný, ale zároveň může motivovat k dohledávání významu a doslovného porozumění. Obsah textu odpovídá potenciálně možným zkušenostem žáků daného věku, náročný pro ně je svým zpracováním a jazykem.

3) Žánr textu a způsob autorova podání

Jedná se o beletristické vyprávění o chlapci Bastiánovi, psané z pozice pozorovatele děje. První dva řádky na začátku textu jsou napsány pozpátku a okamžitě upoutají čtenářovu pozornost. Poté text pokračuje - je psán červenou barvou, což také zaujme a naznačuje dvě možné dějové linie. V textu je mnoho kratších popisných pasáží, které střídá dialog dvou hlavních postav - chlapce Bastiána a majitele antikvariátu Karla Konráda Koreandera. Autor se v textu snaží přiblížit Bastiánovo duševní rozpoložení a ukazuje čtenáři myšlenkové pochody, které Bastiánovi probíhají v hlavě.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

4) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

V textu jsou použita netypická jména hlavních postav a také neobvyklá slovní spojení, která nejsou typická pro současný jazyk - např. pošmourné, sychravé listopadové ráno, školní brašna, foliant, nerudný hlas, žasněte... Text nabízí nová slova do žákovy slovní zásoby, umožňuje hledat podobné výrazy v současném jazyce, hledat různá pojmenování téhož jevu apod.

V textu se střídá vyprávění s dialogovou formou, čímž je čtenář více vtažen do děje. Dialogy jsou psány pro dnešní děti netypickým jazykem - například nadávky, kterými spolužáci častují Bastiána, jsou velmi odlišné od těch, se kterými se setkávají dnešní děti.

Porozumění textu usnadňuje to, že děti mohou tento příběh znát z filmového zpracování.

Daniela Krolupperová, Miloš Kratochvíl: Draka je lepší pozdravit, aneb, O etiketě

KROLUPPEROVÁ, Daniela a MILOŠ KRATOCHVÍL. *Draka je lepší pozdravit, aneb, O etiketě*. 1. vyd. Ilustrace Markéta Vydřová. Praha: Mladá fronta, 2009, 132 s. ISBN 978-802-0419-996. s.85 - 91

Možnosti využití textu

OSV, třídnická hodina, Člověk a jeho svět, čtení

Zkušenosti s textem

Třídnická hodina a OSV, 2. ročník, předsudky, tolerance odlišností

Text

Byla jednou jedna černá kočka, která nosila štěstí. Ale neměla to ve svém kočičím životě lehké. Kdysi dávno se totiž jednomu skalnímu skřetovi stala v kouzelném lese nehoda. Zakopl o bludný kořen a vykloubil si kotník. Vykloubený kotník bolel, skřet se belhal a strašlivě láteřil. A protože ještě ke všemu zakopl o bludný kořen, zabloudil. S bolavým kotníkem bloudil kouzelným lesem celý týden, než se zase dostal domů do své skřetí sluje. Tahle příhoda ho přirozeně velice rozezlíla.

Ke kočičí smůle měl skřet pohodlnou povahu. Vždycky, když se mu něco nepovedlo, hledal vinu všude jinde, jenom ne u sebe. Stejně tomu bylo i tentokrát. Skřet totiž zakopl, protože šel a nedíval se pod nohy. Otočil se po černé kočce, která zrovna v tu chvíli běžela kolem. Samozřejmě si nepřiznal, že udělal hloupost, nekoukal pod nohy, a proto zakopl! Kdepak! Řekl si, že za všechno může ta černá kočka, po které se otočil. A hned začal po celém kouzelném lese vykřikovat, že černé kočky nosí smůlu. Brrr, strašnou smůlu a je třeba se jim vyhýbat! A křičel tak halasně, že se to doneslo až do světa lidí!

Od té doby se všichni začali černých koček obávat. Sice se jim ty skřetí řeči nezdály úplně pravdivé, ale kdo ví? Co když černé kočky skutečně nosí smůlu?

Černým kočkám nastaly krušné časy. „Huš! Jdeš odsud!“ volali lidé, jen co je z dálky zahlédli. Každý je raději obloukem obešel a zavíral před nimi vrátka. Nikdo je nepohladil po srsti, natož aby jim nalil do misky mléko. Černé kočky posmutněly a začaly se lidem i ostatním bytostem vyhýbat.

Až jednoho dne se stalo, že se narodila kouzelná černá kočička. Víly jí daly do vínku mocné kouzlo. Stačilo, aby někdo kouzelnou kočičku pohladil po hřbetě, a hned se mu splnilo přání, na které přitom pomyslel. Bylo to krásné, dobré a mocné kouzlo. Jenomže ho nikdy nikdo nepoužil.

Pokaždé když někdo zahlédl kouzelnou černou kočičku, raději se jí rychle klidil z cesty, aby mu snad podle skřetích řečí nepřinesla smůlu. Nikdo netušil, že zrovna tahle černá kočka nosí štěstí. Kamkoliv černá kočička přišla, všude bylo ticho a pusto.

Černá kočička z toho byla stejně jako ostatní černé kočky celá utrápená a smutná. „Počkejte, já přece nenosím smůlu!“ volala někdy za lidmi a ostatními bytostmi, ale marně. Nikdy jí nikdo nehodil kousek kůrky k snědku. Nikdy ji nikdo nevzal na klín. Nikdy ji nikdo nepohladil. Už se zdálo, že je to dobré kouzlo docela zmařené.

Až jednoho dne uviděla kočka muže, který před ní nezavřel branku u svého domu. Seděl na lavičce na dvorku a tiše se díval na zem. Zdálo se, že si černé kočičky ani nevšiml. To kouzelné

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

kočičce dodalo odvahu a opatrně došla až k němu. Začala se mu pomaličku otírat o nohavice. Teprve po chvíli muž zpozoroval, že u něj stojí kočička. Vůbec mu nevadilo, že je černá.

„Ahoj, číčo,“ řekl tichým hlasem. Chytil ji, zdvihl, položil si ji na klín a začal ji hladit po hřbetě. Kouzelná kočička spokojeně předla. Za chvíli muž kočičku opatrně zvedl, položil ji vedle sebe na lavici a vešel do domu.

Jakmile za sebou zavřel dveře, bylo z oken slyšet radostný hovor a tichý smích. V tu chvíli se totiž uzdravil maličký chlapec, který v domě bydlel. Stonal velmi dlouho. Muž se ženou se báli, že snad už nikdy nebude v pořádku. Teď se ale nečekaně splnilo jejich největší přání - synáček byl zase zdravý jako řípa.

Stalo se tak samozřejmě proto, že právě na chlapcovo uzdravení muž myslel, když hladil po hřbetě kouzelnou kočičku. I když nevěděl, jak to všechno ve skutečnosti bylo, dobře pochopil, že černá kočka smůlu nenosí. Že jsou to jen takové zlé skřetí řeči.

Od té doby měla nejen kouzelná kočička, ale i všechny černé kočky z okolí v tomto domě vždycky připravenou misku s mlékem.

Teprve teď si lidé a ostatní bytosti uvědomili, že je přece úplně jedno, jestli je kočka černá, nebo bílá. Důležité je hlavně to, jaká je, že loví myši a pěkně přede. Všichni se najednou moc divili, jak snadno sedli na lep zlým skřetím řečem.

A kouzelná černá kočička? Ta pořád chodí světem a plní lidem, kteří nikoho neodsuzují předem, jejich přání.

Jindřich Balík: Jak se okolo zajíce Chroupálka točilo pokušení

BALÍK, Jindřich. *100nožka Klotylda*. 1. vyd. Ilustrace Barka Zichová. Praha: Albatros, 2008, 75 s. Druhé čtení (Albatros). ISBN 978-80-00-01741-9. s. 65 - 69

Možnosti využití textu

Čtení, třídnická hodina, OSV

Zkušenosti s textem

Čtení a OSV, 2. ročník, čtení s předvídáním, vlastní dokončení příběhu, propojení s vlastní zkušeností.

Text

Dědeček Nováků se jednou vypravil do lesa na houby. V ruce proutěný košík, v kapse kudličku rybičku a kousek chleba v ubrousku k zakousnutí.

Jde si cestou mezi poli, rozhlíží se po okolí a brouká si spokojeně pod fousy. Z modrého nebe se na něj usmívá slunce, nad hlavou mu vyzpěvují ptáci, včely a medoví čmeláci.

Dědeček jde mezi poli, zastaví se pod topoly, koukne - a co to? Na mezi leží dvě veliké hlávky zelí!

Kulaté jako měsíc v úplňku, voňavé jako sváteční oběd. A jsou docela opuštěné. Docela samotinké.

Dědeček se zastaví, překvapeně se podrbe za uchem a říká si: „Krásné hlavinky, krásné. Tuzé by se nám hodily k nedělní pečince. Ale do lesa se s nimi přece nepotáhnu. A nechat je tady jen tak ležet? Co když se sem zatoulá mlsná koza Róza? Měli bychom s babičkou po voňavé pochoutce...”

Dědeček Nováků přemýšlí, přemýšlí, potahuje se nerozhodně za šedivou bradku, otáčí se na podpatku, a najednou - kde se vzal, tu se vzal, u křoví panáčkuje zajíc Chroupálek.

„Ahoj!“ křikl na něj vesele dědeček, „tebe mě poslalo samo nebe.“

Dostal nápad.

„Buď tak hodný, Chroupálku, a pohlídej mně tady ty dvě hlávky zelí. Jdu do lesa na houby a cestou zpátky se pro ně zastavím.“

„Pohlídám, pohlídám, proč bych nepohlídal,“ řekl Chroupálek. „Nedělej si starosti.“

Dědeček se usmál a šel spokojeně dál.

Tiše si pobrukoval, v ruce se mu houpal proutěný košík, v kapse měl kudličku rybičku a v ubrousku kousek chleba. Zajíc Chroupálek zatím seděl u příkopu.

Z levé strany mu voněla pod nos jedna hlávka zelí, z pravé strany druhá.

„To je nádherná vůně,“ povzdychl si. Polkl mlsnou slinu a rozhlížel se po světě. Z modrého nebe se na něj smálo slunce, nad hlavou mu vyzpěvovali ptáci, včely a medoví čmeláci.

„Co kdybych si párkrát hryzl? Od rána jsem nic pořádného nejedl,“ napadlo ho najednou.

A sotva to dořekl, už se kolem něj zatočilo pokušení. „Jen ochutnej, ochutnej, proč bys neo-
chutnal? Přece se nebudeš trápit hladem,“ šeptalo mu potichoučku do ucha.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Ale Chroupálek se zamyslel, zakýval hlavou ze strany na stranu, sem tam, a řekl:

„Ne ne, co by si dědeček Nováků pomyslel? Nemůžu ho zklamat, když mně tak věřil. Nemohl bych se mu podívat do očí. Musím to vydržet, musím. Ani kousek neochutnám.“

Polkl naprázdno a párkrát silně zadupal, aby už neslyšel, co mu pokušení dál našeptávalo. Lá-kavě a tiše.

Aby neslyšel, jak mu kručí v břiše.

Slunce šlo nebem, ptáci zpívali, čmeláci si pobrukovali a hladový zajíc hlídal dvě voňavé hlávky zelí. Hlady už málem neviděl, už si myslel, že neodolá, a najednou slyší, jak ho někdo volá...

Dědeček se vrací!

Košík plný hub, v kapse kudličku rybičku, prázdný ubrousek od svačiny a vesele mává a mává:

„Ahoj Chroupálku! Vidím to i na dálku, že jsi dobře hlídal. Nebyla tu koza Róza?“

„Nebyla, nebyla, dědečku,“ usmál se zajíc. Jenom veliké pokušení se okolo mě točilo a můj mlsný jazyk se už už chtěl nechat přemluvit, myslel si v duchu. Ale nahlas neřekl nic. Ani slovíčko.

„Musím se ti za tvou službu odměnit,“ pochválil ho dědeček. „Rozdělíme se o zelí hezky napůl - jedna hlávka patří tobě, druhou si vezmu já. Bude nám s babičkou stačit na nedělní oběd až až...“

Popadl voňavou hlávku, zamával zajícovi na rozloučenou a pospíchal domů. Z modrého nebe se na něj smálo slunce, nad hlavou mu vyzpěvovali ptáci, včely a medoví čmeláci.

A Chroupálek?

Na mou duši - chroupal a chroupal, až se mu sem a tam kývaly uši.

Miloš Macourek: Holčička s náhradní hlavou

MACOUREK, Miloš. *Pětka z přírodopisu a jiné macourkoviny*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012. ISBN 80-00-01191-3.

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Čtení ve 3.ročníku, nadsázka v dětské literatuře

Text

Zkusme si představit, že hlava je taková bedýnka se spoustou přihrádek, do kterých se ukládají vědomosti jako kapesníky do prádelníku. V hlavě musíme mít pořádek stejně jako v prádelníku, abychom v přihrádkách našli to, co hledáme. Proto je důležité ukládat do hlavy jen důležité věci, protože kdo v ní má i spoustu nesmyslů, vůbec se v ní nevyzná.

Tak například byla jedna holčička, jmenovala se Matylida, a ta vypadala jako všechny holčičky; nic zvláštního, až na to, že nosila modré náušnice. A ta Matylida měla plnou hlavu všelijakých věcí, písmenek, čárek, teček, rozdělovacích znamének a zbytečných slov, všelijakých takřka a podobně, a to jenom proto, že se všemu učila nazpaměť. Učila se vždycky tak dlouho, dokud to neuměla do posledního písmenka a do poslední čárky, a maminka jí za to dávala čokoládové bonbony ve staniolu a říkala, mám z tebe radost, když se budeš pořád takhle učit, staneš se nejchytřejší holčičkou na světě.

Jednou dostaly děti za úkol učit se o ledních medvědech. Matylida si myslela, že s tím bude rychle hotová a že by se ještě předtím mohla naučit něco jiného. Ale ouha, najednou to nešlo, protože všechny šuplíky v Matyldině hlavě už byly plné. Matylida s pláčem běžela za maminkou.

A obě, maminka i Matylida, seděly v kuchyni u kredence a plakaly, ale najednou dostala maminka nápad, usušila si slzy a řekla, neplač, Matylido, když mohou být náhradní kamínky k zapalovačům, náhradní knoflíky k zimníkům a náhradní kola k automobilům, proč by nemohly být nějaké náhradní hlavy k holčičkám, a vzala telefonní seznam a hledala číslo obchodního domu, trvalo to hezky dlouho, protože byla nervózní, ale nakonec to přeci našla a řekla, haló, to je obchodní dům, nemáte, prosím vás, nějaké náhradní hlavy k holčičkám, a prodavačka řekla, ale ovšem, máme je v různých odstínech, ale pospěšte si, v šest hodin zavíráme, a maminka se podívala na hodinky, vzala deštník a běžela, a když se vrátila, řekla, podívej se, vybrala jsem zelený odstín, a vybalila z krabice náhradní hlavu na šroubování, byla to hlava, jakou mají všechny holčičky, nic zvláštního, stačilo jí dát modré náušnice a byla to celá Matylida, a maminka řekla, no vidíš, Matylido, a je zase všechno v pořádku, teď máš novou hlavu, je úplně prázdná, můžeš se toho naučit, kolik budeš chtít.

A Matylida se pustila znovu do učení, za chvíli věděla o ledních medvědech všechno, všecičko do posledního písmenka a do poslední čárky, byla spokojená, jak jí to krásně jde, a řekla si, tak a teď se ještě naučím z paměti celý telefonní seznam a opravdu, naučila se ho celý z paměti a to je co říct, telefonní seznam je tlustá kniha plná jmen a u každého je jiné číslo.

A ráno řekla Matylida dětem ve škole, heč, já mám novou hlavu a vy nemáte nic, heč, a děti jí chtěly něco říct, ale nemohly, protože právě zazvonilo, do třídy vešla paní učitelka a s ní pan inspektor a paní učitelka řekla, milé děti, měla jsem vás zkoušet, co víte o ledních medvědech, ale místo toho si raději zopakujeme krokodýly, no tak, Matylido, třeba ty, stoupni si hezky rovně a začni, pan inspektor si tě poslechne, a Matylida si stoupla hezky rovně, ale to bylo tak

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

všechno, pak už jenom koukala a koukala a neřekla ani á, ani bé, a paní učitelka obracela oči ke stropu a šeptala, no tak, Matyldo, bude to, a pan inspektor se houpal na špičkách, chvílemi zakašlal, a když už to trvalo dvacet čtyři minuty, řekla paní učitelka, sednout Matyldo, máš pětku, já ti dám, taková ostuda.

A Matylda se dala do hrozného pláče, škytala a naříkala, prosím, já pětku nechci, já přece vím o krokodýlech všecko, všecičko do posledního písmenka, jenomže krokodýly mám ve staré hlavě, v téhle mám jenom lední medvědy a telefonní seznam, a paní učitelka řekla, to je směla, pane inspektore, je to naše nejlepší žákyně, umí krokodýly, jako když bičem mrská, ale dnes přišla do školy bohužel s novou hlavou, má tam zatím pouze lední medvědy a telefonní seznam, a pan inspektor řekl, nebude nikterak na škodu, když se přesvědčíme, zda žákyně mluví pravdu, a zeptal se Matyldy, jaké telefonní číslo má paní Žyžvyová, jeho sousedka, a Matylda řekla, Žyžvyová Žofie, 63 74 85 96, a pan inspektor řekl, óh, to je téměř neuvěřitelné, a paní učitelka se na pana inspektora usmála a řekla, Matylda nám hezky slíbí, že od pondělka bude do školy nosit obě hlavy, tu starou i tu novou, a ty krokodýly jí pro dnešek odpustíme, a pan inspektor řekl mňo, a Matylda byla ráda, že to takhle dopadlo.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Terence Blacker: Nová třídní

BLACKER, Terence. *Čaroslečna*. 1. vyd. Překlad Helena Berková. Praha: Amulet, 2000, 148 s. Klíček. ISBN 80-862-9950-3.

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Čtení ve 3.ročníku. Text s nadpřirozenými prvky aplikovatelný na další práci v oblasti OSV.

Text

Do školy Svatého Barnabáše přišla nová učitelka. Brzy se začínají dít věci, o kterých si děti myslely, že jsou možné jen v jejich fantazii...

Od chvíle, kdy nová učitelka vstoupila do třídy, bylo všem dětem jasné, že není jako ostatní učitelé. Byla vysoká, měla dlouhé havraní vlasy a zářivé zelené oči. Na první školní den si oblékla těsné džíny, které doplnila křiklavě purpurovou halenkou. Její prsty zdobilo několik masivních prstenů a nehty černočerný lak. Připomínala spíš někoho, kdo si vyrazil na diskotéku, než učitelku.

Nejpodivnější ale bylo, že vůbec neměla trému! 3. A byla proslulá „problémová třída“.

„Jmenuji se Čarská,“ představila se tichým, ale pevným hlasem. „Jak mě tedy každý den pozdravíte?“ „Dobrý den, paní učitelko Čarská,“ řekla bez zájmu třída. „Chyba,“ řekla učitelka a v očích jí zeleně zablesklo, „řeknete: Vítáme vás, Čaroslečno!“ Ze zadní lavice se ozvalo ne právě zdvořilé uchechtnutí. „Proč vám nemůžeme říkat paní učitelko?“ „No, podívej se,“ řekla Čaroslečna, „nejsem vdaná, tudíž nejsem žádná paní. A říkat dospělé ženě slečno, to je poněkud hloupé.“ „Ale proč ČAROslečno?“ zeptal se zavalitý chlapec, který seděl v první lavici. „Proč ČAROslečno?“ Učitelka se záhadně usmála. „Dočkej času a uvidíš.“

Nová třídní sáhla do velké kožené tašky, kterou si položila vedle stolu, a vytáhla z ní porcelánovou kočku. Postavila figurku něžně na katedru a řekla: „Tohle je moje přítelkyně Hekaté. Nespustí z vás oči. Ani šustnutí, ani špitnutí jí neunikne. Je to můj malý špion.“

Čaroslečna se obrátila k tabuli. „Parádní ztřeštěnost,“ poznamenal Jack. Z porcelánové sošky se ozvalo jakési podivné zasyčení. Oči jí zasvítily jako dvě baterky. „Hekaté tě vidí, i když se nedívám,“ řekla Čaroslečna, nyní již zase tváří v tvář třídě. „Ten, kdo řekl slovo ZTŘEŠTĚNOST, nám teď poví, jak se to slovo píše.“

Všechny děti se zadívaly na Jacka. Začerveněl se. „S-TŘŘŘ – t...“ Nikdo se nesmál. „S-T, T-“, koktal Jack. „Chyba,“ řekla Čaroslečna. „ZTŘEŠTĚNOST je slovo odvozené a jako takové začíná předponou Z-. Když nevíš, jak se takové slovo píše, tak je nepoužívej, Jacku.“ Učitelka pohladila porcelánovou kočku. „Hodná Hekaté.“ „Odkud ví, jak se jmenuju?“ zašeptal Jack. Nová třídní se usmála: „Milé děti, zapište si za uši, že Čaroslečna ví všechno! A teď,“ pokračovala energicky, „dávejte pozor. Zmínili jsme se o tvoření slov a já vás teď naučím tvořit kouzla.“ „Bezva,“ utrousila Katrina, „naše úča je čarodějnice.“ Hekaté výhruzně prskla. „Kdepak čarodějnice, Katrino,“ odvětila Čaroslečna, „to je poněkud zavádějící výraz. Dnes takovým lidem říkáme odborníci na paranormální jevy. Tak, kterým kouzlem začneme? Má někdo nějaký nápad?“ „Proměníme pastelky v lízátka!“ vyhrkl Cvalík. „To ne,“ řekla Čaroslečna. „Kouzla tu nejsou pro osobní požitky.“ „A co kdybychom proměnili druháky v žáby?“ navrhla Katrina. „Kouzla nelze zneužívat ani pro pomstu. Dokud budu vaší učitelkou, nechci tu vidět žádné zlé a

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

potměšilé čáry," řekla Čaroslečna a po chvíli dodala, „leda by si je někdo zasloužil.“ Vyhlédla z okna. Na hřišti právě školník Brown zametal napadané listí.

„Vezměte si papír a pastelky a nakreslete školní hřiště," řekla učitelka. „Představte si, že tam není žádné napadané listí. Nejlepší obrázek vytvoří kouzlo.“ Snad poprvé, co paměť sahá, pracovala třída ukázněně a potichu. Před koncem hodiny si Čaroslečna pečlivě prohlédla všechny obrázky. „Jsou opravdu moc pěkné," shrnula, „ale myslím, že Karolína to vystihla nejlépe.“ Vzala Karolínin obrázek a lepicí páskou jej připevnila na okenní tabuli. „Zavřete oči, prosím. Vyslovím zaklínadlo," řekla učitelka. Celá 3. A poslušně zavřela oči a strnula očekáváním. Uplynulo několik vteřin. „Otevřete oči," řekla Čaroslečna, „a podívejte se, co Karolína dokázala!"

Děti pohlédly na Karolínin obrázek. Vypadalo to, jako by se kolem něho vznášel lehký opar, a div divoucí, v dolním rohu se skvěla právě dokreslená hromada shrabaného listí!

„Jé, koukněte na to hřiště!" vykřikla Katrina. Děti se nahrnuly k oknům. A opravdu, po listí nebylo ani památky.

Miep Diekmannová: Trest

DIEKMANNOVÁ, Miep. *O čem si to povídáte*. Praha: Albatros, 1993. ISBN 80-00-0004-0.

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura, OSV

Zkušenosti s textem

1.- 5. ročník, v rámci projektu 1. stupně

Text

Katka sedí na vyhlídce na hromádce písku. Jako na čekané. Čeká, až přijde Hánek. Když se pro něho prve stavila, nesměl ven.

Za trest.

Konečně...konečně už jde!

Jakmile dosedne do písku, Katka se na něho podívá, jestli není ubrečený.

Ne, není.

„Tebe nenechali doma za trest?“ zeptá se Katka.

„Chvíli jo,“ zabručí Hánek.

„A cos udělal?“

„Nic!“ odsekne rozzlobeně Johan.

„Vůbec nic! Kopal jsem trochu do míče. A on zaletěl mezi kytky. Ani jsem nerozbil sklo jako minule. Ale mamka se stejně zlobila, že jsou ty kytky čerstvě zasazený.“

„No jo,“ povzdychne si Katka, „náš táta na mě taky křičí, když třeba šlapu na úplně novou travu.“

Hánek se najednou rozhodne.

„Já se už domů nevrátím!“

„Ty utečeš?“ vyděsí se Katka. „A kam? A to si s sebou ani nevezmeš nic k jídlu? Nebo peníze?“

„A proč? To vůbec není třeba,“ šeptá tajuplně Hánek.

„Lidi pořád vyhazují chleba do popelnice. K jídlu je tam toho fůra!“

„A to už nebudeš chodit na písek?“ zeptá se tiše Katka.

„Maminka říká, že si sama venku hrát nesmím.“

Když neuteču...když neuteču..., dostanu večer ještě od táty.“

„A proč?“ žasne Katka. „Nic jsi přece neudělal.“

„Neudělal. Ale mamka mu bude večer žalovat. Vždycky říká: ‚Jen počkej, až přijde večer táta.‘

A já se pak vždycky bojím.“

Hánek si několikrát vzdychne, než vůbec může povídat dál.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Jednou jsem se schoval do skříně. A moc jsem se tam bál...A slyšel jsem, jak jde táta...a pak...”

„Plácnul tě?” zeptá se Katka.

„Jo,” špitne Hánek.

„To přece vůbec nic není, když tě vaši plácnou, to hned přejde,” řekne mu Katka, „ale moje mamka...”

Když se na mě zlobí moje mamka, Tak na mě vůbec nemluví. A to je o moc horší. To se dívá... to se dívá, jako by mě ani neviděla.”

„Ty ťunťo!” vykřikne Hánek. „To přece nic není. Nemluvení nebolí. Ale plácnutí jo!”

„Sám jsi ťunťa punťa!” křičí Katka.

„Je to o moc horší. To je u nás tak strašně ticho...tak ticho, že slyším tikat hodiny...

tak ticho, že dostanu strach. A maminka chce, abych řekla:

„Já už to nikdy neudělám.”

Jenomže já vůbec nemůžu mluvit.”

„Katko,” řekne Hánek, „tak já teda neuteču, jestli chceš.”

„Hip hip hurá!” raduje se Katka a povalí Hánka do písku.

A už se oba doslova válejí smíchy.

„Víš co, Hánku,” kucká se Katka, „víš, co uděláš, až tě zase plácne váš tatka? Budeš si myslet, že si hrajete na babu. A žes ji dostal.”

„To je nápad!” vykřikne Hánek.

A pak si něčeho všimne a ukáže to Katce.

Velký pták plácá křídly vedle malého ptáčka.

Že by si taky hráli na babu?

Hana Doskočilová: Utopie

DOSKOČILOVÁ, Hana. *Diogénes v sudu*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1987. ISBN 13-819-87.

Možnosti využití textu

Člověk ve světě, Jazyk český, OSV

Zkušenosti s textem

OSV, 3. ročník

Text

Podle jména by to mohla být utopená květina, ale není. Je to ostrov a není utopený, je vymyšlený.....

Děti z ostrova Utopie dostávají na hraní perly, valounky zlata a drahé kamení, protože pro dospělé tam tyhle cetky nemají žádnou cenu. Kdo tady vyrostе a přijde k rozumu, začne si vážit docela jiných věcí: lásky a přátelství, užitečné práce a dobré nálady. A vůbec je ten ostrov moudře a spravedlivě zařízen, vždyť jej vymyslel náramně moudrý a spravedlivý pán! Jmenoval se Thomas More a narodil se před pěti sty lety v královském městě Londýně....Lidé si pana Thomase vážili pro jeho učenost a laskavou povahu, oblíbil si ho dokonce i sám Jindřich Osmý. Ustanovil pana Thomase londýnským podšerifem, radil se s ním a často ho ujišťoval o svém přátelství až za hrob.

S královskou přízní to však na světě bývá všelijaké! Zvláště když se pan Thomas při vši své učenosti jednu věc nikdy nenaučil: říkat ANO, když si myslel NE.

A tak jednoho krásného dne padla kosa na kámen.....

Jindřich Osmý se totiž tuze rád ženil, a kdykoli ho královská manželka omrzela, hned se jí tak či onak zbavil a na trůn si přivedl zbrusu novou královnu. Co s tím měl společného ubohý pan Thomas? Byl přece podšerifem a podšerif tenkrát bývával v královském městě Londýně i nejvyšší soudce! Rozumí se, že na něm král žádal, aby se k jeho ustavičnému ženění poslušně kýval: Ano, ano, je to v pořádku.

Ale právě tohle pan Thomas nedokázal, protože si to v hloubi duše nemyslel. A už byl oheň na střeše! Nic nepomohlo, že se učený muž dobrovolně vzdal svého úřadu podšerifa, Jindřich Osmý mu stejně neodpustil. Dal pana Thomase uvrhnout do žaláře, a když i tam na svém NE dále trval, přítel král ho bez milosti vydal katu....

Jediné, co lidem po Thomasu Morovi zůstalo, je právě ta kniha o spravedlivém ostrově, který má jméno Utopie.

O tom ostrově si čteme s dojetím a zatajeným dechem a všem svým snům, co se jen stěží vyplní, jsme si zvykli říkat utopie. Ale potají samo sebou věříme, že se jich jednou dočkáme! Jinak by nás to na světě nemohlo ani bavit.

Daisy Mrázková: Co je to proti pomněnkám

MRÁZKOVÁ, Daisy. *Chlapeček a dálka*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 2002. 32 s. ISBN 8086619001.

Možnosti využití textu

Člověk a jeho svět, OSV

Zkušenosti s textem

Člověk a jeho svět, 2. ročník, koloběh vody v přírodě

Text

Byl jeden pramínek a pramenil ze země pod Pustou Kamenicí uprostřed kopců, uprostřed lesa, uprostřed mechu, uprostřed jehličí. Udělal si ve zlatém písečku studánku jako dlaň a pomalounku se od ní otáčel. Nikdo o tom nevěděl, jen ptáček Budníček do něj chodil pít. Budníček si vždycky ráno stoupl na písek, nabral kapku vody do zobáčku a chvíli se díval nahoru, zatímco mu voda stékala do hrdla. Pomněnky rostly okolo. Bylo to nejhezčí místo na světě, ale to pramínek nevěděl. Jak by to také mohl vědět? Pramínek se těšil pryč.

„Počkej, pod lesem,“ sliboval mu Budníček, „uvidíš louku, chalupu, děti si přijdou namáčet proutky...“

„Chci to!“ vykřikl pramínek a plynul přes kamínky do lesa. Těšil se na všechno. Propletl se mechem, tůňkami, najednou byl z lesa venku. Viděl louku, hloupá žlutá housátka do něho naskákala jedno po druhém. Houpal je mezi trávou. Přišlo dítě v košilce a namáčelo si v něm proutek. Budníček letěl nad ním.

„Jen počkej dál,“ sliboval. „Potečeš kamením, připlave do tebe pstruh.“

„Co to je?“ hlesl pramínek.

„Uvidíš!“

„Tak honem!“ A horempádem se hrnul přes kamení a bublal horlivě. Byl zvědavý na pstruha. A tu ho potkal. Čiperná, stříbrná, barevně kropenatá rybička. Pstruh klidně táhl proti proudu a držel se ve stínu. Občas se zastavil a rozhlížel se pronikavým zlatým očkem. Pramínek si ho prohlížel.

„Tady je báječně,“ řekl pstruh. „Měl jsem dlouhou cestu, ale stála za to!“

A vyprávěl o řece, mostech, lodích, o tajemných mořských hlubinách. „Honem, honem,“ křičel pramínek a pádil přes splavy a kolem cest dál a dál. Budníček už nad ním neletěl. Budníček se vrátil do lesa. A tak tekli potůček sám. Stýskalo se mu, ale řekla si-jsem už veliký! A rozhlížel se po kopcích a zahradách a byl čím dál větší. Už znal lávky, už znal mlýny, už znal lodě, už znal města. Města se mu nelíbila. Slyšel pod mosty a nábřeží řeči o kalné řece.

„Jakápak pořád kalná řeka? Copak nevidíte, že Já jsem pramínek z Pusté Kamenice?“ křičel pramínek. „Jsem čistý a stříbrný. Budníček by vám to vysvětlil. Budníček mě zná. Co se do mne přimíchalo, za to já nemohu, s tím já nemám nic společného...“

Ale kalná řeka se valila dál. A bylo tu moře. Slané a ohromné. „Já jsem pramínek z Pusté Kamenice!“ vykřikl pramínek a vložil se do té spousty vod. A sůl ho pronikla a pěna ho vzala a vlny silné a mocné ho stáhly daleko na otevřené moře.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Slunce páliło na hladinu, až se celá leskla a oslňovala. Pramínek to nesnesl a změnil se v páru a byl z něho malý bílý obláček na obloze. Než se vzpamatoval, začal ho unášet vítr. Unášel ho a ukazoval mu všelijaké země. Mráček se díval a trochu se mu stýskalo. Vlastně se mu stýskalo hodně. Když se to tak vezme, nikdy nezapomněl na Budníčka.

„Copak by Budníček řekl teď?“ myslil si. Vítr ho nesl nad horami. „Dívej se!“ cloumal s ním. „Tady vidíš nejvyšší horu světa!“ A opravdu to byla nejvyšší hora světa. Byla strašná. Mráček si ji dobře prohlížel, jak pluli kolem ní. Vzpomínal přitom na jednu stráň s pomněnkami. „Vidíš, sem já si lítám každou chvíli,“ honosil se vítr. „Hm,“ řekl mráček. „Poslyš větre, což kdybys mne zanesl...“ Ale vítr ho nenechal domluvit. „Teď to vezmeme přes Afriku, ať něco vidíš!“ A fičel ohromnou rychlostí nad horkým pískem a skalami. Vletěl do pralesa, rozhoupal stromy a rozvlnil vysokou stepní travu. Dokonce si pohladil žlutého číhajícího lva, který se tam krčil za skalkou, a rozevlál jeho drsnou hřívu. Že se nebál!

„Viděls?“ chlubil se.

„I viděl, viděl,“ broukal mráček, ale myslel si: Jestli není takový Budníček lepší?

A vítr už zase přes oceán a už svištěl nad Amerikou a pořád něco.

„Vidíš Ohňovou zemi? Vidíš Amazonku? Vidíš Mexiko?“

„Vidím, vidím,“ mumlal mráček. „Moc hezké, ale zanes mne prosím nad Pustou Kamenici, na lesní stráň nad poslední chalupou. Mám tam přítele Budníčka.“

„Dobrá, dobrá, nestarej se,“ bručel vítr. „Kdepak to máš, tu Kamenici?“

„To je v Čechách, takhle vpravo, víš?“

Vítr si honem nemohl vzpomenout, kde jsou Čechy. Zatočil se zuřivě nad Kordillerami, zpřeházel písek okol Mississippi, a když s tím byl hotov, povídal znova: „Tak kdepak to máme, ty tvoje Čechy?“

„To se musí zase zpátky přes moře a pak už ti řeknu. Je to taková malá země uprostřed kopců, samé lesy a květiny.“

„Počkej, zkusíme to tudyhle,“ pravil konejšivě vítr. A rozběhl se, huííííí přes Alpy a fjúúúúú přes Krkonoše a už byl v Čechách. „Tak, a teď kdybys laskavě zahnul trochu vpravo,“ žádal mráček. Vítr tedy zahnul trochu vpravo. „A teď kdybys laskavě zpomalil!“ A vítr zpomalil a bylo pěkně vidět. Černé lesy a pole a potůčky a děti skákající po cestách- všechno bylo pěkně vidět. A mráček se díval a díval. A tu najednou viděl pod sebou známou louku a chalupu a lesní stráň. „Tady je to!“ Vykřikl, a vítr ho snesl dolů a pomaloučku províval stání, aby mráček měl čas usedit se v malinkých kapkách na lístcích trávy, na mechu, na kapradí, na Jelením Skoku, na Pánbičkových Fousech, na pomněnkách, na slídou se třpytících kamenech.

Daniela Krolupperová a Miloš Kratochvíl: O blechách, kterým došla trpělivost

KROLUPPEROVÁ, Daniela a Miloš KRATOCHVÍL. *Draka je lepší pozdravit, aneb, O etiketě*. 1. vyd. Ilustrace Markéta Vy-
dřová. Praha: Mladá fronta, 2009, 132 s. ISBN 978-802-0419-996. s 24 - 28

Možnosti využití textu

Čtení, Člověk a jeho svět

Zkušenosti s textem

Člověk a jeho svět, 2. ročník, učivo o domácích zvířatech, péče o domácí zvířata, aplikace na vlastní zkušenosti s péčí o domácí zvíře, vyvození základních životních potřeb zvířat chovaných doma.

Text

Byl jednou jeden starý cirkusák a ten měl bleší cirkus. Byla to vlastně obrovská krabice, ve které cvičené blechy ukazovaly, co dovedou. Lidé je sledovali se zvětšovacími skly, protože prostýma očima by je vůbec neviděli. A blechy skákaly, proskakovaly obručemi a prováděly různé pozoruhodné vylomeniny.

Starý cirkusák chodil se svým bleším cirkusem od města k městu po místech, kde se konaly jarmarky. Na jarmarcích se scházelo hodně lidí. Mezi nimi se vždycky našel někdo, kdo se rád na cvičené blechy podíval.

Blechy byly dobře vycvičené a měly hezké představení. O diváky nebyla nouze a cirkusu se dařilo dobře. Jenomže starý cirkusák měl své chyby. Byl trochu líný, trochu pohodlný. Moc rád odpočíval, hlavně vleže. A právě proto se špatně staral o své blechy.

Nedával jim včas najíst a někdy se stalo, že jim dokonce zapomněl nalít vodu. Blechy dostaly žízeň a nařikaly:

„Dej nám pití, prosím! Potřebujeme se napít! Máme žízeň!“

„Ale no jo, pořád! Počkejte chvíli, já musím ještě odpočívat,“ odbyl je a převalil se na druhý bok. Vždyť jsou to jenom zvířata, říkal si v duchu a vodu jim nenalil. To udělám, až vstanu, pomyslel si. Jenomže vstávat se mu nechtělo. A tak mívaly blechy často žízeň a docházela jim trpělivost.

Jednoho dne starý cirkusák zase zapomněl blechám vyčistit krabici. Blechy jsou velmi spořádaná stvoření a nepořádek v bytě je rozčiloval. „Prosím, uklid' nám!“ volaly na cirkusáka, protože to samy nedovedly.

„Hm,“ zabručel cirkusák. Zase vylehával a jako obvykle se mu nechtělo vstávat.

„No tak, prosím, máme tu špínu!“ stěžovaly si blechy. Ale s cirkusákem to ani nehnunlo.

„Hele blechy, mlčte!“ odpověděl jim líně. „Já jsem šéf cirkusu, takže koukejte poslouchat! Teď odpočívám. Až vstanu, tak vám uklidím. Buďte potichu a nerozčilujte mě.“

Potom se otočil na druhý bok a začal strašlivě chrápat. Jako by ani nevěděl, že když člověk chová zvířátka, musí se o ně taky pořádně starat.

Cirkusák spal spokojeně celou noc. Zato blechy nespaly. Měly hlad a žízeň, a to se člověku i bleše špatně spí.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Druhý den, když skončilo cirkusové představení, sebraly se všechny blechy a jako jeden muž z cirkusu utekly. Překvapený cirkusák jen zíral, kam se poděly. Poprvé ho napadlo, že bleší cirkus bez blech vlastně ani žádný cirkus není. Co si počnu bez svých zvířátek? lekl se cirkusák a bylo mu do pláče. Kdepak jsou? Kde je mám hledat? Co když je už nikdy nenajdu? vyděsil se. Achich ouvej, naříkal.

Blechy ovšem nebyly daleko. Posadily se opodál a sledovaly, co bez nich bude starý cirkusák dělat. Ten je hledal ze všech sil, volal, lákal a sliboval hory doly, ale samozřejmě je nenašel. Dobře se totiž schovaly. Když je někdo pouhým okem téměř neviditelný, skryje se velmi snadno.

Večer byl starý cirkusák už úplně nešťastný. Bleší cirkus bez blech není cirkus. Bleší cirkus bez blech prostě není.

Teprve v noci se blechy daly přemluvit a vrátily se zase zpátky domů do své bleší cirkusácké krabice. Samozřejmě až potom, co ji cirkusák pečlivě vyčistil.

Od té doby cirkusák nikdy nezapomněl na krmení, na vodu, ani na žádné další bleší potřeby. Už si totiž dobře pamatoval, že zvířátka potřebují lásku a péči. A tak spolu v malém bleším cirkusu žili do té doby všichni šťastně a spokojeně.

Milena Lukešová: Jak si uděláme zeměkouli

LUKEŠOVÁ, Milena. *Jak si uděláme zeměkouli*. 1. vyd. Brno: Orbis pictus. ISBN 80-85240-24-6.

Možnosti využití textu

Člověk a jeho svět

Zkušenosti s textem

Část textu použita v 1. ročníku při učivu o hodinách, čase, ročních obdobích v předmětu Člověk a jeho svět.

Text

Jak si uděláme zeměkouli? Vymyslíme si velikánské prázdno na všechny strany, na všechny strany. Pak prázdnu uděláme Měsíc a hvězdy a hvězd musíme udělat hodně a ještě. Jedna hvězda bude naše Slunce. Slunce je ale hvězda denní ne noční. Nebude na nás jenom z dálky poblíkávat. Přesvítlí Měsíc a hvězdy a ještě mu zbude na rozdávání teplo a světlo. A když máme Slunce, můžeme si udělat Zemi. Musí na ní být pevniny a mezi nimi moře a ohromné oceány. A hlavně: nesmíme zapomenout připravit si okolo Země vzduch. Vzduchu musí být dost pro všechny lidi, zvířata i stromy, aby se dalo dýchat, a pro vítr, aby měl co plašit a vířit a rozfoukávat. A naše Země aby se mohla pořádně nadechnout a dostala sílu. Aby si nás dokázala přitáhnout k sobě a nepustila nás a měla nás ráda.

A teď pozor – a veliký! Naše Země musí být dost daleko od Slunce, aby ji nespálilo, a zase právě tak blízko, aby na ni dosvítilo a mohlo ji zahřát. Země je ráda, že ji Slunce hřeje, a otáčí se, aby ji mohlo osvětlit ze všech stran. A tak se točí, točí se s náma postel i chodník pod nohama. Točí se, točí se, točí se taky psi, kočky, domy a stromy i s ptáky. Všichni se točíme, ani o tom nevíme, potmě to točení dokonce zaspíme. To když nás naše Země pootočí do spacího stínu. Slunce tam na nás nedosvítlí. Stejně nás ale vyhlídí, kde jsme. Ještě že naše Země nejde nikdy spát a otáčí se s námi dál. Tmu necháváme za sebou. A světlo už nám připravuje DEN. Začne hned ráno. První svítivou ručičkou ukáže Slunce na kohouta. Kohout ví, co to znamená. Kikirikí! Brouci v trávě snídají, kytky zvednou hlavy a my utíkáme k oknu, otevřeme ho a voláme: Kdo by to nevěděl, ať se to doví, že máme den a je úplně nový. Ráno nám uteklo a místo něho máme dopoledne. Země se s námi otáčí dál za teplem a světlem. Slunce se směje, když nás vidí. Voláme na něj: Ahoj, my jsme lidi. Nevadí ti to, že jsme takhle malí? Slunce nic neříká. Jen hřeje, až to pálí. A pak nás div nespálí, jak nám míchá vzduch nad hlavou, dokud není horký. To je ta chvíle, kdy lžíce cinkne o prázdný talíř, hned nato se nám v polívce schová a pak zas vykukne: Jezte, je bramborová. Po obědě si můžeme odpočinout. Slunce by to potřebovalo taky. A jak! Každá jeho svítivá ručička se ale hned zas probere z únavy, aby pomohla ostatním dělat odpoledne.

To se rozprostře trávník, na ten se nasype dětí jako smetí a na ten zbytek střapáče keřů a hlavičky kytek. Co si to ale myslíte, načechrané obláčky? Marně lákáte Slunce, aby šlo spát. Neposlechne vás, protože i kdyby Slunce mělo postýlku, nemůže usnout. Ani na chvíli. Kdyby na nás nedýchalo a nezahřálo nás, vystydla by nám zeměkoule a nás by spolkl mráz. Slunce nás naštěstí nedá. Zůstane na svém místě a bude držet službu, i když nás zeměkoule pootočí zas do tmavého stínu, kde čeká večer. Sluníčko nám sotva stačilo zamávat, do čepice už mu hupsla hvězdička. Pak ho nevidíme, ze tmy a hvězd se udělala noc. A tak všichni, i psi i kočky i lidi, pomalu zavírají oči, když stejně nic pořádně nevidí. Jen my je nezavřeme a něco možná uvidíme. Je to on! Uviděli jsme ho. Měsíc se na cestu neobouvá, bosý nás obíhá, dorůstá, couvá, a když mu řeknem, že je nám ho líto, kouká jen studeně: Nechte si to. Někdy je kulatý,

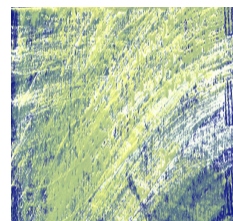
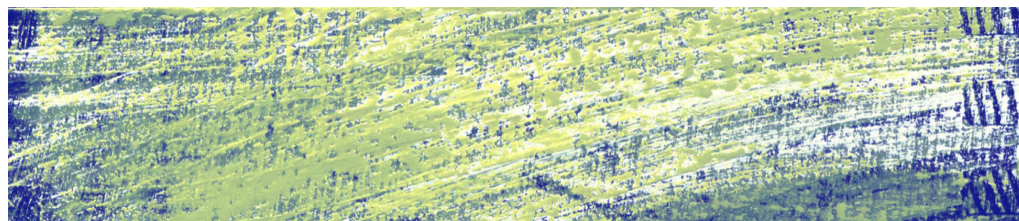

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

někdy má rohy, je celý bledý a zebou ho nohy. Měsíc je smutný asi proto, že nemá nikoho, má jenom samý prach a hluboké díry. Ani vzduch nemá, vůbec nic. To my máme svůj vzduch a svoje Slunce. A Zemi, co nás dovede otáčet k Slunci a zase od Slunce, a tak nám dělat den a noc, pořád za sebou a bez chyby. Při tomhle točení dokolečka, co dělá den a noc, dokáže s námi naše zeměkoule putovat ještě velkou otáčecí cestou okolo Slunce. Obíhá ho týdný a měsíce, celý jeden rok. Podle toho, jak se s námi Země k Slunci natočí, je nám buď chladno nebo teplo, a tak máme postupně za sebou jaro, léto, podzim a zimu. Jenže - vidíte to? Zimy nějak ubývá. No to znamená - hurá, sláva! - to znamená, že zase bude jaro, a za ním léto a podzim a znovu zima. Tak máme pořád něco na těšení. A to všechno umí udělat naše Země. Jen k tomu nutně potřebuje, aby měla kolem sebe zdravý vzduch. Musíme ji uzdravit za to, co pro nás dělá. Proto jsme si naši zeměkouli vymysleli radši bez komínů, jenom okytkovanou a ostromovanou a ozvíratovanou a očlověkovanou. Nejvíc se to takhle líbí lesu. Les nám kartá- čuje vzduch, jen to voňavě sviští, a datel telegrafuje na všechny strany: DÝCHEJTE - DÝCHEJ- TE - DÝCHEJTE - VZDUCH - ČERSTVĚ - VYKARTÁČOVANÝ.

Pozoruhodné texty pro oblast
Český jazyk a literatura

Podpora poradců
pro implementaci kurikulární reformy

Seznam knih pro rozvoj čtenářství – II. stupeň ZŠ – český jazyk a literatura

Mladší čtenářství (cca 9 – 12 let)

ADLA, Zdeněk: Obrázky z českých dějin a pověstí. Albatros
BELLINDA: Ukradené pouzdro na housle. Thovt
BRADFORD, Chris: Mladý samuraj. Kniha 2. Cesta meče. Jota
BRADFORD, Chris: Mladý samuraj. Kniha 3. Cesta draka. Jota
BRAUNOVÁ, Petra: Ztraceni v čase. Albatros
BREZINA, Thomas: Kočičí holka. Fragment
BREZINA, Thomas: Kočičí holka. Nový začátek. Fragment
BREZINA, Thomas: Zombie z jeskyně. Fragment
COOPEROVÁ, Susan: Probuzení Tmy. Albatros
ČERNÝ, Jiří: Obrázky z dějin zeměpisných objevů. Albatros
DAHL, Roald: Danny, mistr světa. Albatros
DALTONOVÁ, Annie: Ztracená duše. BB art
Deník Anny Frankové. Triáda
FRIEDRICH, Joachim: Čtyři a půl kamaráda a záhadná nemoc. BB art
FRIEDRICH, Joachim: Čtyři a půl kamaráda a výkřik z ředitelny. BB art
IBBOTSONOVÁ, Eva: Strašidlo po telefonu. Albatros
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Zápisky Gega Heffleyho. COOBOO
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Rodrick je king. COOBOO
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Poslední kapka. COOBOO
KINNEY, Jeff: Deník malého poseroutky. Psí život. COOBOO
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a zlatý srp. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Helvétii. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a slavný štít. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix legionářem. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Hispánii. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix na Korsice. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix u Belgů. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Británii. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a Gótové. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Nesvár. nakladatelství Egmont
Nezvaní hosté a jiné strašidelné povídky. Albatros
PULLMAN, Philip: Zlatý kompas. Argo
STINE, R. L.: Husí kůže. Půlnoční přízrak. Fragment
STINE, R. L.: Husí kůže. Krev přišery. Fragment
STINE, R. L.: Husí kůže. Maska. Fragment
STINE, R. L.: Husí kůže. Pozor na to, co si přeješ... Fragment
ULLRICHOVÁ, Hortense: Poprask v lunaparku. Albatros
WILSONOVÁ, Jacqueline: Holka na hlídání. BB art
WILSONOVÁ, Jacqueline: Holka z popelnice. BB art

ALMOND, David: Tajemný Skellig. Amulet, s.r.o.
BOYNE, John: Chlapec v pruhovaném pyžamu. BB/art
BRAUNOVÁ, Petra: Ema a kouzelná kniha. Albatros
DAHL, Roald: Matylida, Knižní klub
DANIELSOVÁ, Julia: Kočka v hrobce, Albatros

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

FLANAGAN, John: Hraničářův učeň – kniha první – Rozvaliny Gorlanu. EGMONT
FOMBELLE, de Timothée: Tobáš Lolness
GAARDEN, Jostein: Balíček karet
JARMANOVÁ, Julia: Tajemná kočka a aztécká oběť. Mladá fronta
JEŽKOVÁ, Alena: Dračí polévka. Albatros
MCCARTHYOVÁ, Bairbre: Příběhy skřítků leprikonů. Albatros

REED, A. W.: Mýty a legendy Tichomoří, Portál
ROBINS, Phil: Johanka z Arku a její pochoduující šiky. EGMONT
SIMONOVÁ, Francesca: Darebák David, BB Art
SKELTON, Matthew: Dračí kniha. Mladá fronta
TASHLIN, Frank: Medvěd, který nebyl. Baobab
WILSONOVÁ Jacqueline: Dítě do kufru. BB/art
ZWEIGOVÁ, Stefanie: Pes hledá člověka. Albatros

Starší čtenářství (cca 13 – 16 let)

ADAMS, Douglas: Stopařův průvodce Galaxií. Argo
BROWN, Dan: Andělé a démoni. Argo
BROWN, Dan: Šifra mistra Leonarda. Argo
BROWN, Dan: Ztracený symbol. Argo
BŘEZINOVÁ, Ivona: Holky na vodítku Jmenuji se Martina. Albatros
CASTOVÁ, P. C.: Škola noci 1-5 (Označená, Zrazená, Vyvolená, Nezkrotná, Pronásledovaná...
Knížní klub
CLAREOVÁ, Cassandra: Město z kostí. Mladá fronta
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a zlatý srp. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Helvétii. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a slavný štít. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix legionářem. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Hispánii. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix na Korsice. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix u Belgů. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix v Británii. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Asterix a Gótové. nakladatelství Egmont
GOSCINNY, R.-UDERZO, A.: Nesvár. nakladatelství Egmont
GROOM, Winston: Forrest Gump. XYZ
HADDON, Mark: Podivný případ se psem. Dokořán
HOFMANNOVÁ, Corinne: Bílá Masajka. Ikar
HOROWITZ, Antony: Horory na dobrou noc 1. BB art
HOROWITZ, Antony: Horory na dobrou noc 2. BB art
HOROWITZ, Antony: Horory na dobrou noc 3. BB art
HOROWITZ, A.: Síla pětice. Krkavčí brána. BB art
Christiane F.: My děti ze stanice ZOO
JOHN, Radek: Memento. CZ Books
LANE, Andrew: Mladý Sherlock Holmes. Smrtící mrak. Albatros
MAGUIRE, Eden: Krásní mrtví. Jonas. Fragment
MEAD, Richelle: Vampýrská akademie (1-5). Domino
OLDFIELDOVÁ, Pamela: Můj příběh. Chudobinec. Egmont
OLDFIELDOVÁ, Pamela: Můj příběh. Morová epidemie. Egmont
ELDRIDGE, Jim: Můj příběh. Zákopy. Egmont
ELDRIDGE, Jim: Můj příběh. Římská invaze. Egmont
Edice Můj příběh se prodává i jako kompletní sada (Ve stínu gilotiny. Zákopy. Morová epidemie.
Pompeje. Egyptská princezna. Titanic. Chudobinec.)

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Noční můry nespí. XYZ
POGOŽOV, Andrej: Útěk z Osvětimi. Víkend
PRIESTLEY, Chris: Příšerné příběhy strýce Montaguea. Argo
PULLMAN, Philip: Zlatý kompas. Argo
RAJCHMAN, Chil: Útěk z Treblinky. Víkend
ROBERTS, Christa: Dnes 13, zítra 30. Baronet
RODERICK, Gordon: Návrat z podzemí. Fragment
SPIEGELMAN, Art: Maus I, II. Torst

SMITH, L. J.: Upíří deníky. Fragment
SWARUP, Wikas: Milionář z chatrče. Ikar
SZPILMAN, Wladyslaw: Pianista. Akademia
Velká kniha strachu, Albatros

BLACK, Holly: Daň peklu. Knižní klub
BOYCE, Frank Cottrell: Miliony. Argo
ELLISOVÁ, Ann Dee: Tohle jsem udělal. Albatros Media
FETHULOVÁ, Monika: Případ trhače jahod. COOBOO
FRENCHOVÁ, Jackie: Hitlerova dcera. Mladá fronta
GAARDNER, Jostein: Dívka s pomeranči. Albatros
HADDON, Mark: Spudveč! aneb 70 000 světelných let. Argo
HILLOVÁ, M., M. – WILLIAMS, L. N.: Půl penny. Naše vojsko
JUNG, Reinhardt: Bambertova Kniha ztracených příběh. Brkola
THURBER, James: Třináctery hodiny. Paseka
WYNDHAM, John: Den trifiků. BB art

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Mariusz Szczygiel: Prezident, který zůstal člověkem

SZCZYGIEL, Mariusz. Prezident, který zůstal člověkem. *Reflex*. 2011, č. 52.

Možnosti využití textu

Český jazyk, výchova k občanství

Zkušenosti s textem

Text

Někdy se mě na Západě, ale i v Polsku ptají, jestli jsou všichni Češi takoví jako Havel. Nejde jim o to, že to byl hrdina a bojoval proti komunismu. Jde o jeho odstup k sobě samému, o to, že sám sebe stále shazoval z piedestalu, o to, jak byl otevřený, o to, že si nehrál na někoho, kým není. To je důkazem, že Havel byl po pádu komunismu tou nejlepším reklamou pro Česko, jakou bylo možno si přát. V době, kdy Baťa už nemohl dělat reklamu České republice, protože jeho boty už české nejsou.

V těchto dnech mi napsal pan Krzysztof Zajdel, polský učitel z malé vísky, a požádal mě, abych napsal něco hezkého o zemřelém Václavu Havlovi. Pan Zajdel dostal totiž před deseti lety od úřadujícího prezidenta Havla recept na pečené kuře. Pan učitel se rozhodl vydat knihu 101 jídlo známých osobností, polských i světových a začal psát různým celebritám. „Sám víte, jak to je,“ vysvětloval mi, „když píše někdo z vesnické školičky nějaké známé osobě. Českému prezidentovi jsem nenapsal anglicky, protože se mi zdálo, že polština bude vhodnější. Napsal jsem i ruskému, ukrajinskému a běloruskému prezidentovi, protože jsem si velice přál ukázat, že jsme normální lidé, že ke stolu si všichni mohou sednout. Ze jmenovaných osobností mi odepsal jedině český prezident a poslal mi předpis, který sám vymyslel. Nikoli prezident, ale známý herec Pierce Brosnan mi odepsal (tedy zřejmě nějaký jeho tajemník), že si mohu koupit tričko s jeho portrétem nebo fotografii (za dost velké peníze) a že hercův autogram dostanu ve speciálních obchodech.“

O Havlovi vždycky říkám, že je to prezident, jenž zůstal člověkem. V Polsku si ho ohromně vážíme a jsem moc rád, že se radní města Gdaňsk, kde vznikl odborový svaz Solidarity, rozhodli, že v den Havlova pohřbu pojmenují jeho jménem dva kilometry dlouhou třídu.

Co odpovídám na otázku, zda jsou Češi takoví jako Havel? To si laskavě domyslete.

Mariusz Szczygiel, spisovatel, autor bestselleru *Gottland*

Didaktický potenciál textu

formou otázek zpracovala Karla Střílková (KS)

KS: Je možné, že prezident nezůstane člověkem? Co znamená zůstat člověkem?

Někdy se mě na Západě, ale i v Polsku ptají, jestli jsou všichni Češi takoví jako Havel. Nejde jim o to, že to byl hrdina a bojoval proti komunismu. Jde o jeho odstup k sobě samému, o to, že sám sebe stále shazoval z piedestalu, o to, jak byl otevřený, o to, že si nehrál na někoho, kým není.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

KS: Co si Poláci, kteří se ptají autora článku, domýšlejí o povaze Čechů? Je nám k něčemu odstup k sobě samému? Co znamená shazovat někoho nebo shazovat sebe z piedestalu?

To je důkazem, že Havel byl po pádu komunismu tou nejlepší reklamou pro Česko, jakou bylo možno si přát. V době, kdy Baťa už nemohl dělat reklamu České republice, protože jeho boty už české nejsou.

KS: Proč byl Havel pro Česko tou nejlepší reklamou? Mohl by být dnes někdo reklamou pro Českou republiku?

V těchto dnech mi napsal pan Krzysztof Zajdel, polský učitel z malé vsi, a požádal mě, abych napsal něco hezkého o zemřelém Václavu Havlovi. Pan Zajdel dostal totiž před deseti lety od úřadujícího prezidenta Havla recept na pečené kuře. Pan učitel se rozhodl vydat knihu 101 jídlo známých osobností, polských i světových a začal psát různým celebritám. „Sám víte, jak to je,“ vysvětloval mi, „když píše někdo z vesnické školičky nějaké známé osobě. Českému prezidentovi jsem nenapsal anglicky, protože se mi zdálo, že polština bude vhodnější.

KS: Proč si pan Zajdel mohl myslet, že bude lepší napsat českému prezidentovi polsky než anglicky?

Napsal jsem i ruskému, ukrajinskému a běloruskému prezidentovi, protože jsem si velice přál ukázat, že jsme normální lidé, že ke stolu si všichni mohou sednout. Ze jmenovaných osobností mi odepsal jedině český prezident a poslal mi předpis, který sám vymyslel. Nikoli prezident, ale známý herec Pierce Brosnan mi odepsal (tedy zřejmě nějaký jeho tajemník), že si mohu koupit tričko s jeho portrétem nebo fotografii (za dost velké peníze) a že hercův autogram dostanu ve speciálních obchodech.”

KS: Dá se o herci Brosnanovi říci, že on člověkem nezůstal? Co se podařilo panu Zajdelovi ukázat?

O Havlovi vždycky říkám, že je to prezident, jenž zůstal člověkem.

KS: Jak vidí prezidenta, který zůstal člověkem, pan Szczygiel? Co je mu důkazem, že člověkem opravdu zůstal? Jak poznáte někoho, kdo už jím není, kdo se lidem vzdaluje?

V Polsku si ho ohromně vážíme a jsem moc rád, že se radní města Gdaňsk, kde vznikl odbořový svaz Solidarity, rozhodli, že v den Havlova pohřbu pojmenují jeho jménem dva kilometry dlouhou třídu. Co odpovídám na otázku, zda jsou Češi takoví jako Havel? To si laskavě domyslete.

KS: Co asi odpoví autor? Dá se z textu usoudit, zda mu jsou Češi sympatičtí? Co si myslí Češi sami o sobě?

Je pan Szczygiel v Polsku, příp. jinde známý spisovatel? Jakou váhu má jeho názor (dá se v textu najít místo, které by nám o tom přineslo nějaký důkaz?).

Ivan Hamšík: Jak by měla vypadat Češka budoucnosti? Jako Petra Kvitová

HAMŠÍK, Ivan. Jak by měla vypadat Češka budoucnosti? Jako Petra Kvitová. *Reflex*. 2011, č. 44.

Možnosti využití textu

Český jazyk, výchova k občanství, výchova ke zdraví

Zkušenosti s textem

Výchova k občanství – 8. a 9. ročník – vzory, idoly, vlastnosti, volba povolání

Text

Foto: Profimedia.cz 03.11.2011

Vždycky mě nadchne, když vidím někoho triumfovat díky hodnotám, kterých si vážím.

Petra Kvitová letos v létě vyhrála slavný Wimbledon a před pár dny Turnaj mistryň. Podle většiny odborníků je momentálně nejlepší tenistkou na světě. Její vlastnosti oceňuju o to víc, čím míň je vidíme kolem sebe nebo u těch, kteří tuhle zemi řídí.

Sportovní vítězství sice nemohou plnohodnotně nahradit opravdové a vážné úspěchy země, ale jejich symbolický význam je ohromný. Sport je totiž nemilosrdně fér. Když se flákáte, nedá se to zamluvit. Když podvádíte, všichni to vidí. Wimbledon nevyhrajete, když si napíšete skvělý projekt a dostanete dotaci. A skvělý bekhend nikde neprodávají.

No jistě, také známe týpky s tetováním na zátylku, červeným ferrari v garáži, prsatou blondýnou v posteli a dlouhým seznamem prostitutek z hotelových pokojů. Promenádují se po barech, utrácejí v kasinu a vyskytují se zejména mezi fotbalisty. Takové nakládání s talentem je zoufalé.

To ale není svět Petry Kvitové. Ona nám svými výkony a vystupováním vzkazuje:

1. MÁM SEBEVĚDOMÍ. Už jako teenagerka dokázala porážet ty slavnější.
2. JSEM SILNÁ OSOBNOST. Osamostatnila se už v šestnácti letech, a ačkoli není konfliktní, prosazuje si vlastní cestu.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

3. JSEM VÍTĚZNÝ TYP. Blížkost vítězství ji evidentně nestresuje. V kariéře se devětkrát dostala do finále a sedmkrát vyhrála.
4. NEJSEM PROVINČNÍ. Díky tenisu má rozhled, procestovala svět, zlepšila vyjadřování do kamery. Jen si zkuste představit, jak v jedenadvaceti letech mluvíte anglicky přes mikrofon k vyprodanému stadiónu.
5. NEJSEM NAMÝŠLENÁ. Tak rychlý vzestup a takový balík peněz z ní naštěstí neudělaly primadonu. Je stejně milá, vstřícná a rozpačitá jako dřív.
6. NEJLEPŠÍ JE ÚTOK. Věří na aktivitu, útok a pořád riskuje.

Pokud se nic nepokazí, můžeme se těšit na další Martinu Navrátilovou. Silnou, sebevědomou, ale zároveň pokornou osobnost.

A to nejlepší na konec. Petra Kvitová má ještě slabiny, které nepochybně zlepší. To musí být pro její soupeřky hrůzostrašná představa.

Ivan Hamšík

Didaktický potenciál textu

formou otázek zpracoval Ondřej Hausenblas (OHs):

Titulek se využije výborně jako evokace: Žáci mohou tipovat jednak určitou „babu“, jak se na Ostravsku říká, jednak poté tipovat typ ženy: má to být modelka, nebo manažerka, soudkyně, lékařka, mamina, sportovkyně? A když si to navzájem řeknou a zapíší, mohou k typům Čech přidávat nějaké typické vlastnosti: jaká by byla manažerka, jaká mamina, jaká sportovkyně, aby byla hodna titulu Češka budoucnosti? A jak vidí Češku budoucnosti chlapci a jak děvčata?

Teprve po celé lekci by stálo za to se zastavit u otázky, na co potřebujeme nějakou Češku budoucnosti. Není to zcestná myšlenka? Budeme zase diskriminovat některé typy dívek, třeba ty pěkně opleskané, co nevypadají jako Barbína? Nebo ty, kterým to sice nepálí jako nějaké topmanažerky, ale zato dovedou být oporou pro své blízké a učí je být ohleduplný a milý? Anebo je naopak prima mít model, ideál – a starat se, aby to nebyl ideál zhovadilý, bez mozku a bez vztahu k lidem, jen bohatý nebo nohatý nebo...

Nalezení postoje v takovém dilematu by mohlo být cílem hodiny, ne? Jak staré děti by o tom měly uvažovat? Už včas ti čtvrtáci, nebo až zralí sedmáci?

OHs: Co je na fotce vyjádřeno jako žádoucí? Soustředěnost? Síla? Přesnost? Odhodlanost – můžeme tak pojmenovávat vysoce hodnotné vlastnosti. A říkat si jistě, kdo jiný – koho známe – je má, a jak je od nás daleko? je to v rodině a můžu se to od něj učit, je to jen v televizi, a tak můžu na něj jen koukat? Je takový můj učitel?

Vždycky mě nadchne, když vidím někoho triumfovat díky hodnotám, kterých si vážím.

OHs: To je úžasně silný výrok! Kolik dobrých věcí vyřknul? Proč jsou pro nás tak radostné zážitky z toho, když se setkáme s někým opravdu schopným – a je to stejná radost, když je opravdu velmi schopný konat třeba i zlé?

Petra Kvitová letos v létě vyhrála slavný Wimbledon a před pár dní Turnaj mistryň. Podle většiny odborníků je momentálně nejlepší tenistkou na světě. Její vlastnosti oceňuju o to víc, čím míň je vidíme kolem sebe nebo u těch, kteří tuhle zemi řídí.

OHs: S čím vším se dají ty hodnoty poměřovat? Autor vzal politiky a nenašel u nich hodnoty – koho jiného mohl poměřit? Našel by? Kde mohou děti takového najít – léčil maminku? Stará se o kus světa – les, zvířata, lidi, doma, v cizině? Atp.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Sportovní vítězství sice nemohou plnohodnotně nahradit opravdové a vážné úspěchy země, ale jejich symbolický význam je ohromný. Sport je totiž nemilosrdně fér. Když se flákáte, nedá se to zamluvit. Když podvádíte, všichni to vidí. Wimbledon nevyhražete, když si napíšete skvělý projekt a dostanete dotaci. A skvělý bekhend nikde neprodávají.

OHs: Předchozí odstavec je značná výzva pro porozumění: i doslovné: co vlastně která věta říká, i celkový smysl: co tím autor chce říct, na co věří a čeho se u nás čtenářů dovolává, že s ním v tom souhlasíme nebo máme souhlasit?

No jistě, také známe týpky s tetováním na zátylku, červeným ferrari v garáži, prsatou blondýnou v posteli a dlouhým seznamem prostitutek z hotelových pokojů. Promenádují se po barech, utrácejí v kasinu a vyskytují se zejména mezi fotbalisty. Takové nakládání s talentem je zoufalé.

OHs: Tady je autorovo hodnocení záporné – proti čemu míří? Je to spravedlivé, nebo předsudečné? Jaké stereotypy tu vyjadřuje a jak ony ovládly jeho myšlení? Mohou zavést i nás? Anebo má pravdu? Jak ji potvrzujeme?

To ale není svět Petry Kvitové. Ona nám svými výkony a vystupováním vzkazuje:

OHs: Vzkazy v 1. osobě – cenný formát textu – můžeme jakoby slyšet ji, tak ona mluví? Co myslíte, vážně tohle o sobě myslí? Smí jí to autor vkládat do úst? Jak on ví, zda smí? Zároveň je to seznam hlavních lidských kvalit podle autora – můžeme ho poměřovat se svým seznamem – máme takový, nezávisle na tomhle článku, už předem vytvořený? Proč jsme si ho nikdy nesestavili, nebo jak můžeme ten, který jsme si sami, nebo možná v hodině občanky?, sestavili vloni? Jednotlivé body stojí za hlubší rozbor: co to je být takový, a je autorovo vysvětlení za tučným heslem náležité – je sebevědomím porážet ty silnější? nebo je to opravdu zdroj sebevědomí – znamená to, že kdo neporáží silné, nemůže mít sebevědomí?

1. MÁM SEBEVĚDOMÍ. Už jako teenagerka dokázala porážet ty slavnější.

OHs: Žáci mohou podle modelu na „sebevědomí“, viz o dva řádky výše, vytvářet své otázky k dalším bodům z „Petřina“ seznamu.

2. JSEM SILNÁ OSOBNOST. Osamostatnila se už v šestnácti letech, a ačkoli není konflikt-ní, prosazuje si vlastní cestu.

OHs: Je rozdíl mezi svéhlavostí a silnou osobností? V čem? Jak to ukočíruru?

3. JSEM VÍTEŽNÝ TYP. Blízkost vítězství ji evidentně nestresuje. V kariéře se devětkrát dostala do finále a sedmkrát vyhrála.

4. NEJSEM PROVINČNÍ. Díky tenisu má rozhled, procestovala svět, zlepšila vyjadřování do kamery. Jen si zkuste představit, jak v jedenadvaceti letech mluvíte anglicky přes mikrofon k vyprodanému stadiónu.

5. NEJSEM NAMÝŠLENÁ. Tak rychlý vzestup a takový balík peněz z ní naštěstí neudělaly primadonu. Je stejně milá, vstřícná a rozpačitá jako dřív.

6. NEJLEPŠÍ JE ÚTOK. Věří na aktivitu, útok a pořád riskuje.

Pokud se nic nepokazí, můžeme se těšit na další Martinu Navrátilovou. Silnou, sebevědomou, ale zároveň pokornou osobnost.

OHs: Co je tedy silná osobnost: známe i jinak sestavené kvality, které by taky byly silnou osobností, a nejsou třeba tak agresivní a soutěživé? Na co kdo z žáků věří, co obdivuje, čeho by on sám chtěl, a čeho mohl dosáhnout, a co by kvůli tomu měl dělat nebo dělá?

A to nejlepší na konec. Petra Kvitová má ještě slabiny, které nepochybně zlepší. To musí být pro její soupeřky hrůzostrašná představa.

Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a
informační centrum (KVIC) Nový Jičín, příspěvková organizace,
Štefánikova 7, 741 11 Nový Jičín,
IČO: 62330403, DIČ: CZ62330403

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

OHS: Jaké jiné důsledky může mít vysoce hodnotná osobnost člověka než to, že nahání hrůzu a strach – hrůzostrašnou představu?

Karin Stružková: Božena Němcová zemřela před 150 lety: Hvězdou Blesku byla už v roce 1837!

STRUŽKOVÁ, Karin. Božena Němcová zemřela před 150 lety: Hvězdou Blesku byla už v roce 1837! Blesk.cz [online]. 21.1.2012[cit. 2012-02-27]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/celebrity-ceske-celebrity/167225/bozena-nemcova-zemrela-pred-150-lety-hvezdou-blesku-byla-uz-v-roce-1837.html>

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 8. - 9. ročník; čtení s porozuměním, mediální gramotnost

Text

Blesk, 18. září 1837

Královnou plesu neznámá kráska! Víme, kdo to je!

Celý Žofín zcela ochromila krása neznámé dívky, která byla zvolena královnou Jiřinkového plesu. Kdo to je? Odkud se vzala? Jediný, komu se podařilo vypátrat podrobnosti, je Blesk!

Krasavice se jmenuje Božena (17) a pro lamače dívčích srdcí máme špatnou zprávu – před šesti měsíci se provdala ve Skalici za finančního úředníka Josefa Němce (35). Do té doby vyrůstala překrásná paní Božena v podzámčí v Ratibořicích. Její otec je panský kočí Johan Pankel, matkou pak Terezie Novotná. Božena byla pokřtěna jako Barbora a říkalo se jí tedy Barunka. Vychovávala ji babička z matčiny strany, Magdalena Novotná, tkadlena z Náchodska.

Kolem lépe Boženy se na Jiřinkovém plese na Žofíně točila řada pražských playboyů, včetně pánů Borovského, Friče, Čelakovského, Erbeny či Purkyně. Všichni mají ovšem smůlu, úředník Němec svou paní téměř ihned odvezl z Prahy do svého působiště, do Josefova. Bude krasavici stačit posádkové provinční město? Blesk bude její osudy dále bedlivě sledovat.

Blesk, 14. prosince 1842

Božena Němcová: Nevěra s básníkem!

Božena Němcová (22) už krátce po svém opětovném příjezdu do Prahy rozvířila klidnou hladinu české společenské scény. Z dobře informovaných kruhů jsme se dozvěděli, že je intimní přítelkyní domácího učitele, básníka a vlastence Václava Bolemíra Nebeského (24).

Ačkoliv má paní Božena už čtyři děti Hynka (4), Karla (3), Theodoru (2) a Jaroslava (2 měs.), přesto si zachovává obdivuhodnou postavu, nad kterou oko estétovo doslova plesá. Její manžel Josef je prý značný Neruda a manželství krásky, obdivované celou společností, není šťastné. Má tedy básník Nebeský šanci? Snaží na paní Boženu zapůsobit svými verši a přesvědčováním, ať také sama začne psát – a česky! Jenže se kolem ní netočí sám, ani spisovatel Erben (31) nepohrdne její společností. Dokonce jí slíbil, že když něco napíše, přimluví se o otištění v Kwětech českých! A co na to úředník Němec? Je služebně mimo Prahu a zřejmě nic netuší!

Blesk, 9. června 1845

Božena Němcová: Je hraběcí dcerou?

Vlastenka a autorka otištěné básně Ženám českým Božena Němcová dlí v současné době na Domažlicku, kde se věnuje sbírání lidových tradic a báchovek. Utekla tam před skandálem, který hrozil prozradit, že je nemanželskou hraběcí dcerou?

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

V poslední době se v české společnosti vyrojily zaručené zprávy, že paní Božena není dcerou kočího a pradleny, nýbrž nemanželským bastardem z lože hraběcího. Matkou její má být sestra kněžny Zaháňské Dorotea, otcem pak mladý hrabě Karel Clam-Martinic. Sama Božena se prý nenarodila v roce 1820, nýbrž už 1817 a byla pouhou schovankou Panklových.

Blesk vypátral, že kněžna Zaháňská, tedy její pravděpodobná teta, měla k malé schovance kočího Pankla podezřele vřelý vztah a navíc ji dala na vychování do rodiny správce zámku ve Chvalkovicích, kde jí říkali slečna Betty. Měla tam učitele, studovala němčinu, hru na klavír a literaturu. Kdyby nebyla její neteří, proč by kněžna Zaháňská dávala obyčejné venkovské děvče studovat? Příklad budeme dále sledovat!

Blesk 16. června 1847

Božena Němcová: Milence vyměnila za psaní!

Božena Němcová (27) konečně vstupuje do pražské společnosti i něčím jiným, než neustálou výměnou milenců.

Už zítra si přečtete v Blesk magazínu velký rozhovor s Boženou Němcovou! Mimo jiné se v něm dozvíte, že po dvou otištěných básních Němcová vydala i zatím své první dílo prozaické pod názvem Národní báchorky a pověsti.

Autogramiáda knihy lidové prozaické slovesnosti, pohádek, legend a pověstí proběhne během několika dní.

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr

Text má mystifikační ráz. Byl uveřejněn v den 150. výročí úmrtí Boženy Němcové. Autorka s využitím struktury a postupů typických pro bulvární tisk vyvolává představu - pokud by existoval bulvár v polovině 19. století, určitě by sledoval Boženu Němcovou, přinášel by čtenářům skandály a zajímavosti z jejího života, zveřejňoval by spisovatelčino soukromí. Z hlediska bulváru by patřila mezi tehdejší celebrity.

Text byl zveřejněn na internetových stránkách Blesk.cz, 7. února 2012, autorka si tedy zároveň trochu „přivlastňuje“ výročí Boženy Němcové pro účely bulváru, zvyšuje jeho důležitost spojením s kulturně nezpochybnitelnou hodnotou. Zároveň však plní funkci určité kulturní osvěty, neboť přináší i podstatné informace ze života Boženy Němcové, o něž by se v odbornějším textu nemuseli čtenáři bulvárních časopisů zajímat.

2) Čtenář a text

Při čtení textu mohou čtenáři vnímat především jeho formu. Často se setkávají s bulvárními tiskovinami, a proto bude pro ně literární téma v tomto podání překvapivé a pro méně zdatné čtenáře zároveň přístupnější.

Text může vyvolat otázku, odkdy vlastně existuje bulvár a jaká je jeho funkce.

Mnoho žáků zřejmě samostatně neprohlédne mystifikační žánr. Budou brát text opravdově, včetně existence fiktivního Blesku v 19. století. Odhalení mystifikačních postupů vyžaduje větší čtenářskou a osobní zkušenost, proto by bylo velmi obtížné pracovat s tímto cílem s dětmi v nižší než 8. třídě.

Text působí věrohodně využitím známých a detailních informací o životě klasické české spisovatelky, čtenáře znejišťuje právě nečekaná forma článku.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

3) Žánr textu a způsob autorova podání

S publicistickými texty se žáci v reálném životě setkávají často, ať už v novinách, časopisech či na internetu. Méně často se jimi však zabývají cíleně ve výuce českého jazyka. Text přináší příležitost zabývat se především jeho formálními znaky – název, mezititulky, chronologické členění, fráze užívané v bulvární publicistice („Víme, kdo to je!“, „Případ budeme dále sledovat!“, „Božena (17)“, „spisovatel Erben (31)“).

Náročnějším úkolem je sledování formálních znaků v souvislosti s obsahem textu. Ačkoli je forma typicky bulvární, obsah článku Boženě Němcové příliš neubližuje, autorka zachovává respektující odstup. Tento rozpor by ještě více vynikl při porovnání se skutečným bulvárním textem, útočícím nevybíravě na nějakou současnou „celebritu“ (herečku, zpěvačku,...).

4) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

Žáci si mohou v textu všimnout zastaralejších výrazů, které mají být synonymy k současnému bulvárnímu výrazivu (lepá Božena, lamač dívčích srdcí, nemanželský bastard z lože hraběcího). Objevuje se i opačný pokus o aktualizaci tehdejších výrazů (řada pražských playboyů).

Ačkoli má text údajně pocházet z 19. století, neobsahuje příliš náročných slov či spojení. Přesto je v porovnání se skutečnými bulvárními texty výrazově složitější a náročnější. Obtíže mohou činit slova *posádkové provinční město*, *oko estétovo*, *je prý značný Neruda*, *díl na Domažlicku*, *schovanka Panklových*. Potíže by starším žákům nemělo činit literární pojmosloví, ale některým nemusí být zřejmé výrazy díla prozaické, autogramiád, lidové prozaické slovesnosti, Národní báchorky a pověsti.

Pokud bychom se chtěli zabývat obsahem textu, zaujme žáky několik informací, které zřejmě vyvolají osobní reakci a prostor pro diskusi, zvláště ve srovnání se současnou dobou a zvyklostmi.

- velký věkový rozdíl mezi Boženou Němcovou a Josefem Němcem (17 x 35)
- čtyři děti ve věku 22 let („a přesto má obdivuhodnou postavu“)
- tajemství nemanželského původu Boženy Němcové spojené s dohady o datu spisovatelčina narození (1817 x 1820)

Žánr mystifikace podporuje i název časopisu Kwěty české. Naopak autorka nám dává příležitost odhalit mystifikaci tím, že v textu použila několik ahistorických informací – noviny přivádí velký rozhovor s Boženou Němcovou (žánr, který se zřejmě nepěstoval v 19. století), rozhovor vyjde v Blesk magazínu, Blesk se zajímá o neznámou sedmnáctiletou dívku a pak ji soustavně sleduje 10 let.

Jiří Žáček: Rozhovor s delfínem

ŽÁČEK, Jiří. *Třetí poločas*. 1. vyd. Praha: Šulc-Švarc, s.r.o, 2009. ISBN 879-373-09.

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 4. ročník SŠ; představitelé české poezie po roce 1945

Text

Tým oceánologů, který dešifroval
jazyk delfínů,
položil jednomu z nich otázku:
„Jak mohou tvorové
s tak velkým a tak znamenitým mozkem,
nadání inteligencí srovnatelnou s lidskou,
žít bez novin a bez televizorů,
bez telefonů, bez aut, bez počítačů,
bez fabrik, bez bank, bez úřadů,
bez vlády, bez armády, bez parlamentu,
bez dějin, bez kultury, bez pokroku,
tak nerozumně, nezodpovědně,
jen ze dne na den,
v zahálce a hrách?“
Odpověď zněla: „Kdo je svobodnější
a šťastnější — vy, nebo my?“
Od dalších výzkumů pak bylo
z rozhodnutí vlády,
s ohledem na vysoký rozpočet
experimentu, který nezaručuje
praktické využití zkoumaného druhu,
dočasně upuštěno. Jeden z ministrů
prý tehdy zvolal:
„Jakým právem si z nás má
nějaká ryba dělat srandu?!“

Didaktický potenciál textu

1) Poselství textu

Člověk se obklopuje věcmi, které jej nemusí (u)dělat šťastným. Člověk vytváří instituce a píše dějiny, aby si zajistil (?) svobodu. Člověk si myslí, že tento způsob života je jedině správný.

Zásadní otázka, kterou rozhovor vyvolává:

- Co očekával oceánolog od delfína?
- Proč se výzkum nebude realizovat?

Nosné myšlenky:

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Žáci nad textem mohou uvažovat (diskutovat) o tom, co dělá člověka šťastným a svobodným. Mohou poměřovat své životní zkušenosti, kdy byli oni šťastní (svobodní). Mohou uvažovat o tom, proč je svoboda důležitá pro člověka (i pro delfína). Mohou diskutovat o tom, zda svoboda znamená nemít pravidla. Mohou přemýšlet o charakteru jednoho z ministrů, který zvolal ...

2) Čtenář a text

V čem by mohl text oslovit dnešního čtenáře – vztah k delfínovi (dost oblíbené zvíře – filmy; příběhy o zvířatech; nese znak vysoké inteligence)

Souvislost s dosavadními poznatky:

- znalost principu výstavby básně – verš; grafická úprava
- znalost publicistických textů – konstrukce vět, jazykové prostředky
-

3) Žánr textu a způsob autorova podání

Nebásnický text má blízko k novinové zprávě. Určitě by mohly vzniknout jiné titulky ...

4) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

klíčová místa, kterým musí žák dobře porozumět

- dešifrovat
- fabrika

jazykové prostředky

- slovník novin: tým oceánologů ... jednomu delfínu ... bylo upuštěno ...
- „Jakým právem si z nás má/nějaká ryba dělat srandu?!“

Ivan Andrejevič Krylov: Chodci a psi

KRYLOV, Ivan Andrejevič. Pod maskou lenosti: Bajky i nebajky. 1. vyd. Praha: Albatros, 1985. ISBN 13-829-85

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 1. ročník SŠ; Klasicismus, osvícenství a preromantismus; vývoj žánru bajky

Text

Dva přátelé šli jednou za šíráni
zabrání zcela do své debaty.
Vtom ucítil je hafan pod vraty
a začal výt a štěkat až bůh brání.
A za ním druhý, třetí, čtvrtý, pátý
půl stovky psů už štěká mezi vraty.
Tu jeden z chodců pro kámen se shýb.
Druhý však řekl: „Chceš je rozdráždit?
Když hodíš, budou jako pominutí.
Nevšímej si jich. Uděláme líp,
když půjdeme dál. Vyštěkají se s chutí,
a jak je znám, za chvíli bude klid.“
A opravdu. Jen minuli pár plotů,
poslední alik ňaf – a bylo po štěkotu.
Nedej se odradit, když děláš dobrou věc,
že kolem vyje rozběsněná smečka.
Kdo moudrý je, ten křik i závist přečká,
a pomlouvači zmlknout nakonec.

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr

Poselství textu:

Text nabízí návod, jak si můžeme ve světě počínat (jak se můžeme chovat), když nás ostatní pomlouvají a závidí nám.

Zásadní otázka, kterou situace vyvolává:

- Jakou ustálenou povahovou vlastnost představuje v bajce pes/psi?
- Je v bajce důležité, že jde o psa/psy nebo je důležitější, že jde o smečku?
- Jaký je doslovný (a přenesený) význam slova smečka?

Nosné myšlenky:

Žáci nad textem mohou uvažovat (diskutovat) o tom, zda považují za moudré nevšímat si „křiklounů“ a „pomlouvačů“. Mohou si vymyslet/vytvořit příběh/povídku, (ne bajku, ale příběh bez alegorie zvířat), která by byla reflexí „mravního ponaučení“. Mohou uvažovat, kdo se pro ně dnes nejvíce podobá „rozběsněné smečce“.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

2) Čtenář a text

V čem by mohl text oslovit dnešního čtenáře – jak rychle se díky sociálním sítím šíří informace (pomluvy).

Souvislost s dosavadními poznatky:

- znalost principu výstavby bajky
- znalost o tom, že zvířata dávají možnost zobecňovat
- znalost principu alegorie
- žánr textu a způsob autorova podání

S bajkou má už žák zkušenosti (obvykle Ezop, La Fontaine). Měl by tedy rozlišit: epická skladba – stručný děj, který spěje k rychlému konci (obvykle mravnímu naučení); zvířatům jsou přisouvány ustálené povahové vlastnosti;

3) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

klíčová místa, kterým musí žák dobře porozumět

- šíření
- alík ňaf (proč je jméno Alík psáno malým písmenem – předchází znalost bible; jidáš ve významu zrádce; forma zobecnění)

Karel Čapek: Básník

ČAPEK, Karel. *Povídky z jedné kapsy*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1978. Slunovrat: česká klasická próza a poezie. ISBN 22-067-78. s.68

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 3. ročník SŠ; Česká meziválečná próza

Text

Byla to běžná policejní událost: ve čtyři hodiny ráno přejelo auto v Žitné ulici opilou stařenu a v největší rychlosti ujelo. A teď měl mladý policejní koncipient dr. Mejzlík vyšetřit, které auto to bylo. Takový mladý koncipient to bere vážně.

„Hm,“ řekl dr. Mejzlík strážníkovi číslo 141, „tak vy jste viděl ze vzdálenosti tří set kroků rychle jedoucí auto a na zemi lidské tělo. Co jste nejdřív udělal?“

„Nejdřív jsem běžel k té přejeté,“ hlásil strážník, „abych jí poskytl první pomoc.“

„Nejdřív jste měl zjistit ten vůz,“ bručel dr. Mejzlík, „a teprve pak se starat o bábu. Ale možná,“ dodával drbaje se tužkou ve vlasech, „že bych já to udělal zrovna tak. Tedy číslo vozu jste neviděl; a co se jinak toho vozu týče?“

„Myslím,“ řekl váhavě strážník číslo 141, „že byl nějaký tmavý. Možná, že byl modrý nebo červený. To nebylo dobře vidět pro kouř z výfuku.“

„Ach ježíšikriste,“ naříkal dr. Mejzlík, „jakkak mám potom zjistit, který to byl vůz? Copak mám běhat po všech šoférech a ptát se jich: Pěkně prosím, nepřejeli jste starou bábu? No tak, člověče, co s tím mám dělat?“

Strážník pokrčil rameny v subordinované bezradnosti. „Prosím,“ řekl, „mně se přihlásil jeden svědek, ale neví taky nic. Prosím, on čeká vedle.“

„Tak ho přiveďte,“ řekl dr. Mejzlík znechuceně a marně hleděl něco vykukat z hubeného protokolu. „Prosím, jméno a bydliště,“ řekl mechanicky; ani se na svědka nepodíval.

„Králík Jan, studující strojního inženýrství,“ pronesl svědek pevně.

„Tak vy jste, pane, byl při tom, když dnes ráno ve čtyři hodiny přejelo neznámé auto Boženu Macháčkovou.“

„Ano, a já musím říci, že šofér je vinen. Prosím, pane komisaři, ulice byla úplně volná; kdyby byl šofér na křižovatce zpomalil —“

„Jak jste stál daleko?“ přerušil ho dr. Mejzlík.

„Na deset kroků. Já jsem doprovázel svého přítele z — z kavárny, a když jsme byli v Žitné ulici“

„Kdo je váš přítel?“ přerušil ho znovu dr. Mejzlík. „Toho tady nemám.“

„Jaroslav Neraď, básník,“ řekl svědek s jistou hrdostí. „Ale ten by vám asi nic neřekl.“

„Proč ne?“ bručel dr. Mejzlík, chytající se stébka.

„Protože on ... je takový básník. Když se stalo to neštěstí, dal se do pláče a utíkal domů jako malé dítě. Tedy když jsme byli v Žitné ulici, přihnalo se odzadu šílenou rychlostí auto —“

„Které mělo číslo?“

„To nevím, prosím. Toho jsem si nevšiml. Já jsem pozoroval tu šílenou jízdu, a zrovna jsem si řekl, že —“

„A jaký to byl vůz?“ přerušil ho dr. Mejzlík.

„Čtyřtaktní výbušný motor,“ pravil znalecky svědek. „Ve značkách aut já se ovšem nevyznám.“

„A jakou měl barvu? Kdo v něm seděl? Byl otevřený nebo zavřený?“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„To nevím,“ děl svědek zaražen. „Myslím, že to byl nějaký černý vůz; ale blíž jsem si toho nevšiml, protože když se stalo to neštěstí, řekl jsem Neřádovi: Koukej, ti lotři přejedou člověka a ani se nezastaví!“

„Hm,“ mínil dr. Mejzlík nespokojeně, „to je sice docela místná a správná morální reakce, ale já bych byl raději, kdybyste si všiml čísla vozu. To je úžasné, pane, jak lidé nedovedou pozorovat. Vy ovšem víte, že šofér je vinen, vy ovšem správně soudíte, že ti lidé jsou lotři, ale na číslo se nekouknete. Soudit dovede každý; ale pořádně, věcně si všimnout věci — Děkuju vám, pane Králíku; nebudu vás zdržovat.“

Za hodinu zazvonil strážník číslo 141 u bytné básníka Jaroslava Nerada. Ano, pan básník je doma, ale spí. Básník vykulil ze dveří malá užaslá očka na strážníka; nemohl se jaksí upamatovat, co vlastně provedl. Nakonec přece jenom pochopil, proč má jít na policii. „Musí to být?“ ptal se nedůvěřivě. „Já se totiž na nic už nepamatuju; já byl v noci trochu —“

„— nalítej,“ děl strážník chápavě. „Pane, já jsem poznal mnoho básníků. Tak se, pane, ustrojte; mám na vás počkat?“

Načež se básník a strážník dostali do řeči o nočních lokálech, o životě vůbec, o zvláštních úkazech na nebi a mnohých jiných předmětech; jen politika byla oběma cizí. Takto v přátelském a poučném hovoru se dostal básník na policii.

„Vy jste pan Nerad Jaroslav, básník,“ řekl mu dr. Mejzlík. „Pane svědku, vy jste byl při tom, když neznámé auto přejelo Boženu Macháčkovou.“

„Ano,“ vydechl básník.

„Mohl byste mně říci, jaké to bylo auto? Zda bylo otevřené nebo zavřené, jaké barvy, kdo v něm seděl, jaké mělo číslo?“

Básník usilovně přemýšlel. „To nevím,“ řekl, „já jsem si toho nevšiml.“

„Nevzpomínáte si na žádnou podrobnost?“ naléhal Mejzlík.

„Kdepak,“ děl básník upřímně. „Víte, já nedávám vůbec na podrobnosti pozor.“

„Tak prosím vás,“ spustil dr. Mejzlík ironicky, „co jste tedy vůbec pozoroval?“

„Tu celou náladu,“ pravil básník neurčitě. „Víte, tu opuštěnou ulici ... takovou dlouhou ... za úsvitu ... a jak tam ta ženská zůstala ležet —“ Najednou vyskočil. „Vždyť já jsem o tom něco napsal, když jsem přišel domů!“ Hrabal se ve všech kapsách a vytahal množství obálky, účtů a jiných takových hadrů. „Ne, tohle to není,“ brumlal, „tohle taky ne — Počkejme, snad je to tohle,“ mínil pohřížen v pozorování rubu jakési obálky.

„Ukažte mi to,“ řekl dr. Mejzlík shovívavě.

„To nic není,“ bránil se básník. „Ale jestli chcete, já vám to přečtu.“ Načež vykuliv nadšeně oči a zpěvavě protahuje dlouhé slabiky recitoval :

„marš tmavých domů ráz dva zastavit stát

úsvit na mandolínu hrá

proč dívka proč se červenáš

pojedu vozem 120 HP na konec světa

nebo do Singapore

zastavte zastavte vůz letí

naše veliká láska v prachu leží

dívka zlomený květ

labutí šíje ňadra buben a činely

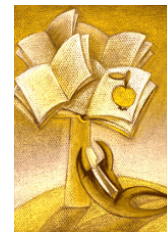
proč tolik pláču“

„A to je celé,“ prohlásil Jaroslav Nerad.

„Prosím vás,“ řekl dr. Mejzlík, „co to má znamenat?“

„No přece, to je to neštěstí s tím autem,“ podivil se básník. „Copak tomu není rozumět?“

„Myslím, že ne,“ mínil dr. Mejzlík kriticky. „Já v tom jaksí nemohu poznat, že dne 15. července ve čtyři hodiny ráno v Žitné ulici přejelo auto číslo to a to šedesátiletou opilou žebračku Boženu Macháčkovou; raněná byla odvezena do Všeobecné nemocnice a zápasí se smrtí. O těchto faktech se vaše báseň, pane, pokud jsem pozoroval, nezmiňuje. Tak.“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„To je jen syrová skutečnost, pane,“ děl básník mna si nos. „Ale báseň je vnitřní skutečnost. Báseň, to jsou volné, surreální představy, které skutečnost vyvolá v podvědomí básníka, víte? Takové ty zrakové a sluchové asociace. A těm se má čtenář poddat,“ prohlásil Jaroslav Nerad káravě. „Pak tomu rozumí.“

„Prosím vás,“ vybuchl dr. Mejzlík. „Nebo počkejte, půjčte mi ten váš opus. Děkuju. Tak tu máme, hm: ‚Marš tmavých domů ráz dva zastavit stát.‘ Tedy mně, prosím, vyložte —“

„To je přece Žitná ulice,“ pravil básník klidně. „Takové dvě řady domů, víte?“

„A proč to není třeba Národní třída?“ ptal se dr. Mejzlík skepticky.

„Protože ta není tak rovná,“ zněla přesvědčující odpověď.

„Tak dál. ‚Úsvit na mandolínu hrá‘ — No, dejme tomu. ‚Proč dívka proč se červenáš‘ — Prosím vás, kde se tu bere ta dívka?“

„Červánky,“ řekl básník lakonicky.

„Aha, promiňte. ‚Pojedem vozem 120 HP na konec světa‘ — Nu?“

„To asi přijel ten vůz,“ vysvětloval básník.

„A měl 120 HP?“

„To já nevím; to znamená, že jel rychle. Jako by chtěl letět až na konec světa.“

„Ah tak. ‚Nebo do Singapore‘ — Proboha vás prosím, proč zrovna do Singapore?“

Básník pokrčil rameny. „To už nevím. Třeba proto, že tam jsou Malajci.“

„A jaký má vztah to auto k Malajcům? He?“

Básník sebou stísněně vrtěl. „Možná, že ten vůz byl hnědý, nemyslíte?,“ řekl zahloubané. „Něco hnědého tam jistě bylo. Proč by tam jinak byl Singapore?“

„Tak vidíte,“ řekl dr. Mejzlík, „ten vůz byl červený, modrý a černý. Co si z toho mám vybrat?“

„Vyberte si hnědý,“ radil básník. „To je příjemná barva.“

„Naše veliká láska v prachu leží dívka zlomený květ,“ četl dál dr. Mejzlík. „Ten zlomený květ, to je ta opilá žebračka?“

„Přece nebudu psát o opilé žebračce,“ pravil básník dotčen. „Byla to prostě žena, rozumíte?“

„Aha. A co je tohle: ‚labutí šíje ňadra buben a činely.‘ To jsou volné asociace?“

„Ukažte,“ řekl básník zaražen a naklonil se nad papír. „Labutí šíje ňadra buben a činely — co to má být?“

„Na to se právě ptám,“ bručel dr. Mejzlík poněkud urážlivě.

„Počkejte,“ přemýšlel básník, „něco tam muselo být, co mně připomnělo — Poslouchejte, nepřipadá vám někdy dvojka jako labutí šíje? Koukejte se,“ a napsal tužkou 2.

„Aha,“ řekl dr. Mejzlík pozorně. „A co ta ňadra?“

„To je přece 3, dva obloučky, ne?“ divil se básník.

„Ještě tam máte buben a činely,“ vyhrkl policejní úředník napjatě.

„Buben a činely,“ přemýšlel básník Nerad, „buben a činely ... to by snad mohla být pětka, ne? Helejte,“ řekl a napsal číslici 5. „To břicho je jako buben, a nahoře činely —“

„Počkejte,“ řekl dr. Mejzlík a napsal si na papírek 235. „Jste si tím jist, že to auto mělo číslo 235?“ „Já jsem si vůbec žádného čísla nevšiml,“ prohlásil Jaroslav Nerad rozhodně. „Ale něco takového tam muselo být — kdepak by se to tu vzalo?“ divil se hloubaje nad básničkou. „Ale víte, to místo je to nejlepší z celé básně.“

Za dva dny navštívil dr. Mejzlík básníka; básník tentokrát nespál, nýbrž měl tam nějakou dívku a marně sháněl prázdnou židli, aby ji policejnímu úředníkovi nabídl.

„Já už zase běžím,“ řekl dr. Mejzlík. „Já vám jen jdu říci, že to byl opravdu vůz číslo 235.“

„Jaký vůz?“ užasl básník.

„Labutí šíje ňadra buben a činely,“ vysypal jedním dechem dr. Mejzlík. „A Singapore taky.“

„Aha, už vím,“ děl poeta. „Tak vidíte, to máte tu vnitřní skutečnost. Chcete, abych vám přečetl pár jiných básní? Teď už jim budete rozumět.“

„Až jindy,“ řekl honem policejní úředník. „Až zase budu mít nějaký případ.“

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr

Poselství textu:

I když jsme zvyklí řešit problém osvědčeným (vyzkoušeným, prověřeným) způsobem, vyplatí se nám použít jiné (netradiční) cesty.

Zásadní otázka, kterou situace vyvolává:

- S jakými předsudky (předjímáním) hodnotíme lidi/situace?
- Popisujeme (prožíváme) stejnou událost stejně jako ostatní?

Nosné myšlenky:

Žáci nad textem mohou uvažovat (diskutovat) o tom, kterých situací si všímáme více, jakým způsobem pozorujeme svět okolo sebe, zda je soulad mezi tím, jak „svět vykládáme“ a tím, jaký „skutečně je“. Mohou uvažovat, o Čapkově metodě, ukázat jednu událost očima několika účastníků (mohou si vyzkoušet popsat jednoduchou situaci běžného školního dne a vzájemně si porovnat svá „vidění“).

2) Čtenář a text

V čem by mohl text oslovit dnešního čtenáře – využíváme různých zdrojů a pohledů na jednu věc (událost), nebo děláme „rychlé“ soudy na základě jediného zdroje; vytváříme si vlastní názor (postoj) nebo přejímáme obecné postoje?

Souvislost s dosavadními poznatky: Čapkovy filozofické postoje (pragmatismus); souvislost s modernou – nahlížení z mnoha úhlů pohledu; není absolutní pravda; o všem je možné pochybovat/vše je možné zvažovat.

3) Žánr textu a způsob autorova podání

povídka s detektivní zápletkou (souvisí s vyšetřováním smrti, s pátráním po autu („vrah“), s detektivem a se svědky, s nečekaným řešením);

4) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

klíčová místa, kterým musí žák dobře porozumět

- subordinovaná bezradnost
- strážník 141 (proč nemá jméno; forma zobecnění – řada bezejmenných strážníků)
- syrová skutečnost
- surreální představy

Ernest Hemingway: Hlavní město světa

HEMINGWAY, Ernest. *Povídky*. 4. Praha: Knižní klub, 1998. ISBN 80-7176-809-X.

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 3. ročník SŠ; světová meziválečná próza

Text

Madrid je plný výrostků, kteří se jmenují Paco, což je zdrobnělina jména Francisco, a v Madridě koluje anekdota, jak jeden otec přijel do Madridu a dal do osobní rubriky EL Liberata inzerát: PACO, ČEKEJ MĚ V ÚTERÝ V POLEDNE V HOTELU MONTANA! VŠE ODPUŠTĚNO. TÁTA, a jak museli přivolat eskadronu guardia civil, aby rozehnala osm set mladých mužů, kteří tam na ten inzerát přišli. Ale tenhle Paco obsluhoval hosty v penzionu Luarca a žádného tátu, který by mu měl odpustit, ani nic, co by mu měl táta odpustit, neměl. Jeho dvě starší sestry sloužily v Luarce jako pokojské a práci v tom penzionu dostaly, poněvadž pocházely ze stejné vesničky jako jedna bývalá pokojská v Luarce, která se osvědčila jako velice pilná a poctivá pracovnice, čímž získala své vesnici a každému, kdo z ní pocházel, dobrou pověst; a tyhle sestry mu zaplatily cestu autobusem do Madridu a sehnaly mu místo pikolíka. Paco pocházel z vesnice v Estremaduře, z kraje, kde lidé žijí v neuvěřitelně primitivních podmínkách, nemají skoro co jíst a neznají nic z toho, co zpříjemňuje život, a on, pokud se pamatoval, vždycky těžce pracoval.

Byl to chlapec, který měl pěknou postavu, jako uhel černé, mírně kudrnaté vlasy, zdravé zuby, pleť, kterou mu i jeho sestry záviděly, a pohotový, nerozpačitý úsměv. Měl rychlé nohy, vykonával svou práci dobře a měl rád své sestry, které mu připadaly krásné a světažné; miloval Madrid, který pro něj nepřestával být neuvěřitelným zážitkem, i svou práci, která mu připadala romanticky krásná, jak ji vykonával pod těmi jasnými světly, mezi čistými ubrusy, ve večerním úboru a s žaludkem plným jídla z kuchyně.

V Luarce bydlelo a v její jídelně se stravovalo osm až dvanáct dalších lidí, ale pro Paca, nejmladšího ze tří číšníků, kteří obsluhovali stoly, neexistoval vlastně nikdo kromě zápasníků s býky.

Druhořadí matadoři bydleli v penzionu proto, že Calle San Jeronimo byla dobrá adresa a bydlení i strava byly laciné. Zápasník s býky musí působit dojmem, že je když ne úspěšný, tak aspoň slušný člověk, jelikož ve Španělsku se vybrané a důstojné vystupování cení ještě víc než odvaha, jako nejlepší ze všech dobrých vlastností, a tak zápasníci s býky neopouštěli Luarku, dokud neutratili poslední pestu. Pokud je známo, ještě žádný zápasník s býky neodešel z Luarky do nějakého lepšího nebo dražšího hotelu; k sestupu z Luarky však docházelo rychle, jelikož se tam mohl ubytovat každý, kdo aspoň trochu vydělával, a majitelka penzionu nepředložila hostu účet bez požádání dřív, než došla k názoru, že jde o beznadějný případ.

V současné době tam bydleli tři opravdoví matadoři, kromě toho dva moc dobří pikadoři a jeden vynikající banderillero. Pro pikadory a banderillery, kteří potřebovali v jarní sezoně ubytování v Madridu, protože jejich rodiny žily v Seville, představovala Luarca přepych; ale byli dobře placení, měli u zápasníků, kteří dostali na blížící se sezonu spoustu smluv, zajištěnou práci a každý z těchto tří pomocníků si podle všeho vydělal víc než kterýkoliv z těch tří matadorů. Jeden z nich byl totiž nemocný, i když se to snažil zaretušovat; jeden se po krátké době okoukal; a třetí byl zbabělý.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Ten zbabělý byl kdysi neobyčejně statečný a obdivuhodně šikovný, ale na začátku své první matadorské sezony utrpěl ošklivé zranění rohem do podbřišku, i když si dodnes uchoval ze svých úspěšných dob mnoho ze svých dobrých způsobů. Byl žoviální, až to nebylo hezké, a neustále se smál, ať měl nebo neměl čemu. V dobách svých úspěchů si velmi liboval v kanadských žertíciích, ale teď už je nepěstoval. Vyžadovaly sebedůvěru, kterou už neměl. Tenhle matador měl inteligentní, velice upřímný obličej a vybrané vystupování.

Ten matador, který byl nemocný, se hlídal, aby to nedával najevo, a úzkostlivě dbal na to, aby ze všech chodů, co byly přineseny na stůl, aspoň trošinku ujedl. Měl spoustu kapesníků, pral si je sám ve svém pokoji, a v poslední době prodával své zápasnické kostýmy. Jeden prodal lacině před Vánocemi, druhý v prvním dubnovém týdnu. Kdysi ho stály velké peníze, vždycky je pečlivě udržoval a zbýval mu ještě jeden. Než onemocněl, byl to velice nadějný, dokonce výtečný zápasník, a ačkoliv neuměl číst, schovával si novinové výstřižky, v nichž se psalo, že jeho první vystoupení v Madridu bylo lepší než Belmontovo. Jídal sám u malého stolku a málokdy zvedl pohled.

Matador, který se už okoukal, byl malý, snědý a působil velice důstojně. I on jídal sám u osamělého stolku, málokdy se usmál a nikdy se nezasmál. Pocházel z Valladolidu, kde jsou lidé neobyčejně vážní, a jako matador byl velice schopný; ale jeho styl zastaral, dřív než se mu podařilo získat přízeň diváků svými přednostmi, to znamená svou kuráží a chladnou dovedností, a jeho jméno na plakátě už nikoho do arény nepřitáhlo. Nové na něm bývalo to, že byl malý, takže viděl sotva přes býčí kohoutek, jenže tu byli i jiní malí zápasníci a jemu se nikdy nepodařilo získat si u diváků oblibu.

Jeden z pikadorů byl hubený, šedovlasý, měl obličej jako jestřáb a drobnou postavu, ale nohy a paže jako ze železa, nosil vždycky pod kalhotami vysoké honácké boty, večer co večer přesmíru pil a zamilovaně pokukoval po ženách v penzionu. Druhý pikador byl tmavý obr se snědou pletí, pohledný, vlasy měl černé jako Indián a ruce obrovské. Oba byli výborní pikadoři, i když o tom prvním šly zvěsti, že vinou svého pití a nezřízeného života ztratil hodně ze své zdatnosti, a o tom druhém se říkalo, že je příliš svérhlavý a hašteřivý, než aby u nějakého matadora vydržel déle než jednu sezonu.

Ten banderillero byl už postarší, šedovlasý, ale přes svůj věk rychlý jako kočka, a když seděl u stolu, působil dojmem středně úspěšného obchodníka. V téhle sezoně mu nohy ještě sloužily a byl dost inteligentní a zkušený, aby si, až mu sloužit přestanou, udržel ještě dlouho stále zaměstnání. Jediný rozdíl bude v tom, že až jeho nohy ztratí svou rychlost, nevyjde ze strachu, kdežto zatím byl v aréně i mimo ni sebejistý a klidný.

Ten den večer už všichni odešli z jídelny, až na pikadora a, který měl ten jestřábí obličej a moc pil, a na muže, který měl na obličeji mateřské znamínko a prodával na trzích a slavnostech po celém Španělsku kapesní hodinky, ale rovněž moc pil, a až na dva kněze z Galicie, kteří seděli u stolku v rohu a taky pili dost, a možná až moc. V té době bylo víno v Luarce zahrnuto v ceně za ubytování a stravu a číšníci právě přinesli další láhev valdepenaského jak na stůl toho, co prodával hodinky, tak na stůl pikadora i na stůl těch dvou kněží.

Všichni tři číšníci stáli na konci jídelny. V penzionu platilo pravidlo, že všichni mají zůstat ve službě, dokud neodejde poslední ze strážníků, jejichž stůl mají na starosti, ale číšník, který obsluhoval stůl těch dvou kněží, měl jít na anarchosyndikalistickou schůzi a Paeo mu slíbil, že za něj stůl převezme.

Ten nemocný matador ležel v prvním poschodí ve své posteli, obličejem zabořený do polštářů, sám. Matador, který se už okoukal, seděl, vyhlížel z okna a chystal se jít do kavárny. Matador, který byl zbabělec, měl u sebe v pokoji Pacovu starší sestru a přemlouval ji k něčemu, co se smíchem odmítala. Právě říkal: „No tak, ty divoženko.“

„Ne,“ odpověděla. „Proč bych to dělala?“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Jako laskavost.“
„Jste po jídle a jako zákusek chcete mě.“
„Jenom jednou. Co ti to udělá?“
„Nechte mě na pokoji. Nechte mě na pokoji, povídám.“
„Dyť je to taková maličkost.“
„Nechte mě na pokoji, povídám.“
Dole v jídelně řekl ten největší číšník, který už měl být na schůzi: „Podívej, jak se ty černý prasata nalivaj.“
„Takhle nemluv,“ řekl druhý číšník. „Jsou to slušní hosti. Nepijou nijak moc.“
„Proč bych tak nemluvil. Však je to pravda,“ řekl ten habán. „Na Španělsku leží dvoje prokletí, býci a kněží.“
„Ale rozhodně ne žádnéj určitej býk ani určitej kněz,“ odpověděl číšník.
„Ale jo,“ řekl ten habán. „Každou třídu můžeš napadnout, jen když napadneš někoho určitýho. Je nutný zabít určitýho býka a určitýho kněze. Vybít všechny. Pak už nebudou.“
„To si schovej pro tu svou schůzi,“ řekl druhý číšník.
„Koukej, jak je ten Madrid necivilizovanej,“ řekl ten habán. „Půl dvanáctý, a ještě pořád nasávaj.“
„Začali jíst až v deset,“ řekl druhý číšník. „A jak víš, podává se spousta chodů. Je to laciný víno a mají ho zaplacený. Není silný.“
„Jak může existovat nějaká dělnická solidarita, když jsou na světě takoví pitomci, jako jseš ty?“ opáčil ten habán.
„Hele,“ řekl druhý číšník, asi tak padesátiletý člověk. „Pracoval jsem celej svůj život. A budu pracovat i po celej zbytek života. Já si na práci nestěžuju. Pracovat je normální.“
„To jo, ale jakmile někdo tu práci nemá, tak ho to ubíjí.“
„Já jsem měl práci vždycky,“ řekl ten starší číšník. „Tak si běž na tu svou schůzi. Nemusíš tady bejt.“
„Jseš dobrej soudruh,“ řekl ten velký číšník. „Ale nemáš žádnou ideologii.“
„Mejor si me falta eso que el otro,“ řekl ten habán (čímž chtěl říct, že je lepší nemít ideologii než nemít práci). „Běž si na ten svůj mítink.“
Paco neříkal nic. Ještě se nevyznal v politice, ale když slyšel toho habána říkat, že je třeba zabíjet kněze a guardia civil, vždycky ho to vzrušilo. Ten habán pro něj představoval revoluci a revoluce je i romantická. Sám si přál být dobrý katolík, revolucionář, mít stále zaměstnání, jako je tohle, ale zároveň se stát zápasníkem s býky.
„Běžte si na svou schůzi, Ignacio,“ řekl. „Já za vás vaši práci obstarám.“
„Obstaráme ji za tebe společně,“ řekl starší číšník.
„Není jí tady dost ani pro jednoho,“ řekl Paco. „Jen si jděte na schůzi.“
„Pues, me voy,“ řekl ten habán. „A díky.“
Pacova sestra se už nahoře vyprostila z matadorovy náruče stejně obratně, jako se řeckořímský zápasník vymanil z protivníkovy chvatu, a řekla, už rozzlobeně: „To jsou ty nenasytný. Zkrachovalej zápasník s býky. Máte plný kalhoty strachu. Když jste tak hrr, tak to předvedte v aréně.“
„Mluvíš jako kurva.“
„Kurva je taky ženská, ale já kurva nejsem.“
„Však tě jednou někdo zkurví.“
„Ale vy ne.“
„Jdi do háje,“ řekl matador, který, odmítnut a odmrštěn, cítil, jak se mu vrací jeho zbabělost v cele své obnaženosti.
„Já do háje? To vy jste v háji. To ani nechcete, abych vám odestlala? Za to placená jsem.“
„Jdi do háje,“ opakoval matador a jeho široký hezký obličej se zkřivil, takže to vypadalo, jako by matador plakal.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Matadore,“ řekla, když zavírala dveře.

„Ty kurvo! Ty kurvičko sprostá.“

„Vy jste mi matador.“

Matador se v pokoji posadil na postel. Obličej měl ještě svráštělý do šklebu, kterým se v aréně snažil předstírat úsměv, jenž lidi v prvních řadách sedadel, kteří věděli, co to mají před očima, děsil. „Ještě tohle,“ opakoval nahlas. „Ještě tohle. Ještě tohle.“

Dosud nezapomněl na doby, kdy byl dobrý matador, nebyly to ještě ani tři roky. Dosud nezapomněl na to horké květnové odpoledne, kdy ho na ramenou tížila zlatem zdobená brokátová zápasnická kazajka, hlas mu zněl stejně v aréně jako v kavárně, a kdy si po délce čepele se sklánějícím se hrotem zaměřoval místo nahoře na plecích, kde je ten zaprášený černý svalový hrbol s krátkou srstí a pod ním široké rohy, které prorazí i dřevo a mají rozštěpené špičky a které se, když pokročil a chystal se býka zabít, sklonily a mečík pronikal do hrbolu hladce jako do hroudy ztuhlého másla a on přitom dlaní tlačil kuličku jilce, levou paži držel nízko zkříženou, levé rameno vysunuté vpřed a celou váhou těla spočíval na levé noze, ale pak už nespočíval váhou těla na levé noze, nýbrž na podbřišku, a nato býk zvedl hlavu a roh zmizel v jeho těle, a než ho z něj lidé stáhli, dvakrát se na rohu otočil. A tak když teď pokročil a chystal se býka zabít, což se stávalo zřídka, nesnesl pohled na ty rohy, ale co ví nějaká kurva o tom, co on musí v duši před zápasem prodělat? Copak už tak prodělali ti, co se mu smějí? Jsou to všechno kurvy a vědí, co mu můžou.

Dole v jídelně seděl pikador s očima upřenýma na oba kněze. Pokud byly v místnosti nějaké ženy, upíral oči na ně. Když tam nebyly, koukal rád na nějakého cizince, na nějakého inglése, ale teď z nedostatku žen i cizinců koukal pobaveně a drze na ty dva kněze. Jak tak na ně koukal, ten, co prodával hodinky, ten s tím mateřským znamínkem, vstal, složil ubrousek, vyšel ven a v poslední láhvi, kterou si poručil, nechal přes polovinu vína. Kdyby měl v Luarce zaplacený účet, byl by láhev dopil.

Ti dva kněží pikadorovy pohledy neopětovali. Jeden právě řekl: „Už deset dní tady čekám, kdy za ním budu smět zajít, celý den prosedím v předpokoji, ale on mě ne a ne přijmout.“

„Co se dá dělat?“

„Nic. Co může člověk udělat? Nemůže se postavit nadřízenému.“

„Já jsem tady už čtrnáct dní a pořád nic. Čekám, ale nechtějí mě přijmout.“

„Jsme ze zapadlého kraje. Až nám dojdou peníze, můžeme se vrátit.“

„Do toho zapadlého kraje. Co záleží Madridu na Galicii? Jsme chudá provincie.“

„Člověk už chápe, proč bratr Basilio dělá, co dělá.“

„Já ale stejně nevěřím, že je Basilio Alvarez rovný člověk.“

„V Madridu se člověk naučí leccos chápat. Madrid je pro Španělsko smrt.“

„Kdyby s člověkem aspoň promluvili, než ho odmítnou.“

„To tak. Musí ho zlomit a vyčerpat čekáním.“

„No, uvidíme. Vydržím čekat stejně dlouho jako ostatní.“

V tom okamžiku vstal ten pikador, přešel ke stolku kněží, kde zůstal stát, šedovlasý, s jestřábím obličejem, a s úsměvem se na ně zahleděl.

„Torero,“ řekl jeden z kněží druhému.

„A dobře,“ řekl pikador a vyšel z jídelny, v šedivé kazajce, utlý v pase, s nohama do „o“, v přiléhavých kalhotách pod kolena a v honáckých botách s vysokými podpatky, které cvakaly na podlaze, jak si pevně, s úsměvem vykračoval. Žil v malém, uzavřeném světě profesionálů, kteří jsou zdatní, večer pijí na oslavu a chovají se bezostyšně. Zapálil si doutník, na chodbě si nasadil klobouk furiantsky na stranu a zamířil ven do kavárny.

Oba kněží odešli okamžitě po něm, neboť si náhle uvědomili, že už jsou v jídelně poslední a že v místnosti zůstal jenom Paco a ten postarší číšník. Ti dva sklidili ze stolků a odnesli láhve do kuchyně.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

V kuchyni byl výrostek, který tam umýval nádobí. Byl o tři léta starší než Paco a byl to velký, zahořklý cynik.

„Tu máš,“ řekl ten postarší číšník, nalil do sklenice valdepenaské a podal mu ji.

„Proč ne?“ řekl výrostek a vzal si sklenici.

„Ty, Paco?“ zeptal se postarší číšník.

„Děkuju,“ řekl Paco. Všichni tři se napili.

„Já už pudu,“ řekl ten postarší číšník.

„Dobrou noc,“ popřáli mu.

Odešel a chlapci osaměli. Paco vzal ubrousek, který použil jeden z kněží, postavil se zpříma, paty pevně na podlaze, spustil ubrousek níž a rozmáchl se pažemi, jako by prováděl pomalou širokou veroniku, sleduje hlavou pohyb ubrousku. Pak se otočil, mírně nakročil pravou nohou, provedl další figuru, dostal se o kousek blíž k imaginárnímu býkovi a udělal pomalou, přesně načasovanou a dokonalou třetí figuru, nato si ubrousek shrnul k pasu, zhoupal se v media-veronice v bocích a dostal se od býka.

Umývač nádobí, který se jmenoval Enrique, ho kriticky, výsměšně pozoroval.

„Jakej je to býk?“ zeptal se.

„Moc statečněj,“ odpověděl Paco. „Koukej.“

Stál tam, štíhlý a vzpřímený, a pak provedl ještě čtyři perfektní figury, plynulé, elegantní a půvabné.

„A jak je na tom býk?“ zeptal se Enrique, který stál opřený o dřez, v ruce skleničku s vínem a na sobě zástěru.

„Ještě má hodně páry,“ odpověděl Paco.

„Jdeš mi na nervy,“ řekl Enrique.

„Proč?“ řekl Paco.

„Tak koukej.“

Stáhl si zástěru, a jako by dráždil imaginárního býka, vymodeloval čtyři dokonalé, neuspěchané cikánské veroniky, které zakončil rebolerou, při níž se zástěra, když od býka odstupoval, vysokým obloukem zhoupala kolem býkovy tlamy.

„Jen se koukej,“ řekl. „A to umejvám nádobí.“

„Proč?“

„Poněvadž mám strach,“ odpověděl Enrique. „Miedo Stejneji strach, jakej bys měl před býkem v aréně ty.“

„Ba ne,“ odpověděl Paco. „Já bych se nebál.“

„Leehe!“ řekl Enrique. „Každej se bojí. Ale torero dokáže svůj strach ovládnout a býka zpracovat. Jednou jsem se zúčastnil amatérského zápasu a měl jsem takovej strach, že jsem se neudržel a utek. Všichni z toho měli náramnou legraci. Ty by ses taky bál. Nebejt strachu, tak je ve Španělsku zápasníkem každej čistič bot. A ty, protože jseš z venkova, bys měl větší strach než já.“

„Neměl,“ řekl Paco.

Ve svých představách to už tolikrát provedl. Tolikrát měl před očima ty rohy, tu vlhkou býčí tlamu, to ucho, které sebou škube, pak tu sklánějící se hlavu a útok, dusot paznehtů a rozzuřeného býka, který pádí kolem něj poté, co on mávne pláštěm, a nový útok, když znova mávne pláštěm, a znova a znova a znova, až nakonec ovíjí býka kolem sebe ve své slavné media-veronice a odchází houpavým krokem, v zlatém zdobení své kazajky býčí chlupy, které se mu v něm zachytily při figurách zblízka; býk stojí jako zhyponotizovaný a dav tleská. Ne, on by se nebál. Jiní ano. Ale on ne. Věděl, že by se nebál. Věděl, že i kdyby se někdy bál, tak by to stejně dokázal. Věřil si. „Já bych se nebál,“ řekl.

„Leche,“ opakoval Enrique.

A dodal: „Co kdybysme to zkusili?“ „Jak?“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Koukej," řekl Enrique. „Ty myslíš na býka, ale nemyslíš na rohy. Býk má takovou sílu, že tě ro-
hama rozpárá jako nožem, probodne jako bodákem a zabije jako klackem. Koukej," otevřel
šuple stolu a vytáhl dva řeznické nože. „Přivážu je k nohám židle. A budu ti dělat býka a před
hlavou si budu držet židli. Ty nože jsou jako rohy. Jestli svedeš tyhle figury, tak už to bude
něco."

„Puč mi svou zástěru," řekl Paco. „Provedeni to v jídelně."

„Ne," řekl Enrique, najednou bez zahořklosti. „Nedělej to, Paco."

„Ale jo," řekl Paco. „Já se nebojím."

„Až uvidíš, jak se k tobě ty nože blíže, tak se bát budeš."

„Uvidíme," odpověděl Paco. „Dej mi tu zástěru."

Zatímco Enrique přivazoval ke dvěma nohám židle dva řeznické nože s těžkými čepelemi a ost-
ré jako břitva dvěma špinavými ubrousky, z nichž každý přidržoval polovinu nože, a pevně je
ovíjel a pak zauzloval, šly právě obě pokojské, Pacovy sestry, do kina podívat se na Gretu Gar-
bo ve filmu „Anna Christie". Jeden z kněží seděl ve spodním prádle a četl si v breviáři a druhý
se v noční košili modlil růženec. Všichni zápasníci s býky až na toho nemocného se šli jako kaž-
dý večer ukázat do Café Fornos, kde ten mohutný černovlasý pikador hrál kulečnický a ten malý,
vážný matador seděl s tím postarším banderillerem a s dalšími vážnými profesionály u přeplně-
ného stolu, před sebou bílou kávu.

Ten šedovlasý pikador, ten pijan, seděl nad sklínkou eazalaského koňaku a upíral radostný po-
hled ke stolu, za nímž seděl ten matador, který už neměl kuráž, s dalším matadorem, který ne-
chal mečík mečíkem a dělal znovu banderillera, a se dvěma prostitutkami, které se zdály silně
upracované.

Ten, co prodával na tržištích hodinky, stál na rohu ulice a bavil se se známými. Ten habán
číšník byl na anarchosyndikalistické schůzi a čekal, až dostane příležitost promluvit. Ten po-
starší číšník dřepěl na terase Café Alvarez a popíjel malé pivo. Majitelka Luarky už spala doma
v posteli, v níž ležela na zádech a s podhlavíkem mezi nohama; byla mohutná, tlustá, po-
čestná, čistotná, dobrácká a velice zbožná a ještě pořád truchlila po svém manželovi, který byl
už dvacet let mrtvý, a denně se za něj modlila. Nemocný matador ležel sám ve svém pokoji na
posteli, obličej zabořený do polštářů, a tiskl si k ústům kapesník.

Enrique udělal v opuštěné jídelně poslední uzel na ubrouscích, kterými přivázel nože k nohám
židle, a židli zvedl. Nohy židle s nasazenými noži obrátil dopředu a židli s noži mířícími dopředu
držel nad hlavou tak, aby měl na každé straně jeden nůž.

„To je tíha," řekl. „Poslyš, Paco. Je to strašně nebezpečný. Nech toho." Na těle mu vyrazil pot.

Paco stál, obrácený obličejem k němu, zástěru držel roztaženou, v každé ruce mačkal jeden
její záhyb, palce držel vzhůru, ukazováček dolů, a zástěru měl roztaženou tak, aby upoutal bý-
kův pohled.

„Zaútoč přímo," řekl. „Toč se jako býk. Utočit můžeš, kolikrát budeš chtít."

„Jak poznáš, kdy máš přestat dělat figury?" zeptal se Enrique. „Nejlíp by bylo udělat třikrát ve-
roniku a pak media-veroniku."

„Tak jo," řekl Paco. „Ale jdi přímo proti mně. Ha, torito! Do toho, bejčku!"

Enrique se proti němu rozběhl s hlavou skloněnou, ale Paco máchl zástěrou přímo před ostrím
nože, který se mu mihl před břichem, a jak se kolem něj mihl, byl to pro něj opravdovský roh,
s bílou špičkou, černý, hladký, a když ho Enrique minul a otáčel se, aby se mohl znovu přihnát,
Pacovi připadalo, že kolem něj dusá rozzuřená masa býčího těla se zkrvavenými slabinami,
která se otáčí jako kočka, a jakmile zvolna máchne pláštěm, znovu se vrací. Potom se býk
otočil a znovu přihnál, a jak Paco sledoval očima hrot, který se na něj znovu řtil, pokročil levou
nohou o pět centimetrů dál, než by měl, a nůž se nemihl kolem něj, nýbrž zajel hladce jako do

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

vinného měchu do jeho těla a nad ocelí a kolem ocele, která náhle znehybněla, se začal rozlívát horký, palčivý výtrysk a Enrique vykřikl: „Jú! Jú! Počkej, já to vytáhnu! Já to vytáhnu!“ a Paco přepadl přes židli, v ruce ještě pořád pláštík ze zástěry. A Enrique tahal za židli a v něm, v Pacovi se otáčel nůž.

Pak byl nůž venku a Paco seděl na podlaze v teplé kaluži, která se neustále zvětšovala

„Dej si na to ubrousek. Drž si ho na tom místě,“ řekl Enrique. „Přitiskni si ho na něj. Já doběhnu pro doktora. Musíš zastavit to krvácení.“

„Potřebovalo by to gumovou misku,“ řekl Paco. Viděl ji použít v aréně.

„Šel jsem na tebe přímo,“ řekl Enrique s pláčem. „Chtěl jsem ti jenom předvíst, jak je to nebezpečný.“

„Nic si z toho nedělej,“ řekl Paco, jehož hlas zněl jakoby z velké dálky. „Ale přiveď doktora.“

V aréně člověka zvednou a odnesou, utíkají s ním do operační místnosti. Když stehenní tepna vykrvácí, než ho tam donesou, zavolají kněze.

„Pověz to některýmu z těch kněží,“ řekl Paco, který si tiskl ubrousek k podbřišku. Nemohl uvěřit, že se jemu něco takového stalo.

Ale Enrique už utíkal po Carrera San Jeronimo na celonoční pohotovostní službu a Paco osaměl; nejdřív seděl zpříma, pak celý schoulený a nakonec se svezl na podlahu a až do samého konce cítil, jak z něj jako špinavá voda vypouštěná z vany, z níž člověk vytáhne špunt, vyprchává život. Měl strach, cítil, jak slábne, a tak se pokusil odříkat úkon kajícího a vzpomněl si, jak to začíná, ale než stačil co nejrychleji odříkat: „O, můj Bože, upřímně lituju všech svých provinění proti Tobě, který si zasloužíš veškeré mé lásky, a činím pevné předsevzetí...“, neměl už žádnou sílu, a tak jen ležel s obličejem na podlaze a za chvíli pak přišel konec. Z přetáté stehenní tepny vykrvácí člověk neuvěřitelně rychle.

Když lékař z první pomoci vyšel po schodech a s ním policista, který držel za paži Enriqua, byly obě Pacovy sestry ještě pořád v kině na Gran Via, kde je film s Gretou Garbo nesmírně zklamal, protože tu hvězdu hvězd ukazoval v ubožácky bídném prostředí a ony ji byly zvyklé vídat obklopenou nádherou, přepychem a leskem. Obecenstvu se film vůbec nelíbil a na protest hvízdalo a dupalo. Všichni ostatní lidé z hotelu dělali takřka totéž, co dělali, než k tomu neštěstí došlo, až na ty dva kněze, kteří skončili své modlitby a chystali se ke spánku, a až na toho šedovlasého pikadora, jenž si přenesl sklenici ke stolku, kde seděly ty dvě upracované prostitutky. Za chvíli vyšel pikador s jednou z nich z kavárny. Byla to ta, kterou ten kdysi kurážný matador pozval na skleničku.

Výrostek Paco se už nic z toho, ani o tom, co budou všichni tihle lidé dělat druhý den nebo v příštích dnech, nedověděl. Neměl potuchy, jak vlastně žijí, ani jaký bude jejich konec. Dokonce si neuvědomil, že jednou jejich konec nastane. Zemřel, jak to vyjadřuje jedna španělská fráze, plný iluzí. Neměl ve svém životě čas kteroukoliv z těch iluzí ztratit a dokonce ani doříkat na svém konci pokání.

Dokonce neměl čas být zklamán filmem s Gretou Garbo, kterým byl ten týden zklamán celý Madrid.

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr

Poselství textu:

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Odvaha Paca a víra v sebe sama nás může naplnit obdivem. Zároveň nám autor dá pocítit hrůzu ze smrti. Můžeme si uvědomit, jakou cenu má život pro nás.

Zásadní otázka, kterou situace (nejen) obou hochů vyvolává:

- K čemu je dobrý strach? V čem nám může pomoci, v čem nás může ohrozit?
- Kde je hranice mezi vlastním bezpečím a „zbytečným“ hazardem?
- Kdo (co) zabil(o) Paca?
- V povídce je sice postava policisty, ale žádné obvinění nepadne. Je Enrique vrahem?

Nosné myšlenky:

Žáci nad textem mohou uvažovat (diskutovat) o tom, že člověka (mně) přitahuje nebezpečí; nebezpečí může mít různou podobu; strach člověku (mi) umožňuje najít hranici, kam už nechci jít; nikdo nechce být strašpytlákem; bojíme se výsměchu; nejsme si jisti sami sebou; lépe je na tom ten, kdo zná své schopnosti a reálně je odhaduje ... často riskujeme zbytečně (silnice – aréna s divokými býky)

2) Čtenář a text

Situace (příběh) se odehrává ve Španělsku někdy ve 20. - 30. letech minulého století. V čem by mohl oslovit dnešního čtenáře – sázka; obdiv k modlům doby (toreadoři); „hra“ na život (toreadora) končí tragicky (myslíme si často, že se nám nic nemůže stát); konečnost (definitiva) smrti (závěr – už nic neuvidí, nic se nedozví ...);

V čem by mohl být způsob vyjádření blízký žákovi – sled motivů (panorama krátkých příběhů – prolínání epizod dne může méně vyspělé čtenáře mást (proč autor takto pracuje); napětí – krátké věty, rychlý spád událostí.

Dosavadní poznatky (reálný zážitek čtenáře – literární teorie o způsobu autorova podání)

text učebnice: hemingwayovská povídka se stala pojmem v souvislosti s tzv. teorií ledovce: smysl příběhu je skryt pod stručným, strohým textem; autor se soustřeďuje na holá fakta bez příkras a stylistické květnatosti, usiluje o pravdivost prožitku, zachycuje sled motivů a situací, které – řečeno jeho vlastními slovy - „vytvářejí emoci a budou platit stejně za rok jako za deset let, a když je vyjádříte dost ryze, budou platit navždycky.“

3) Žánr textu a způsob autorova podání

Začátek textu – anekdota (obyčejnost jména nebo typické jméno – typický osud; řada Španělů touží být toreadory), pak klasický vstup o hrdinovi (kdo byl, odkud přišel do Madridu, jak vypadal, o čem snil). Příběhy tří zápasníků s býky (nemocný – okoukaný – zbabělý), kteří nemají jména – charakterová zkratka. Tři číšníci – charakteristika jen v rozhovoru (klid – revoluce – iluze).

Hra na koridu – tvoří jen stránku (krátké věty; téměř bez přídavných jmen; základem slovesa)

Závěr – úkon kajícího (z jakých hříchů se musí zpovídat chlapec Paco?); zklamaný Madrid (nenaplnila se jeho iluze o G.G.).

Citát viz výše – emoce.

4) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

V textu najdeme odborné termíny – veronika, pikador apod., nebrání porozumění textu – mohou žáka inspirovat k získání dalších znalostí o koridě.

V textu jsou španělská slova (věty) – opatřené překladem (dobré pro porozumění textu).

Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a
informační centrum (KVIC) Nový Jičín, příspěvková organizace,
Štefánikova 7, 741 11 Nový Jičín,
IČO: 62330403, DIČ: CZ62330403

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Ani dlouhé věty nejsou komplikované; jejich struktura je přehledná a většinou by se daly rozdělit na samostatné věty. Převažují slovesa (slovesné části vět – předmět, příslovečná určení).

Jan Neruda: Matka (Balady a romance)

NERUDA, Jan. *Básně*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1973. ISBN 22-119-73.

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 2. ročník SŠ, literární skupiny 2. poloviny 19. století; vývoj žánru balady

Text

Matka

Pod vodou měl ji sedm let
a měla s ním dvě děti,
pak řekl Vodník: „Můžeš teď
zas domov uvidět.

Déle se však tam nezdržuj
než tři dny a tři noci,
sic zde tvé děti zardousím
a umrou bez pomoci.

Déle se mně tam nezdržuj,
to žádám ještě jednou,
sic vlny ze dna děti tvé
jak mrtvý leknín zvednou!”

Plynula noc a plynul den,
co zas je navracena,
co s ní se těší družka zas
i matka zkormoucená.

V noci ji matka uspává
přemnohou průpovědí
a ve dne s družkou zpívají,
kde kterou píseň vědí.

Plynula noc a plyne den
a plyne noc již třetí:
„Již musím od vás, volají
mne moje drobné děti.

Musím již od vás, ku kapli
jdu zbavit vši se tíže,
o matko, dejte ruku svou
a požehnání kříže!”

Rychle se matce vytrhla

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

a dvěma rychle kráčí:
„Kam družko drahá, v spěchu tak,
že sotva dech ti stačí?“
Ona však kolem okénka
dál dále rychle kráčí,
a matka za ní z komůrky:
„Nenech mne, dcero, v pláči!“

Sklesla před Panny obrazem:
„Mou matku starou chrání!“
a doma matka modlí se:
„Ach dceři cestu brání!“

Ze zdi se Panna sklonila
zázračném u zjevení:
„Víc nepůjdeš již k muži zpět,
sic přijdeš o spasení.

Pro tebe více muže tam
ni dětí více není,
a půjdeš-li tam přece zpět,
ty dojdeš zatracení!“

Oko se slzou zalívá
a srdce smutkem puká:
„Ach Panno, k dětem půjdu zas
přes všechna pekel muka!

Rci mně, Panno, kdyby v tom
i věčná byla vina,
zda byla bys kdy mohla ty
snad opustiti syna?“

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr

Poselství textu

Matka neopouští své dítě/děti.

Zásadní otázka, kterou situace žen-matek vyvolává:

- Proč Vodník brání své ženě navštěvovat matku?
- Proč je stanoven tak krutý trest (smrt dětí) za nedodržení slibu? Koho žádá dcera o pomoc?
- Kdo jediný může vyřešit obtížnou situaci?
- Dodrží dcera vnucený slib?

Nosné myšlenky:

Žáci nad textem mohou uvažovat (diskutovat) o tom, jak silné pouto vzniká mezi matkou a dítětem, zda se tento (biologický) vztah v čase proměňuje. Časem můžeme myslet jednak lidský věk (malé dítě závislé na matce – dospělý člověk, který už nežije s rodiči/s matkou); jednat

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

historické období (změnila se úloha a postavení ženy; toto by mohlo být bezbřehé – stačí možná omezit na 2. pol. 19. století a dnešek).

2) Čtenář a text

V čem by mohl text oslovit dnešního čtenáře – vztah k vlastní matce, babičce (toto by mohlo být ohrožující pro některé děti)

Souvislost s dosavadními poznatky:

- znalost principu výstavby (lidové) balady – Čelakovský; Erben. Kdo umírá na konci Nerudovi balady?
- znalost Erbenovy balady Vodník. V čem jsou balady shodné (podobné)? Jak řeší konflikt Erben – jak jej řeší Neruda? Která balada vznikla dříve? Proč Neruda zpracovává stejný (podobný) příběh? Svědčí balada o Nerudově vztahu k Erbenovi?
- znalost nadpřirozené bytosti Vodníka z jiných literárních (filmových, divadelních) souvislostí (např. pohádky; zajímavá by byla Čapkova vodnická)

3) Žánr textu a způsob autorova podání

S baladou má už žák zkušenosti (obvykle Erbenovy balady; na SŠ barokní české lidové balady; Goethe a jeho Král duchů; Čelakovského Toman a lesní panna). Měl by tedy rozlišit: epická skladba – příběh; chmurný děj – život pod vodní hladinou, trest za nesplnění slibu (návratu) je neúměrný – smrt dětí; vzrůstající napětí – vymezený čas; děj je naznačen; děj se odvíjí pomocí dialogu postav. Souvislost s lidovou baladou – formální postupy.

4) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

klíčová místa, kterým musí žák dobře porozumět

- slova „družka“ (4 sloka – co s ní se těší družka zas i matka zkormoucená: znamená to, že se těší 2 ženy? matka a přítelkyně?) 8 sloka – Kam družko drahá, v spěchu tak ... proč tam není dcero?)
- v zázračném u zjevení (předložka „u“)
- význam slov spasení, ztracení
- poslední sloka „rci“
- zajímavé jsou číslovky (sedm, tři)

formální rozbor

čtenář by měl očekávat pravidelnost (verše) – rýmové schéma abab má jen 1. sloka; v ostatních se důsledně rýmuje „jen“ druhý a čtvrtý verš (děti – uviděti; noci – pomoci; jednou – zvednou; navracena – zkormoucená; průpovědi – vědí; třetí – děti; tíže – kříže; kráčí – stačí; kráčí – v pláči; chrani – brání; zjevení – spasení; více není – ztracení; puká – muka; vina – syna).

rytmus je pravidelný (zase jde společně 1. a 3. verš; 2. a 4. verš)

-UU|-U|-UU|

-UU|-U|-U|

básnické prostředky

- opakování: déle se však (mně)... nezdržuj (refrén na začátku sloky?)
- opakování: tři – tři; plynula – plynul; (epizeuxis)
- opakování: co/co (anafora)

Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a
informační centrum (KVIC) Nový Jičín, příspěvková organizace,
Štefánikova 7, 741 11 Nový Jičín,
IČO: 62330403, DIČ: CZ62330403

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

- zvukomalebné prostředky: -ou-; musím – mne – moje/drobné – děti; mou matku ... doma
matka modlí se (časté aliterace)

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Tomáš Zmeškal: Dopis poslední, referát o výstavě a několika rozbitých židlích

ZMEŠKAL, Tomáš: *Milostný dopis klínovým písmem*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Torst, 2008, s.310-313. ISBN 978-80-7215-349-7.

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 9. ročník; čtení s porozuměním

Text

Ahoj Sis,

ve svém posledním dopise jsi se mě ptala, jaký dojem mám z Čechů a z Čech, a abych se nad tím zamyslel, než se vrátím zpátky do Londýna. Zamyslel jsem se nad tím, ale je to „for your eyes only“, nebo jak tady říkají, přísně tajné. Vzhledem k tomu, že jsme sami tak trochu Češi, máme k nim asi blíž než kdokoli jiný z cizinců, i když to může zas na druhou stranu znamenat, že jim budu tak trochu nadržovat. Poznámka: najdi si nadržovat ve slovníku, nemá to co dělat s nádražím. Jedno z nových slov, který jsem se buď v Praze, Hodoníně, nebo Krumlově naučil. Takže: ti Češi jsou divný zvířata. Zdá se mi, že „býti Čechem“ se týká malého národa, který má jakousi společnou historii a historičkou zkušenost a navíc mluví česky. Například v chování jsou děsivě chladní. Určitě chladnější než Britové. Že by se na ulici v Praze nebo Hodoníně někdo pousmál, je téměř naprosto nemyslitelné. Také chování prodavačů nebo číšníků je opravdu něco, co stojí za to. Představ si - oni jsou drzí, hrubí, a někdy dokonce i sprostí k hostům!!! Když jsem to četl v bedekru, nevěřil jsem tomu, ale je to daleko horší, než si dokážeš představit. Jdeš si něco koupit, například brambory, a musíš být připravena, že ti prodavač vynadá! Představ si to! Skvělý! To stojí za výlet, nemyslíš? Další, ještě lepší věc je, že i když se takhle tady lidi k sobě chovají, mají o sobě zažitou úžasnou představu, že jsou jedni z nejlépe vychovaných a nejkulturnějších národů na světě. Obdivuhodné! Za prvé vůbec neplatí svoje učitele, tedy platí je, jak jsem zjistil, stejně dobře jako v Albánii; a za druhé peněz na kulturu dávají v přepočtu na osobu méně než v Rusku. Výsledkem toho je, že třeba do Budapešti jezdí každý rok asi čtyřikrát více turistů než do Prahy, i když Praha je mnohem krásnější město. Oni však mají za to, že o tom nemusí nikomu nic říkat, protože to každý ví. Tak trochu se pokládají za pupek světa. To, že to vede a v budoucnosti ještě víc povede k různým druhům diskriminací menšin a rasismu, jim ještě nedošlo. Zkrátka tady informace nebo fakta vůbec nebo téměř nic neznamenají. To je asi charakteristický znak této země. Když něco není po jejích: tím hůře pro fakta atd. Také se zdá, že se považují za cyniky, i když to je nejspíš způsobeno tím rychlým přechodem od komunismu ke kapitalismu. Jak řekl Oscar Wilde, cynik je ten, kdo zná cenu všeho a hodnotu ničeho. Ty ostatně víš, co myslím. Jako ostatní lidé z východní Evropy (s výjimkou Poláků) jsou na veřejnosti velice plaší a rezervovaní. Mají také za to, že když je někdo v depresi, bude to asi moudrý a hluboký myslitel (thinker), ne myslivec - Sis. To ti teď v rychlosti nevysvětlím, až někdy jindy, ale zkrátka myslí si, že každý, kdo něco říká o smrti nebo o vesmíru, musí být něčím význačný, i když ve většině případů je to spíš jenom chudák, který potřebuje psychiatra (nut-case). Také zde mají kuriózní vztah k psychologii i k filozofii. Představ si, že psychologii tady na univerzitách chce studovat více lidí než jakýkoli jiný obor. Úžasně. Prý to už trvá několik generací. Tak mě napadá, slyšelas někdy o nějaké významné české psychologické škole? Asi jako: Name three the most famous Belgians? Anyway. Nejspíš to bude tím, že Čechy jsou nejateističtější země v Evropě, a tím i na světě. Někde se to potom

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

musí vyrazit. Co se týče filozofie, to také stojí za to. Včera jsem si v jedněch zdejších novinách četl nekrolog jednoho skandinávského filmového režiséra (film director). V článku byl dvakrát jmenovaný Platon, jednou Aristoteles, ale o tom, od koho se ten režisér učil a kdo byli jeho následovníci, jsem se prostě nedověděl. Znáš alespoň tři významné české filozofy? Navel gazing again. Možná Masaryk? Ten ale provozoval spíš to, čemu se teď říká sociologie. Co se týče toho nedostatku náboženství, existuje tu něco jako přirozeně plebejství. Co jsem měl možnost pozorovat, nikdo se například o Vánocích nebo o narozeninách pořádně neoblékne. Že by si ženy vzaly pěkné šaty a muži oblékli jen tak na rodinnou večeři, to tu není. Doma někdy chodí oblečení v teplácích, i když třeba vůbec nikdy nesportují??? Nějaký čas jsem si myslel, že je to nějaká zvlášť sympatická neformálnost, pak mi ale došlo, že si, až na výjimky, třeba k svátečnímu obědu doma nikdo nevezme oblek ani nic pěkného na sebe. To, co běžně dělají lidi všude v Evropě, se tady prostě nedělá. Teď ty dobrý stránky: Když se s někým seznámíš, tak si s ním výborně povídáš, mají určitý smysl pro černý humor a pěkný vztah ke starým lidem. Představ si, že když v autobuse nebo v tramvaji není volné místo, tak si stoupnou a nechají staršího člověka sednout a připadá jim to úplně normální. Taky jsem tady pozoroval, že rodinné vztahy jsou opravdu hodně důležité, téměř stejně jako v Itálii, i když s Italy by na první pohled nikdo nedával Čechy dohromady. Naši vrstevníci (to není od vrstvy, tedy vlastně je, ale znamená to lidi stejně starý jako my) jsou asi podobní stejně starým lidem (tedy těm do 30) v Anglii nebo Holandsku nebo kdekoli jinde. V soukromí jsou velice vřelí a jsou ti schopni popsat celý svůj život včetně těch opravdu, opravdu intimních detailů nad šálkem kávy. Tedy něco, co by žádný Brit neudělal. V tomhle je otevřenost obrovská. Je těžký se tady v tom pohybovat, ale každý den se o nich dozvím něco nového. Když mají vytvořené podmínky, jsou Češi trochu jako Němci, ale tohle jim prostě nesmíš říkat. Je to asi jako kdybys tady někomu řekla, že by se měl umýt, i kdybys měla pravdu, tak by to asi vzali jako ohromnou urážku. Ale podobnost s Němci je asi mnohem větší než s jakýmkoliv jiným sousedním národem. Mají k nim zvláštní vztah, trochu je obdivují a zároveň se jich trochu štítí, i když v tom jsou Češi asi stejní jako zbytek Evropy. Je tady také zvláštní způsob, co kdy říct a co neříct, aby ten druhý „neztratil tvář“. Táta to občas taky dělal, i když doma to vůbec nemělo smysl. Představ si, že si tvůj soused nechá nějaký svý krámy na společný chodbě, kde to překáží. Ptám se: proč mu neřeknete, aby si to dal pryč? Řekli mi, že to se nedělá, když můžou projít, že to je OK, i když jim to pochopitelně vadí a jde na nervy. Občas si připadám jako v nějakém samurajském filmu ze středověkého Japonska. Etiketa je komplikovaná a do podrobností promyšlená. Přesto však ty mladší lidi už na to tolik nedbají. To je asi ve zkratce odpověď na tvoje dotazy předtím, než z Prahy odjedu. Ten zbytek je něco o mé práci pro tu banku, o čem jsem ti psal posledně, podklady jsem shromažďoval já, ale celé to dohromady dával můj nadřízený Karel. Dobrý počtení.

George

P. S.: Moc jasné mi to není. Napiš mi, co si o tom myslíš.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Petr Fiala: Motýl

FIALA, Petr. Motýl. CD skupiny Mňága a Žďorp, Monitor Praha 1995 dostupné z <http://www.lyricon.net/texty-pisni/mnaga-a-zdorp/ryzi-zlato/motyl>

Možnosti využití textu

Český jazyk a literatura

Zkušenosti s textem

Český jazyk a literatura; 9. ročník ZŠ; lyrika – písňové texty

Text

Motýl

na stole ve sklepě
v tlusté vrstvě prachu
ležel motýl
kdysi snad barevný
a zrezivělá plechovka
přítomna tamtéž
nemohla se dosytosti vysmát
tomu motýlovi
tak jsem ji vzal
a okno jsem rozbil tou plechovkou
a oprášil motýla
v paprsku světla

a on se mi rozpadl v dlani
a on se mi rozpadl v dlani
a on se mi rozpadl v dlani
a on se mi rozpadl v dlani

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr

Autorem tohoto písňového textu je frontman rockové skupiny Mňága a Žďorp Petr Fiala. Text vyvolává tklivou nostalgickou náladu spojenou s vyjádřením křehkosti a pomíjivosti krásy, i obecně platné pomíjivosti.

Otázky, které text může vyvolat:

- Nakolik je pomíjivost typická pro krásu?
- Je křehkost a pomíjivost součástí krásy?
- Nakolik je krása autonomní? Dá se jí pomoci činem?
- Může člověk změnit to, co je přirozeně určeno, dáno?
- Nakolik může člověk způsobit svým aktivním činem něco jiného, než zamýšlel?
- Nakolik je pomíjivý celý svět? (Vždyť i rez na plechovce je příznakem rozpadu...)

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

2) Čtenář a text

Žáci mohou sledovat výstavbu básně – v prvních verších jde o prostý popis části starého neuklizeného sklepa zúžený na dvě jednotliviny (tady se popis podobá malířskému zátiší), mezi nimiž je z pohledu básníka vztah (plechovka "se vysmívá" motýlovi – proč?), který chce básník překonat svým činem. Motýla (jeho krásu) tím však neochrání, naopak motýl se rozpadá... A pointa je zdůrazněna opakováním.

Má „příběh“ básně obecnější platnost? Co symbolizují motýl a rezavá plechovka? Žáci mohou popisovat pocity, jež v nich text vyvolává. Zažili někdy podobné? Co je to nostalgie? (Pocítili někdy stesk nad něčím nenávratně ztraceným? Tady je zesílen tím, že tu ztrátu urychlil sám autor svým činem...)

Čím se text podobá jiným básním? Jde skutečně o lyriku? Má děj?

3) Žánr textu a způsob autorova podání

Žáci mohou text číst jako ukázkou moderní lyrické poezie.

Zvláštěností je to, že ač jde o písňový text, autor v něm nepoužívá rýmy, přesto je text melodický (ovšem ani rytmus básně není nějak jednoduše pravidelný), zpěvný.

Poslední verš se opakuje – zdůrazňuje nostalgické vyznění básně.

4) Forma a jazykové prostředky textu ve vztahu k porozumění

Z prvoplánového popisu básně mohou žáci postupně přejít k obecnějším úvahám:

Jaké pocity v nich báseň vyvolává? Klade nám nějaké zásadní otázky? ...

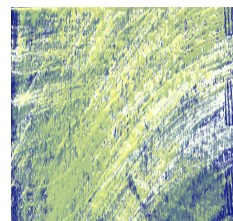
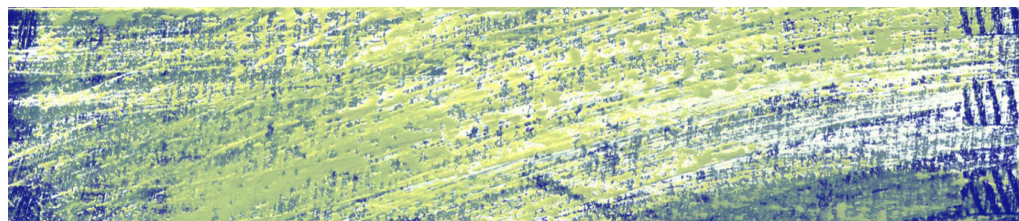
Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a
informační centrum (KVIC) Nový Jičín, příspěvková organizace,
Štefánikova 7, 741 11 Nový Jičín,
IČO: 62330403, DIČ: CZ62330403

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Pozoruhodné texty pro oblast
Matematika a její aplikace

Podpora poradců
pro implementaci kurikulární reformy

Seznam knih a zdrojů pro rozvoj čtenářství - II. stupeň – matematika a její aplikace

- HEJNÝ, M.; KUŘINA, F.: Dítě, škola a matematika: konstruktivistické přístupy k vyučování. Portál
- HOZOVÁ, Libuše: Matematické pohádky: pro čtenáře od 11 do 111 let: 111 pohádek. Sdružení podnikatelů HAV
- <http://www.vood.estranky.cz/clanky/matematicke-hadanky> [online]. [cit. 2012-05-28].
- ODVÁRKO, Oldřich: Matematika pro každý den: sbírka úloh nejen pro žáky 5. až 9. ročníků základních škol. Prospektrum
- PARISI, Anna: Magická čísla a bludné hvězdy: první krůčky vědy. Albatros
- POSKITT, Kjartan: Šifry: od Caesara ke kreditním kartám. Egmont
- ROUGIER, Roger: Rozvíjíme logické myšlení: [hry, hádanky, cvičení pro děti od 7 do 11 let]. Portál
- SPENCER, Adam: Kniha čísel. Albatros
- VERLAG, PIPER: Matematika vám to spočítá: Příběhy královny věd. Euromedia Group, k. s.,
- VESELÝ, Marek: Bylo nebylo: (matematické pohádky): pro 2. stupeň ZŠ. Albatros
- VESELÝ, Marek: Případy inspektora Kopřivy: 30 detektivních příběhů pro děti od 9 let. Portál,
- VESELÝ, Marek.: Matematické pohádky. Dostupné z: <http://www.volny.cz/vesely.marek/>
- VOJÁČEK: [Http://maths.cz/akce/hlavolamy](http://maths.cz/akce/hlavolamy) [online]. [cit. 2012-05-28].
- WEBER, Kenneth J.: Detektivní příběhy s otevřeným koncem: [38 příběhů k řešení pro mládež od 13 let a dospělí]. Portál
- WISE, Bill: Matematické detektivky: 22 případů k řešení pro děti od 12 let. Portál

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Ondřej Hausenblas, Tomáš Otisk: Rozdělme si pizzu

Text byl vytvořen pro RWCT lekci do hodiny matematiky

Možnosti využití textu

Text je vhodný do hodin matematiky, kde se dá zařadit po probrání učiva o zlomcích.

Zkušenosti s textem

Text byl několikrát vyzkoušen v hodinách matematiky sedmého ročníku. Vždy byl používán v modelu třífázového učení EUR. Vedl k přemýšlení a diskuzi.

Text

V jednom městečku daleko na severu Itálie žili dva malí kluci Paolo a Roland. Paolo byl jediným synem bankéře a žil v bohatém domě s dvanácti pokoji až tam, kde končila čtvrť boháčů, a začínaly staré zchátralé domy, které obývaly nejchudší rodiny. Právě tam bydlel v jediné komůrce Roland se svojí matkou, která se živila tím, že příležitostně šila šaty. Oba kluci se však mohli setkat i přesto, že byli z tak různých čtvrtí. Oba si chodili občas zakopat s balónem k nedaleké pizzerii, za níž vzadu bylo malé parkoviště jako stvořené pro hru. Jednoho červencového dne, když byli právě uprostřed hry, se rozletěly zadní dveře pizzerie a vyšel kuchař s obrovskou pizzou. Uviděl Rolanda v otrhaných šatech a dobře věděl, jak bývá tenhle kluk hladový. Řekl: „Jeden namyšlený zákazník chtěl tuhle pizzu vyhodit. Už jsem mu ji rozkrojil na osm částí, ale on prý že je na ní příliš mnoho rajčat. Vezmi si ji, Rolande, a dej kousek i tuhle Paolovi.“ Kluci si sedli nad pizzu a přemýšleli. Paul řekl: „Rolande, vezmeme si každý čtyři kousky a bude to spravedlivé!“ Roland namítl: „Já mám ale větší hlad, měl bych dostat víc.“ Vychytralý Paolo nezaváhal ani na minutu: „Dobře, rozdělím ti tvé kousky pizzy ještě napůl a budeš jich mít víc než já!“ Co byste řekli, kolik pizzy měl tedy Roland nakonec? Můžete si to nakreslit, ale napište si to i zlomkem a porovnejte část pizzy, kterou si vzal Roland, s částí, kterou měl Paolo. Co myslíte, které řešení bylo spravedlivé? Napadá vás ještě jiný způsob, jak si mohli pizzu rozdělit?

Představte si, že Paolo svůj způsob rozdělení pizzy prosadil. Roland nechtěl ztratit kamaráda na kopanou, a tak mlčel. Napište si, co si o tom Roland v hloubi duše pomyslel.

Ve dvojici si své psaní ukažte a zkuste pak promyslet, jak měl Roland reagovat, co měl říct.

Dopíšte k tomuto příběhu konec:

„Víš, Paolo,“ řekl po jídle Roland, „já mám ještě pořád hlad, už od včera jsem takové teplé jídlo neměl...“

Didaktický potenciál textu

1) Zásadní otázka, kterou situace obou hochů vyvolává

Jak chápeme, co je a co není spravedlivé?

Umět počítat zlomky správně znamená také, že budeme umět dělit jídlo a další věci spravedlivě.

Až žáci dobře porozumějí, jak kluci pizzu dělili, mohou přemýšlet, zda je spravedlivé rozdělit pizzu "fifty-fifty", anebo zdali spravedlivost dělení záleží na sociální situaci kluků.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

2) Nosné myšlenky

Neusilujeme o jediné řešení. Žáci si v diskusi tříbí své chápání spravedlivosti a své vyjadřovací i myslící schopnosti. Nad jejich různými názory ale může být jednotící myšlenka „**Při dělení s ostatními je dobré umět se dělit spravedlivě**“. K tomu by se žáci mohli v hodině dohodnout, a umět pracovat se zlomky, aby se nezmátli nebo nedali oklamat.

Spravedlivost můžeme podle textu hledat v tom, kdo kolik dostane dílků a jak velkých, anebo také v tom, kdo z hochů měl právo pizzu dělit a rozhodovat.

3) Která řešení?

- Má se pizza rozdělit každému rovným dílem?
- Má si Roland, který pizzu obdržel (i s instrukcí „dej kousek tuhle Paolovi“), rozhodnout sám, kolik komu dá?
- Má se bohatý Paolo snažit dát chudšímu víc? Anebo dbát, aby se chudší Roland neurazil, kdyby mu bohatý Paolo soucitně podstrkoval víc pizzy?
- Spravedlivé může být ovšem i to, že Roland nabídne kamarádovi, aby si on zvolil množství (a může doufat, že přítel bude spravedlivý).
- Nebo si Roland vezme víc z titulu své chudoby a hladu, a Paolo to bude chápat a snášet jako samozřejmé.

Paolo chtěl vzbudit v Rolandovi dojem, že Roland dostává více (přidělením vyššího počtu menších dílků). To ovšem za spravedlivé žáci považovat nemají. V diskusi ve třídě se ukáže, jak dalece kdo uvažuje. Pouhé učitelovo prohlášení však žáky obvykle nepřesvědčí – musejí k závěru dospět po svém.

4) Situace, prostředí, postavy

V stavbě zkazky má čtenář rozpoznat a pochopit některé sociální rozdíly: bohatá a chudá čtvrť, rodina, hoch.

Hlad a nárok na větší díl pokrmu plyne v textu

- z chudoby, a tu může žák vysoudit z bydliště Rolandova (doslova staré zchátralé domy, v jediné komůrce, příležitostně šila šaty)
- a z popisu Rolanda skrze oči kuchařovy (doslova uviděl Rolanda v otrhaných šatech a dobře věděl, jak bývá tenhle kluk hladový).

Sociální propast čtenář rozpoznává také postupem „mysli a hledej“ – najde kontrast bohaté a chudé čtvrti, ale možná si všimne, že kluci umějí rozdíl překonat v kopané na plácku.

Bohatý Paolo označen při dělení pizzy za vychytralého a to přidává na stranu bohatých ještě aspekt „mazanosti“. Ale žák může z četby i života znát, že chudí často bohatství druhých vysvětlují nikoliv pracovitostí bohatých, ale jejich vychytralostí.

Čtenář může považovat za podezřelé to, proč kuchař pizzu dává klukům – autor to nechává kuchaře vysvětlit to zákaznickovou nespokojeností nad velkým množstvím rajčat. Žák by mohl odhalit, že kuchař nechce prozradit svou snahu neurazit, ale nasytit hladového hochu. Na to by se čtenář mohl ptát opět „autora“ a zvažovat, jak moc je pravděpodobné, že by nějaký zákazník odmítl pizzu s nadbytkem rajčat.

Pro porozumění tomu, že dělit pizzu spravedlivě může být obtížné, je třeba, aby čtenář uvážil věk kluků: v textu jsou nazváni jako „dva malí kluci“ – asi tedy nemusejí mít v zlomcích jasno. Ostatně úkol se zlomky pro čtenáře je také na základní úrovni, i čtenáři jsou asi spíše malí.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

5) Žánr textu a podání

Příběh je jasný a nemá zápletku, je to spíše „anecdote“ (nikoli vtip, ale krátké vyprávění o situaci, která je něčím pozoruhodná). Děti takové příběhy mohou znát z bajek (ale nejsou tu zvířata mluvící a jednající jako lidé a schází explicitní ponaučení). Děti si takové situace nebo scénky také vzájemně povídají. Avšak v této zkazce jsou poměrně dost uspořádané vypravěčské postupy a jsou tu i některé vypravěčské prostředky (delší věty a souvětí, řečnická otázka).

Začátek textu vypadá jako ve vyprávěních o příhodách – V jednom městečku daleko... žili... a jmenovali se... Takovým způsobem autoři signalizují, že půjde o vyprávěcí text, nikoli například o text věcný, naučný, odborný, ani o text publicistický.

Ve zkazce zaznívá koncem textu docela silně, jako by existovala zejména kvůli úkolu „pracovat se zlomky“. Jestli nechceme ztratit důvěru žáků v čtení a jeho přínosnost, neměli bychom skončit práci výpočtem, ale měli bychom dál pracovat s ideou spravedlivého rozdělení. Správné zacházení se zlomky je podmínkou zachování spravedlnosti. Právě u dělení se lidé často zhádají – to děti znají nejen ze školy...

6) Jazykové a umělecké prostředky textu

Ve zkazce jsou dva typy rozhovoru a čtenář je musí odlišit. Není to těžké:

první typ je dialog postav, vyznačený přímou řečí s uvozovkami. Děje se ale jen v klíčové fázi příhody: když kuchař osloví hochy a ti se domlouvají.

Pro porozumění textu je důležité, aby si čtenář všiml, že někdy se v textu objevuje tvar druhé osoby (ti, byste) i jinde než v replikách postav: totiž v řeči vypravěče (Co byste řekli, kolik pizzy...). Vypravěčovo oslovení čtenáře plynule přechází v zadání úkolu – jednak k matematické práci, jednak k diskusi o spravedlivosti.

V porozumění textu bude asi hrát úlohu i znalost některých reálií – zatímco pizzerii asi znají všichni, co je to příležitostné šití šatů už asi málokterí. Dnešní chudší matka by asi nakládala zboží do polic v supermarketu. Také otrhanost Rolandových šatů si možná zaslouží otázku, jak k ní dochází a proč trvá. (Dnes by možná byly jen „od Vietnamce“, nepadnoucí. Záleží ovšem na regionu...)

7) Matematická část práce

Matematicky tu jde o začátečnický omyl žáků: vyšší číslo ve jmenovateli neznamena větší množství celku než jedna. Tedy zvýšený počet dílků musí znamenat snížený objem či plochu kousků pizzy. Žák si navíc musí propojit matematický vztah zlomků s realitou v tom, že pouhým vyšším počtem kousků se člověk nenají víc, pokud jsou kousky o to menší. Žáci by mohli také navrhnout, jak jinak by se naopak dalo dosáhnout většího nakrmení Rolanda než tím, že mu bude přiděleno více osmin pizzy. Takové laterální myšlení by mohlo být do četby také zapojeno: můžeme si dojít za kuchařem pro ještě nějaké zbytky, nebo může Paolo odmítnout vůbec si něco z pizzy vzít, nebo mohou hoši přerozdělit pizzu na sedminy a dát Rolandovi „větší polovinu“ ($\frac{4}{7}$) – přičemž si můžeme ukázat, jak nesmyslný je výraz „větší polovina“...

Stanislav Mihulka, David Storch, Jan Zrzavý: Evoluce bez adaptací

MIHULKA, Stanislav. STORCH, David. ZRZAVÝ, Jan. *Evoluce bez adaptací*. Vesmír 82, 584, 2003/10. Obor: Evoluční biologie. Dostupný také z www: <<http://www.vesmir.cz/clanky/clanek/id/2792>>.

Možnosti využití textu

Matematika a její aplikace.

Zkušenosti s textem

Rovinné obrazce – šestiúhelníky (vlastnosti, konstrukce, výpočty obvodu a obsahu)

Text

Šestiúhelníky:

Mnohý blanokřídlý hmyz má šestiúhelníkové buňky pláství a lidi vždy znepokojovala otázka, jak se ty hloupé včely a vosy na takové geometrické znalosti zmohly (a nepomáhal-li jim s tím na-konec inteligentní designér).

Podíváme-li se ale na geometrické vlastnosti šestiúhelníku, zjistíme, že jde o optimální způsob pokrytí roviny opakujícími se totožnými tvary. Rovinu lze – tak aby nezbývaly prázdné prostory – rovnoměrně pokrýt buď rovnoramennými trojúhelníky, nebo rovnoběžníky, anebo šestiúhelníky. Každý z těchto útvarů by byl pro včelí plástve v principu možný, jenže v případě šestiúhelníků se spotřebuje relativně nejméně vosku, poněvadž poměr obsahu a obvodu je zde relativně nejmenší (nejmenší by byl u kruhu, jenže kruhy mezi sebou zanechávají volné škvíry víceméně trojúhelníkového tvaru).

Pokud je evoluční zadání takové, že je třeba dělat plástev, aby se do ní vešlo co nejvíc medu a aby se zároveň spotřebovalo minimum vosku, nezbývá než vytvářet šestiúhelníky.

Není na nich nic mystického, jde o optimální řešení, které je preferováno selekcí. Z hlediska evoluce je zajímavé spíš to, že tento tvar – právě proto, že jde o projekci čistě geometrické zákonitosti do živého světa – nezávisí na genetice, ontogenezi ani fylogenezi druhu.

Každý tvor, postavený před stejný úkol jako včela, dospěje k šestiúhelníku, bude-li selekce dostatečně silná a nebudou-li mu v tom bránit nějaká vnitřní omezení.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Chronik Verlag: Jedna, dvě, tři ...

VERLAG, Chronik. *Kronika nápadů, které změnily svět*. 1. vydání. Praha: Fortuna Print, 2004. 251 s. ISBN 80-7321-130-0.

Možnosti využití textu

Matematika a její aplikace.

Zkušenosti s textem

7. ročník: Racionální čísla

Text

Nejstarší důkaz o používání číselné soustavy je starý zhruba 30 000 let a pochází ze starší doby kamenné. Na opracovaných kostech z této epochy se nacházejí zářezy, které jsou z části sestaveny do skupin po pěti a dokazují tedy užívání čísel. Není však vyloučeno, že člověk dove-
dl počítat už mnohem dříve.

Určení doby, kdy došlo k přechodu od intuitivního chápání množství k pochopení čísel jako abstraktní veličiny, je nejisté. Početní zářezy na kostech ze starší doby kamenné dokládají, že k tomu došlo právě v této době. V dalším vývoji vytvářely různé kultury rozdílné číselné soustavy. Prvními byli asi Sumerové, Elamité z jihozápadu dnešního Iránu a Egypťané, kteří kolem roku 3000 oř. Kr. zavedli hieroglyfická čísla. Kolem roku 2550 př. Kr. přizpůsobili Semité z Mezopotámie sumerské klínové znaky decimální (desítkové) číselné soustavě, a v 18. století př. Kr. vytvořili babylonští matematici dosud první známou takzvanou poziční soustavu pro vícemístná čísla, kdy hodnota číslice je dána jejím místem v čísle. Ve starém Římě se používaly římské číslice, avšak ve 2. století př. Kr. se objevila v Indii na buddhistických nápisích tzv. čísla brahmi, prvotní forma moderních čísel, ovšem bez jednotného účelného uspořádání podle určitých zásad do číselné soustavy.

Naši číselnou soustavu s číslicemi 1 až 9 a 0 podle pozičního principu lze v původní formě prokázat poprvé roku 598 v Kambodži. Staří Řekové sice teorii přirozených (celých kladných) čísel zdokonalili, ale čísla sloužila až do středověku především jako jednotky početní a měrné. Počítání nepatřilo ve středověku ke všeobecnému vzdělání, ani na vysokých školách se s výjimkou Itálie neučilo. Učit se bylo možno nejprve soukromě, poté v tzv. počítacích školách. Podle italského vzoru se objevily v 15. století také ve střední Evropě první učebnice počtů.

V roce 1847 objevil britský matematik Georgie Boole binární číselnou soustavu, která nepoužívá deset čísel jako běžně používaná desítková číselná soustava, ale pouze čísla dvě, a to hodnoty 0 a 1. na Boohově poznatku založená binární algebra se ukázala ideální pro fungování počítačů.

Zavádění nejznámějších čísel a číslic:

Racionální čísla (2. tisíciletí před Kr.)

Egyptští matematici prokazatelně znali pravé zlomky. Celá čísla (kladná i záporná) a zlomky tvoří dohromady racionální čísla.

Iracionální čísla (520 před Kr.)

Řečtí matematici objevili při odmocňování iracionální čísla, která se nedají zapsat jako podíl dvou celých čísel (čili vyjádřit zlomky).

Číslice nula (kolem roku 500)

Indičtí matematici zavedli číslo nula. O 1000 let později italský matematik Gerpnimo Cardano poprvé použil záporná čísla.

Mirka Tomanová: Cheopsova pyramida

Upraveno ze zdrojů:

¹MEIDENBAUER, Jörg. *Objevy a vynálezy*. Přel: O. Šanca. 1. vydání 2005. Dobřeějovice: Rebo Productions, 2005. 400 s. ISBN 80-7234-410-2.

²FELGR, Pavel. *Velká pyramida*. Dostupný z www: <<http://www.starovekyegypt.net/architektura/stararise/velka-pyramida.php>>.

Možnosti využití textu

Matematika a její aplikace.

Zkušenosti s textem

9. ročník – tělesa (jehlan: vlastnosti, síť, povrch, objem, tělesová a stěnová výška)

Text

Až do 80. let 19. století byla nejvyšší lidskou stavbou na světě. Pouze chybějící špička, kazící dojem dokonalého jehlanu.

Cheopsova pyramida je největší pyramidou na světě. Rozkládá se na ploše 5,3 ha a původně dosahovala výšky 147 m. Její čtyři stěny směřují do jednotlivých světových stran a jsou dlouhé tzv. 365,24 „pyramidového metru“, což je číslo, které představuje počet dní v roce. Pyramidový metr měří 0,625 m, což je jedna desetimiliontina délky od pólu k pólu. Obvod základny pyramidy se skoro přesně rovná obvodu kružnice o poloměru rovném výšce pyramidy. Pokud obvod základny pyramidy vydělíme její dvojnásobnou výškou, dostaneme výsledné číslo 3,14. Je tedy možné, že staří Egypťané znali číslo 7.¹

Sklon pyramidy je asi 51°50'.

Hrobka se skládá zhruba z 2 500 000 vápencových bloků, které jsou položeny na sobě ve 105 vrstvách.

Dvouapůltunové balvany byly zvedány pomocí vnější rampy, ta se stavěla z neustále zvlhčovaných nepálených cihel. Rampy neměly příliš vysoký sklon (maximálně 9 stupňů), jinak by byly pro zlezení příliš strmé. Některé teorie hovoří o vnitřní rampě. Dělníci měli nejprve pro stavbu prvních 43 metrů použít vnější rampu. Pak postavili rampu vnitřní, aby dostali kameny až na špici.²

Zuzana Teličková: Jídelníček v „eko“ stylu

TELIČKOVÁ Zuzana. *Jídelníček v „eko“ stylu*. Svět: Věda, technika, člověk, příroda, historie. 21.9.2011, 15, s. 26.
ISSN 1802-2278.

Možnosti využití textu

Matematika a její aplikace.

Zkušenosti s textem

7. ročník: Procenta, tabulky a grafy, vyhledávání informací

Text

Dáte si pečené cvrčky nebo larvy v bazalkové omáčce?

Možná už za pár let budou polední menu v některých zemích vypadat úplně jinak. Odborníci z Bruselu se totiž domnívají, že hmyz by mohl vyřešit nedostatek potravy pro rostoucí populaci. Evropská unie proto uvolnila 3 miliony eur na projekt podporující konzumaci hmyzu a současně zkoumá její důsledky. Zastánci entomofagie připomínají, že hmyz je zdrojem energie obsahujícím jen velmi málo cholesterolu.

Například v malých lučních kobyolkách najdeme 20 % bílkovin a jen 6 % tuků, zatímco v libovém hovězím mase je to 24 % bílkovin a 18 % tuků. Kromě toho jsou kobylinky zdrojem vápníku, termiti zase zdrojem železa a porce housenek bource morušového údajně pokryje naši denní potřebu mědi a riboflavinu.

„Do roku 2020 budou lidé kupovat hmyz v supermarketech. Budeme se divit, že jsme tomu v roce 2011 nevěřili,“ tvrdí profesor Narcel Dicke z holandské Wageningen University. Do našeho jídla se prý stejně dostane tolik částechek hmyzu, že každý člověk sní ročně asi 500 gramů brouků, much či jiných drobných živočichů.

Tomáš Otisk: Zlatá cihla

Text byl vytvořen pro RWCT lekci do hodiny matematiky

Možnosti využití textu

Text je vhodný do matematiky, kde se dá zařadit například v sedmém ročníku při opakování kvádrů a krychle, nebo už v šestém ročníku po probrání tématu. Úloha nemá jednoznačné řešení a vede proto k diskusi. Problém spočívá v tom, že v textu nikde není informace o tom, zda je trezor kvádr nebo krychle. Proto je potřeba propočítat obě možnosti. Pokud bude trezor krychle, pak do něj zlato vejde - rozměry 2m x 2m x 2m. Pokud bude kvádr, pak se vejít nemusí - rozměry např.: 4m x 0,5 m x 4m.

Zkušenosti s textem

Před samotným čtením je vhodné použít myšlenkovou mapu, jejímž tématem může být hranol, nebo přímo kvádr, či krychle. Myšlenkovou mapu žáci zpracovávají sami na základě svých zkušeností a potom ji sdílejí ve skupinách. Během čtení si mohou podtrhávat všechny pojmy související s matematikou.

Text

Za šestero hranatými horami, šestero strmými stěnami a dvanáctero ostrými vrcholy bylo jedno malé království. To království se jmenovalo Hranolka. Všechny domy v něm byly pravoúhlé a tím nejvíce pravoúhlým obydlím byl královský palác. V paláci žil moudrý král, který se jmenoval po svém otci a prarotci, jeho veličenstvo král Objemný III. V království se nežilo špatně, král byl moudrý a měl rád hádanky. Avšak v královské pokladnici bylo pusto a prázdko až na obrovskou krychli zlata, která byla vysoká celý metr. Veškeré bohatství krále bylo v této cihle, a protože se v království dosti kradlo, rozhodl se jednoho dne pořídit si trezor na své zlato. Tak tedy jednoho dne přikázal svému poslovi, aby přinesl trezor, který bude mít objem osm metrů krychlových. Když posel za několik dní přivezl překrásný pevný pancéřový trezor, král byl velice překvapen a poslal pro zlato, aby zjistil, zda se do trezoru vejde...

a) Zapište svůj odhad: vejde se zlato do trezoru?

b) Pokuste se ve dvojicích výpočty a náčrtky dokázat svůj odhad. Po společném sdílení dokončete pohádku.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Jana Rychtarová: Pohádka o Čtverečkovi a Obdélníčkově

Text byl vytvořen pro hodiny matematiky

Možnosti využití textu

Text je vytvořen pro probírání učiva o zlomcích a obsahu obrazců v matematice. Text využívá rámce pohádky a jazykové prostředky blízké žákům. Pomocí čtenářských dovedností využijí žáci znalosti zvětšení, zmenšení zlomků, obsahu čtverce a obdélníka.

Zkušenosti s textem

7. ročník: zlomky – rozšiřování, krácení, rovnost, obsah čtverce a obdélníka

Text

V západní části Čtverečkovského království žili dva bohatí sedláci, pan Čtvereček a pan Obdélníček. Pan Čtvereček obhospodařoval čtvercový pozemek s rozměrem 12 kilometrů, pan Obdélníček vlastnil obdélníkový pozemek s rozměry 24 kilometrů a 6 kilometrů. Jednoho krásného dne se oba sedláci rozhodli, že by si chtěli zvětšit své pozemky, protože spolu vycházeli velmi přátelsky, chtěli si pozemky zvětšit tak, aby měli oba stejnou výměru pozemků.

Pan Čtvereček prohlásil: „Jestliže oba zvětšíme každý rozměr svého pozemku o jednu třetinu, budou mít naše pozemky stejnou výměru“.

Pan Obdélníček ovšem namítl: „S tímto ale nemohu souhlasit. Zvětšíme-li rozměr pozemku každého z nás o jednu třetinu, bude mít tvůj pozemek větší výměru o 16 čtverečních metrů.“

Který z uvedených sedláků měl ve svém tvrzení pravdu? Pomůžete problém obou sedláků vyřešit? (načrtněte si obrázek).

Jana Rychtarová: O princezně Amálce a princ Janovi

Text byl vytvořen pro hodiny matematiky

Možnosti využití textu

Text je vytvořen pro probírání učiva o užití goniometrických funkcí v matematice v 9. ročníku. Při tvorbě tohoto textu jsem se zamýšlela nad tím, jak žáky motivovat k řešení úloh zábavnější formou než pomocí slovních úloh, které se nacházejí ve sbírkách matematiky. Snažila jsem se vytvořit takový text, který žáky zaujme a povede je k vyřešení úloh, které jim ve sbírkách nepřipadají až tak zábavné. Navíc při užití tohoto textu využijí žáci čtenářských dovedností v matematice.

Zkušenosti s textem

9. ročník: goniometrické funkce – užití

Text

V království Fungon žila krásná princezna Amálka, která byla uvězněná zlým černokněžníkem ve vysoké věži. Když se princ Jan z vedlejšího království Matlog dozvěděl o její kráse, rozhodl se, že ji vysvobodí. Jeho cesta za princeznou ale nebyla vůbec jednoduchá.

Nejdříve musel vylézt na stožár, aby získal plán cesty, který mu tam nechala jeho kmotřička sudička tak, aby ho černokněžník nenašel. Stožár byl ukotven k zemi třemi lany délky 25m a svíral s ní úhel 30° . Od stožáru letěl 4 km balónem pod výškovým úhlem 12° . Nakonec musel vylézt na věž, jejíž vrchol viděl ze vzdálenosti 60 m pod úhlem o velikosti 42° . Když se princ Jan dostal do okýnka, ve kterém uviděl krásnou princeznu Amálku, velice se zaradoval. Šťastná princezna otevřela okno, prince políbila a byla velice zvědavá, co vše musel princ absolvovat během cesty, než Amálku našel.

Amálka měla pro Jana spoustu otázek: „Jak byl vlastně vysoký stožár, na který jsi se musel vyšplhat pro plán? Nebál ses při letu balónem, víš vůbec, jak vysoko nad zemí jsi letěl? A jak vysoká je věž, ve které jsem uvězněna. Z okna nevidím pořádně ani zem.“ Princ Jan se chvíli zamyslel, a protože byl z království Matlog, uměl si s otázkami poradit. Dokážete i vy odpovědět na otázky princezny Amálky?

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Helena Kubinová: Poznej těleso

Text byl vytvořen pro hodiny matematiky

Možnosti využití textu

Text má sloužit k pochopení pojmů a vyjasnění souvislostí mezi jednotlivými tělesy. Text je napsán formou rozhovoru, proto musí žák velmi pozorně přiřazovat popisované vlastnosti.

Zkušenosti s textem

Text

V počítači někde na severní polokouli sedí Kryšpín. V nedalekém městečku hledal Vitásek kamaráda na chat. Oba hoši si porozuměli, měli rádi kvízy, hádanky a hlavolamy. Začali si psát, každý z nich představoval matematický pojem a poznávali se navzájem. Poznáš z jejich otázek a odpovědi, kdo co představovali?

K: Mám výšku.

V: To mám taky.

K: Rozložím se na síť šesti obdélníku.

V: Moje síť na jeden obdélník a ještě něco dalšího.

K: A co čtverce nebo trojúhelníky to v síti nemáš?

V: Ani jedno. U mne můžeš vypočítat objem.

K: To můžeš u mne taky a dokonce i povrch.

V: Tak to jde u mne taky. Tak čím se ještě lišíme?

K: Mám dvě podstavy a čtyři další stěny.

V: Mám taky dvě podstavy, ale jen jeden plášť.

K: To já asi nemám, ale mám osm vrcholů.

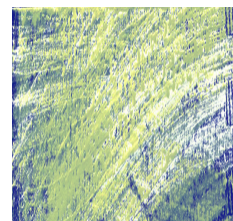
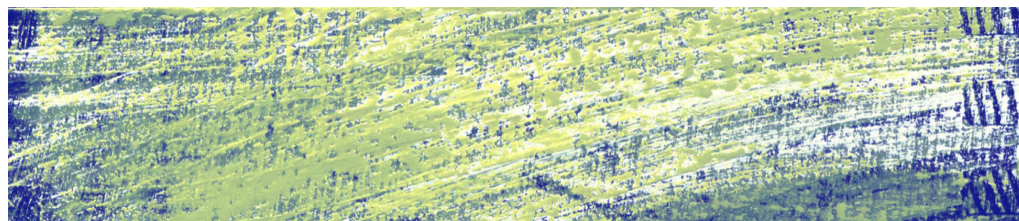
V: Vrcholy nemám, lze u mne určit průměr a poloměr.

K: U mne lze změřit délku a šířku.

V: No jsme každý jiný.

K: Už vím, co jsi ...

Pozoruhodné texty pro oblast
Člověk a společnost

Podpora poradců
pro implementaci kurikulární reformy

Seznam zdrojů pro rozvoj čtenářství - II.stupeň - člověk a společnost

Dějepis

Moderní dějiny, vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky.

<http://www.moderni-dejiny.cz/>

Portál je prostředím, ze kterého je možné čerpat množství relevantních informací o moderních dějinách nejen národních, ale i světových.

Je určen zejména učitelům jako zdroj inspirace, obsahuje přehledně členěné praktické, odzkoušené inspirace, jak učit jednotlivá témata, zpracované vyučovací hodiny i celé bloky, výukové prezentace, metodické listy, množství fotografií, pramenů a videí. Mít všechny tyto informace na jednom místě je pro učitele jistě velmi přínosné.

Pedagogové v jednotlivých rubrikách tohoto portálu najdou vše potřebné, co budou moci využít pro svoji práci, pro stavbu konkrétní vyučovací hodiny i pro čerpání kontextových informací.

Dále zde najdeme aktuální informace k problematice moderních dějin, aktuální články z různých médií, příspěvky historiků, nabídky vzdělávání, internetové odkazy týkající se tohoto zaměření.

Český server poskytující informace o našich i světových dějinách.

Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

Smyslem webových stránek je zpřístupnit informace o naší i světové historii v rozsahu učiva středních škol. Obsahuje sekce:

- 1. Učebnice (učebnice dějepisu v rozsahu gymnázia),*
- 2. Eseje (vybrané eseje studentů e-learningového kurzu, který je portálem pořádán),*
- 3. Seznam pojmů (výklad téměř 2000 pojmů z oboru historie),*
- 4. Historické dokumenty (21 dokumentů v českém a 6 v anglickém jazyce),*
- 5. Testy (k jednotlivým tématům i testy všeobecné),*
- 6. Časová přímka (od nejstarších dob po současnost).*

Uživatelé mohou využívat i diskusního fóra, popř. se mohou přihlásit na jedno- nebo dvousemestrový e- learningový kurz.

Internetové stránky poskytující informace, dokumenty a další materiály o dějinách rasismu a antisemitismu.

<http://www.holocaust.cz/>

Základní informační zdroj pro (nejen) učitele dějepisu a společenských věd k tématu holocaustu či rasismu, ale i výuce o totalitě celkově, neboť obsažené nápady se dají využít i při jiných hodinách.

Internetové stránky jsou řešeny jednoduše a přehledně, levou třetinu zaujímá přehled kapitol, které nabízejí nejen dějiny a zdroje, ale také vzdělávání – množství ukázkových hodin domácí i zahraniční provenience. Stránky pedagogovi umožní hodinu nejen převzít (okopírovat), ale i případně doplnit, uzpůsobit pro své potřeby (potřeby školy), zároveň doplnit o další fakta, dokumenty, obrázky apod.

Stránky jsou i jakousi databankou k tématu, jak autoři sami píší – přinášejí rozsáhlý informační servis.

Internetové zdroje:

www.moderni-dejiny.cz

www.holocaust.cz

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

www.annefrankguide.net
www.totalita.cz
www.rvp.cz
www.varianty.cz
www.ustr.cz
www.usd.cz
www.rommuz.cz
www.krajinazaskolou.cz
www.dejepis.com
www.sborovna.cz
www.pamatnikterezin.cz
www.lidice-pamatnik.cz
www.husitstvi.cz
www.archivy-dejiny-historie.abchistory.cz
www.veskole.cz
<http://antika.avonet.cz>
www.mrdonn.or
www.pametnaroda.cz
www.jedensvetnaskolach.cz
<http://www.cittadella.cz/repu/index.php?p=index&site=default>
www.nasedejiny.cz
www.clovekvtisni.cz
www.skolademokracie.cz
www.dialog-pametniku.cz
<http://mojeskola.net/nekolik-nametu-pro-mensi-projekty-dejepis-zemepis>
<http://www.prezentace-pro-dejepis.freeeee.net/>
www.livinghistory.cz
<http://testy.nanic.cz/testy/?k=historie>
www.nezapomente.cz
www.zivapamet.cz
<http://www.i-skolak.cz/cz/domu/dejepis>
<http://dejepis.info>
www.historie-dejepis.cz
www.kpv-cr.cz
www.dcery.cz
www.jewishmuseum.cz

Výchova k občanství

Desatero inspirativních materiálů pro výuku Výchovy k občanství

http://www.mladezvakci.cz/fileadmin/user_upload/publikace/Kompas_manual

Publikace zpracovaná kolektivem autorů se zaměřuje na náměty a aktivity rozvíjející pozitivní postoj k lidským právům. Výchova k lidským právům je v ní pojímána v širokém smyslu, přičemž se opírá o metody zážitkové pedagogiky a další neformální vzdělávací přístupy. Jak uvádí autorský kolektiv, složený z pedagogů z různých oborů a odlišných kulturních prostředí, obsah Manuálu akcentuje učící se subjekty, prostředí, v němž žijí, a problémy, které je zajímají. Tímto přístupem vytvořil autorský kolektiv materiál, s nímž je možné pracovat v mnoha kulturně odlišných prostředích.

Publikace je rozdělena do pěti hlavních částí, které jsou dále strukturovány. Důležitou a praktickou podkapitolou je stručný průvodce pro uživatele Manuálu Jak používat Kompas. Následuje 49 praktických aktivit a metod pro výchovu k lidským právům, přinášející mimo jiné přehled aktivit, jejich zaměření i úroveň náročnosti. Ve třetí části Aktivní podpora lidských práv

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

*nabízí vedle dalšího jednoduché formy aktivismu se zaměřením na efektivní plánování. Poslední dvě části, čtvrtá Doplňující informace o lidských právech a pátá Doplňující informace o obecných tématech, přinášejí některé potřebné informace umožňující uživatelům Manuálu i po-
učení o rozličných tématech (např. právní ochrana lidských práv, občanství, globalizace, média
apod.). Aktivní uživatelé manuálu jistě ocení i soubor příloh, kde najdou četné dokumenty, jež
se k probírané problematice přímo váží.*

Internetové zdroje:

<http://epolis.cz/>
<http://portal.gov.cz>
<http://www.fairtrade.cz/>
<http://www.gwo.cz/>
<http://www.istp.cz/>
<http://www.ja-obcan.info/>
<http://www.obcan.ecn.cz>
<http://www.politeia.cz/>
<http://www.pomuckyucitele.cz/>
<http://www.tonda-obal.cz/>
<http://www.volbapovolani.cz/>
www.amnesty.cz
www.arpok.cz
www.bezpecnyinternet.cz
www.ceskoprotichudobe.cz
www.clovekvitisni.cz
www.czechkid.cz
www.czso.cz
<http://www.dolceta.eu/ceska-republika/>
www.helcom.cz
www.hraozemi.cz
www.inkluzivniskola.cz
www.kvic.cz
www.mezikulturnidialog.cz
www.mkc.cz
<http://mladez.senat.cz/senat/>
www.odrogach.cz
www.odyssea.cz
www.opim.cz
www.partnersczech.cz
www.reknidrogamne.cz
www.unhcr.cz
www.varianty.cz
www.zajimaveuceni.cz

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Narození

<http://www.receptyprimanapadu.cz/tradice/194-narozeni-zvyky-a-ritualy.htm>

Možnosti využití textu

Mírně upravený text z webové stránky umožňuje žákům kriticky číst text a mít na něj své nároky. Ne vše co je v textu řečeno je pravdivé, a neoddiskutovatelné.

Cizí slova posouvají žáky k poznání nového verbálního vyjádření reality – práce se slovníkem.

Text umožňuje konfrontaci a diskusi s rodiči a prarodiči.

Vede žáky k zamyšlení nad svým životem nad hodnotami života, nad smyslem lidského společenství.

Zkušenosti s textem

8. ročník ZŠ, výchova k občanství, rituály, rodina

Text

Po tisíciletí se lidé radují z narození dítěte. Pro každou rodinu to je svátek, doprovázený různými zvyky a rituály. Záleží jen na době, kultuře či víře.

Každé nově narozené dítě bylo vítáno na svět s láskou. Od pravěku se kolem narození dítěte soustřeďovaly různé obřady a oslavy. Prostřednictvím rituálů byly narozené děti přijímány do kmene, rodiny či církve. Šlo o důležité okamžiky, které zajišťovaly pevné místo ve společnosti i mnohá práva.

Už v nejstarších dobách hrálo důležitou roli první kojení, ještě významnější bylo přijetí otcem. Většinou hned po porodu položili dítě na zem nebo na některé z významných míst v domě, odkud je otec zdvihl, a uznal tak za své. U mnoha přijímacích obřadů hrála důležitou roli voda. Rituální koupele nebo polévání známe ze starého Egypta i antického světa, z obřadů judaistických či buddhistických i jako křesťanský křest.

Nám, potomkům tisícileté křesťanské civilizace, je nejbližší právě církevní křest. Dnes už u nás tak obvyklý není, proto mnozí ani nevědí, co vlastně znamená a jak se provádí. Křest byl a je dodnes podmínkou pro přijetí člověka za člena církve. Kromě duchovního významu mělo v minulosti pokřtění a přijetí za člena církve pro každého člověka daleko větší význam praktický – jen tak se mohl stát plnohodnotným členem rodiny a společnosti, v níž žil (vsi, města, panství, země). Život našich předků se řídil církevními pravidly a bylo nemyslitelné, aby nebyl členem církve. Nepokřtěné dítě se nemohlo zařadit do světa křesťanů, a pokud zemřelo, nemělo nárok na spasení. Dokonce nesmělo být pohřbeno v posvěcené půdě hřbitova a podle představ lidí jeho duše nenašla klid a bloudila světem.

Je zvykem, že děti dostávaly a dostávají při narození a křtu dárek. Kdysi od kmotrů, později i od babiček a dalších příbuzných. Dodnes se také zachovaly výrazy dávat „do peřinky“ nebo „do vínku“, protože dárky se vkládaly dítěti pod hlavu nebo do peřinky. Jako křestní dárek se používaly památné rodinné mince. Později se chlapcům dávaly peníze, ve 20. století v podobě vkladní knížky, dnes i jako bankovní účty pro miminka. Děvčátka dostávala náušnice, řetízky nebo růženec.

Také se dítěti dává speciální oblečení. Košílka, peřinka a krásně vyšíváný čepeček, případně ještě kabátek a pokrývka se v rodinách schovávaly a dědily, takže v nich prošly křtem či rodinným oslavným rituálem děti několika generací. Dnes jsou děti obdarovávány ručně pletenými oblečky, modré pro chlapce, růžové pro holčičky, papučkami a hračkami.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Samozřejmostí byla a pro křesťany stále je křestní hostina, nazývaná křtiny nebo křtěnky, někde i čapí hody. Bývala bohatá a veselá, s mnoha hosty. Vedle kmotrů se scházelo širší příbuzenstvo, aby do života přivítalo nového potomka. Slavilo se mohutně, nechybělo dobré jídlo ani alkohol podle krajových tradic a zvyků.

Rodiče, kteří nejsou v církvi slaví narození dítěte doma nebo v restauraci. Pozitivní na takové oslavě je to, že se všichni příbuzní sejdou najednou a společně vítají nového človíčka do rodiny. Rodiče miminka obdrží od města, ve které žijí pozvánku na vítání občánků. Vítání občánků pak probíhá většinou v obřadní síni, kdy starosta či jiný zástupce města přivítá nové občánky a často jim i předá dárek.

Všichni přejí děťátku šťastný život, v pohádkách přicházely ke kolébce 3 sudičky. Přály většinou zdraví, krásu, lásku. Bohužel život není jen radostný, a proto se v pohádkách objevovala i zlá sudička, která dítěti přinášela neštěstí.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Pohřeb

<http://www.katkaen.cz/products/stari/>

Možnosti využití textu

Výchova k občanství

Zkušenosti s textem

8. ročník ZŠ, výchova k občanství, rituály

Text

Pohřební rituály (tzv. přechodové) měly spolu vždy v tradičních společnostech podstatný význam. Patřily k nejstarším kulturním projevům člověka. Jejich smyslem je definitivně oddělit zemřelého od světa živých a posílit sociální vazby mezi živými. Ve vztahu ke smrti se váže silný emocionální náboj. Pohřební rituály umožňují pozůstalým plně vyjádřit svůj zármutek a zajišťují synchronizaci truchlení, kdy celá komunita oplakává mrtvého ve stejnou dobu, a tudíž bude na stejné emoční vlně. Členové si budou lépe rozumět. V minulosti navazovalo na pohřeb období smutku. Pozůstalý měl konvencemi společnosti vyhrazený čas na vyrovnání se se ztrátou, kdy se mohl distancovat od společnosti. Po tuto dobu se také nosil černý šat.

Úmrtí znamená definitivní fyzický odchod člena rodiny ze systému, avšak na úrovni duchovní je stále jeho součástí. Smrt patří neodmyslitelně k životu a je jedinou jistotou každého z nás. Toto respektovaly rituály a tradice doprovázející umírání a následné poslední rozloučení se zemřelým. Lidé umírali doma, kde rodina ve vši úctě a při zachování důstojnosti umírajícímu poskytl odcházejícímu příbuznému podporu a zemřelému poslední péči, která spočívala v očištění těla a obléknutí na „poslední cestu“. Ta vedla z rodného domu na hřbitov v doprovodu rodiny, přátel a sousedů. Určitý čas před touto cestou se měli možnost pozůstalí s nebožtíkem rozloučit u jeho lůžka.

Pohřebním rituálům byly přítomny také děti. Smrt se tak stala součástí jejich života od útlého věku. Především pro ně je to nenahraditelná životní zkušenost, protože mohou zjistit, že umírání a smrt není nic děsivého, čeho se musí zoufale bát. Vidět umírání a účastnit se posledního rozloučení je důležité proto, aby se člověk vypořádal se smrtí blízkého člověka, ale i s tou vlastní. Pak se také naučíme smysluplně prožívat vlastní život. V tradičním přístupu k úmrtí je vidět, že truchlíci měli právo na vyjádření svých emocí, což společnost plně akceptovala. Pro pozůstalé je důležité se zemřelým rozloučit a vyjádřit emoce spojené se zármutkem. Pokud se tak nestane, může to být zdrojem pozdějších duševních problémů. Pohledu na proces umírání, který končí tělesnou smrtí, se však moderní člověk vyhýbá. Lidé umírají v nemocnicích a ústavech, kde není často respektována důstojnost umírajícího. Smrt je tabu postmoderní společnosti. Čím méně je ji vidět, tím více se jí však lidé obávají. Tendence současného člověka být nad věcí, být silný, mu brání v plném rozsahu vyjádřit smutek. Dnes zemře nejbližší příbuzný a na pozůstalém není mnohdy ve velmi krátké době znát, že prožil tragickou ztrátu. Emoce se potlačí a jde se do zaměstnání, jako by se nic nestalo. V současnosti se také smuteční oděv nosí pouze v den obřadu.

ČR drží v současnosti světový rekord v počtu úmrtí bez následného pohřebního obřadu. Antropologové, psychologové, filozofové a sociologové vidí důvod tohoto prvenství v sekularizaci společnosti, která v Čechách započala před vznikem první republiky a byla stvrzena v období komunistického režimu, kdy byly tradiční církevní pohřební rituály nahrazeny novými světskými, které současné společnosti nevyhovují a pohřební ústavy nenabízejí lepší alternativy. Následkem je neschopnost člověka vyrovnat se svou konečností a se svým životem. Důvod

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

upouštění od pohřbů tkví také v tom, že se již nemusíme spoléhat na své děti, že se o nás postarají. Jsou zde totiž zdravotnické a sociální instituce. Již není nutné pěstovat v dětech úctu ke stáří, abychom neumřeli hlady v chudobinci. Při pohledu na dnešní přístup ke smrti a pohřebnímu rituálu lze říci, že dochází k rozpadu společenských vazeb a vztahů.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Laurent Binet: HHhH – vyvraždění Lidic

BINET, Laurent. HHhH. 1.vyd. Argo, Praha 2010, s.311-313. ISBN 978-257-0354-0.

Možnosti využití textu

Dějepis

Zkušenosti s textem

Dějepis; 9. ročník; II. světová válka – heydrichiáda

Text

Je večer a všude vládne klid. Lidé se už vrátili z práce a v domcích, odkud ještě vane libá vůně večeří smíšená s nakyslým pachem zelí, se postupně zhasíná. Na Lidici se snáší noc. Místní si půjdou lehnout brzy, protože zítra musejí jako vždycky časně vstát a vyrazit na šachtu nebo do továrny. Havíři i kováci už spí, když se zdálky začne ozývat hluk motorů. Ten zvuk se zvolna blíží. Venkovským tichem se sem sune řada krytých nákladních aut. Pak motory utichnou a nahradí je úporný klapot, který se rozlije ulicemi jako tekutina potrubím. Když se jednotlivé siluety spojí do skupin a každá skupina zaujme určenou pozici, klapot ustane. Noční ticho roztrhne lidský hlas a cosi německy zavelí. V tu chvíli to začne.

Lidičtí, zburcovaní ze spaní, nic nechápou, nebo aspoň ne úplně. Vojáci je vytahují z postelí, vyhánějí z domů úderem pařeb, všechny je shromáždí na návsi před kostelem. V obklíčení příslušníků Schutzpolizei se tu sejde na pět set spěšně oblečených, vyjevených a vyděšených mužů, žen a dětí. Nemohou tušit, že tahle vojenská jednotka sem byla přivezena speciálně z Halle-an-der-Saale, z Heydrichova rodného města. Zato už vědí, že zítra do práce nikdo nepůjde. A pak se Němci dají do činnosti, z níž se má brzy stát jejich nejoblíbenější kratochvíle: do třídění. Ženy a děti zavrou do školy. Muži jsou nahnáni do jednoho statku a namačkáni do sklepa. Začíná nekonečné čekání, tváře pohlcuje totální úzkost. Děti ve škole pláčou. Němci venku běsní. Vědomě, zuřivě rabují a plení všech devadesát šest domů i veškeré veřejné budovy včetně kostela. Kniha a obrazy, které považují za bezcenné, jsou vyházeny okny, na návsi navršeny na hromadu a spáleny. Z ostatních věcí zabavují rádia, kola, šicí stroje... Po těch několika hodinách, které jim tahle práce zabere, je z Lidic hromada trosek.

V pět ráno si Němci pro vesničany přijdou. Místním se naskytne pohled na vesnici obrácenou vzhůru nohama a na policisty, kteří pořád ještě pobíhají, křičí a odnášejí, co se odnést dá. Ženy a děti jsou nahnány do nákladáků, které vyrazí do sousedního Kladna. Pro ženy je to jen zastávka na cestě do Ravensbrücku. Děti budou matkám odebrány a poslány do plynu do Chelmna až na hrstku těch, které budou shledány vhodnými k poněmčení – těch se ujmou německé rodiny. Muži se shromáždí před zdí, ke které byly naházeny slamníky. Nejmladšímu je patnáct, nejstaršímu čtyřiaosmdesát. Pět jich je nahnáno ke zdi a jsou zastřeleni. Pak dalších pět, a tak dále. Slamníky mají zabránit střelám, aby se odrážely. Jenže muži ze schupa nemají zkušenosti Einsatzgruppen. S přestávkami sběrem mrtvol a opětovným řazením zástupu čekajících se to všechno nekonečně táhne, muži čekají celé hodiny, než na ně dojde řada. Aby to šlo rychleji, rozhodnou se vojáci, že zdvojnásobí počet a začnou muže brát po deseti. Starosta, který má za úkolu každé skupinky nahlásit totožnost popravovaných přijde na řadu v té poslední. Právě díky němu Němci ušetří devět mužů, kteří nejsou z vesnice, jen sem přišli na návštěvu, zastihl je tu zákaz vycházení a přátelé je u sebe nechali přespát. I ti budou ale v Praze popraveni. Devatenáct dělníků, kteří se vrátí z noční směny, zjistí, že vesnice je vyrabovaná, rodiny pryč, mrtvol přátel ještě teplé. A jelikož Němci jsou stále na místě, jsou i oni neprodleně zastřeleni. Vojáci zabijí dokonce i psy.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Tím to ale nekončí. Hitler rozhodl, že Lidice budou jeho katarzí, že si tu symbolicky vybijí svůj vztek a touhu po pomstě. Zklamání nad neschopností Říše vypátrat a potrestat Heydrichovy vrahy tu vede k systematické hysterii překračující veškeré představy. Rozkaz zní: doslova vymazat Lidice z mapy. Hřbitov je znesvěcen, stromy v sadech vyvráceny, domy jsou vypáleny a země posypána solí, aby tu už nikdy nic nerostlo. Vesnice se promění v pekelnou výheň. Buldozery, které mají odklidit trosky, už jsou na cestě. Po Lidicích nesmí tam, kde ležely, zůstat ani stopy.

Hitler chce předvést, jak tvrdá je odplata, když vzdorujete a Lidice mu poslouží jako exemplární příklad. Dopustil se ale vážné chyby. Už dávno totiž ztratil míru, a tak si ani on, ani nikdo z jeho okolí neuvědomí, jakou odezvu ve světě vzbudí zkáza Lidic a bezstarostnost, s jakou se o ní nacisté šíří. Až dosud se své zločiny snažili maskovat – sice jen chabě, ale přesto zachovávali alespoň jisté vnější dekorum, takže ti, kdo o to stáli, mohli před pravou povahou režimu zavírat oči. Lidicemi se ale Německo odmaskovalo před celým světem. V následujících dnech to Hitler pochopí. Tentokrát totiž nezačne řádit SS, nýbrž mocnost, jejíž sílu Führer nepochybně ani trochu nechápe: celosvětové veřejné mínění. Sovětské noviny napíší, že od nynějška budou lidé bojovat se jménem Lidic na rtech. A nemýlí se. V anglickém Birminghamu uspořádají místní horníci sbírku na budoucí obnovu vesnice a vymyslí heslo, které obletí svět: „Lidice budou žít!“ Ve Spojených státech, v Mexiku, na Kubě, ve Venezuele, v Uruguayi i v Brazílii se místa, čtvrti a dokonce i vesnice přejmenovávají na Lidice. Solidaritu projevují v Egyptě i v Indii. Spisovatelé, skladatelé, režiséři i dramatikové vzdávají Lidicím hold ve svých dílech. Noviny, rozhlas i televize se předhánějí ve zpravodajství. Americký ministr námořnictva prohlásí: „Jestli se nás naše děti někdy zeptají, proč jsme v téhle válce bojovali, budeme jim vyprávět o Lidicích.“ Jméno mučednické vesnice se píše na bomby, které Spojenci shazují na německá města, a podobně zdobí i na Východě sovětské vojáky věže tanků T-34. Tím, že Hitler nejednal jako hlava státu, kterou je, nýbrž jako obyčejný psychopat, kterým je rovněž, utrpí kvůli Lidicím tu nejdrtivější porážku v oblasti, o které se domníval, že ji mistrovsky zvládá: na konci měsíce nezvratně prohrál propagandistickou válku na mezinárodní úrovni.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Josef Škvorecký: Zbabělci

ŠKVORECKÝ, J. *Prima sezóna, Zbabělci, Konec nylonového věku*. Praha : Odeon, 1991, s. 452-455.

Možnosti využití textu

Dějepis – 2. sv. válka
Český jazyk – Česká literatura po roce 1945
Výchova k občanství

Zkušenosti s textem

Český jazyk, 9. třída, Josef Škvorecký

Text

„Gnädger Herr,“ ozvalo se za mnou a někdo se mě dotkl na rukávu. Otočil jsem se a uviděl jsem za sebou příšerně špinavou šerednou ženskou v pruhovaných šatech.

„Bitte, wo ist das?“ řekla mi a podala mi papírek. Za ní stála hromada jiných takových ženských v pruhovaných šatech a nedalo se vůbec říct, jestli to jsou báby nebo holky nebo co. Všem koukal z očí hlad. Připadaly mi jako strašidla. Podíval jsem se na papírek. Na něm bylo napsáno na stroji: Pro Lewithovu závodní jídelnu: Vydejte oběd pro patnáct židovců z koncentračního tábora v Schörkenau. Pod tím bylo kulaté razítko města a nějaký podpis. Podal jsem papírek židovce a řekl jsem: „Kommen sie mit mir. Ich werd's euch zeigen.“

Židovka natáhla kostnatou ruku a řekla něco nahlas ostatním dozadu. Otočil jsem se zas a vykročil jsem. Ucítil jsem, jak se houfec za mnou zahýbal. Otočil jsem se znova k té ženské s papírkem a zvolnil jsem krok.

„Sie kommen aus einem Konzentrationslager?“ zeptal jsem se. Hleděla na mě s úctou a úslužně mě dohonila. Šla teď vedle mě.

„Ja. Aus Schörkenau,“ řekla uctivě. Nevěděl jsem, o čem s ní mám mluvit. Klusala vedle mě napjatě a v očekávání, viděl jsem, jak je připravená mě o všem informovat, ale já sakra nevěděl, o čem by mě mohla informovat. Bylo na ní přece vidět všechno. Já jsem tak přibližně věděl, co jsou koncentráky a speciálně Schörkenau. Kluci, co jezdili makat do Luftmetálu, vyprávěli, jak tam na stavbě železniční spojky pracují židovky z koncentráku. Tak jsem věděl dost. Židovka pořád belhala vedle mě s bosýma nohama pokrytýma prachem a v pruhovaných šatech, které na ní visely jak na kostlivci, a napjatě čekala.

„Es ist gut, dass alles vorbei ist, nicht wart?“ řekl jsem a hned jsem si připadal blbě, když jsem to řekl. Zdálo se mi, že to ta ženská musí ode mě brát jako urážku. Měl jsem pocit viny. Cítil jsem se něčím provinilý. Třeba to byla blbost, ale já šel před nima nažraný a ona, zase tím uctivým tónem, řekla:

„Jawohl. Das ist sehr gut,“ a zase začla být v pohotovosti. Bylo nepříjemné cítit, jak jsou ty ženské přede mnou ponížené. Sakra, kdybych jim to aspoň uměl říct, aby neblbly, že už nejsou v koncentráku a že mají teď na všechno zrovna takové právo jako já nebo tak něco, ale já jim to neuměl říct a připadalo mi, že to vůbec nejde jim to říct, nebo že na to nemám právo, tak jsem jim to vůbec neřek a jenom jsem šel a toužil jsem, aby už jsme byli u Lewithů. Šli jsme po pravém chodníku a u hotelu Granada jsme se prodrali proudem lidí na druhou stranu. Složení proudu se neměnilo. Mongolci, Francouzi, otrhanci, Taliáni, Srbové, jenom se mi zase zdálo, že jich je pořád víc a že jdou rychleji. Chviléma proud prořídil a objevil se nějaký vozík a na něm naložené děti, sem tam se táhl taky hubený kůň s dvěma nebo třema dětma na hřbe-

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

tě. Občas se podél davu motal někdo na kole, obvyčně někdo v uniformě, Francouz nebo chlap s páskem Nederland na rameni, ale jádro té lidské řeky teklo stejnoměrně a pěšky v kotoučích prachu a horka na západ. Proplul jsem proudem se svýma židovkama a zamířil jsem k Lewithovic kantýně. Bílá betonová budova nové prádelny, kterou postavili Lewithovi právě včas pro Němce, svítila na slunci jako palác a podél železničního plotu postávali a posedávali uprchlíci. Ke kantýně mířily hloučky, vždycky s nějakým klukem s bílou páskou na rukávě v čele. Vytáhl jsem si z kapsy svou pásku, navlékl jsem si ji a otočil jsem se k židovce.

„Geben Sie mir das Papier,“ řekl jsem židovce. Podala mi ho. Šli jsme po chodníku, lemovaném sedícími otrhanci, k bráně. V ní stáli dva chlapi od Červeného kříže. Podal jsem jednomu beze slova svůj papír. Přečetl si ho a vrátil mi ho.

„Kde je kantýna?“ zeptal jsem se.

„Doleva a za rohem,“ řekl mi a už se díval po dalších.

„Kommen Sie,“ řekl jsem svým židovkám a vedl jsem je mezi plotem a bílou stěnou továrny doleva. Za rohem se nám otevřelo malé prostranství, ozářené sluncem a prorostlé trávou, na kterém se povalovaly hloučky uprchlíků. Řada velikých skleněných oken se táhla dozadu a kus za rohem byly otevřené dveře a v nich dvě ženské v bílých pláštích. Odvedl jsem tam svůj houf a podal jsem jedné ženské svůj lístek.

„Patnáct vobědů,“ řekla dvěma chlapům s páskama, kteří stáli ve dveřích.

„Tak dem,“ řekl jeden.

„Kommen Sie,“ řekl jsem židovkám a postavil jsem se vedle chlapa. Jedna za druhou vcházely dovnitř a vypadaly všechny hrozně zakřiknutě a na umření.

„Sakra,“ řekl mi chlap, který je odpočítával. „To sou z koncentráku, ne?“

„Jo. Židovky ze Schörkenau,“ řekl jsem.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Antonín Bajaja:... (Ano, toto je skutečný název kapitoly.)

BAJAJA, A. *Na krásné modré Dřevnici*. Brno: Host, 2009, s. 355–359.

Možnosti využití textu

Dějepis – České dějiny 2. pol. 20. st. (50. léta)

Výchova k občanství

Český jazyk – Současná česká literatura

Zkušenosti s textem

Text

Nemohu se, drahá Jeanne, zbavit jedné vzpomínky. Doteď se mi ji nepodařilo úplně identifikovat. Má obrysy těkavých představ, jako by se bála sama sebe. Asi se při jejím zrodu zatmělo víc než jindy. Vzplála jedna z bitev, o nichž se zpívalo, zpívá a bude zpívat, že jsou poslední. Školní rozhlas hlásí, aby se žáci pod vedením soudruhů učitelů shromáždili před školní budovou, neboť se zúčastní praktické výuky. Ve dvojstupech či trojstupech jdeme podél Dřevnice k Cigánovskému mostu. Přejdeme na druhý břeh. Pokračujeme po Murzinově (kdysi Dlouhé) ulici k náměstí Míru a dál kolem parku k náměstí Práce. Asi se někteří pionýři ptají, kam jdeme a co tam bude. Někteří učitelé možná krčí rameny, někteří možná něco říkají, něco o výstavě. Asi se těžíme. Možná svítí slunce. Určitě máme radost, že se ulevíme z vyučování, a všelijak se kočkujeme. Blížíme se k osmiposchodovému zázraku z třicátých let. K monolitu architekta Gahury s desítkami metrů výkladních skříní k bývalému Baťovu obchodňáku přejmenovanému na Předvoj. Některé školy přišly dřív, řadíme se do fronty. Hned se nás ujímá soudružka instruktorka. Možná jich bylo víc, ale tu jednu teď vidím, má prostou halenu a na hlavě rádiovku. Povídá, že za chvíli na vlastní oči shlédneme, čeho jsou schopni reakcionáři z řad obchodníků, živnostníků a jiných buržoazních živlů. Všelijací Jajtnerovi, Lidmilovi, Slavičtí, Mandlíkovi, Sieglovi, Tůmovi, Pacholíkovi a další. V jakém přepychu si žili, zatímco dělnické děti trpěly hladem. A nyní je vše na lístky, obchody jsou prázdné, neboť šmelináři, křečkové, sabotéři, kulaci, špioni a záškodníci chtějí naši lidově demokratickou republiku vyhladovět. Srazit na kolena. Už jim nestačí, že řinčí zbraněmi a rozpoutávají třetí světovou válku! Dívám se na Emila Mandlíka. Plane jak ta poslední bitva, je zpocený, třese se. Je ti něco? Neslyší mě. Stále častěji tak hluchne. Mně se taky stále častěji stává, že někam odplouvám. Dědictví po babičce. Nebo po tetě Emě? Poblíž stojí pan učitel Hrousek, jeden z mála, který netrvá na oslovení soudruhu, ale my už jsme si zvykli. Zřejmě povídám sou soudruhu učiteli, Mandlík je asi nemocný. Co je, Mandlíku? Opravdu jsi nemocný? — Je mi zle, můžu jít domů? slyším Emila. Pan učitel mu sahá na čelo, ale je tu taky soudružka instruktorka, kde se vzala, tu se vzala: Zaslýchla jsem jméno Mandlík. Je to ten Mandlík? Z tlapače na rohu Tržnice zajásala hudba. Domnívám se, že: Krásné je žít, když máme tak krásnou zem, pod modrou oblohou skřivan jásá a hlásá to všem... a soudružka zvyšuje hlas: Ten Mandlík z lahůdkářství? A já, určitě já já překřikuji tlapač: Ano, on má zavřeného tatínka, je nemocný a musí si jít domů leknout! Ale ona: Nic mu není, simuluje! Ale pan učitel mezitím sundal ruku z Emilova čela: Má horečku, nesimuluje, ale ona: Vy mlčte! Tady to řídím já! — Vždyť pouze konstatuji... pouze se snažím naznačit... — Víím, o co se snažíte! Mandlík tu zůstane! Blížíme se již k výlohám, ta JEJICH je hned na kraji. Ta jejich, ta jejich, ta ta ta ta ta jejich, pořád toho mám plné uši, přestože amplion vyhrává na plné pecky. Tmy vláda je svržena, zář rudá zalila povodeň dělnických mas; jen dál, rudí námořníci... první, na co zírám, je houpací křeslo v samotném středu, ale úlek (úlek?) mě odhání kamsi dozadu, stojí tam JEJICH dubová skříň, znám ji. Je pootevřená, visí v ni obleky, jimi do-

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

minuje kožich, nalevo stojí jídelní stůl, na stole hrací hodiny, porcelánové mísy a talíře a sada příborů, které se (odkud přichází to světlo?) blyští a blyští se i stříbrná tabatěrka, blyští se několik šperků ležérně pohozených na taburetu vedle bedny s nápisem UNRHA... přiložte pušky k líci, ať zazní revoluce hlas... z bedny se sype hromada konzerv, krabic a plechovek, je v nich zajisté káva, šunka, džus, kakao, čokoláda, spousta buráků, vloček... a kousek dál hrnec sádla, pytel s nápisem mouka, ošatka vajec, koš brambor jako jako bych zaslechl: Plivejte... plivejte... a hned nato přilétá: Kamarádi, je to mládí, kterému dnes patří svit... Zvedám pohled vzhůru, visí tam obraz, je na něm Maria s Ježíškem. A ještě jeden obraz: zapadající nebo vycházející slunce, těžko říct, kousek vpravo je napsáno MANDLÍKOVO LAHŮDKÁŘSTVÍ, vracím se k podlaze, vzduch se čistí, již fašisti nebudou nám poroučet, je konec bídy, je konec hladu, je konec zlodějských světa řádů... na podlaze je hromada knih, poznávám Skautova dobrodružství na cestě kolem světa, Zamrzlou loď kapitána Flinta, Hovory s TGM, Chrám i tvrz, Bibli... Modré a bílé průvody mužů a žen, červené šátečky pionýrů... ale konečně si troufám pohlédnout do centra výlohy, odkud mě na počátku něco odehnalo. V houpacím křesle fy Thonet sedí paní Mandlíková. Nehybná figurína. Vlasy má svázané do drdolu. Pro proč jsou najednou šedivé? Stáčím obličej k Emilovi, stojí vedle mne. Taky figurína (co mám dělat?). Zase civím na houpací křeslo. Zase — tentokrát zřetelné — zní ono: Plivejte... no tak plivejte, a teprve teď vnímám všechny ty vlhké i zaschlé skvrny, ty čůrky stékající po skle. Pořád jich přibývá. Věci ve výkladní skříni zdají se být rozmazanější. Nevím, kde má figurína ruce... asi v klíně... mladý je ten, kdo bojuje za šťastný život s armádou míru... Plivej, Mandlíku! Jsi hluchý nebo co? Učitel Hrouzek protestuje: To nemyslíte vážně, vždyť je to jeho... — Matka? Střílí instruktorka. On musí jít příkladem! Hrouzek bere Emila za ruku, odvádí ho pryč. Okamžité se vraťte, to je sabotáž, to je zrada!... mladý je ten, kdo ohrožuje svět, jenž upadl matem do rozvalin... avšak ti dva se vzdalují, soudružka za nimi křičí: My si na vás posvítíme! Klade nám otázku, jak se ten sabotér jmenuje a co učí. Mlčíme. Možná všichni mlčíme. Teď se to tak možná snažím zhlédnout, neboť byl by to důkaz snesitelnosti přírodních zákonů. Ale po skle stékají čůrky slin. Za nimi v houpacím křesle sedí socha. Někam se dívá. Očima možná zavřenýma, možná otevřenýma. Možná žádné oči nemá. Ruce má, spočívají v klíně. Leží tam vedle sebe dlaněmi vzhůru, jako by na někoho čekaly. U nohou na podlaze výkladní skříně leží hvězdářský dalekohled, asi je mi to líto... mladý, ach mladý, je soudruh Stalin... mladý je Zápotocký, mladý je Nejedlý... mladý je básník, jenž zpívá pro mladé, mladá je píseň, holubička čistá, my všichni jsme mladí, měšťácký Západe, mladý je každý komunista!

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Arnošt Lustig: Michael a druhý s dýkou

LUSTIG, A. *Michael a druhý s dýkou*. In: *Démanty noci*. Praha: Hynek, 1998, s. 177 – 214. ISBN 80-88602-16-X.

Možnosti využití textu

Dějepis – 9. ročník ZŠ, v celém rozsahu vhodné pro SŠ – Holocaust

Český jazyk – Arnošt Lustig – Česká literatura po roce 1945

Výchova k občanství – Mezilidské vztahy

Zkušenosti s textem

Dějepis – 6. ročník ZŠ – Den památek obětí holocaustu (1. část textu)

Text

Náhle se zarazil. To, co vytáhl ze sutin, vypadalo docela jako punčocha; to poznal snadno, i když už dlouho žádnou pořádnou neviděl. Domyslel si, že když tu není pod cihlami noha nebo kus holenní kosti, musí tu být někde plechová skříňka jako v šatnách, kde se převlékají dělníci. Žádnou neviděl. Zatřepal punčochou; zbavil ji trochu prachu. Byla stará. Chvilí na ni pohlížel, téměř bez dechu. Bylo to zvláštní, co cítil. Protože tohle byla punčocha a on měl na nohou kusy rozedraného pytle.

V duchu zaslechl sám sebe, jak tvrdí, že nechce nic ukrást. Tuhle punčochu, pomyslel si, si prostě jen vzal. Ani by nepotřeboval tu druhou, aby nebyl chamtivý. Stál tu nad ní, němý a udivený, a zapomněl na všechno. Punčocha mu vyrazila dech z prsou.

Zničehonic si pak pomalu vyzouval dřevák. Dělal to pečlivě, když svlékal dřevitou pytlou, skoro rozpadlou, tak pečlivě, jak dávno už nic nedělal. Potom si bedlivě očistil nohu, zvláště na chodidle, aby odstranil alespoň tolik špíny, kolik dokázal bez vody odstranit, jako když si otírá drobtý z úst, protože cítil, že musí vychutnat tuhle ponožku se vším, co sem s ní vplouvalo, i její vznešeností. Všechno nepříjemné odnášel čas. Nikdo tu nebyl. Natahoval si punčochu tak obezřetně, jako by se mohla rozplynout docela náhle, tak jako přišla, jako dým, přes špičku se zrohovatělými prsty, po nártu a konečně přes lýtko, až skoro ke kolenu, protože to byla punčocha velkého člověka.

Vychutnával punčochu se vším, co sem s ní vplouvalo. Zapomněl na chvíli na mrtvé. Bylo mu s ní dobře. Tichá vlna radosti v něm stoupala až k hrdlu. Alespoň na chvíli ji bude mít, těšil se. Třeba ji bude muset večer sundat, protože je přijde prohlédnout malý Němec, až půjdou zpět do baráku. Ale možná také, myslel si, že ne; pak by mu zůstala déle.

Tu ponožku, napadlo Michaela, a stoupl si nyní zpět na obě nohy, vlastně jen tak schovává a nekrade. Nechá si ji stejně jenom tak dlouho, než složí tu obrovskou hromadu cihel. Ale to, potěšil se vzápětí, potrvá strašlivě dlouho. Shýbl se ihned a zaryl prsty do prachu, aby pocítil drsnost a hmatatelnost úlomků a mohl si opakovat, jak dlouho to potrvá, než tohle všechno odklidí.

Neskončil ani první pohyb.

Zdivo zarachotilo někde za ním, tak nečekaně a náhle, právě v těch místech, kam už prve nechtěl ani vylézt a odkud visel protipožární žebřík a kus boční stěny, trčící do výše, s jedinou anténou. Skrčil se pudově, aby ho to nezavalilo; zároveň s tím se díval na pád zbytku raněné haly; to všechno vniklo tak zostrá do jeho nádherného ticha, že stačil ještě pocítit zklamání i zlost, dřív, než jím prolétlo poznání, že mezi oblakem suchého prachu letí dolů s odervaným

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

předivem trosek lidské tělo v černých manšestrových kalhotách a blyštivou dýkou tu a tam se na něm kmitajíc.

Už bylo jisté, že cizí tělo se nezachytí; přeletí okraj a rozbije se nadobro o betonové podlaží, trámy a stroje dole. Pocítil zvláštní chvějivé vzrušení, příjemné a nepěkné mrazení po celém těle. Roztáhl bezděčně nohy, aby ho padající tělo nestrhlo s sebou.

Ale v okamžiku, kdy tvar malého lidského těla doletěl těsně před něho a měl ho minout na další dráze svého pádu, připravil se roztaženými rukama na náraz, jemuž stál v cestě, a neuhnul a ještě se rozkročil, aniž dbal toho, že mu kameny narážejí do kotníků a holenních kostí ostrou a palčivou bolestí; zapřel se ze všech sil kupředu. Vzápětí pocítil náraz do prsou; polekal se, že nezadrží znásobenou sílu neznámého těla; sevřel je, odrazil se kupředu, kde bezpečně cítil podlahu odvrácenou okraji, a upadl. Slyšel v uších ozvěnu, jak to žuchlo, když na sebe obě těla narazila. Zvedla se mračna suchého prachu.

Pak vstali spolu.

„Co tady děláš?“ zeptal se konečně Michaela. Měl suchý hlas, v němž se ukrýval údiv. „Nevíš snad, proč jsem přišel?“ Zkrvavělé rty se sevřely.

„Sletěl,“ opravil ho Michael. „Co jsem viděl já, tak jsi padal jak švestka.“

Hoch neodpověděl hned, ale pak to ze sebe vyrazil, temné, jako by se tomu bránil: „Viděl jsem tě tam shora,“ řekl. „Rabuješ tu.“

Michael to ponechal bez odpovědi. Snažil se si představit matku chlapce. To byl jen zákmit vteřiny.

„Zatočíme s tebou, jak se patří,“ řekl hoch. Ale pro Michaela to bylo zřejmé už předtím, než to vyslovil. A bylo to prázdné i potom, co hoch dodal: „Pozoroval jsem tě celou dobu. A kdo ti dovolil na mě šahat těmahle špinavými prackama?“ A nakonec: „Vyloudilo ti to na tváři úsměv, co tu ty svině udělali. To jsem viděl dobře. Bude tě to stát krk.“ A vzápětí: „Tohle se ti nesleví.“

Náhle asi nevěděl, co říci, neboť toto bylo dno, pod něž již nemohl. Michael stále mlčel. Vynořilo se v něm to neurčité, co bylo pod všemi těmito hroznými slovy, co však vůbec nebylo ze slov, ale z tkaniva skutečnosti, na kterou nebyl připraven, které nikdy nečelil; jak tam prve nahore číhal a koukal se na Michaela s ponožkou na jedné noze. Vylezl po odvrácené straně tovární stěny po protipožárním žebříku, jehož konec se urval a pokroutil, ale jehož zbytek ještě držel; jak čekal, až se Michael vydá za druhou punčochou, naplněn ctižádostí správného hájot a slavným pocitem dosažení (někoho přistihnout a udat) na dosah, že bude víc a lepší než ti, kteří tu tupě sbírali cihly, protože on by přivedl škůdce na místo trestu; ale v tomto obraze byla stále i ta chvíle úleku a hrůzy, když povolila zeď pod jeho tíhou, jen co opustil poslední příčku žebříku a vkročil na zbytek podlaží, které vypadalo pevně, a marně hrábl rukou nazpět po protipožárním žebříku, který mu unikal, v podivné křeči a bezmoci, v níž všechno selhávalo a v níž sletěl.

Ta křeč teď obeploovala i kolem nich dvou; cítil to, i nyní v něm něco selhávalo. Tenhle ptačí rypáček ho zachytil, těsně na okraji, ale nemělo to tak být.

„Nemáš k mrtvole daleko.“

„Jako ty,“ řekl Michael.

„Cos to řek?“

„Že nemáš k mrtvole taky tak daleko; jako já.“

„Pohni se,“ řekl hoch hrubě. Jak nejhruběji mohl. „Udělej mi místo. Chci odejít.“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Tak běž,“ řekl Michael. A hned, našťavaně a nenávistně: „Měl jsem tě nechat sletět a rozsekat na cucky. Rozmačkal by ses jako štěnice.“ Díval se na německého chlapce. A pak: „Co koukáš? Jak vám to tu rozšvihali? Dohromady to tak brzy nedáte. Počítám, že to bude trvat tak sto let. Můžeš to říct mamince a tatínkovi.“

„Ty drzež židovskej pse,“ řekl hoch. „Zopakuj, cos říkal. Půjdeš se mnou. Nebo si pro tebe přijdou. To tě bude stát hlavu.“

„Nikam nejdu,“ řekl Michael. Začal být nervózní. Věděl přesně, kdy a proč je takhle nervózní. „Musím tu zůstat do večera. Ty mi nerozkazuj; dostávám rozkazy od jiných lidí.“

„Oběsí tě nebo zastřelí,“ řekl chlapec. „Živ z toho nevyjdeš.“

„Tebe ale,“ dodal Michael štvavě jako prve, otráven nevolí, „jednou taky oběsí nebo zastřelí.“

„Drž hubu!“

„Ty taky drž hubu.“

„Mlč!“

„Dočkáš se toho, jako že tu stojím.“

„Mlč!“ opakoval hoch. „Nevíš, s kým mluvíš?“

„Vsaď na to krk, mazánku; nechceš to snad ani slyšet? Vypiješ si to zrovna tak. Tak jako že vám to tu rozstříleli, tak si to vypiješ.“

Dole se ozvaly kroky. Pro Michaela zněly lhostejně, jako vše, co by mu nyní kdokoli řekl.

Chlapec proti němu strnul. Viděl, že dole kráčí vedoucí jeho oddílu hájot. Snad ho hledali, pomyslel si, ale usoudil, že ne, protože to bylo daleko a vysoko od nich, kde prve pracovali. Šel sem na vlastní pěst. A věděl také, že teď zavolá a že se stane, co tomuhle ptačímu vyžleti slíbil. Vytáhl poraněnými prsty z náprsní kapsy košile píšťalku. Nepoznal na Michaelovi, že jediné, co v něm vězí, je pouze touha rozpoltit mu čelo dřevákem, pro nějž by se musel sehnout, kdyby to chtěl provést, nebo do něj strčit, aby sletěl teď, když ho nenechal spadnout prve. Přiložil ji k ústům. A ten obraz, který byl tam na dně a sunul se vzhůru, teď tak silně jako prve, ta křeč, která ho obeplouvala, způsobila, že nedokázal zapískat. Hranice mezi nemohl nebo nechtěl, protože chtěl, se ztratila mezi něčím, čemu nerozuměl, protože ho to ještě nepotkalo. Jejich pohledy narazily. Vpíjely se do sebe. Vzdouvaly se a klesaly, jako by to byla strašlivá bolest, kterou si působily; ustupovaly a draly se dopředu, sáply se vpřed jako čtveřice něčeho temného; zápasily tím němým a ohlušujícím, co v nich vězelo, lesklé a horečné; chladly a současně se vzněcovaly, jako by chtěly jeden druhého spálit. Už to nebyl pohled dětí. A pak se to zlomilo.

Německý chlapec teď nechal píšťalku na pletené šňůře spadnout. Chvíli se mu pohupovala na hrudi, než ji zastrčil do kapsy.

Na okraji rumiště někdo křičel, pak spustily reproduktory a vylinul se vojenský pochod, jako by se nic nestalo.

„Doufám, že si nemyslíš, že mám strach z toho, cos tu nažvanil,“ řekl hájot.

„Nic to není, když se to jenom řekne,“ zamumlal Michael, protože čekal celou tu dobu na ten hvizd, který nezazněl. „Ledaže by ti spálili mámu.“ A pak: „A otce a sestru, všechny jako kus hadru.“

„Že se snad bojím toho, cos řek...“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Těm mým se to stalo,“ dodal potom Michael. „Odešli s kouřem z komína. Táhle. Nahoru.“ A zase si před sebe odplivl. Snad to ani nebylo, co chtěl povědět. To, co chtěl, se nedalo říct. Neměl pro to v sobě slova.

„Musím už jít,“ řekl po dlouhé chvíli hoch. Všechno se v něm zpřeházelo; dobře porozuměl tomu, co bylo vysloveno. Teď byl ten obraz i navrch. „Mazlit se s tebou stejně nikdo nebude.“

Otočil se. Už nedokázal pozorovat, jako až do teďka, ten ptačí obličej. A dole čněly pahýly podlah. A byla v něm ta slova, že kouř pro někoho není jen kouř nebo pouhý komín. Co to bylo za výraz – „vyletět komínem“? Vykročil kulhavě a začal lézt vzhůru k protipožárnímu žebříku. A otloukalo se to v něm, že tím, že jenom nezahvízdal, nic nevyrovnal.

Michael si začal svlékat punčochu. Chvilku váhal, než si ovine nohy pytlou. Pak to učinil, protože k němu znovu pronikl chlad.

Ten druhý byl už skoro nahoře. Ale tam, když se přichytil žebříku, po němž hodlal slézt a připojit se opět k jeho oddílu, se zarazil a přehlížel znovu sutiny pod sebou. Spatřil tu propastnou mezeru, sebe, hroty podlah a ptačí tvář.

Pustil se žebříku. Dobelhal se na půl cesty nazpět k Michaelovi, zaměstnanému ovíjením noh pytlou, jen dost daleko, aby nemusel křičet a nikdo ho neslyšel.

„Hele,“ řekl.

„Co?“

„Přišel jsem ještě...“

„A co se má stát?“

„Díky,“ řekl. Několikrát polkl, sevřel rty a tepna na čele mu zacukala. Pak si pomalu otřel rty.

Michael viděl, jak to z něho lezlo, tak těžce. Napadlo ho, že ten kluk skoro brečel.

„Nemáš zač. Jako by se stalo,“ vyhrkl. Také musel náhle polknout naprázdno. Skousl zuby. A Michael cítil, že teď si jsou strašlivě blízko.

Didaktický potenciál textu

Celý text je dost dlouhý a složitý, je vhodný spíše pro SŠ. Je ale možné jej rozdělit do dvou částí. V každé části můžeme sledovat jinou myšlenku.

1) Část pro ZŠ

Náhle se zarazil. To, co vytáhl ze sutin, vypadalo docela jako punčocha; to poznal snadno, i když už dlouho žádnou pořádnou neviděl. Domyslel si, že když tu není pod cihlami noha nebo kus holenní kosti, musí tu být někde plechová skříňka jako v šatnách, kde se převlékají dělníci. Žádnou neviděl. Zatřepal punčochou; zbavil ji trochu prachu. Byla stará. Chvilí na ni pohlížel, téměř bez dechu. Bylo to zvláštní, co cítil. Protože tohle byla punčocha a on měl na nohou kusy rozedraného pytle.

(Žák by tady mohl zkusit popsat pocity, které vyvolala ponožka ve vězni z koncentračního tábora. Proč ty pocity vyvolala? Zároveň může vypsát „nepraktičnost“ kusů rozedraného pytle.)

V duchu zaslechl sám sebe, jak tvrdí, že nechce nic ukrást. Tuhle punčochu, pomyslel si, si prostě jen vzal. Ani by nepotřeboval tu druhou, aby nebyl chamtivý. Stál tu nad ní, němý a udivený, a zapomněl na všechno. Punčocha mu vyrazila dech z prsou.

Zničehonic si pak pomalu vyzouval dřevák. Dělal to pečlivě, když svlékal dřevitou pytlou, skoro rozpadlou, tak pečlivě, jak dávno už nic nedělal. Potom si bedlivě očistil nohu, zvláště na

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

chodidle, aby odstranil alespoň tolik špíny, kolik dokázal bez vody odstranit, jako když si otírá drobtý z úst, protože cítil, že musí vychutnat tuhle ponožku se vším, co sem s ní vplouvalo, i s její vznešeností. Všechno nepříjemné odnášel čas. Nikdo tu nebyl. Natahoval si punčochu tak obezřetně, jako by se mohla rozplynout docela náhle, tak jako přišla, jako dým, přes špičku se zrohovatělými prsty, po nártu a konečně přes lýtko, až skoro ke kolenu, protože to byla punčocha velkého člověka.

Proč obléká ponožku tak opatrně? Tady by si měl žák uvědomit, že jde o jakýsi rituál, každodenní ranní obřad člověka, jedná se o samozřejmé pohodlí, nad kterým ani nepřemýšlíme. Oblékání je jednou z věcí, které dělají člověka člověkem. Co se stane s lidmi, když jim toto někdo vezme?

V této chvíli se vězeň stává opět člověkem. Pokud by byl text použit jako celek, můžeme už tady hledat odpověď na otázku, co se stalo, že si Žid dovolil hádat se s Němcem – kde na to vzal sílu a odvalu. Jednou z odpovědí by bylo, že si nasadil ponožku a znovu se z něj stal člověk, získal tím sebevědomí.

Vychutnával punčochu se vším, co sem s ní vplouvalo.

(Co s ponožkou tedy vplouvalo do představ/života vězně? Vzpomínka na domov, rodiče, život před válkou. Pohodlí, důstojnost...)

Zapomněl na chvíli na mrtvé. Bylo mu s ní dobře.

(Na krátkou chvíli se ocitl v normálním životě.)

Tichá vlna radosti v něm stoupala až k hrdlu. Alespoň na chvíli ji bude mít, těšil se. Třeba ji bude muset večer sundat, protože je přijde prohlédnout malý Němec, až půjdou zpět do baráku. Ale možná také, myslel si, že ne; pak by mu zůstala déle.

Tu ponožku, napadlo Michaela, a stoupl si nyní zpět na obě nohy, vlastně jen tak schovává a nekrade. Nechá si ji stejně jenom tak dlouho, než složí tu obrovskou hromadu cihel. Ale to, potěšil se vzápětí, potrvá strašlivě dlouho. Shýbl se ihned a zaryl prsty do prachu, aby pocítil drsnost a hmatatelnost úlomků a mohl si opakovat, jak dlouho to potrvá, než tohle všechno odklidí.

V evokaci můžeme žákům zadat tři slova, která mají použít v příběhu/dopise...: Michael, ponožka, koncentrační tábor.

Smysl textu

Ponožka nad zlato. (Obyčejná věc, které si za normálních okolností nevážíme. Kterou bereme jako samozřejmost, ani si ji neuvědomujeme.)

Kdo je asi autorem tohoto textu? Je to osobní výpověď autora? Proč nám to podává právě takto? Proč vůbec napsal takovýto text?

Jako odpověď můžeme žákům rozdat některý rozhovor s Arnoštem Lustigem.

2) Část pro SŠ

Neskončil ani první pohyb.

Zdivo zarachotilo někde za ním, tak nečekaně a náhle, právě v těch místech, kam už prve nechtěl ani vylézt a odkud visel protipožární žebřík a kus boční stěny, trčící do výše, s jedinou anténou. Skrčil se pudově, aby ho to nezavalilo; zároveň s tím se díval na pád zbytku raněné haly; to všechno vniklo tak zostrá do jeho nádherného ticha, že stačil ještě pocítit zklamání i zlost, dřív, než jím prolétlo poznání, že mezi oblakem suchého prachu letí dolů s odervaným

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

předivem trosek lidské tělo v černých manšestrových kalhotách a blyštivou dýkou tu a tam se na něm kmitajíc.

Už bylo jisté, že cizí tělo se nezachytí; přeletí okraj a rozbije se nadobro o betonové podlaží, trámy a stroje dole. Pocítil zvláštní chvějivé vzrušení, příjemné a nepěkné mrazení po celém těle. Roztáhl bezděčně nohy, aby ho padající tělo nestrhlo s sebou.

Ale v okamžiku, kdy tvar malého lidského těla doletěl těsně před něho a měl ho minout na další dráze svého pádu, připravil se roztaženými rukama na náraz, jemuž stál v cestě, a neuhnul a ještě se rozkročil, aniž dbal toho, že mu kameny narážejí do kotníků a holenních kostí ostrou a palčivou bolestí; zapřel se ze všech sil kupředu. Vzápětí pocítil náraz do prsou; polekal se, že nezadrží znásobenou sílu neznámého těla; sevřel je, odrazil se kupředu, kde bezpečně cítil podlahu odvrácenou okraji, a upadl. Slyšel v uších ozvěnu, jak to žuchlo, když na sebe obě těla narazila. Zvedla se mračna suchého prachu.

(Proč zachránil padajícího člověka? Původně přece nechtěl...)

Pak vstali spolu.

„Co tady děláš?“ zeptal se konečně Michaela. Měl suchý hlas, v němž se ukrýval údiv. „Nevíš snad, proč jsem přišel?“ Zkrvavělé rty se sevřely.

„Sletěl,“ opravil ho Michael. „Co jsem viděl já, tak jsi padal jak švestka.“

Hoch neodpověděl hned, ale pak to ze sebe vyrazil, temné, jako by se tomu bránil: „Viděl jsem tě tam shora,“ řekl. „Rabuješ tu.“

Michael to ponechal bez odpovědi. Snažil se si představit matku chlapce. To byl jen zákmit vteřiny.

(Jak by si žáci představili matku chlapce? Matku chlapce, který útočí na člověka, který mu právě zachránil život.)

„Zatočíme s tebou, jak se patří,“ řekl hoch. Ale pro Michaela to bylo zřejmé už předtím, než to vyslovil. A bylo to prázdné i potom, co hoch dodal: „Pozoroval jsem tě celou dobu. A kdo ti dovolil na mě šahat těmahle špinavými prackama?“ A nakonec: „Vyloudilo ti to na tváři úsměv, co ty ty svině udělali. To jsem viděl dobře. Bude tě to stát krk.“ A vzápětí: „Tohle se ti nesleví.“

Náhle asi nevěděl, co říci, neboť toto bylo dno, pod něž již nemohl. Michael stále mlčel. Vynořilo se v něm to neurčité, co bylo pod všemi těmito hroznými slovy, co však vůbec nebylo ze slov, ale z tkaniva skutečnosti, na kterou nebyl připraven, které nikdy nečelil; jak tam prve nahore číhal a koukal se na Michaela s ponožkou na jedné noze. Vylezl po odvrácené straně tovární stěny po protipožárním žebříku, jehož konec se urval a pokroutil, ale jehož zbytek ještě držel; jak čekal, až se Michael vydá za druhou punčochou, naplněn ctižádostí správného hájot a slavným pocitem dosažení (někoho přistihnout a udat) na dosah, že bude víc a lepší než ti, kteří tu tupě sbírali cihly, protože on by přivedl škůdce na místo trestu; ale v tomto obraze byla stále i ta chvíle úleku a hrůzy, když povolila zeď pod jeho tíhou, jen co opustil poslední příčku žebříku a vkročil na zbytek podlaží, které vypadalo pevně, a marně hrábl rukou nazpět po protipožárním žebříku, který mu unikal, v podivné křeči a bezmoci, v níž všechno selhávalo a v níž sletěl.

(Tady by se žáci mohli pokusit charakterizovat spadlého chlapce. Zkusit najít příčiny jeho chování.)

Ta křeč teď obeploovala i kolem nich dvou; cítil to, i nyní v něm něco selhávalo. Tenhle ptačí rypáček ho zachytil, těsně na okraji, ale nemělo to tak být.

(Jak to mělo být? Je špatně, že ho zachránil Žid? Byl by tam raději zemřel jako „hrdina“?)

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Nemáš k mrtvole daleko.“

„Jako ty,“ řekl Michael.

„Cos to řek?“

„Že nemáš k mrtvole taky tak daleko; jako já.“

„Pohni se,“ řekl hoch hrubě. Jak nejhruběji mohl. „Udělej mi místo. Chci odejít.“

„Tak běž,“ řekl Michael. A hned, našťavaně a nenávisťně: „Měl jsem tě nechat sletět a rozsekat na cucky. Rozmačkal by ses jako štěnice.“ Díval se na německého chlapce. A pak: „Co koukáš? Jak vám to tu rozšvihali? Dohromady to tak brzy nedáte. Počítám, že to bude trvat tak sto let. Můžeš to říct mamince a tatínkovi.“

„Ty drzež židovskej pse,“ řekl hoch. „Zopakuj, cos říkal. Půjdeš se mnou. Nebo si pro tebe přijdou. To tě bude stát hlavu.“

„Nikam nejdu,“ řekl Michael. Začal být nervózní. Věděl přesně, kdy a proč je takhle nervózní.

(Proč začal být nervózní?)

„Musím tu zůstat do večera. Ty mi nerozkazuj; dostávám rozkazy od jiných lidí.“

„Oběsí tě nebo zastřelí,“ řekl chlapec. „Živ z toho nevyjdeš.“

„Tebe ale,“ dodal Michael štvavě jako prve, otráven nevolí, „jednou taky oběsí nebo zastřelí.“

„Drž hubu!“

„Ty taky drž hubu.“

„Mlč!“

„Dočkáš se toho, jako že tu stojím.“

„Mlč!“ opakoval hoch. „Nevíš, s kým mluvíš?“

„Vsad' na to krk, mazánku; nechceš to snad ani slyšet? Vypiješ si to zrovna tak. Tak jako že vám to tu rozstříleli, tak si to vypiješ.“

Dole se ozvaly kroky. Pro Michaela zněly lhostejně, jako vše, co by mu nyní kdokoli řekl.

Chlapec proti němu strnul. Viděl, že dole kráčí vedoucí jeho oddílu hájot. Snad ho hledali, pomyslel si, ale usoudil, že ne, protože to bylo daleko a vysoko od nich, kde prve pracovali. Šel sem na vlastní pěst. A věděl také, že teď zavolá a že se stane, co tomuhle ptačímu vyžleti slíbil. Vytáhl poraněnými prsty z náprsní kapsy košile píšťalku. Nepoznal na Michaelovi, že jediné, co v něm vězí, je pouze touha rozpoltit mu čelo dřevákem, pro nějž by se musel sehnout, kdyby to chtěl provést, nebo do něj strčit, aby sletěl teď, když ho nechal spadnout prve. Přiložil ji k ústům. A ten obraz, který byl tam na dně a sunul se vzhůru, teď tak silně jako prve, ta křeč, která ho obeplouvala, způsobila, že nedokázal zapískat. Hranice mezi nemohl nebo nechtěl, protože chtěl, se ztratila mezi něčím, čemu nerozuměl, protože ho to ještě nepotkalo. Jejich pohledy narazily. Vpíjely se do sebe. Vzdouvaly se a klesaly, jako by to byla strašlivá bolest, kterou si působily; ustupovaly a draly se dopředu, sápalý se vpřed jako čtveřice něčeho temného; zápasily tím němým a ohlušujícím, co v nich vězelo, lesklé a horečné; chladly a současně se vzněcovaly, jako by chtěly jeden druhého spálit. Už to nebyl pohled dětí. A pak se to zlomilo.

Německý chlapec teď nechal píšťalku na pletené šňůře spadnout. Chvíli se mu pohupovala na hrudi, než ji zastrčil do kapsy. (Proč německý chlapec nezapískal? Co se stalo?)

Na okraji rumišťě někdo křičel, pak spustily reproduktory a vylínl se vojenský pochod, jako by se nic nestalo.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

„Doufám, že si nemyslíš, že mám strach z toho, cos tu nažvanil," řekl hájot.

„Nic to není, když se to jenom řekne," zamumlal Michael, protože čekal celou tu dobu na ten hvizd, který nezazněl. „Ledaže by ti spálili mámu." A pak: „A otce a sestru, všechny jako kus hadru."

„Že se snad bojím toho, cos řek..."

„Těm mým se to stalo," dodal potom Michael. „Odešli s kouřem z komína. Támhle. Nahoru." A zase si před sebe odplivl. Snad to ani nebylo, co chtěl povědět. To, co chtěl, se nedalo říct. Neměl pro to v sobě slova.

„Musím už jít," řekl po dlouhé chvíli hoch. Všechno se v něm zpřeházelo; dobře porozuměl tomu, co bylo vysloveno. Ted' byl ten obraz i navrch. „Mazlit se s tebou stejně nikdo nebude."

Otočil se. Už nedokázal pozorovat, jako až do teďka, ten ptačí obličej. A dole čněly pahýly podlah. A byla v něm ta slova, že kouř pro někoho není jen kouř nebo pouhý komín. Co to bylo za výraz – „vyletět komínem"? Vykročil kulhavě a začal lézt vzhůru k protipožárnímu žebříku. A otloukalo se to v něm, že tím, že jenom nezahvízdal, nic nevyrovnal.

Už byl skoro nahoře. Ale tam, když se přichytil žebříku, po němž hodlal slézt a připojit se opět k jeho oddílu, se zarazil a přehlížel znovu sutiny pod sebou. Spatřil tu propastnou mezeru, sebe, hroty podlah a ptačí tvář.

Pustil se žebříku. Dobelhal se na půl cesty nazpět k Michaelovi, zaměstnanému ovíjením noh pytlou, jen dost daleko, aby nemusel křičet a nikdo ho neslyšel.

„Hele," řekl.

„Co?"

„Přišel jsem ještě..."

„A co se má stát?"

„Díky," řekl. Několikrát polkl, sevřel rty a tepna na čele mu zacukala. Pak si pomalu otřel rty.

Michael viděl, jak to z něho lezlo, tak těžce. Napadlo ho, že ten kluk skoro brečel.

„Nemáš zač. Jako by se stalo," vyhrkl. Také musel náhle polknout naprázdno. Skousl zuby. A Michael cítil, že teď si jsou strašlivě blízko.

Smysl textu

Lidskost člověka zvítězila nad nenávistí.

Žáci by se mohli pokusit popsat vývoj vztahu mezi chlapci. Co způsobilo počáteční nenávist mezi nimi? Proč si ale zachránili život?

Jsou to ještě chlapci nebo už dospělí? (Najít v textu konkrétní rozporuplné momenty chování.) Ovlivní toto setkání nějak jejich další život?

Co by na to řekli ostatní Židé, že zachránil Němce? Co by na to řekli ostatní Němci, že zachránil Žida? Zachránili by se, pokud by věděli, že je někdo vidí? Jak na člověka působí skupina, mínění jiných? Kdy vítězí lidskost a kdy nenávist a pomstychtivost? Na čem tedy nejvíce záleží, když se člověk rozhoduje v krizové situaci?

Bylo to dobré rozhodnutí zachránit Němce?

Co udělala nacistická propaganda s člověkem (i dítětem)? Vědělo německé obyvatelstvo, co se děje v koncentračních táborech? („vyletět komínem")

Byl tento mladý hájot špatný? Byli Němci špatní?

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Kdo je asi autorem toho textu? Je to osobní výpověď autora? Proč nám to podává právě takto? Proč vůbec napsal takovýto text?

Jako odpověď můžeme žákům rozdat některý rozhovor s Arnoštem Lustigem.

Text je vhodný i pro čtení s předvídáním.

Žáci by mohli text dotvořit. Jak dopadnou osudy obou chlapců? (V povídce hájot spadne a umírá, Michael se to ale nedozví.)

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Deborah E. Lipstadtová: Popírání holocaustu

LIPSTADT, Deborah E. *Popírání holocaustu: sílící útok na pravdu a paměť*. Vyd. 2. Překlad Jana Ogrocká, Jiří Ogrocký.
Praha: Paseka, 2006, 349 s. ISBN 80-718-5652-5., upravila Irena Poláková

Možnosti využití textu

Text je upravenou částí knihy Debory Lipstadtové, v níž reaguje na prostředky, které popírači holocaustu používají pro svá tvrzení. Tematicky by měl být obdobný text zařazen až po probrání tématu holocaust a seznámení se skutečností, že existují nějaké skupiny lidí, kteří holocaust popírají.

Vzhledem k náročnosti textu je možné vést žáky cíleně k užívání dorozumívacích strategií.

Úryvek v sobě skýtá tři základní možnosti použití, v závislosti na naukovém cíli hodiny a čtenářské úrovni žáků.

Resp. může se rozpadnout do tří samostatných částí:

I. část

První část textu žákům umožní zabývat se autorským záměrem, vyjádřeným stanoviskem a konkrétním způsobem, jakým je čtenáři předkládáno (tj. žák může hledat, co si autor o problematice myslí, čím vysvětluje rozšíření popírání holocaustu), text obsahuje i některé nářky na historické skutečnosti, žáci mohou např. hledat důvody použití přirovnání se smrtí Elvise Presleyho, dále se obecně mohou zabývat otázkou věrohodnosti určitých tvrzení. Na základě podnětů v textu si mohou sami zformulovat, jaké potvrzení historické skutečnosti vyžadují oni sami a dále pod vedení učitele mohou přemýšlet nad tím, co všechno hraje roli v naší interpretaci dějin i toho, jak pracujeme s prameny (odpověď na otázku: Co ještě může ovlivnit naše chápání toho, co se v minulosti stalo – tj. zabývání se vnitřními prekoncepty, vlivem společenské situace...).

V neposlední řadě umožní text nahlédnout do způsobů, jimž se do lidského podvědomí dostávají nové „objevy“, které je potřeba verifikovat – viz část o „kontroverzním profesorovi“.

II. část

V druhé části je stěžejní vyhledávání konkrétních informací, tj. toho, co popírači vlastně tvrdí. K pochopení textu je nutné propojení s řadou v textu naznačených informací. Text umožňuje žákovi, aby propojil to, co ví, s novým, aby si všímal okamžiků, kdy přestal rozumět, kladl si faktografické otázky, dohledával si potřebné informace. Při použití textu se také objevuje prostor pracovat s obraznými vyjádřeními typu „rodina národů“, „budování mýtu“, „legenda o holocaustu“.

III. část

Naskýtá podobné možnosti jako část I. a II. – tj. vyhledávání konkrétních informací, tj. o co vlastně šlo ve sporu o plynové komory, hledání stanoviska autorky i případné formulování cíle sdělení. Před samotným čtením by bylo vhodné zařadit aktivitu, která odhaluje dosavadní znalosti žáků o problematice. V průběhu čtení se pak žáci mohou prezentovat své názory na věrohodnost ing. Leuchter, pak postupně číst dál. Cílem četby části číslo tři je ukázat, jak lze manipulovat s veřejným míněním, i to, jak snadno lze uvěřit slovům (např. odborník na plynové komory). V žádném případě by závěr z četby neměl být takový, že se autorka snaží obhájit jeden z názorů na problematiku. V případě, že je čtena samostatně část tři, je nutné žáky seznámit předem s tématem holocaust i s tím, že zatím okrajově, ale přeci existují nějakí popírači. Text má vést žáky k nutnosti ověřovat si fakta, neměli by být vedeni k tomu, aby vážně uvažovali nad argumentací popíračů.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Zkušenosti s textem

Text byl doposud použit při práci v kurzech RWCT. Plánováno je využití v 9. ročníku ZŠ. Vzhledem k náročnosti textu je vhodné použít nějakou techniku, při níž žáci mají možnost sdílet své porozumění s ostatními a současně klást otázky – např. řízené čtení, čtení s otázkami či např. trojitý zápisník.

Text

I. část

Popírání holocaustu

Někdo může věřit, že Elvis Presley je naživu, dobře se mu daří a bydlí v Moskvě. Ať je takové přesvědčení sebeupřímnější, není proto ještě legitimním názorem nebo „druhou stranou“ sporu. Ve jménu svobodného zkoumání nesmíme podlehnout pošetilému názoru, že každý myšlenka je stejně právoplatná a hodnotná.

Uvědomuji si, že i když je popírání holocaustu naprosto iracionální, jistým, zvláštním způsobem oslovuje donkichotskou stránku našeho já. Byli bychom raději, kdyby popírači měli pravdu. V každém, včetně těch, co přežili, je navíc něco, co holocaustu zkrátka nemůže uvěřit... Nesmíme také zapomínat, že zde máme co dělat s iracionálním jevem, který má kořeny v jedné z nejstarších nenávistí – v antisemitismu. Antisemitismus, stejně jako každý předsudek, neodpovídá logice. Lze bojovat proti jeho současným projevům a doufat, že v tom budeme úspěšní, ale nikdo z nás by si neměl namlouvat, že nějaká konkrétní bitva je ta poslední...

Popírači dobře vědí, jak zajistit respekt nezapným a naprosto lživým myšlenkám. Antropolog Marshall Sahlins popsal, jak tento proces funguje v akademickém světě: Profesor X zveřejní teorii, navzdory tomu, že jeho závěru odporuje značné množství doložených informací. „Nanejvýš moralisticky“ zneváží veškeré doklady vrhající pochybnost na jeho tvrzení. Pustí se do osobních útoků proti autorům kritických prací z této oblasti a proti lidem, kteří jsou dost hloupí na to, aby jim věřili. Vědce, který tento profesor X napadl, to vyprovokuje k reakci. Zanedlouho se z něho stane „kontroverzní“ profesor X a o jeho teorii vážně diskutují neodborníci, tj. novináři. Brzy je z něho známá postava v televizi, v rozhlasu, kde vysvětluje své myšlenky moderátorům, kteří ho neumějí zpochybnit a nejsou schopni doložit falešnost jeho argumentace.

II. část

Co popírači tvrdí?

K holocaustu – k pokusu vyhladit židovský národ – nikdy nedošlo. Pro snahy popíračů je typické tvrzení, že nepopírají, že existoval nějaký holocaust, nesouhlasí pouze s tím, že zde byla snaha nebo plán vyhladit židovský národ. Překrucují definici termínu holocaust...začínají poměrně nevinným předpokladem „válka je zlo“. Připisovat vinu jen jedné straně je naprosto nesmyslné. Jelikož hlavní zločin, z něhož jsou nacisté obviňováni, nebyl spáchán, ve skutečnosti není v této válce, tak jako v žádné jiné, rozdíl mezi vítězem a poraženým. A je-li přesto třeba určit viníka, pak to podle nich nejsou Němci, kdo je vinen agresí a zvěrstvy v době války. Skutečných zločinů proti civilizaci se dopustili Američané, Rusové, Britové a Francouzi, újmu utrpěli Němci....

Podle některých popíračů byl Hitler mírotvorce, kterého k válce dotlačili agresivní spojenci... Skutečným plánem popíračů je však dokázat, že holocaust je mýtus. Tvrdí, že je krajně nespravedlivé Němce falešně obviňovat ze spáchání nejodpornějšího zločinu v lidské historii. Poválečná nenávist k Němcům dosáhla takových rozměrů, že už se nemohli sami bránit. V důsledku toho se rozhodli přiznat svou spoluvinu, místo aby tomuto potupnému obvinění vzdorovali. Tento zjevný rozpor – kdy pachatelé připouštějí, že se dopustili zločinu, zatímco ti, kdo se toho všeho neúčastnili, je ospravedlňují – představuje pro popírače potenciální problém. Jak

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

může nějaká skupina, která nebyla svědkem toho, co se stalo, prohlašovat, že pachatelé jsou nevinní, když sami pachatelé svou vinu doznávají? Popírači se snaží tento problém bagatelizovat tím, že po II. světové válce museli Němci řešit strategický konflikt. Aby byli přijati do „rodiny národů“, museli se vyznat ze svých vin, přestože věděli, že obvinění jsou falešná....

Popírači připouštějí, že nějací Židé byli umístěni na takových místech, jako byla třeba Osvětim, dodávají ale, že tam pro ně bylo připraveno veškeré pohodlí „venkovského společenského klubu,“ včetně plaveckého bazénu, tanečního sálu a rekreačních zařízení. Někteří Židé snad zemřeli, ale bylo to přirozeným důsledkem strádání v době války. Základním tvrzením popíračů je, že Židé nejsou oběti, ale naopak. „Ukradli“ miliardy na reparacích, šířením „mýtu“ holocaustu zničili dobré jméno Německa a řečmi o tom, co se jim stalo, získali mezinárodní sympatie. Vrcholem výkonu této nespravedlnosti bylo využití těchto sympatií světa k „odsunutí“ jiného národa, aby mohl vzniknout Izrael. Takový výklad založení Izraele je svorníkem argumentace popíračů. Poskytuje motiv, pro který Židé vytvořili „legendu“ o holocaustu.

III. část

Spor o plynové komory

V roce 1984 obvinila kanadská vláda německého občana Ernsta Zundela, který měl v Kanadě status imigranta, že vydáváním a šířením materiálů, o jejichž nepravdivosti ví, podněcuje anti-semitismus. Byl shledán vinným a odsouzen k 15 měsícům, s dočasným odkladem. Jeho druhý proces v roce 1988 posloužil jako roznětka k největší popíračské slávě.

Zundelovi a jeho právníkům přijel do Kanady radit i Robert Faurisson – jeden z nejvýznamnějších světových popíračů, který zastával názor, že bylo technicky a fyzicky nemožné, aby plynové komory v Osvětimi fungovaly jako vyhlazovací zařízení. Ve srovnání s americkými smrticemi komorami jsou tato zařízení příliš malá a primitivní. Soud Faurissona vyzval, aby řekl, co se tedy stalo s 6 miliony Židů. Odpověděl, že neví, ale vybídl přeživší Židy, ať mu dají jména ztracených členů rodiny s tím, že se je pokusí najít. Na pomoc v procesu přijel i David Irving, který je známý svým tvrzením, že Hitler nevěděl o konečném řešení.

Jak Irving, tak Faurisson prosazovali, aby byl k výpovědi vyzván správce některé americké věznice, kde vykonávají popravy plynem. Správce missourské věznice jim navrhl, aby se obrátili na inženýra z Bostonu Freda A. Leuchtera, který se specializuje na konstrukci a instalaci popravčích zařízení.

Faurisson tvrdí, že když se Leuchterem setkal poprvé, zastával „standartní názor na holocaust“. Za několik dní odjel Leuchter do Polska, kde navštívil Osvětim – Birkenau a Majdanek. Skupina zde dohromady strávila 4 dny a potajmu sbírala materiál, který Leuchter nazýval „forenzními vzorky“ – z několika budov, včetně z těch, které sloužily jako plynové komory. Po návratu zadal vzorky k chemickému rozboru s tím, že souvisejí s vyšetřováním pracovního úrazu. Zjištění shrnul pod názvem „Leuchterova inženýrská zpráva o údajných popravčích komorách v Osvětimi, Birkenau a Majdanku v Polsko.“ Leuchter dospěl k závěru, že se v Osvětimi nikdy plynem nezabíjelo. Projekt a konstrukce je prý neumožňovaly k takovému použití. Tvrdil, že by zabití 6 milionu lidí v takovémto zařízení zabralo 68 let (to je pro zastírací metody popíračů typické, nikdo netvrdil, že 6 milionů lidí bylo zabito jen v Osvětimi a Majdanku). Leuchter se ve zprávě opíral o „svou odbornou znalost“ projektových a provozních kritérií plynových komor a osobního prozkoumání jak zbytků komor, tak původních plánů a nákrešů zařízení, které mu poskytli pracovníci muzea.

Popírači pokládají Leuchterovo svědectví před soudem za historickou událost. Jak ochotně sdělil Faurisson – znamenalo konec „mýtu plynových komor“. Když Leuchter strhl „závoj velkého podvodu“, emoce překypovaly. Postupně se ale ukazovalo, že stržen byl jiný závoj – Leuchterových odborných schopností.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

V průběhu soudního řízení se ukázalo, že Leuchter jako svědek nemá zdaleka takovou odbornou kvalifikaci, soudce jeho názor nazval „hrubou spekulací“ a uvedl, že nemá větší cenu než názor řadového turisty.

Když byl Leuchter tázan na vzdělání v oblasti matematiky, chemie, toxikologie a fyziky, uvedl, že vše studoval na vyšší škole – fyziku taktéž ve dvou kurzech na humanitní vysoké škole. Připustil, že není ani toxilog, ani inženýr – potřebu titulu odmítl, protože má potřebné vzdělání z vyšší školy a praxi, která ho k výkonu práce opravňuje.

Taktéž Leuchter tvrdil, že mapy a nákresy získal oficiálně z muzea v Osvětimi, což jeho ředitel odmítl. Leuchter si tak mohl opatřit běžné turistické prospekty. Soudce ani nedovolil Leuchterovi vypovídat o použití cyklonu-B na lidi, protože není toxikolog ani chemik a nikdy s tímto plynem nepracoval. Leuchter sice tvrdil, že se použití kyanovodíku nepřetržitě konzultoval s největším americkým vývozcem tohoto plynu, ale firma to důrazně popřela.

Soud zpochybnil i Leuchterovi znalosti historické, vyšlo najevo, že neví nic o dokumentech týkajících se instalace plynových komor a krematorií, neznal zprávu, již podal v červnu 1943 důstojník SS, v níž uvádí, že 5 krematorií má při 24hodinovém provozu kapacitu 4756 mrtvých (Leuchter odhadoval maximálně 156 mrtvol). Leuchter nevěděl nic o existenci korespondence, která se týkala mohutných ventilátorů instalovaných v plynových komorách... Nevzal ani v úvahu, že některé budovy v Osvětimi již nejsou v původním stavu.

Leuchter tvrdil, že se ve svých závěrech opíral o stopy, které po sobě cyklon-B zanechává. Nacisté tento plyn používali i na odšivení a proti hmyzu a hlodavců. Vzorky z odšivovacích komor byly mnohem vyšší než rezidua, která našel ve vzorkách z komor. Což podle něj bylo důkazem, že zařízení nemohla jako smrtící fungovat. Naprosto opomněl skutečnost, že při použití cyklonu-B proti hmyzu se používaly mnohonásobně vyšší dávky v mnohem delším časovém intervalu....

Stejně tak trhliny jevila i Leuchterova odbornost v oblasti plynových komor. Ze šesti států, které v té době v USA popravovaly plynem, to všechny víceméně popřely. V jednom si správce vzpomněl, že je Leuchter telefonicky kontaktoval kvůli prodeji smrtících injekcí, pouze věznice v Mississippi uvedla, že Leuchter popravčí zařízení navštívil, ale šlo o návštěvu na vlastní žádost.

Konzultaci o použití plynu jako smrtícího prostředku či o plynových komorách neposkytl v žádné z nich.

Spolehlivost Leuchterovy zprávy stála na jeho odbornosti s budováním plynových komor. Svaz inženýrů v Bostonu uznal, že Leuchter titul užívá neoprávněně, což posléze on v mimosoudním vyrovnání uznal, včetně toho, že nebyl nijak oprávněn sepsovat zprávy o popravčích plynových komorách v Osvětimi a Majdanku.

Navzdory výše uvedenému, patří Leuchterova zpráva mezi nejsilnější argumenty popíračů holocaustu....

Výslechové metody represivních orgánů komunistické a nacistické moci (Vzpomínky pamětníků)

<http://www.ustrcr.cz/cs/srovnani-zivotnich-podminek-v-nacistickych-a-komunistickych-veznicich>

Možnosti využití textu

Následující ukázky popisují způsoby výslechových metod represivních orgánů komunistické a nacistické moci. V hodinách umožňují srovnávání praktik komunistické a nacistické moci (v čem jsou si podobné, v čem rozdílné; nabízejí využití vennova diagramu, srovnávací tabulky atp.)

Zkušenosti s textem

Dějepis 9. třída

Text

Jarmila Riedlová vzpomíná a vypráví o svém pobytu ve věznici na Pankráci v březnu 1943: „Zatýkající mi byli komisař Zander a jeho český pomocník Bedřich Smola. Přivezli mne na ubytovnu na Amálce v Kladně, kde začalo bití. Zander jen přihlížel a dával německy otázky, Smola mne bil. Pomáhali mu Češi Vlček a Jaroš. Při výslechu padlo jméno Šrámek. To rozzuřilo dalšího přítomného kladenského gestapáka Felkla, kterému Šrámek při jeho službě uprchl. Svlékli mne donaha, položili na můj plášť a v bití bejkovcem se střídali. Byla jsem samá krev a podlitina, ale nepromluvila jsem... Celé tělo a hlavně hýždě byly jako z kamene. Výsledky pokračovaly takřka každý den se stejnou krutostí. Nic ze mne nedoslali... Po mém dalším výslechu, který vedl Smola s Pešíkem, mě odvedli do další místnosti, kde seděl můj polonahý bratr, záda měl samou podlitinu a krev, chodila rovněž celá krvavá. K židli byl přivázán. Vyšetřující Friedrich se mně zeptal, jestli je to můj bratr. Přikývla jsem. Hned na to začal bratra bít... Za delší dobu jeden ze strážců přivedl strašně zničeného bratra. Táhl se za ním krvavá stopa po dlažbě. V jeho očích jsem viděla provinění. Bylo to naposledy, kdy jsme se viděli. Zemřel v KT Buchenwald v roce 1944.“

Koukolík, V. a Kvapilová A.: V Zajetí smrti, Most 1995, str. 78-79

Dagmar Skálovou Státní bezpečnost (StB) zatkla 17. května 1949: „Vyslýchána jsem byla referentem, jehož jméno neznám, ale pamatuji se, že mu ostatní orgánové říkali „TÁTO“. U výslechu jsem byla plných 24 hodin, přičemž jsem byla vždy odváděna do místnosti „BIOGRAF“, kde jsem seděla na židli několik hodin, a to pravděpodobně proto, aby moje výpovědi mohly být ověřeny výpověďmi ostatních osob. Druhý den 18. května 1949, byla jsem odvedena se zavázanýma očima do zvláštní místnosti, kde na mě bylo použito při výslechu fyzického násilí. Během tohoto výslechu jsem padla 3 krát do bezvědomí a vždy jsem byla polita studenou vodou... Když jsem byla přivedena do zvláštní místnosti, musela jsem si kleknout na židli, a to tak, že loktema jsem se musela opřít o opěradlo židle. Kdo byl v té místnosti, nevím, neboť jsem měla zavázané oči. Tak jsem klečela na židli, kde jsem byla střídavě vyslýchána, a když jsem odpověděla, byla jsem tlučena „PENDREKEM“ do zad, kříže a do stehy. Mimo to jsem byla tlučena přes chodidla patrně „DŮTKAMI“, které se mi jevily jako předmět z více tenkých řemínků...“

Bursík, T.: Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězenkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století, Praha 2006, str. 14

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Ukázka popisuje průběh politických procesů, situaci v ženských věznicích a charakter totalitního režimu.

Text od Dagmar Šimkové, který zachycuje utrpení československých politických vězňů v komunistických koncentračních táborech a věznicích.

„Jak bylo těm na celách smrti v očekávání chvíle, až naposled zarachotí klíč v zámku a naposled vykročí do ponuré chodby a ucítí závan větru a odněkud dolehne nějaký poslední zvuk života, snad šumící déšť, snad zaštěknutí psa, úder hodin z věže, snad něčí vzlyk... Po popravě se ženou opřekot slyšet poslední hlášení, nevědí o životě a smrti ani tolik, že smrtí náhle ochabne svalstvo, a uvolní poslední biologické funkce, a tak se řítí smějící se dav chodbou a křičí: „To byl panečku hrdina, až se posral!“ Někdy také nazývají popravu „poslední poluci“ a hádají se, kdo dostane kus provazu pro štěstí... V každém člověku je skryta bestie, se kterou se potýká. Morální hodnoty společnosti a kultury, ke které patří, mu pomáhají potlačit zlo, krutost, pomstychtivost, závist, touhu po moci, nesmyslnou a nereálnou ctižádost, pomáhající mu držet šelmu pod kontrolou a dávající mu povzbuzující pocit vítězství nad tím, co je v něm nedobré... Ale doba, v níž jsme žili, odpoutala všechno zlo z řetězu a otevřela klece v duších lidí. Povýšila závist do rytířského stavu, takže závist se stala „třídním bojem“. Vysvětlila lidem neschopným řídit a organizovat svůj život, že oni, právě oni mají talent vzít otěže státu do rukou a obrátit směr dějin... Krev, řev, mučírny a šibenice jsou skryté za mohutnou zdí, odkud nepronikne ani hlásek, a venku jezdí vesele autobusy s turisty a noviny jsou plné článků o surovostech a bezpráví kapitalismu, a my jsme šťastni, že se podílíme na nové době, která dává možnost morálního vzletu, a jen někdy musíme izolovat od společnosti ty, kteří plní nenávisti podtínají kořeny stromu Svobody, ale i těm je dána možnost doznat temné činy, nad kterými soudružky v továrnách zapláčívají v spravedlivém hněvu a podepíší petici, aby byl špion oběšen.“

Dagmar Šimková: Byli jsme tam taky. Orbis, Praha 1991, str. 72 – 77

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Propagandistická rétorika, aneb podobnost čistě náhodná?

Vasilij Grossman – převyprávěno Mgr. Jiřím Tůmou

Možnosti využití textu

výchova k občanství: mediální výchova, kritické čtení textu

- 5) Přečtete si pozorně text a doplňte místo teček označení skupiny lidí, o které se v textu zřejmě píše (kulaka/ Žida, kulacích/Židech, kulaci/Židé, kulaky, /Židy, kulaci/Židé)
- 6) Rozhodněte, o kom text podle Vás pojednává, který režim popisuje a zda jde o rétoriku nacistickou nebo komunistickou.

Skupiny sdělí, kterou skupinu lidí by do textu dosadili. Má zkušenost je taková, že většina bude předpokládat, že jde o text, který pojednává o Židech a jde o nacistickou rétoriku. Pokud se rozhodnutí skupin liší, můžete určitě diskutovat, v čem jsou si tyto režimy podobné? Proč si myslíte, že jde kulaky/Židy ? Apod.

Přečtete si pozorně celý překlad originální verze.

Ve kterých částech se původní (delší) text liší od upraveného? Podtrhněte.

Jiná možnost: Pokud by byl text kompletní, podle kterých slov a tvrzení byste odhadli, že se jedná o text ze SSSR?

Zkušenosti s textem

Dějepis 9. třída

Text

Lidé jsou přesvědčeni, že se nemohou ničeho dotýkat: ručníky jsou pošpiněny, člověk se nemůže posadit ke stolu vedle těchto parazitů, dítě je odporné, jeho dcera je horší než veš. Navíc všichni smrdí, mají syfilidu, ale jsou to především nepřátelé. Mluvili o na schůzích, rádio, kino, spisovatelé říkali všichni to stejné: Jsou parazité. A otevřeně prohlašovali: je třeba pozvednout proti nim masy a vyhubit ty prokleté..... Aby je mohli zabít, museli říci:nejsou lidské bytosti.

Originál:

„Po zatčení otců přišla na začátku 30. let řada na jejich rodiny. Lidé jsou přesvědčeni, že se nemohou ničeho dotýkat: ručníky jsou pošpiněny, člověk se nemůže posadit ke stolu vedle těchto parazitů, dítě kulaka je odporné, jeho dcera je horší než veš. S těmito rolníky se zachází jako s dobytkem. Navíc všichni smrdí, mají syfilidu, ale jsou to především nepřátelé lidu, vykořisťují lidskou práci, zatímco chudí, Komsomolci a milicionáři jsou všichni hrdinové. Tyto řeči na mě začaly působit, byla jsem malá holka. Mluvili o kulacích na schůzích. Rádio, kino, spisovatelé a Stalin říkali všichni to stejné: kulaci jsou parazité. A otevřeně prohlašovali: je třeba pozvednout proti nim masy lidu a vyhubit ty prokleté kulaky jako třídu. Aby je mohli zabít, museli říci: kulaci nejsou lidské bytosti. Stejně jako Němci říkali: Židé nejsou lidské bytosti.“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Washington, d. c., tisková zpráva prezidenta spojených států amerických

<http://dum.rvp.cz/materialy/svrzeni-atomovych-bomb-na-japonska-mesta-v-srpnu-1945.html>

Možnosti využití textu

výchova k občanství: mediální výchova, kritické čtení textu

Text je možné využít pro „debatu s autorem“

Učitel dějepisu by měl zůstat nestranný, i když to může být u tohoto tématu obtížné. Otázky a celá diskuze by neměly být jen „protiamerické“. Určitě je nutné připomenout Pearl Harbor, obrovské ztráty Američanů na Okinawě, Iwodžimě i v Normandii při vyloděních, neexistující možnosti vylodit se v Japonsku, neochotě Japonců kapitulovat atp.

Možné, obecně platné, otázky pro debatu s autorem:

Tak co se nám teď autor snaží říct?

Proč nám autor sděluje zrovna tohle?

Co mi autor sděluje?

Proč mi to autor sděluje? Chce něčeho dosáhnout? Čeho?

Jaký smysl má autorovo sdělení? Co je cílem?

Co je podle autora zjevně nejdůležitější?

Řekl to autor jasně?

Proč nám asi autor tuto informaci sděluje právě nyní?

Jak si asi autor představuje nás? Co od nás očekává?

Otázky k textu:

Zatajuje autor něco, proč?

Ospravedlňuje něco, jak?

Máte vy osobně pro nějaký důvod pochopení?

Jiné otázky:

Použily by bombu i jiné země zapojené do II. světové války, kdyby ji měly?

Když žáci nabízejí různé možné odpovědi na tyto otázky, je důležité, aby vždy říkali, z čeho tak usuzují, a aby se co nejčastěji obraceli k textu a jím zdůvodňovali své odpovědi.

Zkušenosti s textem

8. - 9. ročník ZŠ, dějepis: 2. světová válka

Text

Před šestnácti hodinami shodilo americké bombardovací letadlo jednu bombu a zničilo tak důležitý opěrný bod nepřítele. Tato bomba měla sílu více než 20 000 tun TNT. Je více než dvatisíckrát ničivější než britská „Grand Slam“, která byla dosud největší bombou v historii vojenství.

Japonci začali válku bombardováním Pearl Harboru. Za to už mnoho zaplatili. Konec války je však stále v nedohlednu. S touto bombou jsme zcela novým a revolučním způsobem rozšířili možnosti a ničivou sílu naší armády. Další takové bomby máme již ve výrobě a vyvíjíme ještě dokonalejší.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Jde o atomovou bombu. Dokázali jsme spoutat základní sílu vesmíru. Sílu, ze které povstává Slunce, jsme použili proti těm, kteří rozpoutali válku na Dálném východě.

Bitva laboratoří byla stejně úpornou a riskantní bitvou, jako bitvy ve vzduchu či na moři. I tato bitva si vyžádala investování značného množství lidských i finančních zdrojů. Zapojili se špičkoví vědci různých odvětví. Do projektu, ke kterému se upínaly americké a britské naděje, jsme investovali 2 miliardy amerických dolarů.

Ale to nejdůležitější není ta odvaha, ta léta utajování nebo kolik to vše stálo peněz, ale to úžasné spojení vědeckých mozků, které ze střípků vědění mnoha vědeckých oborů poskládali dobře fungující plán. Spolu s naším mocným průmyslem, který vyvíjel a vyráběl věci, které se nikdy předtím nevyráběly, pod taktovkou americké armády vznikl v neuvěřitelně krátkém čase největší úspěch v historii vědecké spolupráce.

Nyní jsme připraveni mnohem rychleji a kompletně zničit jakékoli zařízení, které mají Japonci na povrchu zemském. Zničíme jejich přístavy, jejich továrny a jejich komunikace. Kompletně zničíme japonskou schopnost vést válku.

Pokud Japonci teď okamžitě nekapitulují, mohou očekávat pouze déšť trosek z nebe, který tato planeta ještě nezažila.

Fakt, že umíme využít atomovou energii, ohlašuje nový věk, změnu v chápání přírodních sil. Atomová energie může v budoucnu nahradit energii, kterou dnes získáváme z uhlí, ropy či z vodního proudu. Zatím ji však komerčně využít nedokážeme. Tomu musí předcházet ještě roky intenzivního výzkumu.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Věra Čáslavská, OH Mexiko 1968

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-tym/155/>

Možnosti využití textu

výchova k občanství: stát, státní moc, lidská práva

Metoda Zakázaná slova (tabu)

Žáci mají za úkol vysvětlit vlastními slovy nějaký pojem, znovu přečíst nebo převyprávět text, aniž by přitom použili „zakázaná slova“. „Zakázaná slova“ jsou slova, která jsou důležitá pro vysvětlení a tím, že jsou zakázána, ztěžují popis a nutí žáky myslet.

Možnosti:

1. Žáci musejí reprodukovat text bez použití zakázaných slov
2. Prevyprávět příběh bez použití zakázaných slov
3. Vyučující žákům ukáže nějaký pojem. Ti pak musí tento pojem popsat, přičemž nemohou použít určitý počet specifických slov, které představují tabu.

Pokuste se vysvětlit pojem „nacismus“ bez použití slov – nacismus, Německo, Hitler, válka, rasa)

Zakázaná slova:

okupace

sovětská armáda

bezmocnost

protest

gymnastika

Zkušenosti s textem

9. ročník ZŠ, dějepis: dějiny ČR a Evropy po 2. Světové válce, pražské jaro 1968

Text

V říjnu 1968, necelé dva měsíce po okupaci Československa půlmilionovou sovětskou armádou, se konaly v Mexiku Hry XIX. olympiády. Československá gymnastka Věra Čáslavská se na nich chtěla rozloučit se svou bohatou závodnickou kariérou. Chtěla se rozloučit úspěchem, který v dané situaci mohl být i protestem a pro československou veřejnost alespoň částečnou útěchou v pocitu zoufalé bezmocnosti. Jak se před odjezdem sama vyjádřila: „Obětovala bych všechny své dosavadní medaile za letošní vítězství. Protože nebojujeme jen za sebe, ale za nás za všechny. A naši lidé si zaslouží vítězství.“ Souboje československých sportovců se sovětskými byly očekávány s nebývalou pozorností. Když po posledním cvičení na bradlech přistála Čáslavská na žíněnce, propuklo hlediště v rachotivý křik – „Vera, Vera, ra, ra, ra“ – a oslavovalo olympijskou vítězku v osmiboji. Čáslavská dobyla další tři zlaté medaile ve cvičení na bradlech, v přeskoku a v prostných, bojovala i při cvičení na kladině. Předvedla na ní „absolutně nejlepší sestavu dne, nevídané variace, odvážné výskoky, vrtané salto v závěru“, ale rozhodčí dali za protestů a hvízdotu publika přednost Kučinské ze Sovětského svazu. Během slavnostního hraní sovětské hymny při přebírání stříbrné medaile otočila hlavu od soupeřky směrem do země, čímž protestovala proti okupaci Československa. V Mexiku získala Čáslavská

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

veliké sympatie nejen pro sebe, ale pro celé Československo. Stala se hrdinkou těchto Her olympiády a v roce 1968 byla též vyhlášena nejlepší sportovkyní světa. Z gymnastických pódíí odcházela na vrcholu slávy, provázena potleskem plným obdivu a opravdové náklonnosti. V té chvíli netušila, že mnohé těžké zkoušky má ještě před sebou.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Detlef J. K. Peukert: Přísaháte?

Detlef J. K. Peukert, Inside Nazi Germany (Yale University Press 1987), s. 168, český překlad v Holocaust a lidské chování, čítanka textů, AISIS o. s., 2003

Možnosti využití textu

výchova k občanství: etika, morální chování.

Práce s klíčovými slovy:

Na začátku aktivity můžeme napsat na tabuli 5 – 10 klíčových slov, které se týkají textu, který chcete přečíst.

PŘÍSAHA

1935

24 HODIN

ZAMĚSTNÁNÍ

RODINA

NACISMUS

MOC

ODVAHA

Žáci se pokusí odhadnout, o čem by mohl text být, své návrhy mohou zpracovat stručně písemně, jednotlivě nebo ve skupinách. V další fázi můžeme debatovat v rámci celé třídy o tom, co nás v textu může čekat. Text samozřejmě neznají a všechny jejich návrhy jsou tedy správné, jde jen o dedukce.

Po této aktivitě, se můžeme žáků zeptat, zda jsou zvědaví, co jim budeme číst a naše šance, že odpoví „ano“ jsou jistě vyšší.

Čtení textu můžeme přerušovat a ke klíčovým slovům se po jednotlivých odstavcích dále vrátet.

Jaká klíčová slova se nám už objevila?

Tušíte, o čem text bude dál? Odhadněte.

Jak se bude příběh vyvíjet dále, co autor udělá, jak se zachová? apod.

Po přečtení textu můžeme dále využívat klíčových slov k diskuzi, proč jsem je vybral, v čem vám tento výběr pomohl, jaká slova z textu byste potřebovali pro konkrétnější odhad. A samozřejmě je diskuze o samotném obsahu textu, osobní zodpovědnosti každého z nás apod.

Zkušenosti s textem

Dějepis 8. a 9. ročník ZŠ, 2. světová válka, Český jazyk: práce s textem

Text

Po převzetí moci Hitlerem bylo změněno znění přísahy, kterou museli skládat němečtí vojáci. Dříve zněla přísaha takto: „Přísahám věrnost ústavě a slibuji, že budu za všech okolností bránit německý národ a jeho spravedlivé zřízení jako statečný voják a že budu poslušný rozkazů prezidenta a svých nadřízených.“ Nová přísaha však byla podstatně a příznačně změněna: „Při Bohu skládám svatou přísahu, že budu prokazovat bezpodmínečnou poslušnost Adolfu Hitlerovi, vůdci Německé říše a německého lidu, vrchnímu veliteli ozbrojených sil, a že budu připraven jako statečný voják kdykoli riskovat svůj život pro tuto přísahu.“ Vojáci nebyli jediní, na kom se vyžadovalo, aby složili novou přísahu. Jeden Němec vzpomíná na den, kdy byl vyzván, aby odpřisáhl loajalitu novému režimu. Pracoval jsem v jednom obranném závodě (tedy samo-

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

zřejmě válečném, ale vždycky se říkalo obranný). Bylo to v roce zákona o národní obraně, zákona o „totální branné povinnosti“. Podle tohoto zákona jsem měl složit přísahu věrnosti. Prohlásil jsem, že ji nesložím, protože byla v rozporu s mým svědomím. Dostal jsem čtyřicet hodin na to, abych „si to rozmyslel“. Během těch dvaceti čtyř hodin se mi z bortil svět... Víte, odmítnout by samozřejmě znamenalo přijít o místo, ne jít do vězení nebo něco takového. (Později byly tresty tvrdší, ale tohle byl teprve rok 1935). Ovšem kdybych byl přišel o zaměstnání, nesehnal bych jiné. Kdekoli bych se ucházel o práci, zeptali by se mne, proč jsem z minulého zaměstnání odešel, a kdybych to řekl, určitě by mne zaměstnat odmítli. Nikdo by nezaměstnal „bolševika“. Já jsem samozřejmě žádný bolševik nebyl, ale vy jistě rozumíte, co tím myslím. Snažil jsem se nemyslet na sebe ani na svou rodinu. Mohli jsme v každém případě odejít z Německa a já bych snad mohl sehnat zaměstnání v průmyslu nebo ve školství i v jiné zemi. Snažil jsem se místo toho myslet na lidi, kterým bych mohl později, až se situace ještě zhorší (o čemž jsem byl přesvědčen), nějak pomoci. Měl jsem ve vědeckých a akademických kruzích hodně přátel, mezi nimiž byla řada Židů i „Árijců“, kteří by mohli mít problémy. Jestli přísahu složím a místo si podržím, mohu jim časem, až se budou věci měnit, nějak pomoci. Jestli ale přísahu odmítnu, určitě svým přátelům k ničemu nebudu, i kdybych v zemi zůstal, sám bych pak byl v jejich situaci. Příštího dne, když jsem „si to rozmyslel“, jsem si řekl, že budu přísahat s vnitřní výhradou, tj. že slově, kterými přísaha začínala („Ich schwöre bei Gott“, „Při Bohu skládám přísahu“), rozumím tak, že žádná lidská bytost ani žádná vláda nemá právo se povyšovat nad mé svědomí. Úředníka, u kterého jsem přísahu skládal, moje myšlenkové výhrady nezajímaly. Zeptal se: „Přísaháte?“ A já jsem přísahal. Toho dne se mi z bortil svět, a byl jsem to já, kdo ho rozbil. Vlastně se tu jedná o problém menšího zla. Složit přísahu pro mne nebylo tak zlé jako pozdější nemožnost pomoci přátelům. Ovšem zlo přísahy bylo jisté a okamžité, kdežto pomoc přátelům byla věcí budoucnosti, a tedy nejistá. Musel jsem spáchat jednoznačné zlo tady a teď v naději na možné dobro někdy později. Dobro převažovalo nad zlem, ale dobro bylo jenom nadějí, kdežto zlo bylo skutečností... Naděje se nemusela stát skutečností ať již z důvodů mimo můj vliv nebo protože se budu později bát nebo protože se prostě bojím celou dobu a jenom jsem klamal sám sebe, co je skutečným důvodem ke složení přísahy. Problém menšího zla známe asi všichni; v Německu jsme brali Hindenburga jako menší zlo než Hitlera a nakonec jsme měli oba. Ale to není to hlavní. Ne, opravdu důležité je tohle: kolik nevinných lidí nacisté zabili?... Řekněme, s určitou rezervou, že byly zabity celkem tři miliony nevinných lidí... Povězte mi, kolik nevinných lidí bych pak měl já zachránit?... Snad pět nebo deset, těžko říct. Ale pro větší názornost řekněme sto nebo tisíc. Ale stejně by bylo lepší zachránit všechny tři miliony, nemyslíte? A právě o to mi jde: kdybych byl odmítl složit přísahu věrnosti, byl bych mohl zachránit všechny tři miliony... A tak jsem tehdy, v roce 1935, představoval dokonalý příklad člověka, který se všemi výhodami svého původu, vzdělání a postavení rozhoduje (nebo by snadno mohl rozhodovat) v každé zemi. Kdybych byl v roce 1935 odmítl přísahat, bylo by to znamenalo, že by tisíce a tisíce lidí jako já, po celém Německu, odmítly přísahat. Jejich odmítnutí by bylo dodalo odvahy milionům. Tím pádem by byl režim svržen nebo by se nikdy vůbec nedostal k moci. Skutečnost, že jsem v roce 1935 nebyl připraven se postavit na odpor, znamenala, že všechny ty tisíce, statisíce lidí, jako jsem já, byly také nepřipravené, a každý z těch statisíců byl stejně jako já člověk s velkým vlivem, přinejmenším potenciálním. Tak byl svět ztracen... Těch sto životů, které jsem zachránil nebo tisíc nebo deset, chcete-li co znamenají? Drobné cosi z toho celého hrozného zla. Kdybych byl mohl tenkrát v pětatřicátém zabránit zlu celému, kdyby jen moje víra byla dost silná... Moje víra nevěřil jsem, že dokážu „hory přenášet“. Toho dne, kdy jsem řekl „ne“, jsem víru měl. Během těch dvaceti čtyř hodin, kdy jsem „si to rozmyslel“, mě víra opustila. A tak jsem během dalších deseti let dokázal přenášet nanejvýš mraveniště, ale hory ne. Moje vzdělání mi nepomohlo, a to jsem měl vzdělání širší a lepší, než má nebo kdy bude mít většina lidí. Jediné, v čem mi nakonec pomohlo, bylo, že jsem si ztrátu víry zdůvodnil snáze, než kdybych byl nevědomý. A tak tomu

Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a
informační centrum (KVIC) Nový Jičín, příspěvková organizace,
Štefánikova 7, 741 11 Nový Jičín,
IČO: 62330403, DIČ: CZ62330403

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

bylo podle mého názoru v té době v Německu mezi vzdělanými lidmi všeobecně. Jejich odpor nebyl o nic větší než u ostatních lidí.

Marie Homolová: Takhle se žilo v roce 1880

HOMOLOVÁ, Marie. *Takhle se žilo v roce 1880*. Mladá fronta DNES: Víkend – téma. 7.2.2009, s. 3.

Možnosti využití textu

Dějepis

Zkušenosti s textem

Dějepis 8. ročník; Rakousko-Uhersko, všední život na našem území

Text

Takhle se žilo v roce 1880

Ulicemi Prahy jezdí tramvaj koňka strhující rychlostí: cesta od Národního divadla ke karlínské Invalidovně trvá 30 minut. Pěšky se tam dá dojít za půl hodiny.

„Na jaře 1880 se na svatojanskou pouť sjelo do Prahy z venkova na 35 tisíc lidí za jediný den, mimo jiné se chtěli přesvědčit, jestli stavba Národního divadla řádně finišuje a jestli budova bude krásná. Prohlédli si hospodářskou i uměleckou výstavu, viděli pyšné krámy kněhkupecké i výstavu českých národních krojů ženských,“ psal tehdy Neruda.

Divadlo se mělo v červnu roku 1880 slavnostně otevřít, to však bylo o rok odsunuto. Právě tohle léto se narodila i Tuti Jusupová, dnes zřejmě nejstarší žena planety.

Jak vlastně vypadal tehdejší život v Česku, tehdy ještě součástí rakouské monarchie?

Tak například pražský magistrát plánuje ženám s dětskými kočárky povolit jízdu výhradně na vozovce, nikoli na chodníku. Silniční dopravu stále ovládá kůň, první automobil vzejde z dílny Karla Benze až za šest let.

Cesta z Prahy do Českých Budějovic vlakem, přesněji řečeno Drahou císaře Františka Josefa, trvá šest hodin.

Český Klub Velocipedistů vzniká jako vůbec první svého druhu v rakouské monarchii. Už příští rok jeho předseda Josef Kohout najede na svém kole 4 500 km a kolemjdoucí po něm budou házet kamením.

Firma Waldek a Wagner zakládá pro své zaměstnance vlastní kuželkářskou společnost. I fotbal si získává v Čechách stále více ctitelů, leč studenti jsou za provozování tohoto „surového a znemravňujícího sportu“ vylučováni ze školy.

Konečně se běžnou součástí dámského šatníku stávají spodní kalhoty. Do módy se vrací útlý pas a korzet, proti kterému lékaři tvrdě brojí.

Jen v Praze je téměř 30 zařízení pro předškolní děti.

Zhruba 10 procent dětí se rodí mimo manželství. Sexuální výchova? „Ještě v tercii jsme se vážně zabývali problémem, jak je možné odlišit ženu a muže, pokud jsou nazí,“ zapíše si později jeden z tehdejších studentů.

Ideálem je baculaté dítě. Hubené, a tudíž nezdravé děti se mimo jiné léčí tvrdým alkoholem, silným černým pivem a železitým vínem.

Z Vídně se do Čech valí valčíky a la Na krásném modrém Dunaji a operetní melodie Johanna Strausse mladšího. Lidovějším uším znějí z jevišť šantánů kuplety v podání Jindřicha Mošny či Josefa Švába-Malostranského.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Platy úředníků se pohybují mezi 600 zlatými ročně v nejnižší třídě po 12 000 ročně ve třídě nejvyšší. Byt v Praze na Starém Městě stojí kolem 400 zlatých. Kvalifikovaný dělník ve velké továrně bere 400 až 800 zlatých ročně. Například v jihočeské Blatné stojí kilo hovězího masa 60 krejcarů a se dvěma kilogramy chleba je to jedna celá zlatka (do zlatky bylo tehdy 100 krejcarů).

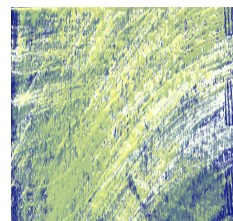
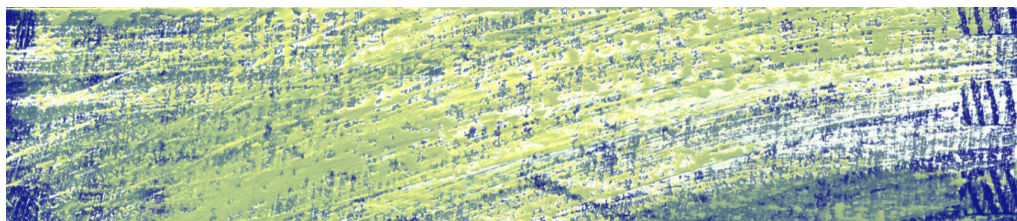
Mezi nejoblíbenější jídla v hostincích patří smažené řízky, uzenky a „pražené grundle“ čili drobná rybí havěť. To vše hojně zapíjené pivem.

Česká hospodyně má k ruce šicí stroj, kávovar, tlakový hrnec, strojky na čištění vidliček a nožů a také mechanický smeták. Ve většině domácností však stále planou nanejvýše petrolejky.

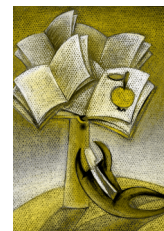
V Ostravě při povodních zahyne 5 lidí, škoda přesáhne milion zlatých.

A Prahu stále vzrušuje strašidlo, které od 70. let hrůznými zvuky ruší obyvatele Podskalí a k jehož odhalení nepomohl ani policejní záťah.

Pozoruhodné texty pro oblast
Člověk a příroda

Podpora poradců
pro implementaci kurikulární reformy

Seznam knih a zdrojů pro rozvoj čtenářství - II. stupeň – člověk a příroda

Fyzika

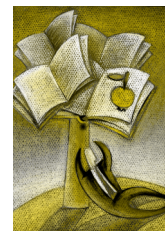
BAŇKOVÁ, Markéta. Straka v říši entropie. Praha: Petr Prchal
FEYNMAN, Richard P. To nemyslíte vážně, pane Feynmane! Praha
GREGO, Peter. Neuvěřitelný vesmír. Praha: CooBoo
GRIBBIN, John. Pátrání po Schrödingerově kočce: kvantová fyzika a skutečnost. Překlad
Zdeněk Urban. Columbus
HAWKING, Lucy, S HAWKING a Christophe GALFARD. Jirkův tajný klíč k vesmíru. Euromedia
Group - Knižní klub
HAWKING, Lucy, S HAWKING a Christophe GALFARD. Jirkův vesmírný lov pokladů. Praha
HAWKING, S. Ilustrovaná teorie všeho: počátek a osud vesmíru. Argo
KAKU, Michio. Fyzika nemožného. Argo
KULHÁNEK, Petr. Astronomie a fyzika na přelomu tisíciletí. Litvínov: Dialog
MASON, Conrad a Colin KING. Jak věci fungují. Svojtka
POSKITT, Kjartan. Náročné míry: délka, plocha a objem. Egmont
RESCHKE, Nils a Lutz KONETZKE. Tajuplný kód: fyzikální detektivka pro 2. stupeň ZŠ i pro
nižší ročníky víceletých gymnázií. Albatros
ŠIRONINA, Jelena Vladimirovna. Jak souhvězdí dostala svá jména. Fragment

Přírodopis

AKIMUŠKIN, Igor' Ivanovič. Podivuhodná zvířata. Lidové nakladatelství
ARNOLD, Nick. Tajuplné lidské tělo. Egmont ČR
Sedmdesát velkých záhad světa přírody: odhalování tajemství naší planety. Slovart
BLACK, David. Zázraky ve světě zvířat. Albatros
BRYSON, Bill. Stručná historie téměř všeho. Hodkovičky [Praha]: PRAGMA
DEFONSECA, Misha. Přežít s vlky. Frýdek-Místek: Alpress
DURRELL, Gerald. Ptáci, zvířata a moji příbuzní. BB/art
FLOS, František. Lovci orchidejí. Albatros
GOAMANOVÁ, Karen. Toulky přírodou. Bratislava: Mladé letá
HARRIS, Robie H. Pojdme si povídat o sexu. Bratislava: Ina
KOMÁREK, Julius. Milování v přírodě. Praha: SZN
KUKAL, Zdeněk. Geologická abeceda: [tajemství Země v rýmech a obrázcích]. Mladá fronta
KUKAL, Zdeněk, Jan NĚMEC a Karel POŠMOURNÝ. Geologická paměť krajiny. Česká geologická
služba
MORGANOVÁ, Marlo. Poselství od protinožců. PRÁH
PARKER, Steve. Lidské tělo. Euromedia Group - Knižní klub
SMITH, Wilbur A. Píseň slonů. 2. vyd. Frýdek-Místek: Alpress
STARIKOVIČ, Stanislav F. Proč má bílý pudl černý nos?. Praha: Albatros
ŠPAČEK, Josef. Svět pod mikroskopem: pro kluky, holky a jejich rodiče. Grada
VESELOVSKÝ, Zdeněk. Vždyť jsou to jen zvířata. Mladá fronta

Chemie

ARNOLD, Nick. Chemický chaos. Egmont

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

JANOUSHKOVÁ, Svatava a Petr KUKAL. Znamení ďábla a jiné záhady pro mladé chemiky.
Computer Press

Zeměpis

BRINKE, J. Austrálie a Oceánie. SPN
ČERNÝ, Jiří. Obrázky z dějin zeměpisných objevů. Knižní klub
HOSSEINI, Khaled. Tisíce planoucích sluncí. Leda
HOTMAR, Josef. Lesk a bída Francie. Panorama
JOUVE, Franck. Mýty a legendy - Nebe a hvězdy. Praha: Gemini
RAGACHE, Giles. Mýty a legendy-Vikingové. Praha: Gemini
RAGACHE, Giles. Mýty a legendy-Evropa. Praha: Gemini
SWERLING, Lisa a Simon ADAMS. Nejúžasnější atlas celého širého světa podle Koumáků.
VKnižní klub

Společné tituly

DIAMOND, Jared M. Kolaps: proč společnosti zanikají a přežívají. Academia
FRITH, Alex. Poznej svět kolem nás. Svojtka
GIFFORD, Clive. 10 vynálezců, kteří změnili svět. Slovart
GIFFORD, Clive. 10 objevitelů, kteří změnili svět. Slovart
LUCAS, Garcia. Ekologie. Albatros
Vesmír v kostce. Svojtka

Časopisy

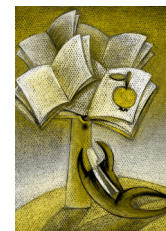
ABC
21. století
21. století Junior
Epocha
Geografické rozhledy
Lidé a Země
Naše příroda
Příroda
Svět koní
Vesmír

Internetové zdroje

www.kompas.estranky.cz
www.pozitivni-noviny.cz
www.marves.net/inpage/pribehy
www.tretipol.cz
www.kdejinde.cz
www.jablko.cz
www.cojeco.cz
www.kvetena.cz
www.nasiptaci.cz
www.mezistromy.cz

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

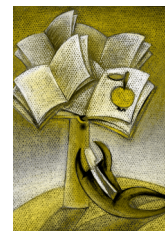
registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

www.unicef.cz
www.fairtrade.cz
<http://reichmann.wz.cz/fyzika/>
http://www.trna.cz/josef/projekty/sge/pads/lidske_telo.html
<http://www.ekolist.cz/>
<http://sf.zcu.cz>
www.terezanet.cz
www.dejvikovy.estranky.cz
<http://www.labo.cz/mftabulky.htm>
www.tabulka.cz
<http://www.converter.cz/>
<http://fyzweb.mff.cuni.cz/>
<http://botanika.wendys.cz/>
<http://www.ifauna.cz/>
www.insect.cz
http://savci.upol.cz/_uvod.htm
<http://www.ekoserver.cz/>
<http://sweb.cz/zemepisnetesty/>
<http://www.angelfire.com/journal/zsvet/>
<http://www.angelfire.com/journal/republika/>
www.ekovychova.cz

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Zdeněk Veselovský: Zákony džungle

VESELOVSKÝ, Zdeněk. *Vždyť jsou to jen zvířata*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1974. 293, [2] s.

Možnosti využití textu

Přírodopis

Zkušenosti s textem

Přírodopis, 8. - 9. ročník, učivo – vztahy v ekosystému, biologická rovnováha, etologie zvířat

Text

Chtěl bych se nyní zabývat další oblastí zvířecího chování – útočným jednáním. Útočné jednání – hrozba a boj – to je jeden ze základů živočišného života na Zemi. Máme-li však jeho význam správně pochopit, musíme si uvědomit, že jeho funkce je především vnitrodruhová.

Musíme zdůraznit, že útočné neboli agresivní jednání se vůbec neuplatňuje ve vztahu kořist – nepřítel. Ve výrazu tygra, který loví jelena nebo buvola, není ani stopy po nenávisti a zuřivosti, tedy po útočném chování. Rovněž zlatý karásek plave klidně v akváriu a nemá zlost na perloočky nebo nitěnky, kterých spolyká několik stovek za den. Lovit živou kořist je pro tygra jeho základní funkcí. Přitom zároveň brání přemnožení býložravců a – ač se to zdá paradoxní – na-pomáhá tím jejich další existenci. Bez přispění šelem, regulujících stavy býložravých zvířat, by totiž za čas jeleni, buvoli či divoká prasata vypásli celou oblast a zahynuli by hladem. V Evropě člověk šelmy vyhubil, a tak musí sám pravidelným odstřelem uměle snižovat stavy jelenů a srnců, kteří by jinak lesy brzy zdevastovali. Cožpak někoho napadne vinit z agresivního chování řezníka, který zabíjením dobytčat zajišťuje naši výživu? Tygr se ovšem při lovu může rozzuřit, ale to jen tehdy, uvidí-li jiného tygra, který se chce na jeho kořisti přiživit. Vrcí na něj, a teprve když tato hrozba nepomůže, na vetřelce zaútočí a zažene ho.

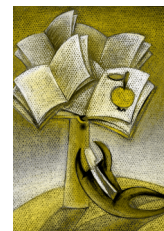
Podívejme se však nyní, k čemu útočné chování v přírodě vůbec slouží, jak se vyvinulo a jak se u zvířat projevuje. Prvním základním projevem útočného jednání je tzv. teritoriální chování. Pojem „zlaté svobody“ se v lidských představách objevuje jako domnělá naprostá volnost pohybu obyvatelů přírodního prostředí. Ve skutečnosti však každý druh žije jen v určitém omezeném okrsku. Pokusíme se osvětlit si to na několika příkladech. Snad každý ví, že tygr žije v Asii od Kavkazu až po nejvýchodnější části Asie. Hroch se vyskytuje jen v Africe. Celému to-muto území se odborně říká areál rozšíření. Ve skutečnosti je jen málo zvířat, která jsou rozší-řena po celém světě. (Mimochodem patří k nim například sova pálená.) Tato skutečnost je snadno pochopitelná, protože každý jistě předpokládá jiné druhy v tropech a jiné v Arktidě. Areál však není jednotkou konečnou. V areálu, což je v podstatě omezená oblast, obývá určitý druh pouze ta místa, jejichž podmínkám se dlouhodobým vývojem jeho organismus přizpůso-bil. U srnce a veverky je to les, u koroptve pole a stepi, u hrocha řeky, jezera apod. A této ještě omezenější oblasti říkáme biochor.

Většina zvířat však vyžaduje k životu ještě určitější prostředí, ještě určitější podmínky – bi-otop. Celý problém nám opět lépe osvětlí příklad. Veverka i srnec jsou sice zvířata lesní, srnec však obývá převážně křoviny, pohybuje se po zemi, biotopem veverky jsou naopak koruny stromů. Biotopem pstruha jsou horské potoky a bystřiny, kde bychom však marně hledali kap-ru nebo cejna.

Když jsme si tento problém „zlaté svobody“ omezili do tří základních pojmů – areálu, biochoru a biotopu, půjdeme v našem dělení ještě dále. Zase jde o zjevy, které znáte nebo kterých jste

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

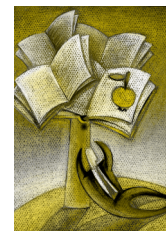

si již všimli. Při předjarní procházce přírodou nás může upoutat nápadné chování koroptví. Celou zimu jsme pozorovali, jak nepřízní počasí vzdoruje celé hejno pohromadě, až se najednou koncem února rozdělilo na jednotlivé párky. Každý párek si doslova okupoval určitou část biotopu, kterou si proti druhým houževnatě brání. Těmto okrskům říkáme teritoria a jsou to části biotopu obývané buď jedincem, párem nebo celým stádem zvířat. Prakticky jde o jakýsi výběh, z kterého se dá zvíře vyhnat jen opravdovým násilím. Tento svůj byt si zvíře chrání především proti příslušníkům téhož druhu a pohlaví, mnohem méně ho vzrušuje přítomnost druhu cizího. Tak např. liška si svůj okrsek chrání proti lišce, labuť proti labuti, kos proti kosovi a podobně. Přitom na okrsku labutě, velkém asi 1 km², jsou rozmístěny okrsky jiných ptáků – kachen, lysek, rákosníků – které jsou mnohem menší. Nerad přirovnávám zvířata k lidem, obvykle se tím dají napáchat velké chyby, ale zase pro názornost se jedno přirovnání velmi hodí. Vezměte si majitele zahrady, kterého rozhodně nijak nevzruší, že mu po ní chodí kočka, na střeše zpívá kos nebo houká holub, ale kdyby mu přes plot přešel cizí člověk, jistě by se ho přinejmenším zeptal, co si to dovoluje. Podobně se ani srnec nestará o to, že na jeho teritoriu žije veverka, brávník, mloci a celá řada dalších zvířat.

Je snadno pochopitelné, že se velikost teritorií jednotlivých zvířat liší. Závisí jednak na velikosti zvířete, jednak na způsobu jeho výživy. Všeobecně platí zásada, že teritorium musí být tak velké, aby uživilo pár, rodinu nebo celé stádo zvířat. Zvířata ve volné přírodě jsou v podstatě samozásobitelé a okrsek musí zvířeti poskytovat dostatečné množství potravy, aniž se poruší biologická rovnováha. Býložravců musí růst na jejich teritoriu tolik trávy a tolik výhonků, aby si ji nejen za měsíc nevypásli, ale aby produkce této potravy zůstala během vegetačního období přibližně na stejné výši. Teritorium šelem, které se převážně býložravci živí, musí být opět tak velké, aby lov kořisti její stavy nijak podstatně neovlivňoval. V přirozených podmínkách vidíme, že biologická rovnováha je zachována a bývá porušena obvykle jen násilným zákrokem. Nejvíce prohřešků na této rovnováze se dopouští člověk. Následky bývají často katastrofální. Vzpomeňme jen na nesmírné škody způsobené mniškou po zavedení nepřirozených smrkových monokultur.

Teritorium je oblast, kterou zvíře nebo skupina zvířat dokonale zná, má ji nějakým způsobem označenou a chrání ji proti příslušníkům svého druhu. Za teritoria však považujeme i lovecké revíry koček, které sice navštěvuje několik koček, ale přesně podle určeného časového plánu, aby se spolu nesetkaly. Například kočka A patří tato oblast od 6 – 9 hodin, kočka B od 10 – 13 hodin, kočka C od 16 – 19 a konečně kočka D se v ní potlouká od 20 – 23 hodin. Jednotlivé kočky si během své návštěvy teritorium označují a tuto dočasnou značku druhé kočky respektují.

Známe celou řadu zvířat, která žijí teritoriálně po celý rok. Typickým příkladem jsou ryby a plazi, ale i mnoho ptáků a savců, zejména v tropech. V našich oblastech je však daleko hojnější jen tzv. sezónní teritorialita. To znamená, že zvíře si vymezuje okrsek pouze v souvislosti s rozmnožováním. Agresivní chování, které zajišťuje vymezení a obhájení teritoria, se projevuje v době rozmnožovacího vyladění. Získání teritoria mají většinou na starosti samci, samec „s bytem“ má při námluvách vždy přednost před samcem, který je neschopen hnízdní okrsek zajistit a obhájit. Sledujeme-li útočnost zvířat při obhajování teritoria, vidíme, že majitel útočí na vetřelce nejdříve uprostřed teritoria, směrem k hraničnímu okrsku jeho útočnost slábne. Zvláště na jaře můžeme často pozorovat tento jev u ptáků. Vstoupí-li vetřelec do cizího teritoria, je okamžitě napaden a zahnán. Bojem rozohněný majitel pronásleduje soka často až do jeho vlastního okrsku, tam se role obrátí. Pronásledovaný načerpá ve svém okrsku odvahu, zaútočí na pronásledovatele a žene ho zpět. Vidíme, že hranice okrsků jsou do jisté míry pružné a ovlivnitelné útočnou náladou jejich obyvatelů. K takovým bojům ovšem nedochází stále. Nejsilnější souboje probíhají v době, kdy jde o získání okrsku, když se hranice teritoria ustálí, vzplanou jen při občasném proniknutí souseda.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Teritoriální chování má nesmírný význam jako součást vnitrodruhového útočného jednání. Zajišťuje rovnoměrné rozmístění jednotlivých párů ve vhodném biotopu. Jinak by totiž rodiče nenašli pro své potomstvo dostatek potravy a mláďata by zahynula hladem. Zamezit přílišné koncentraci jedinců téhož druhu na jednom místě má tedy význam pro udržení dokonalého zdraví a dalšího vývoje druhu. Nahromadění zvířat téhož druhu vykonává – zvláště na slabší jedince – neustálý „psychický“ tlak, tj. sociální stres, který může způsobit nejen poruchy na zdraví, ale i smrt.

Dosud jsme se zabývali otázkou, proč se útočné chování vůbec vyvinulo. Nebude na škodu se podívat i na to, jak boje mezi zvířaty vlastně vypadají.

Vnitrodruhové boje nejsou zdaleka tak kruté a krvavé, jak si lidé představují. U většiny zvířat vznikla celá soustava zábran a rituálů, které brání tomu nejhoršímu – vážnému zranění nebo dokonce usmrcení příslušníka vlastního druhu. Pouze zvířata s velkým množstvím potomků se vzájemně zabíjejí a požírají. Vznik těchto zábran je jednou z největších vývojových možností. Na jedné straně totiž umožňuje zachovat útočné jednání v plné síle, a tím splnit nutné předpoklady rovnoměrného rozptýlení příslušníků téhož druhu, na straně druhé však přesná pravidla boje znemožňují dovést boj až k tragickému konci. Obecně platí, že čím dokonalější zbraně – zuby, drápy, zobák – určité zvíře má, tím důkladnější a dokonalejší jsou zábrany, které znemožňují těchto zbraní zneužít. Neznám hloupější přísloví, než je často užívané „člověk člověku vlkem“. Právě vlci totiž mají vzorný společenský život. Jednotliví vlci si navzájem pomáhají a – na rozdíl od lidí – se nikdy vzájemně nevráždí. Podobně je tomu i s tzv. falešností koček. Kromě opic totiž snad není jiného zvířete, které by svému okolí výrazněji a otevřeněji sdělovalo své nálady – mám radost, dej si na mě pozor, něco bych sežrala, půjdu si brzo lehnout... Proto i nejdokonaleji vyvinuté šelmy mohou žít spolu v míru.

Smyslem vnitrodruhových soubojů je zahnat, nikoliv zabít soka. Vývojem se u každého druhu postupně vytvořila přesně dodržovaná pravidla boje. Souboj se tak stal pro řadu zvířat víceméně „sportovním výkonem“, protože bojující zvířata zachovávají vrozená pravidla a vítězí skutečně jen nejsilnější a nejobratnější jedince. Obecně lze říci, že navzdory zakořeněnému názoru jsou často býložravci „mírumilovní“ savci a ptáci mnohem agresivnější než „krvežízniví“ šelmy. V zoologické zahradě můžeme chovat ve společné kleci více dravců pohromadě, zatímco u zrnožravých pěnkav nebo bažantů by podobný chov vedl ke vzájemným potyčkám, poranění a někdy i usmrcení. V zajetí totiž zvířata nemají možnost ustoupit a vyklidit pole jako v přírodě. Jejich přítomnost vyvolává nové a nové útoky, které mohou mít i tragický konec. Zatímco se šelmami i dravci nemáme v tomto směru velké problémy, antilopám a jelenům musíme konstruovat výběhy tak, aby se poražené zvíře mělo možnost ukrýt a vzdálit se ze zorného pole vítěze.

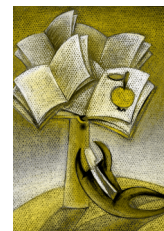
Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr

Jedná se o část kapitoly z popularizačního textu, která ukazuje pravý smysl útočného chování mezi živočichy. Autor vyvrací mýtus o nelítostných soubojích, ve kterých obstojí jen ti nejsilnější. Své názory dokládá konkrétními příklady z etologie zvířat. Vysvětluje rozdíl mezi lovem potravy a obranou území. Za útočné chování považuje jen to, které se odehrává mezi jedinci stejného druhu. Dokazuje, že agresivita býložravců není rozhodně menší než šelem, spíše naopak, a že pokud k útočnému chování mezi zvířaty skutečně dojde, nikdy nevede, na rozdíl od člověka, k úplnému vyhlazení protivníka.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

2) Čtenář a text

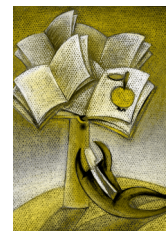
Autor pracuje se základními pojmy – areál, biochor, biotop, teritorium, které srozumitelně vysvětluje na konkrétních příkladech. Předpokládá, že čtenář rozumí termínu biologická rovnováha a že dokáže vysvětlit základní vztahy v ekosystému. V textu se přímo nevyskytuje pojem pozitivní a negativní zpětná vazba, ale konkrétními příklady jsou obě vysvětleny.

Použité příklady, kterými jsou přírodní složitosti dokladovány, jsou zejména z říše savců a ptáků, a tím jsou žákům druhého stupně základní školy srozumitelné. Čtenář je překvapen i zajímavostmi z chování běžných druhů, např. koček. Právě velké množství konkrétních příkladů dává textu značnou důvěryhodnost.

Čtenářova pozornost při čtení je udržována používáním první osoby čísla množného, např. „podívejme se..., musíme...“. Text je srozumitelný, nepotřebuje vysvětlivky či odkazy pod čarou.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Misha Defonseca: Přežít s vlky

DEFONSECA, Misha. *Přežít s vlky*. Vyd. 2. Překlad Dagmar Slavíkovská. Frýdek-Místek: Alpress, 2007, 222 s. Knižní hity. ISBN 978-80-7362-425-5

Možnosti využití textu

Přírodopis - 6. a 7. ročník, Enviromentální výchova

Zkušenosti s textem

S textem lze pracovat v literárních kroužcích, podvojným deníkem.

Text

Pokřtila jsem jí maminka Rita jako dědečkovu fenku... Šla se mnou lehkým krokem na svých krásných nohách a já jsem s ní tiše mluvila. Chtěla jsem, aby zůstala se mnou a já už nebyla sama.

A spaní s tím teploučkem v zádech bylo úžasné. Když jsem stála na čtyřech, přišla ke mně, strčila do mne čenichem a já se kutálela po zemi. Olizovala mě, byla jsem jejím mládětem, vytvořil se vztah matka – dítě, lišící se od kamarádství, které mezi námi bylo na začátku. Pro mne to bylo ještě úžasnější. Když nechtěla, abych něco udělala, vycenila zuby. Měla jsem například chuť obejmout ji kolem krku, ale ona ohrnula pysky a ukázala tesáky. Stáhla jsem paže zpět a ona se uklidnila. Rychle jsem se poučila, i když to bylo dost zarážející. Jakmile se jí nějaké mé chování nebo pohyb znelíbily, přišla ke mně s vrčením a povalila mě na zem. Vždycky jsem se při tom trochu bála, ale byl to strach z potrestání, jako u dítěte, kterého se dospělý chystá plácnout. I když tím to pokaždé skončilo. Jenom mě povalila na zem, rozkročila se nade mnou a chvíli tak zůstala. Já jsem si instinktivně lehla na záda a vyrazila krátké zvuky jako štěně, abych jí dala najevo: „Už nic nedělám, už se nehýbám.“ To bylo vše. Dovolila jsem jí, aby mě napomenula. Nikdy jsem nepochopila, co jsem vlastně udělala špatně, ale její přítomnost, její šedivý voňavý kožich mě za všechno odškodnil. Byl to týž pocit jako usínat zabořena v matčiných vlasech.

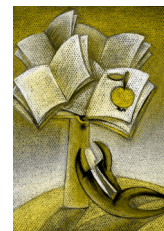
Bolest v zádech postupně polevovala, ale jednoho dne maminka Rita zaslechla nějaký zvuk, nevěděla jsem jaký, a utekla jsem do křoví. Protože já stála na místě, skočila na mne, popadla mě za límec a bez okolků mě odvěkla hodný kus stranou. Kolem mne se míhaly větve, ostružiní mi rozdíralo záda, která mě znovu rozbolela. Měla velkou sílu, o níž jsem předtím neměla tušení. Kus dál mě nechala a nespouštěla mě z očí. Lapala jsem po dechu, tentokrát dílem z bolesti a dílem ze štěstí. Ona mě chránila a já nevěděla před čím, jen ona něco slyšela! S konečnou platností jsem se stala jejím mládětem. Adoptovala mě.

Byla jsem zas schopná vydat se někam, kde bych ukradla něco k jídlu, ale měla jsem takový strach, že ji ztratím, že jsem zůstala na místě. Neměla jsem už nic k snědku, znovu jsem žvýkala listí, ohlodávala všechno, co jsem našla, zatímco ona čas od času zmizela, zřejmě šla na lov. Rozhodla jsem se to udělat jako ona, bylo to dokonce nutné. Když jsem se pak vrátila na místo, které jsme si zvolily, ona tam už nebyla. Vyla jsem, aby o mně věděla, a za nějakou chvíli jsem ji z dálky uslyšela. Musela jsem uvyknout myšlence, že ona jí sama a já též. To až do dne, kdy mi přinesla zajíce nebo králíka, už si nevzpomínám, visel jí z tlamy, hodila mi ho k nohám.

Byla jsem ohromena: „Ty mi dáváš najíst?“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Kořist byla napůl sežraná, zbyly jen kousky masa. Oškrabávala jsem je, jak jen to šlo, moc toho nebylo, ale byla jsem tak šťastná! Přinesla mi jídlo! Ohlodávala jsem ty kosti přímo před nosem jako zvíře. Pozorně se na mne dívala a jsem k ní hovořila:

Jsem šťastná, děkuji. Dala jsi mi najíst. Jsi moje maminka, že? Je to jisté, jsi má matka.....moje maminka Rita....

Bylo příjemné říct to slovo maminka. To zvíře bylo mým požehnáním, darem z nebes, který mi poslali rodiče. Byla jsem tak nevinná, tak instinktivní, že jsem přímo neuvěřitelným způsobem procházela vším nebezpečím. Kdybych se bála, kdybych při pohledu na ni utekla, možná by se tak nechovala a pronásledovala by mne. Byla to mladá osamělá vlčice, pravděpodobně zapuzená svou smečkou. Její chování bylo klasické, jak jsem se poučila léta později, když jsem se hlouběji zajímala o vlky. Musela si vytvořit rodinu. Při své naivitě bych se nenadála, kdyby se jednoho dne vytvořil druh, kterého si vybrala!

Jednoho dne se objevila v doprovodu velkého černého vlka. Ten mě nepozoroval jako Rita, ale rozběhl se rovnou ke mně a hrozivě cenil zuby. V té chvíli jsem myslela, že je všemu konec. Instinktivně jsem si lehla na záda, jak jsem to dělala s Ritou. Čekala jsem, že mě vlk kousne a odvede do křoví, ale vlčice na něj zavrčela a postavila se mezi nás. Velký černý vlk zaváhal, ještě pořád chtěl jít kupředu, a já jsem si v duchu říkala: „U sta hromů, jestli mě má matka neochrání, sežere mě.“ Tato zároveň halucinační a majestátní scéna zůstane navždy vryta v mé paměti. Maminka Rita zuřivě vrčela a útočně se k vlku blížila, až jej přinutila centimetr po centimetru ustoupit. S temným zavrčením a čenichem u země postoupila o dva kroky, a on rovněž ustoupil o dva kroky.

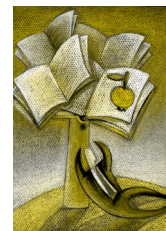
Neodvažovala jsem se pohnout, čekala jsem, až rozhodnou o svém osudu, ale pomalu jsem začala chápat, že mám vyhráno. Konečně mě přišla olízat a její chování naznačovalo tomu druhému: to je moje, musíš to pochopit. Pak ode mne poodešla a stále jej pozorovala. Přecházel z jedné strany na druhou, svou porážku přijímal těžce, a ten balet trval hodnou chvíli, snad hodinu, ztratila jsem pojem o čase. Nakonec se se vším smířil a vypadal, jako by dával najevo: když je to tak, tak už nic neříkám. A už si mě moc nevšímal.

Říkal jsem si, že jestli začne znovu, ona mě ochrání.

Prozatím se držel ve značné vzdálenosti. Ona mě olizovala, strkala do mě čenichem, očividně mu ukazovala, že mě ovládá. Potom šla k němu a udělala totéž. Drobné strkání čenichem, jako by jej škádlila. Začali si spolu hrát, jako kdybych tu nebyla. Hra trvala jen chvíli a pak spolu odešli a nechali mě samotnou.

Setmělo se a já jsem dostala strach, že se vlk najednou vrátí, a sám. Nezamhouřila jsem oka, dokud se spolu nevrátili a nelehli si jeden vedle druhého. Dostalo se mi několika olíznutí na tvář a na krk. Maminka Rita mě hlučně očichala, ještě několik postrčení čenichem, abych se svalila na zem, a pak se vrátila k němu. Zahájili jsme tak soužití, jež mělo určitá pravidla. Když jsem stála, snášela to, protože věděla, že nejsem v nebezpečí, ale její vlk se okamžitě vztyčil a vrčel, jako by mi něco hrozilo. Jeho zuby byly ohromné. S ním bylo lepší sedět nebo ležet. Chvilími mě popadla hrůza, srdce se mi málem zastavilo, dokud nezasáhla.

Hlavně jsem se mu nedívala do očí, to neměl rád, ale když jsem sklonila hlavu, přestal vrčel a odešel. Sklopit hlavu bylo znamení podřízenosti, kterému rozuměl, a já jsem to instinktivně dělala, protože jsem už měla stejnou zkušenost se svou vlčicí. Tahle výchova je poněkud jiná, ale přesto se trochu podobá té lidské. Je prostě přímější. Bylo mi jasné, že jestli na mne jeden nebo druhý vrčí, musím sklonit hlavu jako kárané dítě. Někdy jsem se pokusila zase se napřímit, protože jsem to prostě potřebovala. V tu chvíli se okamžitě ke mně rozběhl a já se svalila na zem a vyrazela krátké zvuky, jak jsem to dělala s ní, a on se zmateně zarazil. Když začal

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

výt, bylo to úplně jiné, než když to dělala ona, a já jsem si řekla: já nevyju stejně jako oni, jsem malá, je to normální, každý má svůj způsob.

Byli šťastní. Je divné říct něco takového, ale hráli si spolu a potom se pářili.

Jiné pravidlo našeho spolusoužití ve třech se týkalo potravy. Když Rita přinesla kořist, například jezevce, nedovolil mi, abych se k hostině přiblížila. Natáhla jsem ruku k masu a jeho tesáky se mihly nedaleko od mých prstů. Napřed se musel nakrmit on, pak ona a já měla právo na to, co zbylo. Když jsem přinesla něco já, například zeleninu utrženou v zahradě, oni se o to nezajímal. Jestliže jsem našťěstí našla maso, zařídila jsem to tak, že jsem je rozdělila na tři malé hromádky ještě dřív, než se vrátili. A každý se potom najedl ve svém koutku.

Jednoho dne odběhli lovit jako obvykle chvíli nato jsem zaslechla výstřel. Rita se vrátila velice rozrušená, obíhala mne kolem dokola, vztyčovala uši a naslouchala s čenichem vzhůru a zase mne obíhala. Viděla jsem, že je velmi neklidná, chvílemi zvedala packu a znehybněla v pozorném naslouchání. Snažila jsem se k ní přiblížit, ale ona nevydržela na místě. Přemýšlela jsem, co se stalo, proč se vrátila sama bez svého černého vlka.

Potom mě olizovala, strkala do mne čenichem, ale už se na mne nesoustředila, něco ji potrápilo a brzy odběhla. Nepochybně chtěla, abych ji následovala, ale já jsem to dlouho nedokázala, běžela příliš rychle.

Didaktický potenciál textu

1) Smysl textu a autorský záměr: o co důležitého v textu jde

Jedná se o pravdivý příběh sedmileté židovské dívky, která se sama uprostřed zuřící války vydá z Belgie směrem na východ, kam Němci odvezli její rodiče. Obrovské útrapy, jaké na neuvěřitelné cestě prodělá, ji poznamenají na celý život. V nejtěžších chvílích jí pomáhají přežít vlci, naproti tomu setkání s lidmi ji pokaždé přinese pouze stres, bolest a zklamání.

Nezvyklý a mimořádně působivý pohled na válku očima dítěte, které všechno intenzivně prožívá, ale nic plně nechápe, dokázala autorka ztvárnit tak přesvědčivě jen proto, že ho zakusila osobně.

Zásadní otázka, kterou příběh vyvolává je:

- Jak může člověk (malé dítě) přežít v nelidských podmínkách?
- Co se člověk naučí životem v extrémních podmínkách?

Nosné myšlenky:

Význam přátelství v době všudy přítomné světové války. Přátelství mezi zvířaty, a hlavně vlky je životu zachraňující, naopak mezi lidmi nepřátelské a ohrožující.

2) Čtenář a text

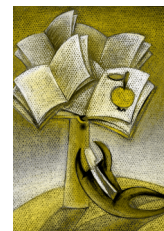
Přírodovědné informace:

Jsou zde popsány základní etologické prvky chování šelem psovitých (vlků) při pocitu ohrožení, projevy podřízenosti a nadřazenosti ve dvojici (smečce) a v dalších situacích

- Chování v případě nebezpečí a ohrožení
- Potrava a její dělení ve skupině.
- Život vlků v páru
- Obrana vlka
- Projevy vstřícného chování zvířat

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

- Komunikace vlků
- Prostředí vlka

Sociální aspekt

- Schopnost přežití člověka v době války v nelidských podmínkách
- Dovednost zůstat při životě a obstarat si nocleh, potravu
- Vytvoření kontaktu s živou bytostí, která v některých aspektech (kožich – vlasy matky) připomíná jednoho z rodičů
- Hranice, za které člověk dokáže jít z pocitu ohrožení, hladu (pojídání syrového masa)

Lidský aspekt

- Proces učení se nápodobou
- Naučené reakce – problém týraných dětí – po příchodu nového vlka přizpůsobené reakce
- Problematika vlčích dětí – dětí, kteří žili v extrémních podmínkách sociální izolace, bez kontaktu s lidmi

Emoční aspekt

- Vcítění se do pocitů ohrožovaného dítěte bez přátelství a kontaktu s vnějším civilizovaným světem
- Vytvoření rodičovského vztahu mezi člověkem a zvířetem
- Popis a odhalení pocitů u člověka vyskytujícího se v říši zvířat

3) Žánr textu a podání

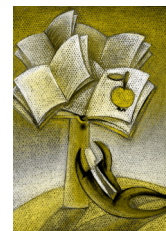
Jedná se o beletrii, která je podána čtenářům formou osobního vyprávění.

Začátek textu nás seznamuje s vlčicí, která je pojmenována Rita po zvířeti z osobní minulosti.

4) Jazykové prostředky

Příběh je vyprávěn v první osobě. Je zde málo přímé řeči. Příběh je nedokončen pro možné dokončení.

Kniha a příběh byl zfilmován.

Zdeněk Veselovský: Vydří život

VESELOVSKÝ, Zdeněk. *Vydří život*. Vesmír. 1998, č. 12.

Možnosti využití textu

Přírodopis

Zkušenosti s textem

Přírodopis, 6. nebo 7. ročník, učivo – obratlovci (savci) v ekosystému rybníka, šelmy

Text

Člověk má k vydře rozporuplný vztah. Většina lidí je při pozorování hrajících si vyder fascinována jejich neobyčejnou obratností a elegancí pohybů. Menšina, reprezentovaná rybáři, ji však natolik nenávidí, že ji ve jménu tržních mechanismů na velké části jejího areálu zcela vyhubila nebo stále hubí, a to i těmi nejkrutějšími metodami. Ač se vydra dožívá věku i přes 15 let, ve střední Evropě jen 15 % populace dosáhne věku vyššího než 3 roky. Ostatní vydry zahynou pod koly automobilů a bohužel i v železech.

Po zoologické stránce jsou vydry zástupci kunovitých šelem, které se před 20 miliony lety přizpůsobily vodnímu prostředí naprosto ojedinělým způsobem. Ve vodě jsou ztráty tělesného tepla třicetkrát větší než na vzduchu a většina vodních savců se chrání silnou tukovou vrstvou, která však velmi znesnadňuje pohyb na souši. Vydry si zachovaly obratnost a pohyblivost v obou prostředích, protože jejich jedinou izolací je vzduch zachycený v nesmírně husté srsti. Na jednom centimetru plochy těla jim roste až přes 50 000 chlupů, takže celé tělo vydry říční je pokryto 150 až 200 miliony chlupů, vydry mořské až 800 miliony. Mikroskopem zjistíme, že na povrchu chlupů jsou nápadné ostré šupiny, které jednotlivé chlupy navzájem pevně spojují a brání úniku vzduchu.

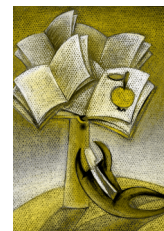
Námluvy vyder jsou spojeny s nesčetnými hrami a honičkami, odehrávajícími se zejména ve vodě, které jsou nezbytné k provokaci ovulace. Po několika kopulacích, opět většinou ve vodě, samice opustí samce a vyhledá si ve svém teritoriu nejkrytější noru, kterou na konci rozšíří v komůrku a tu pečlivě vystele nanošenou trávou. Doba březosti trvá 59–63 dnů a samice rodí většinou jen 1–3 mláďata. Ta po narození váží jen 80–100 g, mají srostlá víčka a uzavřené vnější zvukovody.

Zpočátku se řídí pouze čichem a hmatem, které je dovedou k matčiným strukům. Vydří mléko obsahuje – shodně s jinými vodními savci – až trojnásobně více tuků než mléko savců suchozemských. Kojení není zdaleka jedinou činností vydří matky. Před každým kojením samice intenzivně olizuje mláděti konečník a vývody močové trubice. Bez této masáže se mládě není schopno ani vymočit, ani vykálet. Výkaly i moč matka polyká. Úplné samostatnosti dosahují vydřata přibližně ve stáří 13 měsíců, kdy matku opouštějí.

Vydra se přizpůsobila životu ve vodním prostředí i složením potravy. Požírá vodní hmyz, raky, ryby, žáby, plazy, ptáky a savce. K zajištění výborného zdravotního stavu stačí každodenní úlovek od 0,4 do 0,9 kg. Celá životní strategie vyder je založena na schopnosti velmi intenzivně si hrát i v dospělém věku. Je to obrovský evoluční dar, protože hra výrazně usnadňuje učení a vede k rychlejšímu získávání znalostí nutných pro úspěšnou existenci. Vydří matka si s mláďaty hraje nejvydatněji v době jejich dospívání, kdy je prostřednictvím her nejen učí lovit kořist, ale vede je k mnoha dalším tělesným zdatnostem, které budou ve svém životě potřebovat.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

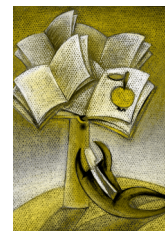
Didaktický potenciál textu

Jedná se o čtivý, spíše odborný text pro veřejnost zabývající se přírodovědnou tematikou. Autor používá některé odborné termíny, např. ovulace, kopulace, březost, teritorium, ale text neklade na čtenáře vysoké nároky. Je proto čitelný i pro mladší čtenáře ve věku 11 až 12 let.

Nosná myšlenka textu spočívá v tom, že je v něm vydra představena, jako živočich, který využívá hru k učení v jakémkoli svém životním cyklu.

V textu se dovídáme přírodovědné informace – zařazení vyder do systému, jejich evoluční vývoj, přizpůsobení prostředí, výživa, březost, počet mláďat a péče o ně. Jsou v něm i environmentální informace o zákonné ochraně vyder.

Text má i lidský aspekt, protože se v něm dovídáme o rozporuplném vztahu člověka k vydrám. Poskytuje čtenáři prostor k zamyšlení nad tím, jaké ponaučení si může z vydrího života vzít pro sebe.

Z. Martinová: Černobílý repelent

MARTINOVÁ, Z. Černobílý repelent. ABC. 2012, roč. 57, č. 9, s. 12-13.

Možnosti využití textu

Přírodopis, Praktikum z přírodovědných předmětů

Zkušenosti s textem

Přírodopis, 6.ročník, učivo – přizpůsobení živočichů prostředí

Text

Černé nebo bílé?

Jsou zebrы černé s bílými pruhy nebo bílé s černými pruhy? Dnes už to víme, vědci zjistili, že vyvíjející se mláďata v matčině děloze jsou zpočátku celá černá. Až později se jim na černém těle začnou objevovat bílé pruhy, které mnohdy nakonec svou šířkou převáží nad tmavým zbarvením.

Proč jsou zebrы pruhované?

Nápadné černobílé pruhování zeber leží vědcům v hlavě od okamžiku, kdy se s nimi poprvé setkali. Ke zdůvodnění, proč se u zeber vyvinulo tak neobvyklé zbarvení, v průběhu času navrhli několik teorií. Žádná z nich nemusí být nesprávná, ale žádná nebyla dosud potvrzena. Zpočátku se přírodovědci domnívali, že pruhy slouží k maskování zvířete v ostrých přechodech světla a stínů, podobně jako např. pruhování tygrů. Jenže většina zeber žije v otevřené krajině, kde žádné stíny nejsou a kde jsou černobílé pruhy naopak velmi nápadné.

Matení nepřítelů

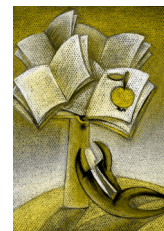
Pravděpodobnější se proto jeví pozdější teorie o matení predátorů. V běžícím stádě zeber se pruhy míhají, takže je nesnadné odlišit od sebe jednotlivá zvířata a rozpoznat jejich tvar. Útočící šelmě to znesnadňuje zaměření útoku na jedno určité zvíře. Vědci připouštějí i možnost, že pruhy pomáhají zebrám v horkém podnebí regulovat teplotu nebo že se podle nich jednotlivá zvířata navzájem poznávají. Ale stejně dobře se poznávají i jiní koňovití savci, přestože žádné pruhy nemají.

Dřevění koně v akci

Nyní přišli maďarští a švédští vědci se zcela novou myšlenkou – napadlo je, že by pruhy mohly sloužit k odpuzování bodavého hmyzu, především afrických much tse-tse. Svůj nápad prověřili pokusy, které prováděli v zemědělské oblasti maďarské pusty. Tam sice nežijí mouchy tse-tse, ale neméně obtížní bodaví ovádi. Aby vyzkoumali, jak jsou na tom koně různých barev, připravili jim na pastvině se skutečnými zvířaty stádečko dřevěných „koní“ – desky napodobující obrys koňského těla. Každý měl jiné zbarvení – od bílé přes strakatou až po černou. Nechyběly ani makety různě širokými pruhy. Desky natřeli lepem a pak už jen stačilo každé dva dny spočítat, kolik ovádů se na kterého „koně“ nacytalo. Výsledky byly překvapivé. Nejvíce ovádů se nalepilo na makety tmavě zbarvené, černé nebo hnědé. Od této barvy se odráží polarizované světlo (světelné paprsky se šíří jedním směrem), podobně jako od vodní hladiny. Ovádi toto polarizované světlo při hledání vody či kořisti dobře rozlišují a černě zbarvenou kořist proto snadno najdou. Naproti tomu od bílé barvy se odráží světlo nepolarizované, kdy světelné paprsky míří nahodile všemi směry. Bíle zbarvené předměty proto ovádi vidí – pokud vůbec –

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

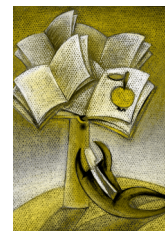
velmi špatně. A pokus tuto domněnku potvrdil, na bílé makety koní se jich přilepilo výrazně méně.

Pruhy v roli repelentu

Pruhované makety by teoreticky měly přitahovat ovády svou černou částí, ale překvapivě tomu tak není – pruhování „koně“ lákali ovády ze všech nejméně, přilepilo se na ně až desetkrát méně ovádů než na čistě černé. Důvod tohoto jevu si zatím vědci nedovedou vysvětlit, nabízí se však domněnka, že střídání polarizovaného a nepolarizovaného světla mate hmyz natolik, že se tomuto úkazu raději vyhýbají.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Mitchell Beazley: Neobyčejné ryby

BEAZLEY, Mitchell. *Království zvířat*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1993. 134 s. Radost z vědění. ISBN 80-00-00012-1.

Možnosti využití textu

Přírodopis, 6. ročník, Člověk a příroda, Ryby nebo Přizpůsobení živočichů prostředí

Zkušenosti s textem

Přírodopis – 7. ročník, doplnění učiva o rybách. Poutavý zajímavý text, který žáky bavil. Na základě přečteného se pokoušeli nakreslit popisované živočichy, jejich tvar srovnávali se skutečným vyobrazením v encyklopedii, využili atlasy ryb na Internetu.

Text

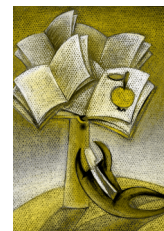
Za 400 milionů let, co ryby existují, vyvinula se u nich úžasná rozmanitost speciálních přizpůsobení různým prostředím, ve kterých žijí. Některé hlubinné ryby skrývající se v mořských propastech hlubokých přes 3 000 m mají velmi bizarní tvary. Naproti tomu tropické ryby korálových útesů hýří těmi nejzářivějšími barvami. Každá tato zvláštnost, ať je pro lidské oko ošklivá či krásná, je pro ryby životně důležitá.

Hlubinné ryby se musí vyrovnat se dvěma problémy: s hustotou vody a věčnou tmou. Velká hustota vody v hloubkách přes 180 m jim nevadí, protože její tlak je stejně velký jako tlak tekutin uvnitř těla ryb. Vzduchový měchýř mají tyto ryby buďto zakrnělý a naplněný tukem, nebo jej vůbec nemají. Jejich kostra je málo zkostnatělá, lehká. Mnohé hlubinné ryby mají světélkující orgány. Některé ryby si vytváří vlastní světlo pomocí struktur zvaných fotofory, umístěných na trupu. Jiné zase využívají světla vydávaného bakteriemi, žijícími na zvláštních orgánech na jejich tělech. Ryba je může buď odhalit, nebo zakrýt. Světelnými jevy také tyto ryby lákají jedince opačného pohlaví a také svou kořist. Mnohé hlubinné ryby mají slabé čelisti s velkými zuby. Jinou schopnost adaptace mají ploskozubci – korálové ryby. Mají naopak silné čelisti, kterými okusují kousky korálů, drtí je a po strávení měkkého těla korálovce vypuzují z těla obláčky vápencového prachu.

Živé duhové barvy korálových ryb vznikají kombinací černé, červené, oranžové a žluté. Pozoruhodná barvoměna, které jsou tyto ryby schopny, má význam pro jejich vzájemné dorozumívání. Některé jedovaté druhy svým výrazným zbarvením zase odrazují své nepřátele.

Pověstným dravcem je i malý trnobřich hltavý čili piraňa, který má ozubené čelisti. Představuje skutečnou hrozbu i pro tak velké živočichy, jako je člověk. Čtverzubci a ježáci se brání tím, že se nafouknou a vypadají dvakrát větší, než ve skutečnosti jsou – příliš velké sousto pro ryby, které je chtějí pohltnout. Napumpují totiž vzduch nebo vodu do vychlípeniny v jícnu, žaludku a střeva a obrátí se břichem vzhůru a vyplují na hladinu. Ovšem někdy se stane, že svůj obem již nedokážou zmenšit.

Mnohé ryby, např. mořští koníčky dosáhli mnohem pronikavější změny tvaru. Specializovaný vývoj prodělali i letouni. Pomocí nápadně zvětšených prsních ploutví plachtí vzduchem až několik metrů poté, co se mocným odrazem ocasu vymrštili nad hladinu. Tyto ryby obvykle nevyletí výše než 1,5 m, ale v příhodných podmínkách mohou dosáhnout vzdálenost až 7 m.

Zdeněk Košťál, Štěpán Neubauer, Vladimír Řehák: Útok na Evropu

KOŠTÁL, Zdeněk. *Neznámý svět: kapitoly o škůdcích*. 1. vyd. Praha, 1963.

Možnosti využití textu

Přírodopis – 7. ročník – Hmyz

Přírodopis – 6. ročník – čeleď Lilkovité

Zkušenosti s textem

Přírodopis 7. ročník – Hmyz, Přírodopis 6. ročník – čeleď Lilkovité

Text

Snad o žádném ze známějších škůdců nebylo popsáno tolik papíru jako o mandelince bramborové.

Známe její vývoj. Brouk přezimuje v zemi, vylézá na jaře, klade vajíčka a z nich se líhnou larvy. Larvy ožírají nať, dospívají, kuklí se v zemi. Pak vylézají noví brouci. A v teplejších oblastech se to ještě jednou opakuje.

Známe ji. Víme, jak vypadá. Oranžově žlutá vajíčka na spodní straně listu, červené larvy, oranžové larvy v půdě, pruhození, černožlutí brouci.

Víme, jak škodí.

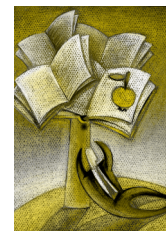
Dobrá, dobrá. Víte však jistě, jak se k nám dostala?

Ovšem, z Ameriky, ale musela přitom urazit dlouhou cestu. Historie pronikání mandelinky na východ je docela zajímavá. Snad by neškodilo dozvědět se o té mandelince bramborové přece jen trochu více.

Píše se rok 1824. Po amerických prériích se dosud prohánějí velká stáda bizonů, stále noví a noví osadníci přicházejí z východu a hledají na západě svůj nový domov. Pan Thomas Say, entomolog, popisuje v tu dobu rozličné druhy hmyzu, které našel v Severní Americe. Je mezi nimi také mandelinka bramborová. Odbývá ji ve své práci dosti stručně. Mandelinka bramborová je v té době úplně neškodný brouček. Nezná ji ani americký farmář, ani český sedlák, který si na pěstování brambor teprve začíná zvykat. Je začátek minulého století. Z hlediska mandelinky jakožto škůdce – hotový pravěk.

A na které rostlině ji vlastně ten pan Say našel? Nedá se nic dělat, budeme vás teď muset seznámit s několika latinskými názvy. *Solanum rostratum* se jmenuje ta planá rostlina, kterou se mandelinka živila, dokud to byl ještě hodný brouček a lidem neškodil. Tak vida, mandelinka nebyla na bramboru odjakživa. Však se také nepěstoval. Pěstovanému bramboru se latinsky říká *Solanum tuberosum*. Vidíte, zase *Solanum*. A druhů toho rodu je mnoho. Všechny patří do velké rodiny lilkovitých rostlin. Správně botanicky se tomu říká čeleď.

Pohroma přichází náhle a docela nečekaně. Z východních států USA přicházejí kolonisté na západ, do Nebrasky, do státu Colorado. To je tam, kde je ten, proslulý kaňon, o kterém jste se učili v zeměpise. Přivezli si s sebou bramborovou sadbu. Kdo by jim to mohl mít za zlé? To víte, opékané brambory chutnají lépe než placky z mouky. Člověk jí brambory rád – jejich hlízy. Mandelinka bramborová také ráda brambory – jejich nať.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Tahle nová potrava ji chutná mnohem lépe než plevel, na kterém doposud žila. Je jemnější, je šťavnatější. Je méně kyselá. Brambor, nová rostlina, těší se u ní stále větší a větší oblibě.

Někdy v roce 1859 přešla mandelinka na brambory a teprve se z ní stala opravdová „bramborová“ mandelinka. V té době přestala být nevinným broučkem. Na jeho místo nastoupil nový, nebezpečný škůdce. A člověk tomu sám napomohl.

A už krátce potom musel za to krutě pykat. Směr útoku se obrací především na východ. Brouk překonává tok řeky Missouri, dosahuje Mississippi. Zastaví mandelinku tento obrovský tok? Mandelinka není tak silná, aby se pustila do boje s tak velkou překážkou, jako je proud Mississippi. Ví si však rady, volí cestu vzduchem.

Je opravdu tak dobrým letcem? Mandelinka létá vzhůru skoro kolmo. Pak nabere vodorovný kurs. Ve výšce zachytí silný vítr a může plachtit celé dlouhé kilometry.

Píše se rok 1874. Na široké frontě dosáhl útočník Atlantického oceánu. Za patnáct let dospěli brouci k východnímu pobřeží Ameriky. Od místa, kde poprvé začali škodit, je dělí vzdálenost 3000 km.

Všem je jasné, že mandelinka půjde ještě dál. Daleko na východ za oceánem leží Evropa a v ní tisíce hektarů bramborových polí. Jak mandelinka zdolá Atlantický oceán?

Pomohl ji k tomu zase člověk. Ano, člověk vymyslel lodě. Mandelinka je malá a lodní kolosy jsou velké. Však už si na nich najde místo, kde se ukryje jako „černý pasažér“.

Přišla první světová válka. Lidé zapomněli na mandelinku. Měli jiné starosti. Pustili se do sebe se zápal, který mohli věnovat užitečnější věc. A když válka skončila, bylo už trochu pozdě. V roce 1922 objevili ve Francii v okolí města Bordoux již dosti rozsáhlá ohniska mandelinky. Ale mandelinka se tam musela dostat již dříve. Pravděpodobně přišla do jižní Francie už za války, s lodními transporty.

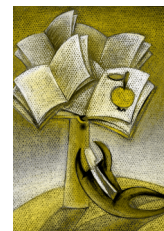
Přes všechna opatření mandelinka zaplavuje celou západní Evropu a proniká do Německa. Rok od roku se zvětšuje dobyté území a jeho hranice se posunují směrem na východ.

Přichází druhá světová válka. Historie lidského neštěstí i dalšího šíření mandelinky se opakuje. Mandelinka bramborová dosáhla našich hranic. Hranice, to je něco, co tenhle tvor vůbec nerespektuje.

V roce 1946 jsou zjištěna první ohniska na Chebsku. Trvale se zabydluje a proniká stále dál na východ. Tento druh již u nás plně zdomácněl, přizpůsobil se dokonale našim podmínkám, naší přírodě. Ale příroda se také přizpůsobila jemu. Stává se z něho škůdce. V letech, kdy má podmínky příznivé pro svůj vývoj, více se rozmnožuje. Ale to my již známe a dovedeme se na to připravit. Jsou však i roky pro mandelinku nepříznivé. Rovnováha se pomalu ustaluje.

Musíme však být neustále ve střehu. Zatím je to stále člověk, který nese plnou odpovědnost za výskyt mandelinky. Člověk, který si tu celou věc s mandelinkou vlastně sám spískal.

V roce 1859 ve státu Colorado.

Paul de Kruif: Pasteur

DE KRUIF, Paul. *Lovci mikrobů*. 14. vyd., v MF 1. vyd. Praha: Orbis, 1959. 229, [3] s. Věda mládeži; Sv. 60.

Možnosti využití textu

Přírodopis 7. ročník - mikroorganismy,
Chemie 8. ročník - pasterizace,
Přírodopis 8. ročník - očkování

Zkušenosti s textem

Přírodopis 7. ročník - mikroorganismy, Chemie 8. ročník - pasterizace, Přírodopis 8. ročník - očkování

Text

Mikrobi jsou nebezpeční.

Roku 1831 byla honba za mikroby na mrtvém bodě. Neviditelní živočichové upadli v nemilost a zapomnění, zatímco ostatní vědy rychle kráčely kupředu. Nikdo nepřišel, aby dokázal světu, že tato nepatrná zvířátka mohou vykonat užitečné dílo, na něž by nestačil ani nejsložitější parní stroj, nikdo neupozornil na chmurnou skutečnost, že tito prokletí mikrobi mohou tajuplně a v tichosti usmrtit miliony lidí, že jsou strašlivějšími nástroji smrti než gilotina nebo dělo od Waterloo.

Kteréhosi dne v říjnu 1831 vyrazil zděšený devítiletý chlapec ze zástupu, který se tlačil u dveří venkovské kovárny v jedné vesnici v horách východní Francie. Skrže ustrašený, vzrušený šepot lidí zaslechl chlapec praskavé syčení s-s-s-z do běla rozžhaveného železa na lidském těle, a toto děsivé syčení bylo provázeno bolestným sténáním. Obětí byl sedlák Nicole. Byl právě pokousán vzteklým vlkem, který pobíhal po vsi, vyl a z tlamy mu kapala jedovatá pěna. Chlapec, který od této podívané utekl, byl Louis Pasteur, syn koželuha z Arbois.

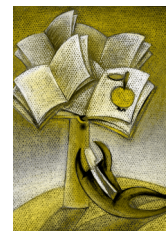
„Proč se vlk nebo pes vztekne, tatínku? – Proč umírají lidé, kousnutí vzteklým psem?“ tázal se Louis. Jeho otec, koželuha, býval šikovatelem v Napoleonově vojsku.

Viděl desetitisíce lidí umírat na bojišti, ale nevěděl, proč lidé umírají na vzteklinu. „Možná, že do vzteklého vlka vešel ďábel, a chce-li bůh, abys umřel, umřeš, a nikdo ti nepomůže,“ tak nějak odpověděl zbožný koželuha. Stejně mohl odpovědět nejdražší vědec i nejdražší lékař na světě. V roce 1831 ještě nikdo nevěděl, proč umírají lidé, které kousl vzteklý pes, příčina této nemoci byla zcela neznámá a tajemná.

Touto událostí byl poděšen víc a vzpomínka na to ho strašila déle, že se nad tím zamýšlel, že cítil spálené maso a slyšel skřeky tisíckrát živěji, než kterýkoliv jiný chlapec.

Zatím se zdálo takřka jisté, že naše drobná zvířátka jsou odsouzena navždy se uchýlit do ústraní jako blboun nezapadlý a jiná zapomenutá zvířata. Švéd Linné, preveliký milovník příhrádek, který se něco nalopotil, aby veškeré živočišstvo zařadil do obrovského lístkového katalogu, spráskl ruce při pouhém pomyšlení, že by se někdo ubíral studiem drobných zvířátek.

Pasteur jednou pozoroval mikroby žlutého másla hemžící se pod drobnohledem. „Tu je něco nového – uprostřed kapky jsou živé a hýbou se o sto šest.“ Jemně, přesně a trochu bezděčně postrčil vzorek tak, aby přišel pod čočky okraj kapky... „Ale zde u okraje se nehýbají, leží strnule jako mrtvolky.“ Tak tomu bylo u všech vzorků, jež prohlédl. Vykřikl: „Vzduch je zabíjí!“ a nepochyboval, že učinil důležitý objev. „Je to první příklad živočichů žijících bez vzduchu!“

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Šest let potom bojoval Pasteur s chorobami bource morušového, který zajišťoval obživu hedvábnickému kraji jižní Francie. Velmi brzy našel mikroba této nemoci.

Dělal podivné zkoušky, které trvaly plná tři léta. Naplnil láhve do poloviny mlékem nebo močí. Ponořil je do vařící vody a zatavil úzká hrdla v prudkém plameni – a potom je, opatroval několik let. Konečně je otevřel, aby dokázal, že moč i mléko jsou dokonale konzervovány, že vzduch nad tekutinou v láhvích má ještě skoro všechen svůj kyslík – po mikrobech ani stopy, mléko skoro bezvadné! V jiných lahvích s močí a mlékem, jež odstavil bez vaření, nechal zárodky rozmnožit se v tiché roje, a když zkoušel, kolik je tam kyslíku, zjistil, že byl skoro spotřebován – mikroby ho spotřebovali na spálení, rozrušení látky, jíž se živili.

Pasteur byl představen císaři Napoleonovi III. Pověděl tomuto snílkovi, že jeho nejvyšší ctižádostí je najít mikroba, o němž byl přesvědčen, že je příčinou nemoci.

V Paříži měl veřejnou přednášku na vědeckém večírku na Sorbonně. Tajemně zatemnil síň, a najednou vystřelil tmou jasný paprsek světla. „Hledte na ty tisíce tančících částíček prachu v dráze tohoto paprsku, vzduch v této místnosti je pln těchto drobných smítek prachu, tisíců takových nic, která však nesmíte nikdy přezírat, protože někdy přinášejí nemoc i smrt, tyfus, cholera, žlutou zimnici a jiné morové rány.“

Celá Francie, počínaje císařem, byla u vytržení nad Pasteurem a jeho mikroby.

Roku 1880 studoval teninkého mikroba, který zabíjí kuřata nemocí, zvanou slepičí mor. A když viděl, že se ty tančící tečky rozmnožují v několika hodinách v milióny, ukápl kapičku na chlebovou kůrku a nakrmil jí kuře. Za několik hodin nešťastné kuře přestalo pít, nechtělo žrát, peří mu vypadalo a druhý den bylo mrtvé. Jednoho dne při úklidu laboratoře řekl Pasteur svému asistentovi: „V této láhvi jistě ještě žijí mikrobi slepičího moru – jsou sice několik neděl staré – pravda, ale přesto zkusme vstříknout pár kapek do několika kuřat...“ Kuřata hned onemocněla, byla ospalá. Když však druhý den ráno přišel Pasteur do laboratoře, aby se na ně podíval a položil je na operační stůl – nepochyboval, že jsou mrtvá – našel je zdravá a čilá! Ale čas jeho pravého objevu ještě nenadešel. Druhý den odjel s rodinou na dovolenou a na kuřata, která svěřil hlídači, zapomněl...

Až jednou Pasteur nařídil svému laborantovi: „Přineste několik nových zdravých kuřat a připravte je k očkování.“

„Ale máme jich jen několik nepoužitých, pane Pasteure, pamatujete se, že jsme před vaším odjezdem vzali poslední – naočkoval jste jim starou kulturu, onemocněla, ale nepošla.“

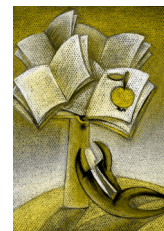
„No dobrá,“ povídal, „přineste zbylá čerstvá kuřata a také několik už použitých.“ Asistent nastříkal šťávu s miliony zárodků do prsních svalů kuřat. Druhý den ráno, když přišel do laboratoře, byl ve velkém údivu. „Hledte,“ pravil Pasteur svým asistentům. „Čerstvá kuřata, která jsme včera očkovali, už pošla, jak má být... Ale teď se podívejte na toto: jsou to kuřata, která se už jednou, před měsícem, zotavila po vstříknutí mikrobů staré kultury... Dostala stejnou vražednou dávku – ale jen se na ně podívejte – přestála tu vražednou dávku dokonale – jsou čilá... žerou...!“ Všichni zkoprněli.

Potom Pasteur vybuchl: „Cožpak nechápete? Postačí jen nechat naše virulentní mikroby v lahvích zestárnout a nepřeočkovávat je denně. Když mikrobi stárnou... kuřata po nich onemocní... ale jen lehce... a když se uzdraví, snesou nejvirulentnější mikroby... Poštěstilo se nám – Toť můj nejvzácnější objev – objevil jsem vakcínu, mnohem jistější a vědecktější, než je vakcína proti neštovicím. Užijeme ji proti sněti... proti všem nakažlivým nemocem... Budeme zachraňovat životy.“

A tak se také stalo. Pasteur ještě objevil vakcínu proti vzteklině a ...

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Bill Bryson: Buňky

BRYSON, Bill. *Stručná historie téměř všeho*. Hodkovičky [Praha]: PRAGMA, 2005, 504 s. ISBN 80-720-5181-4.

Možnosti využití textu

Přírodopis

Zkušenosti s textem

Přírodopis, 8. ročník, učivo – stavba buňky, genetika

Text

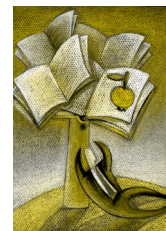
Na začátku je jediná buňka. První buňka se rozdělí a stanou se z ní dvě a ze dvou čtyři a tak dále. Po sedmačtyřiceti zdvojeních máte ve svém těle deset tisíc bilionů buněk a jste připraveni vyskočit vpřed jako lidská bytost. A každá z těchto buněk ví přesně, co má dělat, aby vás držela při životě a pečovala o vás od okamžiku početí po váš poslední výdech.

Před svými buňkami nemáte žádné tajemství. Vědí o vás mnohem více než vy. Každá buňka si nese kopii kompletního genetického kódu, také zná všechny ostatní práce v těle.

Své buňky si můžete představit jako zemi s deseti tisíci biliony občanů, z nichž každý se věnuje konkrétním způsobem vašemu celkovému blahu. Není nic, co by pro vás buňky neudělaly. Umožňují vám, abyste vstali, natáhli se a poskočili si. Když jíte, extrahují živiny, rozdělují energii a likvidují odpad – dělají všechno, co jste se učili v biologii na základní škole – ale také pamatují na to, aby vás přiměly mít hlad a odměnily vás příjemnými pocity poté, takže se nezapomenete zase najíst. Starají se o to, aby vaše vlasy rostly, uši se promazávaly mazem a mozek tiše předl. Vyskočí na vaši obranu v okamžiku, kdy jste ohroženi. Bez váhání za vás zemřou – dělají to miliardy buněk každý den. A ani jednou jste jim za ta léta nepoděkovali. Využijme tedy tohoto okamžiku podívejme se na ně s obdivem a úctou, které si zaslouží.

Podle belgického biochemika Christiana de Duve máte „několik málo set“ různých typů buněk, které se liší svým rozměrem a tvarem, od nervových, jejichž vlákna mohou dosahovat několika desítek centimetrů, po drobné červené krvinky diskovitého tvaru a tyčinkovité fotobuňky, které nám pomáhají s viděním. Mají také bohatou škálu velikostí. Nikde to není tak šokující jako v okamžiku početí, kdy jediná spermie útočí na vajíčko pětadesátisíckrát větší, než je ona. Avšak v průměru je lidská buňka asi dvacet mikronů široká – to je asi dvě setiny milimetru – což je příliš málo na to, abychom ji mohli vidět, ale dost prostorná na to, aby mohla pojmout složité struktury, jako jsou mitochondrie a miliony milionů molekul. Buňky se rovněž liší v živosti. Všechny kožní buňky jsou mrtvé. Je to poněkud rozčilující představa, když si uvědomíte, že každý centimetr vašeho povrchu je mrtvý. Pokud jste dospělý člověk průměrné velikosti, vláčíte s sebou dva a čtvrt kilogramu mrtvé kůže, z níž se každý den odlupuje několik miliard malých kousíčků. Přejděte prstem po zaprášené polici a nakreslíte jste vzorek velké části staré kůže.

Většina živých buněk zřídka žije déle než měsíc, existují však významné výjimky. Jaterní buňky žijí léta, i když jejich vnitřní komponenty se mohou obnovovat každých pár dnů. Mozkové buňky vydrží tolik jako vy. Při narození dostanete asi sto miliard buněk a do smrti už žádná nepřibude. Odhaduje se, že ztrácíme asi pět set mozkových buněk za hodinu, a proto, jestliže chcete něco vážného promyslet, není na co čekat, nesmíte svůj čas promarnit. Dobrou zprávou je, že jednotlivé komponenty vašich mozkových buněk jsou neustále obnovovány, takže podobně jako u jaterních buněk žádná část z nich není pravděpodobně starší než jeden mě-

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

síc. Tvrdí se, že v nás není jediný kousek – ani jediná molekula – který byl naší součástí před devíti lety. Možná to tak nevnímáme, ale na buněčné úrovni jsme všichni děti.

Ať je velikost a tvar buněk jakýkoli, téměř všechny jsou v podstatě stavěny podle stejného plánu. Mají vnější obal neboli membránu, jádro, v němž sídlí potřebná genetická informace, abyste mohli pokračovat ve svém životě, a mezi těmito dvěma částmi buňky je rušný prostor zvaný cytoplazma. Membrána není, jak si většina z nás představuje, trvanlivý pružný obal, něco, k jehož protržení byste potřebovali ostrý špendlík nebo jehlu. Tvoří ji druh tukového materiálu známého jako lipid, který má konzistenci podobnou jako „lehký strojní olej“, abych citoval Schwerina B. Nulanda. Pokud se vám to zdá překvapivě nehmotné, mějte na mysli, že na mikroskopické úrovni se všechno chová jinak. Na molekulární úrovni se voda stává druhem trvanlivého gelu a lipid je jako železo.

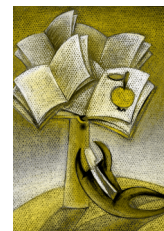
Kdybyste mohli buňku navštívit, nelíbilo by se vám to. V měřítku, kde atomy mají velikost hrášků, by buňka měla velikost koule o přibližném průměru osmi set metrů podepírané složitou koustou z nosníků nazývanou cytoskelet. Uvnitř jsou miliony a miliony objektů, některých velkých jako basketbalové míče, jiných jako automobily, svištících kolem jako kulky. Nenašli byste tam místo, kde byste mohli stát, aniž byste byli zasaženi ze všech směrů tisíckrát za vteřinu a rozerváni. I pro pracovníky na plný úvazek je buňka nebezpečné místo. Každý pramen DNA je v průměru napadán nebo poškozen jednou za 8.4 vteřiny – desettisíckrát denně – chemikáliemi a dalšími činidly, které vniknou dovnitř nebo ji nedbale proříznou. Každá z těchto ran musí být okamžitě spravena, pokud nemá dojít ke zničení buňky.

Když buňky nejsou potřebné, umírají a dalo by se říct s velkou důstojností. Odhodí veškeré podpěry a spojnice, které je drží pohromadě, a tiše zničí své součástky. Tento proces nazýváme jako apoptózu neboli programovou buněčnou smrt.

Někdy se stává, že se buňce nepodaří zahynout předepsaným způsobem, ale začne se divoce dělit a množit. Výsledek nazýváme rakovinou. Rakovinné buňky jsou ve skutečnosti jen zmatené buňky. Buňky dělají tuto chybu docela pravidelně, ale tělo má složité mechanismy, které se s tím vypořádají. Jen velmi zřídka se stává, že se proces vymkne kontrole. V průměru u lidí dojde k jednomu fatálnímu zhoubnému bujení na každých 100 milionů miliard buněčných dělení. Rakovina je smůla v každém smyslu tohoto pojmu.

Zázrak buněk nespočívá v tom, že se občas něco zvrtně, ale že všechno hladce celé desítky let nepřetržitě zvládají. Dosahují toho tak, že neustále vysílají a sledují proudy zpráv ze všech koutů těla: instrukce, dotazy, opravy, žádosti o pomoc, poslední informace, pokyny k dělení nebo úmrtí.

Snad nejpozoruhodnější je to, že jde jen o náhodný horečný čin, řadu nekonečných setkání neřízených ničím větším než základními pravidly přitažlivosti a odpudivosti. Za činností buněk rozhodně není žádné myšlení. Všechno se prostě jen děje, hladce a opakovaně a tak spolehlivě, že si to zřídka kdy uvědomujeme, a přece nějak výsledkem toho všeho je nejen pořádek v buňce, ale také dokonalá harmonie v celém organismu.

Zdeněk Kukal: Geologická paměť krajiny

KUKAL, Zdeněk, Jan NĚMEC a Karel POŠMOURNÝ. *Geologická paměť krajiny*. Vyd. 1. Praha: Česká geologická služba, 2005, 222 s. ISBN 80-707-5654-3.

Možnosti využití textu

Přírodopis 9. ročník – Vnější geologické děje,
Enviromentální výchova – Antropogenní vliv člověka na krajinu,
Chemie 8. ročník – Oddělování složek směsí

Zkušební s textem

Přírodopis 9. ročník – Vnější geologické děje,
Enviromentální výchova – Antropogenní vliv člověka na krajinu,
Chemie 8. ročník – Oddělování složek směsí

Text

Sedimentace

Zrychlí-li se někde eroze, zrychlí se jinde sedimentace. Obojí značně ovlivňuje svou činností člověk. Dokazuje to i několik případů z naší republiky: V přehradních nádržích sedimentuje jíl rychleji než v přírodních jezerech. Ve slapské nádrži, nechanické a lipenské nádrži se usadí za rok 2 až 20 cm jílu. Průměr pro evropská přírodní jezera je až stokrát nižší. V šumavských le-
dovcových jezerech se za posledních 200 let postupně zrychlovala sedimentace na pětinašobek vlivem odlesňování, obdělávání polí a růstu průmyslu.

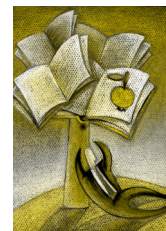
Eolická sedimentace, jinak zvaná atmosférická depozice, je dobrým indikátorem lidské činnosti. Její rychlost se zvýší proti průměru dokonce více než stokrát v hustě obydlených a průmyslových oblastech. Například roční průměr rychlosti vzdušného spadu pro Prahu je 600 cm za 1000 let, pro severočeský hnědouhelný revír dokonce 1400 cm za 1000 let, zatímco dlouhodobý průměr pro Evropu je pouze 4 cm za 1000 let.

Krajina s lidmi, lidé s krajinou

Paměť české krajiny sahá daleko do minulosti a jsou v ní zaznamenány geologické pochody od starohor do čtvrtohor, zhruba za nepředstavitelně dlouhé období miliardy let. Éra lidstva a jejího vlivu na krajinu je z tohoto pohledu skutečně jen okamžikem. Přesto se člověku mnohdy podařilo krajinu nejen pozměnit, ale někdy zcela přeměnit. Geologové a geomorfologové proto zavedli pro takto ovlivněnou krajinu termín Krajina antropogenní. Příkladů známe mnoho. Je to třeba krajina hustě zalidněná, s městskou zástavbou. Je to krajina Podkrušnohoří, kde 90 % krajiny zcela změnila lidská činnost. Je to krajina ostravsko-karvinského revíru se svými doly, haldami a poddolovanými územími. To jsou ty nejnázornější příklady z našeho území. Patří sem však i oblasti, kde se dříve prováděly meliorace, napřimovaly vodní toky, odvodňovaly mokřady. Reliéf krajiny ovlivňují kamenolomy, které z povrchu mohou zcela odstranit kdysi nápadné vyvýšeniny.

Je prokázáno že:

a) Člověk urychluje erozi, a to mnohdy velmi výrazně, v extrémních případech až stokrát. (Zde připojíme nové výsledky analýzy nebezpečí eroze půd, které dokazují, že v naší republice je ohroženo vodní erozí nejméně 50% zemědělských půd. Přímé ohrožení tak hrozí půdám na ploše přibližně 1,4miliónu hektarů.)

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

b) Člověk urychluje sedimentaci v umělých nádržích. Je to známo z nádrží přehradních, které ohrožuje zanášení uloženinami erodovanými na horním toku Vltavy. Platí to ovšem i pro malé nádrže. V ČR je téměř 25 000 malých vodních nádrží, v nichž je asi 420 mil. m³ vody. V nich se uložilo na 200 mil. m³ sedimentů, což znamená, že mnoho z nich je téměř zazemněných a nevyužitelných.

c) Člověk urychluje eolickou sedimentaci, jinak nazývanou i atmosférická depozice. Viz výše.

d) Člověk svou činností nesmírně urychluje erozní i akumulární procesy. Vyhlobených, struh, výkopů, umělých řečišť trvá roky až desetiletí, zatímco přírodě nejméně tisíciletí.

e) Člověk přetváří krajinu plošným odvodňováním, zkracováním říční sítě, úpravami koryt toků a proměnami říčních niv.

Srovnání sil:

- Při těžbě nerostných surovin povrchovým způsobem bylo v roce 2000 přemístěno celkem 230 mil. m³ materiálů

Obrovské množství hornin a zemi bylo přemístěno při lineárních stavbách (př. při stavbě dálnice D1 mezi Prahou a slovenskými hranicemi bylo přemístěno 26 mil. m³ materiálu, což odpovídá ročnímu průměru 2-3miliony m³. V současné době je odhadováno, že se v ČR přemísťuje 100mil m³ ročně.

Jdeme tedy srovnávat: intenzity antropogenního a přírodního přemísťování povrchových materiálů v ČR:

ČLOVĚK : PŘÍRODĚ = 330 mil. m³ : 4 mil. m³

Čili člověk přemísťuje ročně více než 80krát větší množství materiálu z povrchu než přírodní procesy.

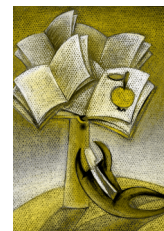
Čili: současná krajina je z hlediska přemísťování materiálů ovlivněna 80krát víc člověkem než přírodou.

V ČR se přemísťuje 33m³ materiálů na obyvatele ročně. To převyšuje více než desetkrát světový průměr (3 m³ ročně) a více než dvakrát údaj pro Spojené státy (14 m³).

A tak vznikl termín antropogenní reliéf. Definován jako: „Je to část zemského povrchu, kterou tvoří soubor antropogenních forem reliéfu. Takový reliéf se tvoří pomocí antropogenních geomorfologických a geologických procesů.“

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Zdeněk Kukul: Geologická abeceda

KUKAL, Zdeněk. *Geologická abeceda*: [tajemství Země v rýmech a obrázcích]. 1. vyd. Praha: Česká geologická služba, 2010 [i.e. 2011]. 95 s. ISBN 978-80-204-2450-1.

Možnosti využití textu

Chemie 9. ročník – Paliva

Přírodopis 9. ročník – Fosilní horniny, 7. ročník – Přesličky, plavuně

Zkušenosti s textem

Knihu vřele doporučuji – je určena pro dětské čtenáře a je v našich poměrech unikátní knížkou. Autor se snaží předat dětem základní poznatky o geologii srozumitelným způsobem, a nadto vtipně a poutavě. Každé písmeno abecedy je doprovázeno básničkou, odborným textem, otázkou a velmi hezkými kresbami Heleny Neubertové.

Text

U
Dokázal nám vzácný nález,
že u Plzně, Ostravy a Kladna
karbonský vybuchel prales.
V něm rostly přesličky, plavuně a kapradě,
byli to obři v pravěké zahradě.
Dlouho pak pod tlakem jejich pně tuhly,
dnes je z nich hromada černého uhlí.

Uhlí

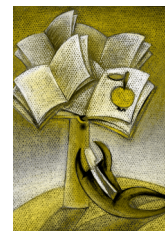
To, že kusy kamene hoří, poznali již naši předkové. Ale teprve když průmysl začal spotřebovávat spousty paliva, stalo se uhlí jednou z nejcennějších surovin. Téměř všechno uhlí vzniklo z rostlin. V teplém a vlhkém podnebí rostliny napadaly do močálů, přikryl je jíl a písek a přeměna na uhlí začala. Napřed se vytvořila rašelina, která sice také hoří, ale příliš nevyhřívá. Po miliony let pak vznikalo hnědé uhlí. Jeho barva je opravdu tmavohnědá a někdy na jeho kusech ještě rozpoznáme zbytky rostlin. Naše ložiska hnědé uhlí třetihorního stáří v Podkrušnohoří jsou obrovská a zásoby stačí nejméně na několik desítek let.

Jestliže pokračovala přeměna rostlin na uhlí dále, a působila-li k tomu ještě vyšší teplota a tlak, vzniklo uhlí černé. Dříve jsme mu říkali kamenné uhlí. Černé uhlí hoří dobře, jeho spalováním se krásně ohřejeme, a navíc po něm zůstává málo popela. Ložiska černého uhlí jsou starší než ložiska uhlí hnědé. Vznikala na konci prvohor, v karbonu a v permu, největší máme na Ostravsku a Karvinsku. Dříve se černé uhlí těžilo i ve středních a západních Čechách, na Kladensku a Plzeňsku. Nejlépe hoří antracit, ten má nad 90% uhlík a tvořil se stovky miliónů let.

Je uhlí nerostem, nebo horninou?

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Kristýna Dušková: Životu nebezpečné mýdlo

<http://media.novinky.cz/archiv/Index/Styl/9500.html>

Možnosti využití textu

Chemie 9. ročník - Lipidy

Zkušenosti s textem

Práce s textem formou podvojného deníku.

Žáci si uvědomí historii vzniku mýdla a zjistí rozporuplné informace o mýdlu.

Text

Do devatenáctého století lidé voňavé mýdlo neznali. K osobní hygieně sloužily pouze navlhčené hadříky a mnohdy ani to ne. Za jakési předchůdce mýdla se dá označit popel či dokonce moč. Prádlo se pralo tak, že se špína buďto vytloukala dřevěnými palicemi, nebo drhla pomocí kamenů v potoce.

Dokonce ani staří, vznešení Římané nevoněli čistotou. Ve starém Římě byly samozřejmostí nádoby na moč kolemjdoucích. Tu využívali majitelé prádelen. K mytí se však mýdlo začalo využívat až mnohem později, kdy se také stalo předmětem obchodu.

Historie mýdla. Úplně první zprávy o jeho použití pocházejí z Babylonie kolem třetího tisíciletí před Kristem. Tehdy se mýdlo vyrábělo ze směsi oleje a dřevěného popela. V dalších stoletích se k praní používala hlínka nebo kořen mydlíce lékařské, která obsahuje saponin (ve vodě pěnění).

Do Evropy se mýdlo dostalo spolu s Araby. Nejprve se rozšířilo do Španělska. Centry obchodu s mýdlem byly především Benátky, Marseille (odtud ono slavné „marseilleské mýdlo“) a Janov. I přes neustálé zdokonalování výroby mýdla se středověká hygiena příliš neměnila. Teprve v devatenáctém století se mýdlo dostalo zasloužené pozornosti (před tím bylo výsadou majetnějších). Dnešní mýdla jsou směsí vyšších mastných kyselin. Vyrábějí se z pryskyřice, nejrozličnějších chemických přísad a barviv. Účinek mýdla spočívá zejména ve smáčecí i emulgační schopnosti. Odstraní i látky, které nerozpouští.

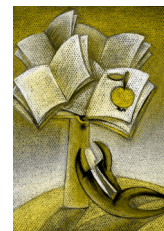
I dnes mýdlo přináší smrt! Obvykle se vyrábí mýdla draselná (většinou mazlavá), sodná (tuhá) a amonná (používají se jako přísady do mýdel draselných a sodných). V současné době trh nabízí různé druhy mýdel: jemná dětská, dámská i pánská parfémovaná, s abrazivními částicemi, s výtažky rostlin (nejčastěji růže, lípa, meduňka), antiseptická, hydratační, pleťová odličovací mýdla... Velmi nebezpečné je mýdlo rtuťové. Dříve se používalo pro své antiseptické účinky. Později se stalo oblíbeným kosmetickým přípravkem lidí s tmavou pletí. Má totiž výrazné zesvětlující účinky. Afričané si namydli celé tělo a nechali působit přes noc. Ráno byla jejich kůže o pár odstínů světlejší. Toto mýdlo je zdraví škodlivé, protože se do těla dostává jedovatá rtuť, která může poškodit centrální nervový systém, řadu orgánů a dokonce i embryo.

Další rizika používání mýdla... Přestože lidstvo donedávna žilo v přesvědčení, že si stačí umýt ruce mýdlem, a bakterie nemají šanci, vědci zjistili, že tomu tak není. Především u používání mýdel tuhých hrozí nebezpečí přenosu bakterií.

A tak používání tuhého mýdla na veřejných záchodech téměř ztrácí svůj význam. Dobré není ani příliš časté mytí. Narušuje se tak ochranná vrstva pokožky, což se může stát příčinou nejrozličnějších kožních chorob. Ochranná vrstva pokožky je totiž kyselá a bakterie se množí v zása-

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

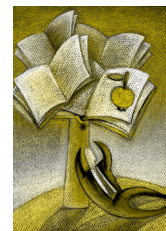
ditém prostředí. Po umytí mýdlem pokožce trvá téměř tři hodiny, než obnoví svůj ochranný plášť (nejjemnější jsou mýdla s pH 5,5). Dokonce ani mastná pleť obličeje by neměla být přehnaně omývána, protože po přílišném odmaštění začne produkovat více mazu.

Navzdory všemu je mýdlo nejpoužívanějším kosmetickým přípravkem na celém světě. Umýt si před jídlem ruce se stalo dobrým zvykem, použít sprchový gel a sprchu po únavném dni je nutností... Nic se však nemá přehánět. Ani s mýdlem.

Kristýna Dušková (mail@godotka.cz) - 23.11.2001spisovatelka

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Markéta Baňková: Poradna slípky Jarmily

BAŇKOVÁ, Markéta. *Straka v říši entropie*. Praha: Petr Prchal, 2010, 137 s. ISBN 978-808-7003-268. s. 51 – 59

Možnosti využití textu

Vzdělávací oblast – Člověk a příroda, předmět – Fyzika, téma – Newtonovy pohybové zákony

Zkušenosti s textem

Fyzika 6. ročník, učivo Newtonovy pohybové zákony.

S textem jsme pracovali po probrání učiva, použitá metoda – čtení s předvídáním (žáci vyplňovali tabulku, shrnovali jednou větou problém i radu), vizualizace textu (žáci tvořili komiks nebo jeden obrázek z komiksu).

Text

Milá Jarmilo!

Doslechla jsem se, že otevíráš poradnu, a tak budu asi jedna z prvních, kdo Ti píše. Mám problém se svým mužem. Kdysi to byl jezevec jako buk – ztepilý, bystrý, hbitý, kožich lesklý, oči blyštivé, bystrým duchem i vtipem sršel. Dala jsem mu přednost před jinými... Ale pak? Za těch pár let, co je mým mužem, se změnil. Leží v noře na kanapi, nikam nechodí, nic nedělá, jen se nechá obsluhovat. Pořád mne kritizuje, nádobí že prý není umyto, sám ho ale neumyje. Přitom není spokojený ani sám – nelíbí se mu, že ztloustl, ale není divu, když se nehýbe. Začal dokonce pít – nejen vodu, ale i alkohol a to pak bývá ještě horší. Když se napije, leží dál na kanapi, škytá, krká, nebo i křičí. S takovým budižkničemu už šťastná nejsem, ale máme spolu děti, a tak nevím, co mám dělat.

Porad'! Jezevčice Elsa

Milá Elso!

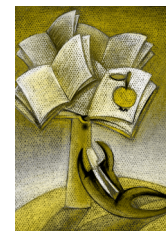
Má poradna se týká fyzikálních záležitostí a problém, s nímž se na mne obrácíš, nespadá do mé kompetence. Ale protože vím, že u vás v lese už žádná jiná poradna není, pokusím se Ti pomoci aspoň tím, co znám. Na Tvého muže zřejmě působí vliv Newtonových zákonů, respektive zákona setrvačnosti. Ten říká, že těleso – čili Tvůj muž – setrvává v klidu nebo v rovnoměrném pohybu, pokud na něj nepůsobí silou jiná tělesa nebo pokud síly na něj působící jsou v rovnováze. Pokus se tedy svého muže dostat pryč z kanape působením nějaké síly. Doufám, že budeš úspěšná a že pak budete v manželství zase spokojeni.

Jarmila

Milá Jarmilko!

Děkuju Ti za radu. Zkusila jsem, co jsi mi poradila, ale byla jsem úspěšná jen zčásti. Zprvu to šlo hladce – opřela jsem se tlapkami o svého muže a působila na něj veškerou fyzickou silou, kterou jsem byla schopná vynaložit. Nejdřív se sesunul z kanape, pak se nechal dotlačit ven z nory. Když však viděl, že v lese prší a fouká vítr, zasekl se u vchodu a nedal se už žádnou silou přimět k dalšímu pohybu. Dokonce se pokoušel vrátit se zpět na kanape. Přitom křičel. Děti se bály. Co mám dělat

Elsa

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Milá Elso!

Příčina Tvého neúspěchu je mi zřejmá. Zprvu jsi, velmi správně, vynaložila sílu, abys dostala svého muže z rovnovážného stavu. To se Ti povedlo a muž se dal do rovnoměrného pohybu ven z nory. Podle zákona setrvačnosti by měl v tomto pohybu pokračovat až do doby, dokud by na něj nezačal působit vliv nějaké další síly. A to se právě stalo! I když Ti připadalo, že již žádná další síla na muže nepůsobila, nebyla to pravda. Působily na něj odpor vzduchu, tření a gravitace, které způsobily, že se přestal pohybovat určeným směrem a zastavil se. To by se nestalo, kdyby vaše nora ležela třeba ve vesmíru v prázdném mezihvězdném prostoru. Tam by pak z nory pokračoval v cestě pořád dál. Zkus tedy pokus zopakovat ještě jednou s větší vervou! Nejsi-li dost silná, přiber si na pomoc nějakou další sílu. Na Zemi můžeš využít třeba gravitaci. Pošleš-li muže z nory z kopce směrem do údolí, gravitace jeho cestu urychlí. Nejste-li na kopci, nalož ho na vozík! Kolečka zmenší problém tření a nebudeš muset vynaložit takovou sílu.

Mnoho úspěchů Ti přeje Jarmila

Milá Jarmilko!

Učinila jsem vše, jak jsi mi poradila. Noru máme ve svahu, to nebyl problém. Pro jistotu jsem si pořídila i vozík. Naložila jsem na něj vzpírajícího se muže, vytáhla ho ven z nory a pustila ze svahu. Opravdu – sjel po stráni do údolí tak rychle, že bych to nikdy nebyla tušila! Ale to je právě ten problém. V údolí teče řeka. Můj jezevec v ní zmizel i s vozíkem. Ale to jsem nechtěla! Běžela sem dolů k řece, co nejrychleji jsem mohla, o větvičky jsem se zraňovala, jak jsem pospíchala, abych ho zase zachránila! Vždyť je to přece můj milý jezevec! Občas sice zlobí, ale přijít o něj? Volala jsem ho celá zoufalá. Děti přiběhly, plakaly a hledaly ho. A nakonec – v křoví slyším sladký hlas! Nadávky! Dupání! Prskání! Jak nejsladší hudba znělo! Jezevec! Můj muž! Světlo mého života! Děkuju Ti, milá Jarmilko! Díky Tvé radě jsem pochopila, jak moc ho miluju!

Šťastná Elsa

Milá Elso!

Jsem moc ráda, že se má rada setkala s takovým úspěchem. No, radím jen, jak umím, jak jsem študovala. Možná rozšířím svoji poradnu o psychologickou pobočku, když to tak dobře jde. Ať se Ti daří! Přeju Tobě i Tvé rodině hodně štěstí!

Jarmila

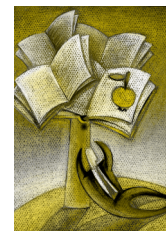
Milá Jarmilko!

Já nešťastná. Radost v naší noře trvala jen chvíli. Druhý den byl jezevec ještě mrzutější než dřív. Hned byl zase na kanapi a už se z něj vůbec nehnul. Navíc začal být podezřivý, střeží a kontroluje mne. Uklízím, vařím a z kanape mne sledují dvě vyvalené, nedůvěřivé oči. Pořád mi připomíná, že jsem ho málem utopila! Ach jo, je to všechno ještě horší než předtím! Co mám dělat?

Elsa

Milá Elso!

Mrzí mne, že má rada nepomohla nadlouho. Vždyť říkám, že nejsem psycholog. Přemýšlím, co Ti teď poradit. Napadá mne, že jsi to s intenzitou síly předtím trochu přehnala. Chceme tvého muže přece jenom dostat jen z kanape, z vlivu zákona setrvačnosti. A na to není nutné hned reagovat přemrštěně. Stačilo by, kdyby na něj působila mírnější, ale dlouhotrvající síla. Mám jiný nápad: Zkusme ještě jednou využít gravitaci, sílu, která přitahuje tělesa směrem k zemi. Stačí, když kanape nepozorovaně nakloníš a nohy na zvýšené straně podložíš třeba dvěma kameny nebo kusy dřeva. Ty sama nebudeš muset vyvíjet žádnou námahu a muž si už

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

nebude hovět tak pohodlně jako předtím. Při každém svém pohybu bude muset překonávat sílu gravitace, která ho bude táhnout z kanape dolů. Když párkrát spadne na zem, třeba už ho přestane bavit pořád ležet a sleze. Třeba mu pak nezbyde než začít něco dělat. Jít ven. Starat se o děti. Najít potravu. Přinést ti květiny!

Mnoho úspěchů Ti přeje Jarmila

Milá Jarmilko!

Děkuju Ti za další radu! Nevím, co bych si bez tebe počala. Zkusila jsem podložit kanape tak, jak jsi poradila. A skutečně! Zabralo to! Jezevec se začal vrtět, ošívát se, co chvíli slézal z kanape a chodil kolem něj. Párkrát usnul a pak spadl na zem. Jásala jsem! Samozřejmě jen v duchu. Jezevec se zprvu divil, že už kanape není tak pohodlné jako dřív. Byl také o něco víc protivný. Za dva dny však přišel na to, že kanape je nakřivo. A hned ho napadlo, kdo je toho strůjcem! Začal být ještě víc nepříjemný, vztekal se tak, že už se to nedalo vydržet. Co teď? Pověz mi víc o tom podivném zákonu setrvačnosti! Co jej způsobuje? Jak proti němu ještě můžu bojovat?

Tvá Elsa

Milá Elso!

Zákon setrvačnosti vymyslel a formuloval vědec jménem Newton. Zní: Každé těleso setrvává v relativním klidu nebo v rovnoměrném přímočarém pohybu, dokud není přinuceno silovým působením tento stav změnit. Například: když posadíš svého muže nebo děti do vozičku a rozjedou se, padají nejprve proti směru rozjíždění, tedy mají tendenci setrvat v klidu. Když však vozik prudce zastaví, padají zase po směru jízdy, čili mají tendenci pokračovat v jízdě dál. Prostě to na světě chodí tak, že běh věcí se sám od sebe nemění. Když chceme ve vesmíru něco změnit, musíme k tomu vyvinout nějakou sílu. Co se týká tvého muže a našich neúspěšných pokusů uvést jej ze stavu klidu do pohybu, napadá mne ještě jedno řešení. Co takhle kdyby ses do pohybu dala ty?

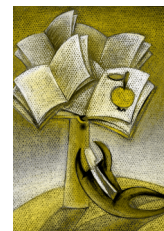
Zdraví Jarmila

Milá Jarmilko!

Určitě se divíš, že jsem Ti tak dlouho nepsala. Seběhlo se tolik věcí, že Ti je všechny ani nemohu v jednom dopise vylíčit. Především Tě zdravím z Obloukova, což je malá vesnička nedaleko Uhřiny. Je tu krásně, i když někdy bývalo i těžko. To však jen zpočátku. Jak možná tušíš, věci se daly do pohybu. I když jiné věci a jiným směrem, než jsem zprvu plánovala. Ano, do pohybu se nedal můj muž, ale já sama. Když jsem si přečetla tvůj poslední dopis, dlouho jsem nad ním seděla a přemýšlela, co jsi tou poslední větou chtěla říct. Ne, vlastně ne, nepřemýšlela jsem dlouho. Věděla jsem hned, že jsi pojmenovala, co jsem už dávno tušila. Jak jsi psala o těch věcech ve vesmíru, které přetrvávají, dokud je nezměníme sami, došlo mi, že ani v naší noře se věci nezmění samy od sebe. Sbalila jsem sobě a dětem pár věcí do uzlíku a píjanovi na kanapi jsme daly sbohem. Rvalo mi to srdce, protože se najednou změnil. Sliboval, že bude hodný, že všechno dá zas do pořádku, že bude pilně pracovat. Že nás má rád! No jo, jenže to už sliboval tolikrát! A všechno pak zůstalo při starém. Odešla jsem, i když jsem nevěděla, kde budeme bydlet a z čeho budeme žít. Zima na krku, jídla na louce i v lese ubývá, sehnat teplou noru není jen tak. Všude dravci, po lesích se toulají lišky a zdivočelí psi. Naše mláďata jsou ještě tak nezkušená... Ale nebudu Tě zatěžovat problémy, které jsme zprvu měly, než jsme našly nové útočiště. Ani nebyl čas Ti tenkrát napsat. Dnes už píšu z teplé nory, venku prší, mláďata si okolo mne hrají. Jsem unavená, ale po dlouhé době cítím klid. Je ticho, jen dešťové kapky bubnují do uschlého listí. Zima je za humny, ale zvládneme ji. Můj jezevec prý také před týdnem nastoupil do protialkoholické léčebny. Prý se chce zbavit závislosti na pití a začít s námi nový život. Uvidíme...

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

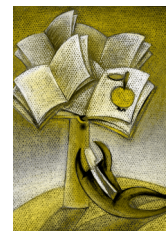

Děkuji Ti, milá Jarmilko, že jsi mi tak obětavě radila. Žes mi pověděla o Newtonově zákonu setrvačnosti. Já byla v jeho vlivu ještě víc než můj muž! I když nevím, zda to byl vliv té Tvé fyziky... prostě setrvačnost! Měnit pohodlnou noru za nejistotu? Měnit svého muže za samotu? Měnit zaběhlé zvyky za neznámo? Máš pravdu, změna stavu vyžaduje působení síly. Dost velké síly... Ale stalo se, věci se daly do pohybu. Konečně! A dobrým směrem. Doufám, že teď tedy budou dobrým směrem také pokračovat. Neříká snad tohle také zákon setrvačnosti?

Tvá Elsa

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Martin Rees, prezident královské společnosti, Trinity College, University of Cambridge, VB: Je tam venku někdo?

HAWKING, Lucy, S HAWKING a Christophe Galfard. *Jirkův vesmírný lov pokladů*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2009, 303 s., [32] s. barev. obr. příl. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-2514-2.

Možnosti využití textu

Vzdělávací oblast – Člověk a příroda, předmět – Fyzika, Přírodopis, Zeměpis, téma – Vesmír

Zkušenosti s textem

Fyzika 9. ročník, téma – Vesmír – úvodní hodina.

Použité metody k práci s tímto textem – Kladení otázek (Býčí oko), vizualizace (rozmístění planet a vyznačení informací z textu). Mohla by se použít také beseda s autorem.

Text

Je tam venku někdo?

Bude se někdo z čtenářů této knihy procházet po Marsu? Doufám, že ano – vlastně bych řekl, že je to docela pravděpodobné. Bude to nebezpečné dobrodružství, a zároveň jedna z nejúchvatnějších objevitelských výprav všech dob. V minulých stoletích se objevitelé vydávali hledat nové kontinenty, cestovat do džunglí v Africe a Jižní Americe, dosáhli obou pólů a zdolali vrcholky nejvyšších velehor. Ti, kdo se vydají na Mars, půjdou v jejich stopách.

Bude to báječné zdolávat hory, kaňony a krátery na Marsu a možná se nad nimi vznášet i v balonu. Ale nikdo si na Mars nevyrazí za lepším životem. Přežít na takové planetě bude totiž obtížnější, než přežít na vrcholu Everestu nebo na jižním pólu. Největší touhou objevitelů ale bude najít na Marsu něco živého.

Tady na Zemi známe miliony různých druhů života. Život dokáže přežít v nejdolehlejších koutech naší planety: v temných jeskyních, na vyschlé pouštní skále, u horkých pramenů, hluboko pod mořskou hladinou i vysoko v atmosféře. Kdekoliv ale na Zemi najdete život, najdete tam i vodu.

Voda je i na Marsu a je možné, že se tam v nějaké podobě život objevil. Rudá planeta je ovšem mnohem chladnější než Země a má také velmi řídkou atmosféru. Nikdo tedy nečeká, že na Marsu najdeme zelené pidimužlíky jako z nějakého kresleného seriálu. Kdyby na Marsu existovala nějaká inteligentní forma života, už dávno bychom o ní věděli – a možná by nás i stihla navštívit.

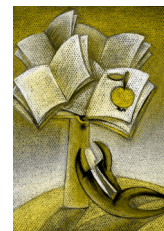
Merkur a Venuše jsou k Slunci blíže než my a obě planety jsou proto velmi žhavé. Země je Zlatovlásčitá planeta – ani ne příliš žhavá, ale ani ne příliš chladná. Mars je poměrně chladný, avšak nikoli zcela zmrzlý. Se vzdálenějšími planetami už je to ale horší.

Jupiter je největší planetou naší sluneční soustavy, ale kdyby na něm existoval život, musel by se přizpůsobit mnohem silnější gravitační síle, než jakou pociťujeme na Zemi. Šlo by patrně o velmi zvláštní tvory – možná nějaké velké balónové organismy, vznášející se v husté atmosféře.

Jupiter má čtyři měsíce, na kterých by se možná život mohl uchytit. Jedním z nich je Europa, kterou pokrývá tlustá vrstva ledu. Pod ní se schovává moře – možná, že právě v něm plavou nějaké mimozemské bytosti? Abychom se po nich podívali, budeme tam muset poslat nějakou robotickou ponorku.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

K největším měsícům ve sluneční soustavě patří také Titan, jeden z mnoha měsíců Saturnu. Vědcům už se podařilo vyslat k němu sondu, která přistála na jeho povrchu a odhalila nám řeky, jezera a skály. Jenže na Titanu vládne teplota minus 170 stupňů Celsia, při které je veškerá voda zcela zmrzlá. Proto v Titanových řekách a jezerech neproudí žádná voda – ale tekutý metan. Pro život nic moc místo.

Ale pojďme rozšířit svůj pohled za hranice sluneční soustavy a k dalším hvězdám. V naší Galaxii jsou desítky miliard různých sluncí a i k těm nejbližším to máme tak daleko, že obyčejnou raketou by nám cesta trvala miliony let. A stejně tak neprakticky by se případným inteligentním mimozemšťanům na druhé straně jevil výlet k nám na Zemi. Mnohem jednodušší by bylo vysílat si navzájem rádiové signály.

Pokud zachytíme nějaký signál, bude nejspíš od bytostí velmi odlišných od nás lidí. Mohly by ho dokonce vyslat stroje, jejichž tvůrci dávno vymřeli nebo byli vyhubeni. A také bychom mohli obdržet zprávu od inteligentních bytostí, které by ale byly natolik podivné, že bychom nebyli schopni jim rozumět a nějak s nimi komunikovat. Někteří mimozemšťani třeba nechtějí být objeveni. Možná si ve vesmíru spokojených myslících delfínů, kteří nechtějí komunikovat s nějakými pozemšťany. Daleko ve vesmíru je toho možná víc, než kdy dokážeme odhalit. Nepřítomnost důkazu není důkazem nepřítomnosti.

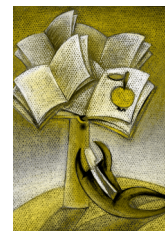
V naší Galaxii se nachází miliardy planet sama naše Galaxie je jen jednou z miliard dalších. Většina lidí by odhadovala, že vesmír musí kypět životem, ale je to právě jen odhad. Stále toho o životě víme příliš málo (o tom, jak vznikl a jak se vyvíjel), abychom mohli vyvozovat závěr o četnosti života ve vesmíru. Ještě méně toho víme o pravděpodobnosti, že se jinde život vyvíjel podobně jako u nás na Zemi. Sám bych si troufl tipnout, že jednoduché formy života jsou ve vesmíru poměrně běžné, ale inteligentní život je mnohem vzácnější.

A je také možné, že žádná další forma života ve vesmíru neexistuje. Složitá pozemská biosféra může být zcela výjimečným úkazem. Pokud je něco takového pravda, bude to zklamání pro všechny, kdo pátrají po mimozemských signálech a třeba i věří, že nás jednou mimozemšťané navštíví. Ale skutečnost, že jsme zatím nikoho nenašli, by nás neměla trápit. Naopak – možná bychom díky tomu mohli být méně skromní, co se naší role ve vesmíru týká. Co když je v něm právě Země tím nejzajímavějším místem?

Pokud je život skutečně svázaný se Zemí, bylo by snadné ho považovat za nějakou kosmickou výstřednost, i když to vůbec nemusí být pravda: evoluce ještě neskončila, vlastně se můžeme nacházet stále na jejím začátku. Naše sluneční soustava dosáhla teprve středního věku – bude to trvat ještě 6 miliard let, než se Slunce nafoukne na červeného obra, spolke vnitřní planety soustavy a sežehne veškerý zbývající život na Zemi. Jenže budoucí inteligentní bytosti se od nás mohou lišit tak, jako my se lišíme od brouků. Život by mohl ze Země rozšířit do celé Galaxie a rozbujet se do takové složitosti, která je pro nás nepředstavitelná. Pokud k tomu dojde, tak se naše malinkatá planeta – bleděmodrá tečka plující kosmickým prostorem – možná stane nejdůležitějším bodem celého vesmíru.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Lucy a Stephen Hawkingovi: Vznik hvězdy

HAWKING, Lucy, Stephen HAWKING a Christophe GALFARD. *Jirkův tajný klíč k vesmíru*. Vyd. 1. Ilustrace Garry Parsons. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2008, 295 s., [32] s. barev. obr. příl. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-2185-4.

Možnosti využití textu

Autor textu je světově uznávaný teoretický fyzik autor zásadních kosmologických teorií. Spolu se svou dcerou napsal příběh malého chlapce, který se seznamuje se vzrušujícím a tajemným vesmírem. Text je beletristický a určený dětem. Je vhodný pro výuku astronomie na 2. stupni, oblast Člověk a příroda, popř. jako doplňující text pro nadané žáky 1. stupně, oblast Člověk ve světě.

Zkušenosti s textem

Tento text používám v 9. ročníku fyziky, kde máme v ŠVP zařazenu kapitolu astronomie.

Text

„Co je to?“ zeptal se. „A kde to je?“

„Obrovský mrak daleko ve vesmíru, mnohem větší, než jsou u nás na obloze,“ odpověděl Erik. „Skládá se z malinkých částíček, co v něm krouží kolem dokola. Je jich tam ale tolik, že by se do takového mraku vešly milióny a milióny Zemí. Časem se v něm zrodí nové hvězdy.“

Jirka sledoval, jak částice uvnitř mraku proplouvají sem a tam, některé se spojují dohromady a vytvářejí velké hroudy hmoty.

Tyto neforemné kusy se otáčely dokola a nabíraly na sebe další částice. Jak se připojovaly nové a nové, hrouda kupodivu nerostla na objemu, ale právě naopak-stávala se menší, jako by ji někdo pevně žmolal v ruce. Trochu to připomínalo vyrábění knedlíků. Jeden takový se zrovna přibližoval k oknu a Jirka si mohl dobře prohlédnout, jak hrouda hmoty rotuje a zmenšuje se. A jak byla menší, začala se čím dál víc ohřívat, až Jirka pocítil, že ten žár sálá na pohovku. Najednou začala hmota zlehounka zářit.

„Proč takhle svítí?“ zeptal se Jirka.

„Čím je menší,“ vysvětloval Erik, „tím žhavější se stává. A čím je žhavější, tím jasněji září. Za chvíli bude až příliš žhavá.“ Zvedl z nepořádku na podlaze pár slunečních brýlí.

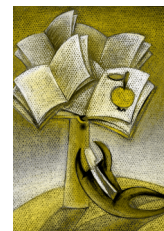
„Nasad' si je,“ vybídl ho Jirka a sám tak udělal. „Bez nich bys za chvíli nic neviděl.“

Jen co si Jirka brýle nasadil, knedlík hmoty uvnitř vybuchl a jeho vnější vrstva žhavého plynu se rozlétla do všech stran. Najednou zářil jako Slunce.

„Páni!“ vydechl Jirka. „Tohle je Slunce?“

„Mohlo by být,“ řekl Erik. „Takhle se rodí hvězdy a Slunce je hvězda. Když se velké shluky prachu a plynů smrští na dostatečnou hustotu, stoupne tím jejich teplota a částice uvnitř čelí takovému tlaku, že se začnou tavit a spojovat a vydávají přitom obrovské množství energie. Tomu říkáme termonukleární fúze. Je natolik silná, že v momentě nastartování odhodí vnější vrstvy a zbylá hmota se přemění na hvězdu. Přesně to jsi právě viděl.“

Hvězda pokojně zářila v dálce a byl to překrásný pohled. Bez slunečních brýlí by si ho ale příliš neužili, protože hvězda byla velice jasná.

Jiří Dušek: Jak jsem viděl úplné zatmění Slunce

Třetípól: Časopis pro studenty [online]. Praha 4: ČEZ Praha, 2002 [cit. 2012-05-29]. Dostupné z: <http://3pol.cz/37-jak-jsem-videl-uplne-zatmeni-slunce>

Možnosti využití textu

Vzdělávací oblast Člověk a příroda, předmět – Fyzika, Zeměpis, téma – Optika (stíny), Vesmír

Zkušenosti s textem

Text byl použit v 7. ročníku výuky fyziky při učivu Optika, světlo a stíny, stíny ve vesmíru.

Text

Na ty okamžiky do smrti nezapomenu. Člověk může o úplném zatmění číst, může si prohlédnout stohy fotografií. Nic však nepřekoná vlastní zkušenost. Jakákoli konzerva – ať již textová nebo grafická – je pouze mdlým odvarem skutečnosti.

Už jsme byli na cestě zpět, když nás v letadle směřujícím z Luandy do Johannesburgu oslovili tři Jihoafričani. Evidentně se vraceli z dobrého obchodu, popíjeli lahodné těžké červené víno a zcela přirozeně se zajímali o exotické Evropany.

„To si z nás děláte srandu, že? To chcete říci, že jste před třemi týdny nasedli v Praze na letadlo do Zurichu, odtud přes Johannesburg až do Luandy, ze které jste cestovali tři sta kilometrů na jih do Sumby, a to všechno proto, abyste čtyři a půl minuty sledovali úplné zatmění Slunce?“

Ruku na srdce, taky mi to připadá poněkud šílené. Ale na druhou stranu vynaloženého úsilí nelituji. Úplné zatmění Slunce je nebeský úkaz, za kterým se vyplatí cestovat. I kdyby trvalo jenom několik málo prchavých vteřin.

Když bílý papír už není bílý

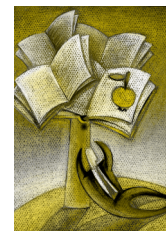
Mateřské Slunce se prudce zmenšuje, citelně se ochlazuje a v konkrétním případě 21. června 2001 začne vát i všudypřítomný vítr. Obloha, vlastně celý svět kolem navíc dostává zvláštní kovové zabarvení: bílý papír není čistě bílý, také okraje stínů mají nečekané rozostření. Zhruba čtyři, pět minut před začátkem úplného zatmění se zprvu kradmo, ale poté bez jakékoli diskuse, objeví letící stíny.

Stejně jako na dně bazénu. Jenže v tomto případě se kolem žádná voda nenachází! Nahodilé vlny světlých a tmavých pruhů, tedy zemskou atmosférou deformovaného srpku tenounkého Slunce, běží nejen po zemi, ale i okolních budovách, stromech, keřích, dokonce i vás samotných. Měsíc zakrývá 99 procent disku, avšak naše denní hvězda stále dominuje a není pozorovatelná bez zklidňujících ochranných brýlí. Na obloze se objeví Venuše, krátce poté i další planeta – Jupiter.

No a pak to přijde

Zvláštní brýle nejsou potřeba. Kolem temného měsíčního disku se k posledním zlomkům Slunce přidá zprvu nenápadná koróna. Na západě se rychle rozšiřuje temnota, která vás v mžiku pohltí. Slunce prudce mizí, začne úplné zatmění.

Koróna! Ve čtvrtek 21. června 2001 byla krásně symetrická, jakkoli takový útvar symetrický být příliš nemůže, podobná rozkvetlé slunečnici. Postupně zužující výtrysky horké plazmy sahaly tak jeden a půl stupně daleko.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Obloha! Od obzoru, kde Slunce nebylo zcela zakryté, přicházelo běžné denní světlo. To se mísi-
lo s jasnou nazlátlou korónou a podiv-nou modří okolní oblohy.

Hvězdy! To mne překvapilo ze všeho nejvíc. Pomocí mapky jsem si zapamatoval polohu tří nej-
jasnějších stálic: Capelly, Síría a Canopa. Jenže poté, co si mé oči přivykly šeru, zjistil jsem, že
jsou vidět hvězdy i první, dokonce i druhé velikosti! Ano, najednou se přede mnou zjevila celá
souhvězdí! V zenitu Velký pes a snad i Orion... Na pečlivou identifikaci bylo jenom pramálo
času.

Za vrcholem extáze

Neméně zajímavý byl i pohled triedrem, jenž zvýšil nejen rozlišovací schopnost mého zraku,
ale též dosah. Ruce se mi však příliš třásly a tak jsem vzápětí pohlédl do ještě většího daleko-
hledu: Sometu binaru 25 i 100. Páni!

Pohled na zatmění, pohled na úplné zatmění velkým dalekohledem, je totiž nádherný. Nesku-
tečný. Co mi ale skutečně vyrazilo dech, byla ona růžovo-červená protuberance. Nebyla nijak
veliká, srovnatelná s většími skvrnami, avšak jako vyvrhnutý chuchvalec barevné hmoty visela
nad temným okrajem. Další tři, ne tak rozsáhlé výrony nad ní, nepřehlédnutelná byla i protu-
berance na „jedenácté hodině“. Bylo nádherné sledovat na vlastní oči něco, o čem dosud
člověk nanejvýš četl. Právě pro tyhle okamžiky se vyplatí vláčet dalekohled s dostatečným
zvětšením a zorným polem přes půlku planety. Pokud je totiž bez dalekohledu zatmění impo-
zantní, pak s ním je někde za vrcholem extáze. Slzy vám zalijí oči, zrychlí se tep, ztratíte hlas...
němý úžas zachvátí vaši duši.

Finále

Tím ale celková hra neskončila. Po prvním náporu ohromení přichází hned několik dalších.
Vpravo nahoře, na druhé hodině, tak jeden stupeň daleko, se skrz žhavou sluneční atmosféru
prodírá jedna slabá hvězda ze souhvězdí Blíženců. Navíc si pozorný člověk vzápětí všimne hr-
bolatého okraje našeho Měsíce. Šokující je však pohyb!

Zprvu je pohled do intimního okolí Slunce strnulý. Na okrajích sice visí růžové protuberance,
byť většina vypadá jen jako drobné "cancoury", a kolem se až k okrajům zorného pole rozbíha-
jí tenká vlákna horké plazmy, ale zátiší chybí tak důležitý pohyb.

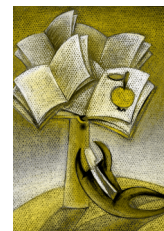
Mně osobně se ale najednou zdálo, že se temný měsíční disk skutečně pomalu pohybuje vůči
vzdálenějšímu příteli. Jestli to byla pravda, či nikoli, nevím. Je však zřejmé, že tam, kde se
mělo za pár desítek vteřin opět objevit Slunce, přibývala jedna oranžová protuberance za
druhou. Nakonec jich bylo šest!

Čtyři minuty a 34 vteřin uteklo neskutečně rychle. Krátce před koncem úplného zatmění však
přišlo fantasticky nádherné finále. Stejně jako v dramatickém filmu, dobré knížce nebo symfo-
nii. Zpoza okraje vytrysknula chromosféra.

Zprvu vypadala jako jedna z dalších protuberancí. Pak se ale prudce rozšířila, až dosáhla ob-
stojně velkého srpku – o výšce 45 stupňů veliké. Nejdříve byla růžová, nakonec se ustálila na
cihlově červené. Bylo to ohromující, bylo to dynamické.

**Podpora poradců pro implementaci
kurikulární reformy**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

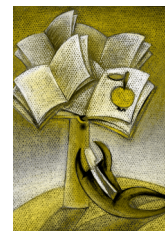

...před zatměním a po něm...

Ostřílení pozorovatelé tvrdí, že „je člověk před zatměním a po něm“. Nevím, nemohu soudit. V jedné věci jsem si však jistý. Dokud jsem tohle představení nespatriil, nevěděl jsem, o co přicházím. Úplné zatmění je nádherný úkaz, stejně jedinečný jako déšť meteorů nebo kometa s chvostem přes půl oblohy. Úplné zatmění je nádherný úkaz, za kterým má smysl cestovat na druhý konec planety. Byť jde o pár desítek vteřin, navždy se vám vryjí do šedé kůry mozkové. Pokud na to budu mít prostředky, musím ho opět spatřit. A poznámky udivených Jihoafričanů? Ty jsou mi od 21. června 2001, 12 hodin 36 minut světového času ukradené. „To si z nás děláte srandu, že?“ Ne nedělám. A jsem na to hrdý.

Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

John Gribbin: Nic není skutečné

GRIBBIN, John. *Pátrání po Schrödingerově kočce*: kvantová fyzika a skutečnost. Překlad Zdeněk Urban. V Praze: Colymbus, 1998, 298 s. ISBN 80-859-2838-8.

Možnosti využití textu

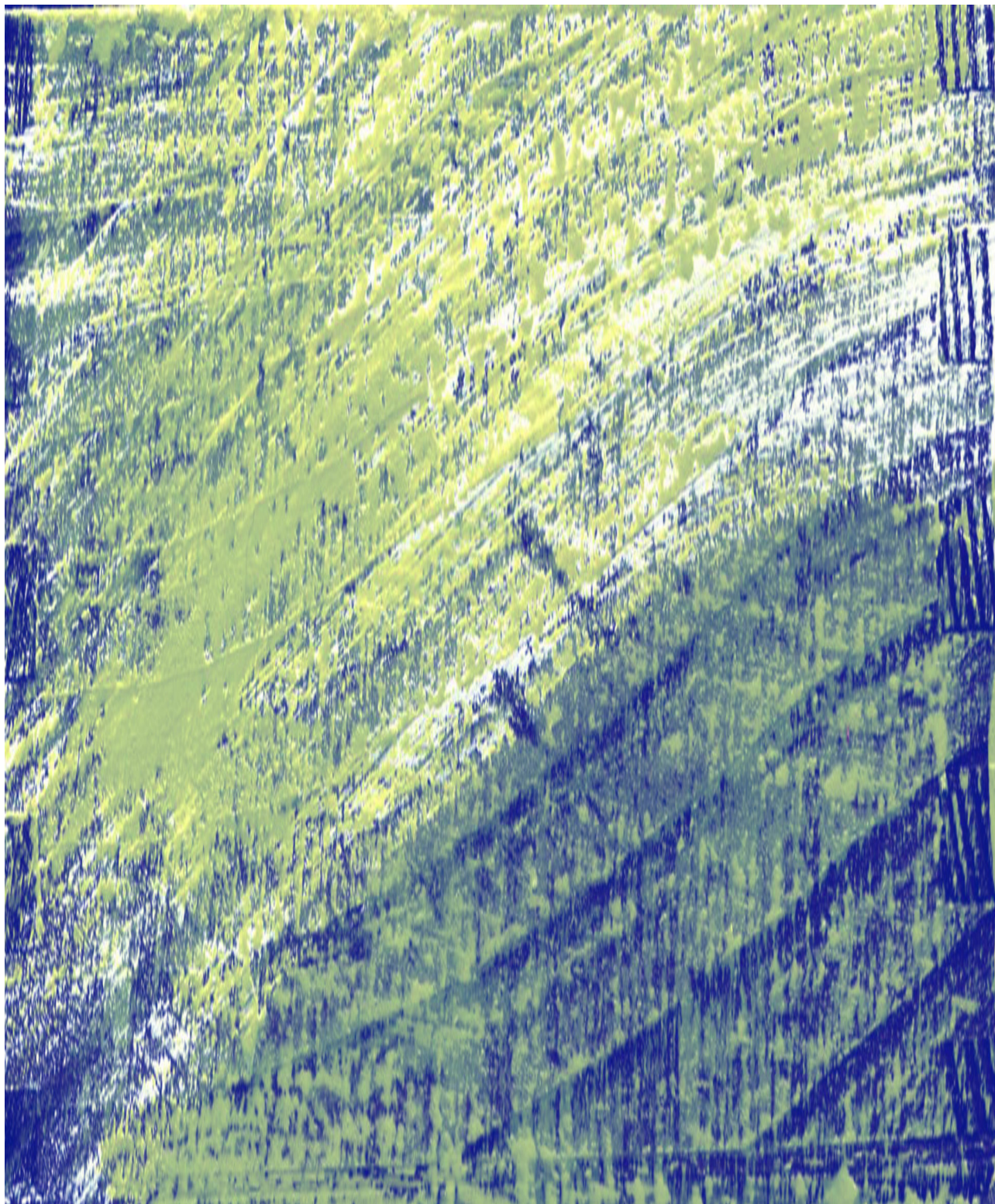
Text je vhodný pro starší žáky II. stupně ZŠ nebo studenty SŠ. Zapadá do vzdělávací oblasti Člověk a příroda, především fyzika (jaderná energie) a chemie (atomy).

Zkušenosti s textem

Tento text používám v 8. ročníku fyziky, kde máme v ŠVP zařazenu kapitolu jaderná energie. Tento známý myšlenkový pokus využívám v úvodu učiva o poločasu rozpadu radioaktivních izotopů.

Text

Fyzikální zákony, jež známe ze světa každodenní zkušenosti, ve světě kvantové mechaniky už neplatí. Namísto toho v něm vládu věcí přebírají pravděpodobnosti. Vezměme si například nějaký radioaktivní atom – může se rozpadnout, přičemž vyžáří například nějaký elektron, ale také nemusí. Příslušný experiment lze připravit takovým způsobem, že bude existovat přesně padesáti procentní šance, že jeden z atomů v hromádce radioaktivního materiálu se v určitém čase rozpadne a že nějaký detektor tento rozpad zachytí, pakliže k němu dojde. Schrödinger, kterého důsledky kvantové teorie vyváděly z míry stejně jako Einsteina, se pokusil prokázat absurdnost těchto důsledků tím, že si představil následující experiment – v uzavřené místnosti nebo v krabici je kromě radioaktivní látky i živá kočka a fiola s jedovatým plynem. Vše je uspořádáno tak, že dojde-li k radioaktivnímu rozpadu, nádobka s plynem se rozbije a kočka uhynie. Ve světě každodenní zkušenosti existuje přesně padesáti procentní šance, že kočku plyn zabije, a aniž nahlédneme do krabice, můžeme celkem klidně říct, že kočka uvnitř je buď mrtvá, nebo živá. Ale právě v této chvíli vystupuje na scénu podivuhodnost kvantového světa. Podle kvantové teorie totiž žádná z oněch dvou možných cest, jež se otevírají radioaktivnímu materiálu a tudíž i kočce, vůbec není skutečná, pokud není pozorována. Rozpad atomu nastal-nenastal, kočku jed zabil-nezabil, a to všechno až do té doby, dokud nenahlédneme do krabice a neuvidíme, co se vlastně přihodilo. Teoretikové přijímající verzi kvantové mechaniky říkají, že kočka existuje v neurčitěm stav – ani mrtvá, ani živá – dokud pozorovatel do krabice nenahlédne a neuvidí, jak se věci mají. Nic není skutečné, dokud to není pozorováno.

Sborník pozoruhodných textů

V Novém Jičíně vydalo Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum (KVIC) Nový Jičín, příspěvková organizace, v rámci projektu Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy, registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Tato publikace byla spolufinancována Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

1. vydání, 2012